

รายงานการวิจัย

รูปแบบการพัฒนาคุณภาพชีวิตนักศึกษาamahavithayalai mahamakut rajabhat
ในยุคหลังโควิด-19

THE MODEL OF LIFE QUALITY DEVELOPMENT OF STUDENTS AT
MAHAMAKUT BUDDHIST UNIVERSITY IN THE POST COVID-19

นภารัตน์ กิตติรัตนมงคล

พระครูสุทธิเมธาวังคณ์ (สุทธิพจน์ สุทธิวจโน)

กฤติกา ชนะกุล

ธนะชัย สามล

อริษา เอี่ยมวิสัย

รายงานการวิจัยนี้ได้รับทุนอุดหนุนการวิจัยจาก
กองทุนส่งเสริมวิทยาศาสตร์ วิจัย และนวัตกรรม (ววน.)
สถาบันวิจัยญาณสังวร มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย
ประจำปีงบประมาณ 2566

ลิขสิทธิ์เป็นของมหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย

รายงานการวิจัย

รูปแบบการพัฒนาคุณภาพชีวิตนักศึกษามหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย
ในยุคหลังโควิด-19

THE MODEL OF LIFE QUALITY DEVELOPMENT OF STUDENTS AT
MAHAMAKUT BUDDHIST UNIVERSITY IN THE POST COVID-19

นภรัตน์ กิตติรัตนมงคล

พระครูสุทธิเมธาวังษ์ (สุทธิพงษ์ สุทธิวงษ์)

กฤติกา ชนะกุล

ธนะชัย สามล

อริชา เอี่ยมวิสัย

รายงานการวิจัยนี้ได้รับทุนอุดหนุนการวิจัยจาก
กองทุนส่งเสริมวิทยาศาสตร์ วิจัย และนวัตกรรม (ววน.)
สถาบันวิจัยญาณสังวร มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย
ประจำปีงบประมาณ 2566

ลิขสิทธิ์เป็นของมหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย

บทคัดย่อ

การวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ (1) ศึกษาปัญหาและคุณภาพชีวิตนักศึกษามหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย (2) เปรียบเทียบคุณภาพชีวิตนักศึกษามหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย (3) ศึกษาปัจจัยที่ส่งผลต่อคุณภาพชีวิตนักศึกษามหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย (4) พัฒนารูปแบบการพัฒนาคุณภาพชีวิตนักศึกษามหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัยในยุคหลังโควิด-19 และ (5) เสนอรูปแบบการพัฒนาคุณภาพชีวิตนักศึกษามหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย กลุ่มตัวอย่างได้แก่ นักศึกษา จำนวน 437 รูป/คน คณาจารย์ผู้รับผิดชอบหลักสูตร อาจารย์ผู้สอน ผู้บริหาร บุคลากร และกลุ่มคณะกรรมการนักศึกษารวมจำนวน 40 รูป/คน เครื่องมือที่ใช้เป็นแบบสอบถาม และแบบสัมภาษณ์แบบมีโครงสร้าง การวิเคราะห์ข้อมูลด้วยโปรแกรมคอมพิวเตอร์สำเร็จรูป สถิติที่ใช้ ได้แก่ สถิติเชิงพรรณนา และสถิติเชิงอนุมาน นำเสนอด้วยตาราง และอธิบายเพิ่มเติม ข้อคำถามปลายเปิดด้วยการวิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis)

ผลการวิจัยพบว่า (1) ปัญหาและคุณภาพชีวิตนักศึกษามหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย ในสถานการณ์โรคติดเชื้อไวรัสโคโรนา 2019 ได้แก่ ค่าใช้จ่ายไม่เพียงพอ ความไม่พร้อมในการเรียนผ่านระบบออนไลน์ ส่วนคุณภาพชีวิตส่วนใหญ่อยู่ในระดับกลาง ๆ 336 รูป/คน คิดเป็นร้อยละ 76.88 (2) จากสถานการณ์การแพร่ระบาดของโรคติดเชื้อไวรัสโคโรนา 2019 ส่งผลต่อคุณภาพชีวิตของนักศึกษามหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัยที่มีความแตกต่างไปจากสถานการณ์ก่อนที่จะมีการแพร่ระบาดของเชื้อดังกล่าว อย่างมีนัยสำคัญ ทั้งในภาพรวมและรายด้าน (3) ปัจจัยที่ส่งผลต่อคุณภาพชีวิตของนักศึกษา ได้แก่ สภาพแวดล้อม การศึกษา สุขภาพกายและจิตใจ สถานะทางเศรษฐกิจ ความสัมพันธ์ทางสังคม การเข้าถึงข้อมูลและเทคโนโลยี คุณภาพของการเรียนการสอน วัฒนธรรมและความหลากหลายทางสังคม ความมั่นคงและความปลอดภัย (4) มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัยมีรูปแบบการพัฒนาคุณภาพชีวิตของนักศึกษาในด้านการจัดให้มีหอพัก อาคารเรียน โรงอาหาร โครงการถวายภัตตาหารแก่ภิกษุสามเณร ทุนการศึกษาสำหรับพระสงฆ์ ประกันอุบัติเหตุ สาธารณูปโภค การดูแลของคณาจารย์ มีคณะกรรมการนักศึกษาในการทำกิจกรรมต่าง ๆ มีศูนย์ให้คำปรึกษาแก่นักศึกษา MBU care (5) รูปแบบการพัฒนาคุณภาพชีวิตนักศึกษาในยุคหลังโควิด-19 โดยการยึดหลักการ 3 หลักการ ได้แก่ หลักการสนับสนุน หลักการส่งเสริม และหลักการพัฒนา ที่ต้องใจความร่วมมือกันทั้งสถาบันการศึกษา ชุมชน ครอบครัว และนักศึกษา เป็นฐานรากผลักดันให้เป็นรูปธรรม

คำสำคัญ: 1. การพัฒนาคุณภาพชีวิต 2. นักศึกษามหาวิทยาลัย 3. ยุคหลังโควิด-19

ABSTRACT

This research aimed to (1) study the problems and quality of life of students at Mahamakut Buddhist University, (2) compare the quality of life among students, (3) examine the factors affecting students' quality of life, (4) develop a model for enhancing students' quality of life in the post-COVID-19 era, and (5) propose such a development model. The sample group consisted of 437 students and 40 individuals from relevant stakeholder groups including curriculum administrators, teaching faculty, executives, staff members, and student committee members. The research instruments used were questionnaires and structured interviews. Data were analyzed using statistical software. Descriptive and inferential statistics were used, with data presented in tables along with explanatory text. Open-ended questions were analyzed using content analysis.

Research Findings: (1) Problems and quality of life among Mahamakut Buddhist University students during the COVID-19 pandemic included inadequate financial resources and a lack of preparedness for online learning. Most students were found to have a moderate level of quality of life (336 students, or 76.88%). (2) The pandemic significantly impacted students' quality of life compared to the pre-pandemic period, both overall and in specific dimensions. (3) Factors influencing quality of life included the learning environment, physical and mental health, economic status, social relationships, access to information and technology, quality of instruction, cultural and social diversity, as well as security and safety. (4) Mahamakut Buddhist University has implemented various measures to support students' quality of life, including the provision of dormitories, classrooms, canteens, meal offerings for monks, scholarships for monks, accident insurance, utilities, faculty care, and student committees for organizing activities. It also established the MBU Care counseling center for students. (5) The framework for improving students' quality of life in the post-COVID-19 era is based on three core principles: support, promotion, and development. This approach requires collaboration among educational institutions, communities, families, and students, forming a foundational effort to make these principles a tangible reality.

Keywords: 1. Quality of Life Development 2. University Students 3. Post-COVID-19 Era

กิตติกรรมประกาศ

คณะผู้วิจัยครั้งนี้ ขอขอบคุณมหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัยที่ให้โอกาสแก่บุคลากรพัฒนาศักยภาพด้านการวิจัยซึ่งจะช่วยในการพัฒนาด้านการเรียนการสอน ทักษะการวิจัย การพัฒนาองค์การ และสร้างความรู้ความเข้าใจด้านการบริหารองค์การของสถาบันการศึกษาที่มุ่งเน้นถ่ายทอดและสร้างองค์ความรู้ทางพระพุทธศาสนา ทำให้เกิดความเข้าใจวัฒนธรรมองค์การที่มีความชัดเจนและอัตลักษณ์แข็งแกร่งซึ่งพยายามดำรงอยู่ภายใต้การเปลี่ยนแปลงที่รวดเร็ว และขอบคุณสำนักงานคณะกรรมการส่งเสริมวิทยาศาสตร์ วิจัยและนวัตกรรม ที่ได้มอบทุนสำหรับการวิจัยในครั้งนี้

ในการนี้ คณะผู้วิจัยต้องขอบคุณนักศึกษา คณะกรรมการนักศึกษาทุกรูป/คน คณาจารย์ บุคลากรของมหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัยที่ร่วมกันนำเสนอข้อมูลที่เป็นประโยชน์ต่อการวิจัย และสามารถทำให้งานวิจัยครั้งนี้ลุล่วงไปได้ ขอขอบคุณผู้ทรงคุณวุฒิผู้พิจารณาเรื่องมีอวิจัยที่ให้คำแนะนำและความรู้สมัยใหม่สำหรับการพัฒนางานต่อไป และขอบคุณผู้ทรงคุณวุฒิอ่านรายงานวิจัยที่ให้ข้อเสนอแนะที่มีประโยชน์และสร้างมาตรฐานคุณค่าให้กับงานวิจัย

ดร.นภารัตน์ กิตติรัตนมงคล

หัวหน้าโครงการวิจัยและคณะ

30 กันยายน 2567

สารบัญ

	หน้า
บทคัดย่อภาษาไทย	ก
บทคัดย่อภาษาอังกฤษ	ข
กิตติกรรมประกาศ	ค
สารบัญ	ง
สารบัญตาราง	ฉ
สารบัญรูปภาพ	ช
บทที่	
1 บทนำ	
1.1 ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา	1
1.2 วัตถุประสงค์การวิจัย	5
1.3 สมมติฐานการวิจัย	6
1.4 นิยามศัพท์	6
1.5 ขอบเขตของการวิจัย	7
1.6 ประโยชน์ที่ได้รับจากการวิจัย	8
2 แนวคิดทฤษฎี และผลงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง	
2.1 แนวคิดคุณภาพชีวิตและการพัฒนาคุณภาพชีวิต	9
2.2 แนวคิดเกี่ยวกับเครื่องมือชี้วัดคุณภาพชีวิต	23
2.3 แนวคิดเสถียรภาพและเสรีภาพในการแสดงความคิดเห็นและการแสดงออก	29
2.4 ผลกระทบจากการแพร่ระบาดของโรคโควิด 19	35
2.5 ผลงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง	39
2.6 สรุปกรอบแนวความคิด	44

สารบัญ (ต่อ)

	หน้า
3 วิธีดำเนินการวิจัย	
3.1 ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง	48
3.2 เครื่องมือที่ใช้วิจัย	49
3.3 การสร้างและการตรวจคุณภาพเครื่องมือวิจัย	51
4 ผลการวิเคราะห์ข้อมูล	
4.1 ปัญหาและคุณภาพชีวิตของนักศึกษามหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัยใน สถานการณ์โรคติดเชื้อไวรัสโคโรนา 2019	55
4.2 เปรียบเทียบคุณภาพชีวิตของนักศึกษามหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัยก่อนและ หลังสถานการณ์การแพร่ระบาดของโรคติดเชื้อไวรัสโคโรนา 2019	70
4.3 ปัจจัยที่ส่งผลต่อคุณภาพชีวิตนักศึกษามหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย ใน สถานการณ์โรคติดเชื้อไวรัสโคโรนา 2019	78
4.4 รูปแบบการพัฒนาคุณภาพชีวิตนักศึกษามหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย ในยุคหลังโควิด-19	83
4.5 เสนอรูปแบบการพัฒนาคุณภาพชีวิตนักศึกษานักศึกษามหาวิทยาลัยมหามกุฏ ราชวิทยาลัยในยุคหลังโควิด-19	85
5 สรุปอภิปรายผลและข้อเสนอแนะ	
5.1 สรุปผลการวิจัย	88
5.2 อภิปรายผลการวิจัย	95
5.3 ข้อเสนอแนะ	100
บรรณานุกรม	102
ภาคผนวก	108
ประวัตินักวิจัย	122

สารบัญตาราง

	หน้า
ตารางที่ 4.1 ผู้ติดเชื้อสะสมจากโรคโควิด-19 ทั่วโลก ณ วันที่ 30 ธันวาคม 2563	55
ตารางที่ 4.2 ระดับคุณภาพชีวิตก่อนสถานการณ์การแพร่ระบาดของโรคติดเชื้อไวรัสโคโรนา 2019	59
ตารางที่ 4.3 ระดับคุณภาพชีวิตหลังเกิดสถานการณ์การแพร่ระบาดของโรคติดเชื้อไวรัสโคโรนา 2019	60
ตารางที่ 4.4 ระดับคุณภาพชีวิตรายด้านของนักศึกษามหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัยหลังเกิดสถานการณ์การแพร่ระบาดของโรคติดเชื้อไวรัสโคโรนา 2019	61
ตารางที่ 4.5 แสดงค่าเฉลี่ย ค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และค่าสถิติที่ใช้ในการทดสอบสมมติฐานของการเปรียบเทียบคุณภาพชีวิตของนักศึกษามหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัยก่อนและหลังการแพร่ระบาดของโรคติดเชื้อไวรัสโคโรนา 2019	62
ตารางที่ 4.6 สถานะ	63
ตารางที่ 4.7 ชั้นปีที่ศึกษา	63
ตารางที่ 4.8 สถานที่ศึกษา	64
ตารางที่ 4.9 แหล่งทุนในการศึกษา	65
ตารางที่ 4.10 ที่พักอาศัยระหว่างศึกษา	66
ตารางที่ 4.11 วิธีการเดินทางมามหาวิทยาลัย	67
ตารางที่ 4.12 ประวัติการได้รับวัคซีน	68
ตารางที่ 4.13 ประวัติการติดเชื้อไวรัสโควิด 19	69
ตารางที่ 4.14 การเปรียบเทียบระดับคุณภาพชีวิตก่อนและหลังสถานการณ์การแพร่ระบาดของโรคติดเชื้อไวรัสโคโรนา 2019 ของนักศึกษามหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย	70
ตารางที่ 4.15 แสดงค่าเฉลี่ย ค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และค่าสถิติที่ใช้ในการเปรียบเทียบคุณภาพชีวิตรายด้านก่อนและหลังสถานการณ์โรคติดเชื้อไวรัสโคโรนา 2019 ของนักศึกษามหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย	72

สารบัญรูปภาพ

	หน้า
รูปภาพที่ 2.1 กรอบแนวคิดในการวิจัย	47
รูปภาพที่ 4.1 รูปแบบการพัฒนาคุณภาพชีวิตนักศึกษามหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย ยุคหลังโควิด-19	87

บทที่ 1

บทนำ

1.1 ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

เป้าหมายสูงสุดในการพัฒนาประเทศทั่วโลกที่ยอมรับกันและมีเกณฑ์การชี้วัดชัดเจนเพื่อการจัดอันดับในทุกปีก็คือคุณภาพชีวิตของผู้คน (Quality of Life) เพราะการมีคุณภาพชีวิตที่ดีหมายถึงการมีรายรับที่เหมาะสมกับรายจ่าย มีอาหารที่เพียงพอต่อความต้องการ มีที่อยู่อาศัย มีการศึกษาที่ดี มีความมั่นคงในอาชีพการงาน มีสภาพแวดล้อม รวมถึงคุณภาพสิ่งแวดล้อมที่เหมาะสมต่อการดำรงชีวิต มีการเข้าถึงการรักษาพยาบาลอย่างเท่าเทียม มีเสรีภาพส่วนบุคคล และมีความมั่นคงทางการเมือง ซึ่งทั้งหมดนี้เป็นส่วนสำคัญที่นำมาซึ่งความสุข เป็นที่ยอมรับกันว่าประเทศทางแถบยุโรปอย่างสวีเดนได้รับการจัดอันดับให้เป็นประเทศที่มีคุณภาพชีวิตที่ดีที่สุดในโลกติดต่อกันมาหลายปี ซึ่งการพิจารณาเรื่องของคุณภาพชีวิตหรือการใช้ชีวิตอย่างมีความสุขของคนในปัจจุบันมีหลายปัจจัยที่ใช้ในการพิจารณาตัดสิน ตั้งแต่องค์ประกอบหรือปัจจัยภายนอกอย่างที่คุณคนมีเป็นพื้นฐานคือเรื่องของปัจจัย 4 ที่ประกอบด้วย อาหาร เครื่องนุ่งห่ม ที่อยู่อาศัย และยารักษาโรค แต่การจะมีคุณภาพชีวิตที่ดียังพิจารณาถึงการอยู่ในสังคมและสภาพแวดล้อมที่ดีปลอดภัยมีความเสี่ยงน้อย มีความสามารถเผชิญปัญหาต่าง ๆ ได้อย่างมีประสิทธิภาพ สามารถใช้ศักยภาพของตนเองในทางสร้างสรรค์ พัฒนาตนเองและสังคมให้อยู่ร่วมกันได้อย่างสันติสุข รวมถึงพึงพอใจในวิถีชีวิตของตนเอง ซึ่งปัจจัยที่ส่งผลกระทบต่อคุณภาพชีวิตของคนคือสุขภาพกายที่สมบูรณ์ ปัญหาด้านสุขภาพจิต และความขาดแคลนปัจจัย 4 (สุรชัย ปัญญาพฤทธิพงศ์, 2565)

การดำรงชีวิตของมนุษย์ไม่ได้หยุดอยู่เพียงความต้องการปัจจัย 4 เท่านั้น ถึงจะส่งผลให้ชีวิตของมนุษย์มีความสุขอยู่ได้ตลอดไป มนุษย์ยังมีความปรารถนาที่จะพัฒนาตนเองให้ไปสู่จุดสูงสุดของชีวิตเท่าที่จะทำได้เป็นลำดับขั้น ซึ่งการจะไปสู่จุดสูงสุดของชีวิตของแต่ละคนนั้นย่อมขึ้นอยู่กับคุณภาพชีวิตความเป็นอยู่ของแต่ละคนที่จะช่วยส่งเสริมเป็นบันไดในการพัฒนาชีวิต เพื่อมุ่งไปสู่จุดมุ่งหมายของความสุขในชีวิตและจะส่งผลต่อสังคมของมนุษย์ที่ดีหากคนในสังคมมีคุณภาพชีวิตที่ดี การมีคุณภาพชีวิตที่ดี ยังหมายถึงการมีสุขภาพกายสุขภาพจิตที่ดี โดยการมีพร้อมถึงปัจจัย 4 ที่เหมาะสมและเพียงพอ มนุษย์ทุกคนต้องการพัฒนาคุณภาพชีวิตเพื่อเป้าหมายการให้มีความสามารถในการ “พึ่งพาตนเอง” จึงจำเป็นที่จะต้องหาแนวทางในการพัฒนา รักษา และเยียวยาสภาพร่างกายและจิตใจให้แข็งแรงและสมบูรณ์ให้เหมาะสมกับสภาพแวดล้อมและสถานการณ์ต่าง ๆ ที่เกิดขึ้น

การพัฒนาคุณภาพชีวิตมีความสำคัญเป็นอย่างมาก เพื่อให้ประชาชนสามารถพัฒนาตนเองและสังคมไปสู่เป้าหมายที่พึงปรารถนา ทั้งในส่วนบุคคล ครอบครัว ชุมชน จึงต้องมีการพัฒนา

ในด้านร่างกายและจิตใจ เพื่อให้มีแนวคิดเจตคติที่ดี รู้จักการบริหารตนเอง การเอื้ออาทรต่อบุคคลอื่น มีอาชีพและรายได้ที่พอเพียงต่อการดำรงชีวิต มีคุณธรรม ศีลธรรม ถ้าหากปฏิบัติได้เช่นนี้เท่ากับเป็นการยกระดับทั้งตนเองและสังคม ทำให้มีคุณค่า มีความเจริญงอกงาม ปัญหาต่าง ๆ ในสังคมลดน้อยลง เช่น ปัญหาครอบครัว ปัญหาอาชญากรรม ปัญหามลภาวะเป็นพิษ เป็นต้น ประเทศต่าง ๆ จึงพยายามอย่างเต็มที่ในการพัฒนาและปรับปรุงคุณภาพชีวิตของประชาชนให้มีคุณภาพชีวิตสูงขึ้น เพื่อช่วยให้สมาชิกทุกคนในสังคมกินดีอยู่ดี มีความสุขสมบูรณ์ เนื่องจากประโยชน์ของการพัฒนาคุณภาพชีวิตนั้นมีด้วยกันหลายประการ อาทิเช่น 1) ช่วยทำให้บุคคลสามารถดำเนินชีวิตอยู่ในสังคมโดยมีแนวทางในการดำรงชีวิตที่ดีขึ้น ซึ่งส่งผลให้สังคมมีความสุขไปด้วย 2) กระตุ้นให้บุคคลและสังคมเกิดความกระตือรือร้นคิดที่จะปรับปรุงตนเอง สังคม และสิ่งแวดล้อมให้ดีขึ้นอยู่เสมอ 3) ทำให้บุคคลรู้จักใช้ปัญญา มีเหตุผล มีคุณธรรม จริยธรรม หลักการบริหาร เพื่อมาแก้ไขปัญหาต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นกับตนเองและสังคม 4) ทำให้บุคคลและสังคมอยู่ร่วมกันด้วยความสมานฉันท์ ช่วยลดปัญหาความขัดแย้ง และปัญหาสังคม และ 5) ทำให้บุคคลและสังคมที่มีความรู้ความเข้าใจอยู่ร่วมกันอย่างสันติสุข เกิดความร่วมมือร่วมใจ ในการส่งเสริมศิลปะ วัฒนธรรม ประเพณี และค่านิยมที่ดีงามให้เกิดขึ้นในสังคม ดังจะเห็นได้ว่าหากคนมีคุณภาพชีวิตที่ดี ได้รับการส่งเสริมสนับสนุนให้มีคุณภาพที่ดี ย่อมนำไปสู่การพัฒนาประเทศชาติให้เจริญก้าวหน้าขึ้น แต่การพัฒนาคุณภาพชีวิตของคนทุกคนไม่สามารถที่จะเกิดได้อย่างเท่าเทียมกันด้วยปัจจัยหลาย ๆ ประการ ทั้งปัญหาความเหลื่อมล้ำในสังคม สภาพทางเศรษฐกิจ โอกาสในการมีส่วนร่วมทางการเมือง นโยบายของรัฐบาล หรือแม้แต่การเกิดโรคระบาดที่ไม่คาดคิด ทั้ง ๆ ที่ระบบสาธารณสุขก้าวหน้ามาไกล

การเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นกับโลกภายหลังกระแสโลกาภิวัตน์ ทำให้เกิดผลกระทบกับคุณภาพชีวิตของผู้คนเป็นจำนวนมากทั่วโลก เกิดการเปลี่ยนแปลงทางสังคม วิธีการดำเนินชีวิต การเติบโตทางด้านเศรษฐกิจ สภาพแวดล้อม การเมือง จากการสลายพรมแดนระหว่างประเทศผ่านเทคโนโลยีสารสนเทศ และการเดินทางพัฒนาประเทศด้วยระบบเศรษฐกิจ จนกระทั่งการระบาดของเชื้อไวรัส โควิด-19 ได้ส่งผลกระทบต่ออย่างกว้างขวางต่อการดำเนินชีวิตของผู้คนทั่วโลก และคร่าชีวิตของคนไปนับล้านคน พลิกชีวิตจากหน้ามือเป็นหลังมือเพียงชั่วข้ามคืน ทำให้ระบบโลกที่กำลังไหลเวียนเกิดการหยุดชะงัก รวมทั้งยังส่งผลกระทบต่อระบบการศึกษาเป็นอย่างมาก โดยเชื้อไวรัสเริ่มระบาดในประเทศจีนเมื่อปลายปี 2562 จนถึงปี 2564 UNESCO รายงานว่ารัฐบาล 191 ประเทศทั่วโลก ประกาศปิดสถานศึกษาทั่วประเทศ มีผู้เรียนได้รับผลกระทบกว่า 1.5 พันล้านคน (มากกว่าร้อยละ 90 ของผู้เรียนทั้งหมด) (พงศัทศ วนิชานันท์, 2564) ในวงการการศึกษาทั้งในไทยและต่างประเทศ มีการนำระบบการเรียนการสอนออนไลน์เข้ามาปรับใช้ เพื่อดำเนินการเรียนการสอนต่อไปภายใต้วิกฤตโรคระบาดนี้ ทั้งการสอนสดที่นักเรียนนิสิตนักศึกษาสามารถมีปฏิสัมพันธ์กับผู้สอนได้ทันที คือเห็นหน้าเห็นตาโต้ตอบสอบถามคุยกันได้ และการสอนแบบบันทึกวิดีโอที่ผู้สอนสามารถบันทึกไว้ล่วงหน้า ซึ่ง

ผู้เรียนสามารถติดตามภายหลังสำหรับผู้ที่มีข้อจำกัดเรื่องการเรียนการสอนออนไลน์แบบสด (กรุงเทพมหานคร, 2564) กระทรวงการอุดมศึกษา วิทยาศาสตร์ วิจัยและนวัตกรรม ซึ่งถือเป็นกระทรวง จัดตั้งใหม่ในรัฐบาล พลเอกประยุทธ์ จันทร์โอชา เป็นนายกรัฐมนตรี เพื่อขับเคลื่อนการพัฒนา ประเทศสู่ความเป็นไทยแลนด์ 4.0 ตามแผนยุทธศาสตร์ชาติ 20 ปี โดยมีภารกิจหลักในการเตรียมคน ไทยสู่ศตวรรษที่ 21 และการนำองค์ความรู้และนวัตกรรมไปพัฒนาประเทศ ได้ประกาศใช้มาตรการ และการเฝ้าระวังการระบาดของโรคไวรัสโคโรนาสายพันธุ์ใหม่ 2019 (COVID-19) ตั้งแต่เดือน มกราคม 2563 เป็นต้นมาเป็นระยะ ๆ จนได้มีการระบุให้นำระบบการเรียนการสอนออนไลน์และการ ประชุมออนไลน์มาใช้

สิ่งหนึ่งที่ไม่อาจปฏิเสธผลดังกล่าวที่เกิดขึ้นได้คือ การดำเนินงานตามนโยบายของรัฐใน การป้องกันการแพร่ระบาดของเชื้อไวรัสโคโรนาที่ถือเป็นโอกาสในการแก้ไขปัญหาวิกฤตการณ์ชุมนุม ประท้วง ไม่ว่าจะเป็นการบังคับใช้กฎหมายเพื่อยุติการชุมนุมทางการเมือง โดยห้ามการชุมนุมเกิน 5 คน ส่งผลต่อการเคลื่อนไหวทางการเมืองที่มีอยู่ก่อน อีกทั้งการประกาศ Lock Down ประเทศ ด้วยการปิดห้าง ร้านค้า สถานบันเทิง รวมถึงการปิดสนามบิน เพื่อควบคุมการระบาดของโรคดังกล่าว สิ่งตามมาคือทำให้ร้านค้าหรือห้างร้าน โรงงานขนาดเล็กจำนวนมากจำเป็นต้องปิดกิจการ คนจำนวนมากต้องตกงานและเดินทางกลับภูมิลำเนา บางคนกลายเป็นภาระของครอบครัว นักเรียน และ นักศึกษาหลายคนต้องหลุดออกจากระบบการศึกษา ทำให้เกิดความเหลื่อมล้ำในการเข้าถึง การศึกษาอย่างเสมอภาคของนักศึกษาที่ไม่มีความพร้อมด้านอุปกรณ์สื่ออิเล็กทรอนิกส์ สัญญาณ อินเทอร์เน็ต การปิดสถานศึกษาเพื่อลดการเรียนการสอนแบบเผชิญหน้า และใช้การศึกษาออนไลน์ แทน ทำให้นักศึกษากลุ่มนี้เข้าเรียนแบบออนไลน์ได้บ้างไม่ได้บ้าง ส่งผลให้ได้รับการเรียนรู้ที่ไม่ เพียงพอ อีกทั้ง ผู้สอนที่ขาดทักษะการใช้สื่ออิเล็กทรอนิกส์เพื่อการสอนในระบบออนไลน์ที่ หลากหลาย ทำให้การถ่ายทอดความรู้ที่ไม่ทันต่อภาวะการเปลี่ยนแปลงในอนาคต และยังคงใช้ ความรู้เดิมที่อาจจะใช้เป็นคำตอบในการดำเนินชีวิตที่เปลี่ยนแปลงไปหลังการแพร่ระบาดของโรค ไวรัสโคโรนาสายพันธุ์ใหม่ 2019 (COVID-19) ไม่ได้อีกต่อไป แต่ดูเหมือนว่า ปัญหาดังกล่าวจะไม่ได้รับ ความสนใจอีกต่อไป และกลายเป็นเรื่องเล็กน้อยภายหลังสถานการณ์การแพร่ระบาดของโรคดังกล่าว เบาบางลง และคนส่วนใหญ่สามารถปรับตัวเข้ากับสถานการณ์และรัฐบาลหลายประเทศควบคุม สถานการณ์ของโรคได้

จากสถานการณ์การแพร่ระบาดของโรคที่รุนแรงมากขึ้น ในส่วนของมหาวิทยาลัยมหาม กุฏราชวิทยาลัยได้ออกประกาศเรื่อง มาตรการป้องกันการแพร่ระบาดของเชื้อไวรัสโคโรนา 2019 (COVID-19) กำหนดมาตรการทางวิชาการ สำหรับการจัดการเรียนการสอนและการบริการทาง วิชาการแก่นักศึกษา ให้ดำเนินการผ่านสื่ออิเล็กทรอนิกส์เท่านั้น รวมถึงการปิดทำการ และให้มีการ ปฏิบัติงานที่บ้านสำหรับพนักงานมหาวิทยาลัยหรือสลับวันกันในการเข้ามาปฏิบัติงานเพื่อลดการ

เผชิญหน้า ซึ่งส่งผลกระทบต่อทั้งระบบการทำงาน พนักงาน และนักศึกษา ระบบการศึกษาในรูปแบบออนไลน์ถูกบังคับใช้โดยปริยายเพื่อลดผลกระทบและแก้ไขปัญหาเรื่องระยะเวลาการศึกษาที่ได้รับผลกระทบจากการแพร่ระบาดของเชื้อไวรัสโคโรนา 2019 และก็ต้องประสบกับปัญหาโดยตลอดจากการสำรวจข้อมูลเบื้องต้นพบว่า สถานการณ์การแพร่ระบาดของโควิด-19 ได้ส่งผลกระทบต่อนักศึกษาหลายด้าน โดยเฉพาะเมื่อคำนึงถึงการเปลี่ยนมาเรียนออนไลน์ ภาระค่าใช้จ่ายที่เพิ่มขึ้น ในขณะที่รายได้ของครอบครัวลดลงจากภาวะเศรษฐกิจที่ย่ำแย่ ผู้ปกครองต้องแบกรับค่าใช้จ่ายทั้งค่าไฟ ค่าอินเทอร์เน็ต ค่าอุปกรณ์ โดยเฉพาะแท็บเล็ต ที่กลายมาเป็นหนึ่งอุปกรณ์ที่จำเป็นในการเรียน ในขณะที่สุขภาพจิตก็เป็นอีกหนึ่งผลกระทบ เนื่องด้วยประสิทธิภาพการเรียนที่ลดลง และเมื่อคำนึงว่าไม่ใช่คนทุกคนที่จะมีห้องส่วนตัว มีสภาพแวดล้อมที่เหมาะสมกับการเรียน รวมถึงในหลายคณะเองที่ต้องเรียนภาคปฏิบัติ แต่ต้องปรับมาเรียนออนไลน์ คุณภาพการเรียนรู้และประสบการณ์ก็ลดลงไปด้วย ส่วนหนึ่งมาจากกระบวนการเรียนการสอนที่ใช้ผู้สอนเป็นศูนย์กลางมาตลอดทำให้นักศึกษาขาดความกระตือรือร้นในการแสวงหาความรู้ด้วยตัวเอง โดยที่สถาบันการศึกษาไม่เคยมีการสอบถามและรวบรวมข้อมูลปัญหาของนักศึกษาเพื่อทำการปรับปรุงและพัฒนาระบบการเรียนการสอน ในขณะที่การศึกษาถือว่าเป็นวิธีการหนึ่งในการที่จะทำให้คุณภาพชีวิตของคนได้รับการพัฒนาให้ดีขึ้นในทุกช่วงวัย อย่างไรก็ตาม สถานการณ์ดังกล่าวก็ยังส่งผลที่ดีในการผลักดันและบังคับให้เกิดการปรับตัวในการนำเทคโนโลยีและนวัตกรรมทางการศึกษาใหม่ ๆ ที่ช่วยทำให้เด็กได้เรียนรู้ด้วยตัวเองในรูปแบบที่แตกต่างจนเกิดโมเดลใหม่ ๆ ที่สอดคล้องกับบริบทของแต่ละพื้นที่ (ภูมิศาสตร์ ทองเลี่ยมนาถ, 2021) จึงทำให้เราเห็นถึงอิทธิพลทางการเมืองที่มีต่อการดำเนินนโยบายของรัฐบาล ซึ่งส่งผลต่อการพัฒนาคุณภาพชีวิตของคนในประเทศ ประกอบกับสถานการณ์การต่อต้านทางการเมืองที่กำลังดำเนินไปอย่างเข้มข้นด้วยการชุมนุมของกลุ่มผู้ประท้วงก็ต้องหยุดชะงักด้วยสถานการณ์การแพร่ระบาดของเชื้อไวรัสโคโรนา-19 ทำให้การแสดงออกทางการเมืองที่เป็นแบบเผชิญหน้าถูกสั่งห้ามโดยเด็ดขาด และหันมาใช้สื่อสังคมออนไลน์ในการเคลื่อนไหวแทนเพื่อเป็นทางออกในการต่อต้านรัฐบาล ทำให้มีการเสฟสื่อออนไลน์ในกลุ่มต่าง ๆ ของประชาชน รวมทั้งนักศึกษามากขึ้น แต่ขาดความรู้ความเข้าใจและอาจกลายเป็นเหยื่อทางการเมืองจนเกิดเป็นสงครามในสังคมเสมือนจริง

ในช่วงสถานการณ์การแพร่ระบาดของเชื้อไวรัสโคโรนา 2019 ถือได้ว่าคุณภาพชีวิตของทุกคนได้รับผลกระทบทั้งในเรื่องของการดำรงชีวิตที่ยากลำบาก ขาดความสุข และความสัมพันธ์ในทุกระดับของผู้คนก็เปลี่ยนแปลงไป เกิดความไม่กล้าและไม่ไว้วางใจซึ่งกันและกันมากขึ้น เนื่องจากความหวาดระแวงว่าจะติดเชื้อแล้วจะส่งผลกระทบต่อสุขภาพและการดำเนินชีวิตในการทำมาหาเลี้ยงชีพ และยิ่งวิตกกังวลต่อนโยบายของรัฐบาลในการป้องกันการแพร่ระบาดของเชื้อไวรัสดังกล่าวที่จะส่งผลกระทบต่อการประกอบอาชีพและการดำเนินชีวิต ช่วงเวลาดังกล่าวทำให้เกิดวิถีชีวิตปกติใหม่ที่

ทุกคนต้องปรับเปลี่ยนเพื่อให้เกิดความสมดุลแห่งคุณภาพชีวิตที่จะดำรงอยู่ในโลกใบนี้ต่อไป และมองถึงอนาคตว่าจะต้องใช้ชีวิตอยู่อย่างไรต่อไปในความไม่แน่นอน หรือหลังจากที่ความรุนแรงของการแพร่ระบาดของโรคลดลง การดำเนินชีวิตในวิถีหลังปกติใหม่จะมีการปรับเปลี่ยนไปอย่างไรบ้าง กลายมาเป็นปัญหาของคนที่เหลือรอดจากโรคภัยดังกล่าว สิ่งเหล่านี้ล้วนส่งผลต่อการพัฒนาคุณภาพชีวิตของคนทุกคน ดังนั้น ในฐานะของสถาบันการศึกษาทางด้านพระพุทธศาสนาอย่างมหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัยจะมีบทบาทอย่างไรในการสร้างความตระหนักและตื่นรู้ให้แก่สังคม โดยเฉพาะนักศึกษาถึงแนวทางการพัฒนาคุณภาพชีวิตที่จะดำเนินต่อไปภายหลังจากสถานการณ์การแพร่ระบาดของเชื้อไวรัสโคโรนา 2019 ลดลงและทุกคนสามารถกลับมาใช้ชีวิตได้อย่างปกติที่ไม่เหมือนเดิมอีกต่อไป ทั้งสภาพเศรษฐกิจ สังคม และการเมือง ดังนั้น หากคุณภาพชีวิตของประชากรภายในประเทศเป็นตัวบ่งบอกถึงสถานะหรือระดับของการพัฒนาประเทศด้วยแล้ว การร่วมมือกันในการพัฒนาคุณภาพชีวิตของคนจึงเป็นเรื่องจำเป็น โดยเฉพาะอย่างยิ่งเมื่อโลกเกิดการเปลี่ยนแปลงในทุกด้านก็ย่อมส่งผลกระทบต่อถึงชีวิตความเป็นอยู่ของคนที่ยาศัยอยู่

ในการวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยและคณะจึงตระหนักถึงความสำคัญในเรื่องของคุณภาพชีวิตของนักศึกษามหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัยที่ถูกกักต้อนในช่วงที่เกิดการแพร่ระบาดของเชื้อไวรัสโคโรนา 2019 และจำเป็นที่จะต้องศึกษาถึงรูปแบบการพัฒนาคุณภาพชีวิตของนักศึกษา ภายหลังจากสถานการณ์การแพร่ระบาดของเชื้อไวรัสโคโรนา 2019 ที่จะทำให้นักศึกษาสามารถดำเนินชีวิตได้อย่างเหมาะสมในสถานการณ์ที่เปลี่ยนแปลงไปทั้งทางด้านการเมือง เศรษฐกิจและสังคม ภายใต้อิทธิพลหลังปกติใหม่ เพื่อทำให้ชีวิตเจริญงอกงามขึ้นไปจนถึงจุดมุ่งหมายที่ต้องการ

1.2 วัตถุประสงค์การวิจัย

1.2.1 ศึกษาปัญหาและคุณภาพชีวิตนักศึกษามหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย ในสถานการณ์โรคติดเชื้อไวรัสโคโรนา 2019

1.2.2 เปรียบเทียบคุณภาพชีวิตนักศึกษามหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย ในสถานการณ์โรคติดเชื้อไวรัสโคโรนา 2019

1.2.3 ศึกษาปัจจัยที่ส่งผลต่อคุณภาพชีวิตนักศึกษามหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย ในสถานการณ์โรคติดเชื้อไวรัสโคโรนา 2019

1.2.4 พัฒนารูปแบบการพัฒนาคุณภาพชีวิตนักศึกษามหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย ในยุคหลังโควิด-19

1.2.5 เสนอรูปแบบการพัฒนาคุณภาพชีวิตนักศึกษามหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย ในยุคหลังโควิด-19

1.3 สมมติฐานการวิจัย

ในการวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยได้ตั้งสมมติฐานไว้คือ คุณภาพชีวิตของนักศึกษามหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัยก่อนและหลังสถานการณ์การแพร่ระบาดของโรคติดเชื้อไวรัสโคโรนา 2019 เป็นอย่างไร

สมมติฐานทางสถิติ

H_0 : $\mu_{\text{pre-test}} - \mu_{\text{post-test}} = 0$ คุณภาพชีวิตนักศึกษา ก่อนและหลังการแพร่ระบาดของโรคติดเชื้อไวรัสโคโรนา 2019 ไม่แตกต่างกัน

H_1 : $\mu_{\text{pre-test}} - \mu_{\text{post-test}} \neq 0$ คุณภาพชีวิตนักศึกษา ก่อนและหลังการแพร่ระบาดของโรคติดเชื้อไวรัสโคโรนา 2019 แตกต่างกัน

1.4 นิยามศัพท์

คุณภาพชีวิต หมายถึง ระดับของการมีชีวิตที่ดี มีความสุข ความพึงพอใจในชีวิต และสภาพแวดล้อมที่เกี่ยวข้องกับความเป็นอยู่ ในการดำเนินชีวิตของปัจเจกบุคคลในสังคม การปรับตัวให้ดำเนินชีวิตอยู่ในสภาพสังคมที่มีการเปลี่ยนแปลง และนำไปสู่การพัฒนาตนเองและสังคมให้อยู่ร่วมกันได้อย่างปกติสุข และเป็นปัจจัยส่งเสริมให้มีการพัฒนาไปสู่เป้าหมายของชีวิตที่ดีขึ้นเป็นลำดับ

ตัวชี้วัดคุณภาพชีวิต คือ ตัวชี้วัดที่บอกระดับของการมีชีวิตที่ดีที่บุคคลสามารถดำเนินชีวิตได้ในสังคม ซึ่งในงานวิจัยนี้ ผู้วิจัยกำหนดตัวชี้วัดคุณภาพชีวิตประกอบด้วย 5 ด้าน ได้แก่ คุณภาพชีวิตด้านร่างกาย คุณภาพชีวิตด้านจิตใจ คุณภาพชีวิตด้านความสัมพันธ์ทางสังคม คุณภาพชีวิตด้านสิ่งแวดล้อม และคุณภาพชีวิตด้านสิทธิและเสรีภาพทางการเมือง

1. คุณภาพชีวิตด้านร่างกาย (Physiological Aspect) หมายถึง การที่บุคคลปราศจากข้อจำกัดทางด้านร่างกายและจิตใจ สามารถประกอบกิจกรรมการดำเนินชีวิตต่าง ๆ ได้ มีอายุที่ยืนยาว สามารถแสวงหาสิ่งต่าง ๆ ที่ตนต้องการ โดยเปรียบเทียบกับประชากรที่มีอายุอยู่ในกลุ่มเดียวกัน หรือประชากรในกลุ่มที่มีสุขภาพปกติ ซึ่งคุณภาพชีวิตตามแนวคิดนี้ประเมินจากระดับความสามารถในการประกอบกิจกรรมต่าง ๆ และภาวะสุขภาพของบุคคลนั้น (ปิยวัฒน์ ตรีวิทยา, 2559)

2. คุณภาพชีวิตด้านจิตใจ (Psychological Aspect) หมายถึง ภาวะทางอารมณ์ของบุคคลต่อสถานการณ์ใด ๆ ในช่วงเวลาหนึ่ง ซึ่งบุคคลจะให้ความสำคัญต่อสมดุลระหว่างความรู้สึกทางบวก (ความสุข) กับความรู้สึกทางลบ (ความทุกข์ ความซึมเศร้า)

3. คุณภาพชีวิตด้านความสัมพันธ์ทางสังคม (Social Relationship Aspect) คือ การที่บุคคลสามารถคงไว้ซึ่งบทบาททางสังคมและการได้รับการยอมรับจากสังคมจากบทบาทของตน

4. คุณภาพชีวิตด้านสิ่งแวดล้อม (Environment Aspect) หมายถึง การมีความเป็นอยู่และมีสภาพแวดล้อมรอบตัวที่ดี ปลอดภัย เหมาะสมกับความต้องการของประชาชน เช่น การรับรู้ว่า

ตนมีชีวิตอยู่อย่างอิสระไม่ถูกกักขังมีความปลอดภัยและมั่นคงในชีวิต การรับรู้ว่าได้อยู่ในสิ่งแวดล้อมทางกายภาพที่ดีปราศจากมลพิษต่าง ๆ การคมนาคมสะดวกมีแหล่งประโยชน์ด้านการเงินสถานบริการทางสุขภาพและสังคมสงเคราะห์ การรับรู้ว่ามีโอกาสที่จะได้รับข่าวสารหรือฝึกฝนทักษะต่าง ๆ การรับรู้ว่ามีกิจกรรมสันทนาการและมีกิจกรรมในเวลาว่าง เป็นต้น

5. คุณภาพชีวิตด้านสิทธิและเสรีภาพทางการเมือง หมายถึง การเข้าไปมีส่วนร่วมทางการเมืองหรือการดำเนินงานของรัฐ ตั้งแต่การได้มีส่วนร่วมในการรับรู้ข้อมูลข่าวสารต่าง ๆ การเข้าไปมีส่วนร่วมในการแสดงความคิดเห็นและให้ข้อเสนอแนะในการดำเนินงานของรัฐ การเข้าไปมีส่วนร่วมในการร่วมลงมือทำงานกับภาครัฐ การร่วมในการตัดสินใจในการดำเนินงานของรัฐ และการร่วมรับผิดชอบในการดำเนินงานร่วมกับรัฐ เพราะการดำเนินงานของภาครัฐหรือการตัดสินใจทางการเมืองเป็นการกระทำเพื่อการจัดสรรสิ่งที่มีคุณค่าให้กับคนในสังคมอย่างเสมอภาคเท่าเทียม จึงถือว่าส่งผลกระทบต่อ การดำเนินชีวิตและทิศทางการพัฒนาคุณภาพชีวิตของคนทั้งประเทศ

การพัฒนาคุณภาพชีวิตนักศึกษาศึกษามหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย คือ การพัฒนาแนวทางให้นักศึกษาได้รับการสนับสนุน ส่งเสริม พัฒนา ให้มีความสามารถในการพึ่งพาตนเอง ความสามารถในการพัฒนาตนเองเพื่อให้มีชีวิตความเป็นอยู่ที่ดีขึ้น สามารถปรับปรุงการดำเนินชีวิตให้สอดคล้องและรองรับกับการเปลี่ยนแปลงที่จะเกิดขึ้น ความพร้อมในการดำรงชีวิตในสังคม ความสามารถในการประกอบอาชีพ การพัฒนาในทุกขั้นตอนของชีวิตเพื่อประโยชน์ในการดำรงชีวิตที่ขึ้น ทั้งส่วนบุคคล สังคมและประเทศชาติ สามารถยืนหยัดอยู่ได้อย่างเป็นปกติสุข ไม่เป็นบุคคลที่มีปัญหาและสามารถจัดการกับแรงปะทะจากภายนอกได้ หรือเป็นบุคคลที่มีทักษะชีวิต (Life Skills) ที่สามารถปรับตัวให้อยู่บนความสมดุล สามารถจัดการกับความต้องการและสิ่งท้าทายในชีวิตประจำวันได้อย่างมีประสิทธิภาพ

1.5 ขอบเขตของการวิจัย

ขอบเขตด้านสถานที่ การวิจัยนี้ทำการศึกษาในพื้นที่มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย ส่วนกลาง 7 วิทยาเขต และ 3 วิทยาลัย ในแต่ละภูมิภาค ได้แก่

1. มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย ส่วนกลาง
2. มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาลัยศาสนศาสตร์โยธธ
3. มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาลัยศาสนศาสตร์กาฬสินธุ์
4. มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาลัยศาสนศาสตร์นครราชสีมา
5. มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตมหาวชิราลงกรณ์ราชวิทยาลัย
6. มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตสิรินธรราชวิทยาลัย
7. มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตอีสาน

8. มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตล้านนา
9. มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตศรีธรรมมาโคกราช
10. มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตร้อยเอ็ด
11. มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตศรีล้านช้าง

ขอบเขตด้านเนื้อหา ศึกษาในส่วนคุณภาพชีวิตที่ประกอบด้วยตัวชี้วัด 5 ด้าน คือ คุณภาพชีวิตด้านร่างกาย คุณภาพชีวิตด้านจิตใจ คุณภาพชีวิตด้านความสัมพันธ์ทางสังคม คุณภาพชีวิตด้านสิ่งแวดล้อม และคุณภาพชีวิตด้านสิทธิและเสรีภาพทางการเมือง

ขอบเขตด้านเวลา ทำการศึกษาข้อมูลตั้งแต่ช่วงเวลาก่อนและหลังการเกิดสถานการณ์การแพร่ระบาดของโรคติดเชื้อไวรัสโคโรนา 2019 ตั้งแต่ พ.ศ. 2562 ถึง พ.ศ. 2566

1.6 ประโยชน์ที่ได้รับจากการวิจัย

1.6.1 องค์ความรู้เชิงวิชาการ ได้ข้อมูลหรือองค์ความรู้ใหม่ถึงปัญหาและคุณภาพชีวิตเปรียบเทียบคุณภาพชีวิต และปัจจัยที่ส่งผลต่อคุณภาพของนักศึกษามหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย ในสถานการณ์โรคติดเชื้อไวรัสโคโรนา 2019

1.6.2 ประโยชน์ต่อชุมชน สังคม และมหาวิทยาลัย พัฒนาคุณภาพชีวิตของนักศึกษามหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย ทางด้านสุขภาพกาย (Physical Domain) ด้านจิตใจ (Psychological Domain ด้านระดับความเป็นอิสระของบุคคล (Level of Independence) ด้านความสัมพันธ์ทางสังคม (Social Relationship) และด้านสิ่งแวดล้อม (Environment)

1.6.3 ข้อเสนอเชิงนโยบายสำหรับผู้บริหารเพื่อนำไปพัฒนานโยบายการพัฒนาคุณภาพชีวิตของนักศึกษามหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัยในยุคหลังโควิด-19

บทที่ 2

แนวคิดทฤษฎี และผลงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

คุณภาพชีวิตของประชากรกลายเป็นดัชนีชี้วัดสำคัญของการพัฒนาประเทศ จนทำให้หลายประเทศทำการศึกษาเรื่องของคุณภาพชีวิตของประชากรและแนวทางในการพัฒนาคุณภาพชีวิตของคนในประเทศกันอย่างกว้างขวาง เพราะมนุษย์ถือเป็นทรัพยากรที่สำคัญที่ทำให้ประเทศมีความมั่นคง ดังนั้น การมีคนที่มีคุณภาพทั้งด้านร่างกาย จิตใจ และสติปัญญา จึงเป็นเครื่องมือในการพัฒนาประเทศที่สำคัญ การวิจัยนี้จึงได้ทำการศึกษแนวคิด ทฤษฎี เกี่ยวกับความเป็นมาเรื่องของคุณภาพชีวิต แนวทางในการพัฒนาคุณภาพชีวิต รวมทั้งการศึกษาเอกสารทางวิชาการและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาคุณภาพชีวิต เพื่อใช้ในการออกแบบกรอบแนวคิดในการศึกษาถึงแนวทางในการพัฒนาคุณภาพชีวิตของนักศึกษามหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย ซึ่งประกอบด้วย

- 2.1 แนวคิดคุณภาพชีวิตและการพัฒนาคุณภาพชีวิต
- 2.2 แนวคิดเกี่ยวกับการออกแบบเครื่องมือชี้วัดคุณภาพชีวิต
- 2.3 แนวคิดสิทธิและเสรีภาพในการแสดงความคิดเห็นและการแสดงออก
- 2.4 ผลกระทบจากการแพร่ระบาดของโรคโควิด 19
- 2.5 งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง
- 2.6 สรุปกรอบแนวความคิด

2.1 แนวคิดคุณภาพชีวิตและการพัฒนาคุณภาพชีวิต

เป้าหมายที่สำคัญประการหนึ่งของคนในสังคมทุกคนก็คือ การมีคุณภาพชีวิตที่ดี ดังนั้น การดำเนินชีวิตของมนุษย์ทุกคนต่างมีเป้าหมายเพื่อการไปสู่การมีคุณภาพชีวิตที่ดีเป็นจุดมุ่งหมายสำคัญ ซึ่งก็อาจมีความแตกต่างกันไปในแต่ละบุคคล เช่น บางคนอาจต้องการเพียงมีปัจจัยสี่ (อาหารที่อยู่อาศัย เครื่องนุ่งห่ม และการรักษาพยาบาล) ซึ่งก็มีความแตกต่างกันในรายละเอียดออกไปอีกได้ขึ้นอยู่กับความต้องการของแต่ละคน เป็นต้น ในขณะที่ในระดับประเทศ ผู้บริหารในแต่ละระดับตั้งแต่ระดับประเทศลงไปถึงระดับท้องถิ่นต่างก็มุ่งหวังในประชาชนมีคุณภาพชีวิตที่ดีซึ่งเป็นคำที่มีลักษณะนามธรรมซึ่งก็อาจวัดได้จากความสุข (happiness) ของปัจเจกบุคคล

แนวคิดคุณภาพชีวิตเป็นแนวคิดที่ย้อนหลังไปสมัยกรีกโบราณ คำถามหนึ่งที่ถูกถามและมีความพยายามในการหาคำตอบก็คือ เราควรมีชีวิตอยู่อย่างไร ซึ่งนักปรัชญาเมธีในยุคนั้นก็พยายามหาคำตอบต่อคำถามดังกล่าวรวมถึง อริสโตเติล นักปรัชญาเมธีผู้มีชื่อเสียงได้กล่าวถึงชีวิตที่ดีของมนุษย์ว่า สิ่งภายนอก external goods (ความมั่งคั่ง ชื่อเสียง และอำนาจ) มีส่วนเกี่ยวข้องทางอ้อม

กับชีวิตที่ดี ในขณะที่สิ่งภายในได้แก่ ความสำราญใจ (Pleasure) ก็เป็นหนึ่งในสิ่งนี้แม้ว่าจะเป็นส่วนเล็ก ๆ ก็ตาม (Richard Kraute, 2018) อริสโตเติลได้กล่าวถึงคำว่า eudaimonia ในภาษากรีก คำว่า eu หมายถึง “สุขสบาย” หรือ “ดี” ส่วน daimonia สื่อในเชิง “จิตวิญญาณ”... กล่าวได้ว่าความสุขของอริสโตเติลเป็นสภาวะภายในของจิตซึ่งมาจากการใช้ชีวิตที่เหมาะสมโดยเขาเชื่อในธรรมชาติของมนุษย์ซึ่งมีวิธีการดำรงชีวิตที่เหมาะสมตามแต่ละบุคคล กล่าวอีกนัยหนึ่งอริสโตเติลเห็นว่า มนุษย์ต้องพัฒนาตนเองเพื่อแสวงหาความสุข แต่ “ความสุข” ที่อริสโตเติลกล่าวถึงก็ไม่ได้เป็นแค่การพัฒนาตัวเอง หรือเกี่ยวข้องกับเรื่องส่วนบุคคล แต่เขายังมีความเชื่อว่ามนุษย์เป็นสัตว์การเมือง (political animal) ดังนั้น ยูไดโมนี (Eudaimonia) จะเกิดขึ้นเมื่อชีวิตมีความสัมพันธ์กับสังคม มนุษย์เป็นสัตว์สังคม และต้องอยู่ร่วมกับผู้อื่น การปฏิสัมพันธ์ที่ดีกับบุคคลรอบตัวในรัฐ การเมืองที่มีระเบียบเป็นส่วนหนึ่งที่ทำให้เกิดความสุข (กองบรรณาธิการศิลปวัฒนธรรม, 2567) แน่นนอนว่า แนวคิดของอริสโตเติลย่อมมีอิทธิพลทางความคิดส่งต่อมาในยุคหลังไม่มากนัก

ในช่วงทศวรรษที่ 1970 มีการศึกษาเกี่ยวกับคุณภาพชีวิตโดยนักคิดในสังคมตะวันตกซึ่งเป็นเจ้าทางด้านความคิดในเรื่องดังกล่าวนี้ อาทิ ลำดับชั้นความต้องการของมนุษย์แนวคิดซึ่งมาสโลว์ได้เสนอทฤษฎีซึ่งทฤษฎีลำดับชั้นความต้องการของมาสโลว์ (Maslow's Hierarchy of Needs Theory) โดยอธิบายเชื่อมโยงความต้องการพื้นฐานของมนุษย์กับความต้องการของมนุษย์โดยได้อธิบายถึงลำดับชั้นความต้องการเริ่มตั้งแต่ความต้องการทางด้านร่างกาย (Physiological needs) ความต้องการความปลอดภัย (Safety needs) ความต้องการทางสังคม (Social needs) ความต้องการการเคารพนับถือ (Esteem needs) และความต้องการบรรลุเป้าหมายชีวิต (Self actualization) (Abraham Maslow, 1954) กลายเป็นทฤษฎีในยุคคลสิตรกรรมศาสตร์ที่มีคนนำไปต่อยอดในการศึกษาเรื่องต่าง ๆ เกี่ยวกับพฤติกรรมมนุษย์กันอย่างแพร่หลายเช่น คุณภาพชีวิตของมนุษย์หรือบุคคลในองค์กร เป็นต้น

2.1.1 ความหมายของคุณภาพชีวิต

ความหมายที่แท้จริงหรือแบบตายตัวของคุณภาพชีวิต ยังไม่สามารถสรุปได้อย่างแน่ชัด โดยมีหลาย ๆ คนที่พยายามจะนิยามความหมายและให้ความสนใจ เนื่องจากคุณภาพชีวิตที่ดีนั้นมีความสำคัญต่อทั้งตัวบุคคลและการพัฒนาประเทศ องค์การอนามัยโลก World Health Organization (WHO) นิยามว่า ความสุขเป็นการรับรู้ของปัจเจกบุคคลในการจัดวางตำแหน่งชีวิตตนเองในบริบทของวัฒนธรรมและค่านิยมของสังคมที่เขาอยู่และมีความเกี่ยวข้องกับจุดมุ่งหมาย ความคาดหวัง มาตรฐานและความเกี่ยวข้อง (World Health Organization, 2020) ในขณะที่องค์การการศึกษา วิทยาศาสตร์และวัฒนธรรมแห่งสหประชาชาติ (United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization: UNESCO) นิยามว่า คุณภาพชีวิตเป็นแนวคิดเกี่ยวกับสวัสดิภาพของมนุษย์ที่วัดโดยตัวชี้วัดทางสังคม (เช่น ความเป็นไปได้ในการลงคะแนนเสียง

การประท้วง หรือการมีส่วนร่วมกับพรรคการเมืองมากกว่าตัวชีวิตในเชิงปริมาณ เช่น รายได้และการผลิต(income and production) (UNESCO, 1997) ในขณะที่นายแพทย์ สุรชัย ปัญญาพฤทธิพงศ์ จากกรมสุขภาพจิต ให้ความหมายของคุณภาพชีวิตดี ไว้ว่า “คือการทำที่คนนั้นมีสุขภาพกายสุขภาพจิตที่ดี ดำรงอยู่ด้วยปัจจัย 4 อาหาร เครื่องนุ่งห่ม ที่อยู่อาศัย ยารักษาโรค ที่เหมาะสมเพียงพอ รวมทั้งอยู่ในสภาพสังคมและสิ่งแวดล้อมที่ดี ปลอดภัย มีความเสี่ยงน้อย บุคคลนั้นมีความสามารถเผชิญกับปัญหาต่าง ๆ ได้อย่างมีประสิทธิภาพ สามารถใช้ศักยภาพของตนเองในทางสร้างสรรค์ พัฒนาตนเอง และสังคมให้อยู่ร่วมกันได้อย่างสันติสุข รวมถึงมีความพึงพอใจในวิถีชีวิตของตนเอง” (สุรชัย ปัญญาพฤทธิพงศ์, 2565)

ชาญชัย อินทรประวัติ (2547:7) ได้ศึกษาและได้ให้ความหมายของคุณภาพชีวิตของบุคคล หมายถึง ความพึงพอใจของบุคคลในการดำรงชีวิตอยู่ในสิ่งแวดล้อมอย่างสร้างสรรค์และได้รับการสนองตอบความต้องการของตนเองในด้านต่าง ๆ ซึ่งได้แก่ ความต้องการพื้นฐานในการดำรงชีวิต ความต้องการทางด้านสังคมและจิตใจ

ศรีเมือง พลังฤทธิ์ (2547:19) ได้ให้ความหมายของคุณภาพชีวิตไว้ว่า คุณภาพชีวิตนั้นเกี่ยวข้องกับองค์ประกอบทั้งภายในและภายนอกของมนุษย์ ได้แก่ ด้านจิตใจ ความรู้ ความสามารถ อารมณ์และความรู้สึก และด้านร่างกายคือ ความมีสุขภาพกายที่ดี สภาพความเป็นอยู่ และสภาพการดำรงชีวิตที่ดีในสังคม ฉะนั้น คุณภาพชีวิตที่ดีจึงเป็นชีวิตที่มีความสุขกาย สุขใจ และสามารถดำรงชีวิตด้วยการปรับตัวให้เข้ากับสภาพแวดล้อมและบริบทของสังคมได้ตามสภาวะ

กล่าวโดยสรุป ความหมายของคุณภาพชีวิต หมายถึง ระดับการรับรู้ถึงความพึงพอใจในการดำรงชีวิตการมีชีวิตความเป็นอยู่ที่ดีในด้านต่าง ๆ ที่สามารถตอบสนองความต้องการขั้นพื้นฐานซึ่งมีความสัมพันธ์ต่อการดำรงชีวิตและส่งผลกระทบต่อคุณภาพชีวิตในทิศทางที่ดี ได้แก่ ด้านสุขภาพกาย ด้านจิตใจ ด้านความสัมพันธ์ทางสังคม ด้านสิ่งแวดล้อม และการมีคุณภาพชีวิตที่ดีนั้นจะต้อง ไม่ก่อให้เกิดปัญหาแก่ตนเองและสังคม

2.1.2 ความสำคัญของคุณภาพชีวิต

พัชรี หล้าแหล่ง (2556:8-9) กล่าวถึงความสำคัญของคุณภาพชีวิตไว้ดังนี้

1) ความสำคัญของคุณภาพชีวิตระดับตนเองและครอบครัว คือ การมีร่างกายที่สมบูรณ์แข็งแรง มีสุขภาพพลานามัยที่ดี ไม่เจ็บป่วย ทำให้สามารถลดค่าใช้จ่ายส่วนตน และสามารถประกอบอาชีพการงานได้อย่างมีประสิทธิภาพ ทำให้ชีวิตความเป็นอยู่ดี มีครอบครัวที่อบอุ่นไร้ซึ่งปัญหา

2) ความสำคัญของคุณภาพชีวิตระดับสังคมและประเทศชาติ เมื่อประชากรในสังคมมีคุณภาพชีวิตที่ดีย่อมทำให้คุณภาพในสังคมและประเทศชาติดีขึ้นไปด้วย แต่ทั้งนี้รัฐบาลจะต้องมี

นโยบายที่จะเอื้อต่อการพัฒนาคุณภาพชีวิตของประชากร เช่น สภาพแวดล้อม การศึกษา การประกอบอาชีพ และรายได้ของประชากร เป็นต้น

องค์การอนามัยโลก (WHO, 1948 อ้างถึงใน ภัทรภา สุขสง่า และ พรรณทิพาศักดิ์ทอง (2557:204)) องค์การอนามัยโลกในฐานะเป็นองค์กรหลักที่ดูแลด้านสุขภาพอนามัย มองเห็นว่า "ร่างกาย จิตใจ สังคมที่ดีและการไม่มีโรคภัยไข้เจ็บเป็นสภาวะของความสมบูรณ์ที่ดี" ถึงแม้ว่าข้อกำหนดนี้ จะไม่ได้เกิดขึ้นจริง อย่างไรก็ตามในระยะแรกผลสัมฤทธิ์ ของแนวคิดที่ว่านี้ เกิดกับกลุ่มประชาชนในวัยทำงานในโลกตะวันตกซึ่งหันมาดูแลสุขภาพมากขึ้น โดยเฉพาะการให้คำแนะนำในเรื่องสุขภาพภายนอกร่างกาย และมีการชักชวนให้มีการดูแลสุขภาพ ซึ่งทำให้เชื่อมโยงไปสู่ความสัมพันธ์เกี่ยวกับการพัฒนาคุณภาพชีวิตของคนเรา ซึ่งในช่วงนั้นสุขภาพ (Health) ถูกให้ความหมายว่า เป็นสภาวะของความสมบูรณ์ทางร่างกาย จิตใจและความเป็นอยู่ที่ดีในสังคม มิใช่หมายถึงเพียงปราศจากโรคและความอ่อนแอเท่านั้น แต่การดำเนินการพัฒนาด้านการสาธารณสุขกับการพัฒนาด้านการศึกษา ค้นคว้าความรู้และเทคโนโลยีใหม่ ๆ ด้านการรักษาสุขภาพที่เกิดจากการเจ็บป่วยด้านเดียว ขณะที่การเจ็บป่วยด้านอื่น ๆ กลับไม่ได้รับการดูแล ในเดือนพฤษภาคม 1998 ที่ประชุมสมัชชาขององค์การอนามัยโลก (World Health Organization Assembly) เพิ่มคำว่า "Spiritual Well-being" หรือ "สภาวะทางจิตวิญญาณ" เข้าไปในคำนิยามเดิม

ดังนั้น ความหมายของคำว่า "สุขภาพ" หลังจากนั้น จึงรวมความหมายถึง สภาวะที่สมบูรณ์ทั้งทางกาย ทางจิต ทางสังคม และทางจิตวิญญาณ หรือ สภาวะที่สมบูรณ์ทุก ๆ ทาง เชื่อมโยงกัน สะท้อนถึงความเป็นองค์รวมอย่างแท้จริงของสุขภาพที่เกื้อหนุนและเชื่อมโยงกันทั้ง 4 มิติ ซึ่งความหมายในแต่ละด้าน คือ

- 1) สภาวะทางกาย หมายถึง การมีร่างกายที่สมบูรณ์แข็งแรง มีเศรษฐกิจพอเพียง มีสิ่งแวดล้อมดีไม่มีอุบัติเหตุ เป็นต้น
- 2) สภาวะทางจิต หมายถึง จิตใจที่เป็นสุข ผ่อนคลาย ไม่เครียด คล่องแคล่ว มีความเมตตา กรุณา มีสติ มีสมาธิ เป็นต้น
- 3) สภาวะทางสังคม หมายถึง การอยู่ร่วมกันด้วยดี ในครอบครัว ในชุมชน ในที่ทำงาน ในสังคม ในโลก ซึ่งรวมถึงการมีบริการทางสังคมที่ดีและมีสันติภาพ เป็นต้น
- 4) สภาวะทางปัญญา (จิตวิญญาณ) หมายถึง ความสุขอันประเสริฐที่เกิดจากมีจิตใจสูงเข้าถึงความจริงทั้งหมด ลดละความเห็นแก่ตัว มุ่งเข้าถึงสิ่งสูงสุด ซึ่งหมายถึงพระนิพพานหรือพระเจ้าเป็นเจ้าหรือความดีสูงสุด สุดแล้วแต่ความเชื่อที่แตกต่างกันของแต่ละคน สภาวะทางจิตวิญญาณ จึงหมายถึง มิติทางคุณค่าที่สูงสุดเหนือไปจากโลกหรือภพภูมิทางวัตถุ การมีศรัทธาและมีการเข้าถึงคุณค่าที่สูงส่ง ทำให้เกิดความสุขอันประณีตลึกซึ้ง

ความหมายของสุขภาวะทั้ง 4 ด้าน สุขภาวะทางกายและสุขภาวะทางจิตเป็นสุขภาวะที่ทำความเข้าใจได้ง่าย เป็นการเปลี่ยนแปลงที่สังเกตเห็นได้ตลอดเวลา สุขภาวะทางสังคมเป็นการแสดงออกร่วมกันของสังคม ซึ่งต้องทำความเข้าใจและยอมรับร่วมกันของทั้งสังคม และสุขภาวะทางปัญญา (จิตวิญญาณ) เป็นสุขภาวะที่ทำความเข้าใจได้ยากและเป็นขั้นสูงสุดของสุขภาพองค์รวม

ในปี ค.ศ. 1986 การประชุมนานาชาติที่กรุงออตตาวา เมืองหลวงของแคนาดา ในเรื่องคุณภาพชีวิต (Quality of Life) นั้นได้ให้ความสำคัญในเรื่องการส่งเสริมสุขภาพ (Health Promotion) เป็นครั้งแรกซึ่งเกิดขึ้นโดยได้ถูกบันทึกไว้ว่า "ความสมบูรณ์ทางร่างกาย จิตใจและสังคม ปัจเจกบุคคลหรือลักษณะเฉพาะของกลุ่มและความปรารถนาที่เกิดขึ้นจริง ความต้องการการเปลี่ยนแปลงหรือการจัดการกับสภาพแวดล้อม" ในอนาคตไม่มีจุดสิ้นสุดแต่สามารถประยุกต์แนวคิดได้ในแต่ละบุคคล กลุ่ม ชุมชนหรือประชาชน สำหรับหน้าที่ในการส่งเสริมสุขภาพนี้ เป็นแนวคิดที่เน้นการปฏิบัติใหม่ขึ้นมาทั้งหมด โดยยึดเป็นหลักการพื้นฐานสำคัญของการทำงานด้านส่งเสริมสุขภาพ โดยกฎบัตรออตตาวา (Ottawa Charter) และสิ่งที่เพิ่มเข้ามาในโครงสร้างของคุณภาพชีวิต มี 5 ประเด็น คือ ระดับทักษะของแต่ละคน ผ่านการกระทำทางชุมชนและการให้บริการสาธารณสุขครอบคลุมถึงสภาพแวดล้อมนโยบาย และเกี่ยวข้องกับระบบนิเวศ ในที่นี้การส่งเสริมสุขภาพ แสดงให้เห็นถึงส่วนประกอบสองอย่าง ได้แก่ สิ่งสำคัญในเรื่องการส่งเสริมสุขภาพเป็นการสร้างสุขภาพโดยทั่ว ๆ ไป สภาพทั่วไปของสิ่งแวดล้อม ซึ่งการดำเนินการทางสังคมและทางด้านวัฒนธรรมเป็นตัวกำหนดพฤติกรรมของสุขภาพ จะนำไปสู่การพิจารณา การวางแผนออกแบบโครงสร้างสภาพแวดล้อมใหม่และการแลกเปลี่ยนเหตุผลของแต่ละคน ซึ่งผลที่ตามมาที่คาดหวังในการส่งเสริมสุขภาพกับผลสะท้อนที่เกิดจากการเปลี่ยนแปลงภายใต้ประเด็นหลักนี้ จึงสัมพันธ์กับคำว่า "สุขภาพที่แท้จริงเป็นเรื่องของคุณภาพชีวิต"

คุณภาพชีวิตเป็นเรื่องสำคัญมากของบุคคลและสังคมในปัจจุบัน ดังนั้น ความสำเร็จระดับตนเองและครอบครัว คือ การมีร่างกายแข็งแรงสมบูรณ์ สุขภาพอนามัย ไม่เจ็บป่วย ทำให้ประหยัดค่าใช้จ่ายส่วนตน และสามารถประกอบอาชีพการงานได้อย่างมีประสิทธิภาพ ทำให้ชีวิตความเป็นอยู่ครอบครัวอบอุ่น ไม่มีปัญหาความสัมพันธ์ระดับสังคม และประเทศชาติ เมื่อประชากรในสังคมมีคุณภาพชีวิตที่ดี ย่อมทำให้คุณภาพชีวิตของประชากร เช่น สภาพแวดล้อม การศึกษา การประกอบอาชีพ รายได้ของประชากร เป็นต้น จึงจำเป็นที่จะต้องมีการกำหนดหรือสร้างเกณฑ์มาตรฐานเพื่อเป็นการยกระดับคุณภาพชีวิตให้ดีขึ้น ส่งผลให้เกิดการพัฒนาตนเองและสังคมเพื่อไปสู่เป้าหมายที่ตั้งไว้หรือที่ปรารถนา โดยการพัฒนานตนเองในเรื่องของการศึกษา แนวความคิดและเจตคติให้สามารถจัดการตนเอง มีจิตใจเอื้อเฟื้อต่อคนอื่น มีอาชีพที่สุจริต ยึดมั่นในคุณธรรม เป็นต้น ซึ่งหากคนในสังคมปฏิบัติได้ในลักษณะนี้ก็จะส่งผลต่อสภาพสังคมที่เจริญงอกงามและพัฒนาไปในทางที่ดีสู่สังคมในอุดมคติได้

สรุปได้ว่าคุณภาพชีวิตมีความสำคัญและจำเป็นต่อบุคคล เป็นสิ่งที่มีคุณค่า และสังคมเป็นสิ่งที่มนุษย์สามารถกำหนดการสร้างเกณฑ์มาตรฐาน เพื่อให้ระดับการมีคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้นได้ และเพื่อทำให้การพัฒนาตนเองและสังคมไปสู่เป้าหมายที่ปรารถนาบุคคลแต่ละคน และแต่ละครอบครัวจึงมีการพัฒนาตนเองในด้านการศึกษา การมีแนวคิดและเจตคติที่ดี การรู้จักบริหารตนเอง การมีความเอื้ออาทรต่อบุคคลอื่น การมีอาชีพ มีรายได้ มีคุณธรรมและศีลธรรม ฯลฯ ถ้าคนในสังคมสามารถปฏิบัติได้ดังที่กล่าวมาข้างต้นก็จะสามารถช่วยยกระดับทั้งของตนเองและสังคมให้มีคุณค่า มีความเจริญงอกงาม พัฒนาไปสู่สังคมอุดมคติ ปัญหาต่าง ๆ ในสังคมจะลดลงได้ คุณภาพชีวิตที่ดีนั้นเป็นสิ่งสำคัญที่จะส่งผลไม่ใช่เฉพาะแต่เพียงตัวบุคคล หากแต่ยังส่งผลไปถึงประเทศชาติ การมีคุณภาพชีวิตที่ดีทั้งทางด้านร่างกาย จิตใจ และสติปัญญา เมื่อมีคุณภาพชีวิตที่ดีย่อมทำให้สังคมและประเทศชาติดียิ่งขึ้นไปด้วย

2.1.3 องค์ประกอบของคุณภาพชีวิต

คุณภาพชีวิตที่ดี ต้องขึ้นอยู่กับองค์ประกอบมากมายแต่ละองค์ประกอบก็มีความสำคัญมากน้อยต่างกันตามทัศนคติของแต่ละบุคคลหรือแต่ละสังคม โดยมีนักวิชาการเสนอองค์ประกอบที่เป็นตัวบ่งชี้คุณภาพชีวิตที่มีความแตกต่างกันบางรายละเอียด ดังนี้

ตามหลักการของ Richard E. Walton ซึ่งปรากฏในหนังสือ Criteria for Quality of Working life ได้แบ่งออกองค์ประกอบสำคัญเกี่ยวกับคุณภาพชีวิตไว้ 8 ประการ (Richard E. Walton, 1986) ดังนี้

1. ค่าตอบแทนที่เป็นธรรมและเพียงพอ (Adequate and Fair Compensation)
  2. สิ่งแวดล้อมที่ถูกลักษณะและปลอดภัย (Safe and Healthy Environment)
  3. เปิดโอกาสให้ผู้ปฏิบัติงานได้พัฒนาความรู้ความสามารถได้เป็นอย่างดี (Development of Human Capacities)
  4. ลักษณะงานที่ส่งเสริมความเจริญเติบโตและความมั่นคงให้แก่ผู้ปฏิบัติงาน (growth and security)
  5. ลักษณะงานที่ ตั้งอยู่บนฐานของกฎหมายหรือกระบวนการยุติธรรม (Constitutionalism)
  6. ลักษณะงานมีส่วนส่งเสริมด้านบูรณาการทางสังคมของผู้ปฏิบัติงาน (social integration)
  7. ความสมดุลระหว่างชีวิตกับการทำงานโดยรวม (the total life space)
  8. ลักษณะงานมีส่วนเกี่ยวข้องและสัมพันธ์กับสังคมโดยตรง (social relevance)
- ขวัญใจ ทองศรี (2021) เสนอว่า การพิจารณาถึงคุณภาพชีวิตที่ดีนั้น ต้องมีองค์ประกอบ 4 ประการ เครื่องมือในการวัดผลของการมีคุณภาพชีวิตที่ดี ได้แก่ ร่างกาย จิตใจ

ความสัมพันธ์ทางสังคมและสิ่งแวดล้อม และเสนอว่า คุณภาพชีวิตที่ดีตามแนวพุทธจิตวิทยา หมายถึง คุณภาพชีวิตที่เกิดจากการ พัฒนาตนตามหลักภาวา 4 คือ กาย ศิล จิตและปัญญา โดยทำให้เกิด 1) คุณภาพกายและสิ่งแวดล้อมจากกายภาวา ทำให้มีร่างกายที่สมบูรณ์แข็งแรง ปราศจากโรคภัย ไม่เปื่อยเปื่อย และไม่ก่อปัญหา รู้จักควบคุมตนไม่ให้ฟุ่มเฟือยเกินความจำเป็น ใช้อินทรีย์ เช่น ตา หู จมูก ลิ้น กาย เชื่อมต่อกับโลกภายนอก รูป เสียง กลิ่น รส สัมผัสได้อย่างมีสติ 2) คุณภาพทางจิตใจและสังคมจากศีลภาวา ทำให้มีความสัมพันธ์ที่เกื้อกูลกับสิ่งแวดล้อมทางสังคม มีพฤติกรรมที่ดีงามกับเพื่อนมนุษย์ ไม่เปื่อยเปื่อย หรือสร้างความเดือดร้อนแก่ผู้อื่น แก่สังคม มีวินัย อยู่ร่วมกับผู้อื่น

ธนิดา ซีร์ตัน (2554:11) ได้จำแนกองค์ประกอบของคุณภาพชีวิต ไว้ดังนี้

1. ความสมบูรณ์ด้านร่างกายละสติปัญญา หมายถึง การที่มนุษย์จะมีคุณภาพชีวิตที่ดีได้นั้น จะต้องมีความเป็นปกติของร่างกายและสติปัญญาเป็นพื้นฐาน ได้แก่ การมีสุขภาพอนามัยที่แข็งแรง มีพลังกำลังที่สามารถทำกิจการงานได้ดีเช่นเดียวกับคนอื่น ๆ สามารถศึกษาเล่าเรียนคิด ไตร่ตรอง หาเหตุผลต่าง ๆ รวมทั้งสามารถแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้นได้

2. ความสมบูรณ์ด้านจิตใจและอารมณ์ หมายถึง การเป็นผู้มีจิตใจที่ดี อารมณ์แจ่มใส มั่นคงไม่แปรปรวน หงุดหงิด โมโหง่าย มีคุณธรรม มองโลกในแง่ดี โอบอ้อมอารีช่วยเหลือผู้อื่น การมีพื้นฐานจิตใจที่ดี จะช่วยให้บุคคลเกิดความสุขและสงบในการดำรงชีวิต

3. ความสมบูรณ์ด้านสังคมและสิ่งแวดล้อม หมายถึง การเป็นคนที่ได้รับการยอมรับจากคนทั่วไป อันเนื่องมาจากมนุษย์สัมพันธ์อันดี มีความสามารถในการปรับตัว ยอมรับความสามารถและความสำคัญของผู้อื่น ดังนั้น จึงเป็นผู้ที่เห็นคุณค่าของบุคคลและสิ่งแวดล้อม และการมีความคิดที่จะปรับปรุงพัฒนาให้สิ่งแวดล้อมเหล่านั้นคงคุณค่าและประโยชน์ตลอดไป การมีความสมบูรณ์ด้านสังคมและสิ่งแวดล้อมจะช่วยให้บุคคลมีชีวิตที่เหมาะสมกลมกลืน และเข้ากันได้ดีกับสังคมและสิ่งแวดล้อม

4. ความสมบูรณ์ด้านปัจจัยการดำรงชีพ หมายถึง ความสามารถที่จะจัดหาสิ่งจำเป็นต่าง ๆ ที่จะช่วยให้ชีวิตดำรงอยู่ได้อย่างดีตามฐานะของตนเอง ตลอดจนสภาพของสังคม เศรษฐกิจ และยุคสมัย ปัจจัยจำเป็นเหล่านี้ ได้แก่ ปัจจัย 4 อาหาร เครื่องนุ่งห่ม ที่อยู่อาศัย ยารักษาโรค สิ่งอำนวยความสะดวกสบายต่าง ๆ การพักผ่อน บุคคลจะต้องจัดหาให้มีความจำเป็นในสภาพสังคมและสิ่งแวดล้อมของตน การมีปัจจัยจำเป็นในการดำรงชีวิตที่พอเพียง ย่อมช่วยให้บุคคลมีความสุขสบายไม่ลำบาก และย่อมนำไปสู่ความสุขและความพอใจในชีวิต

องค์การยูเนสโก (UNESCO, 1980) ได้สรุปว่า องค์ประกอบของคุณภาพชีวิตมีความสัมพันธ์กับการศึกษาภาวะสุขภาพ โภชนาการ สิ่งแวดล้อม การตั้งถิ่นฐานที่อยู่อาศัย ศาสนา ค่านิยม จริยธรรม และกฎหมาย รวมทั้งองค์ประกอบด้านจิตวิทยา เกณฑ์ในการมองคุณภาพชีวิตมอง 2 ด้าน คือ ด้านวัตถุวิสัย (Objective) วัดโดยอาศัยข้อมูลด้านรูปธรรมที่มองเห็นชัดเจน เช่น

ข้อมูลด้านเศรษฐกิจ สังคม สิ่งแวดล้อม และด้านจิตวิทยา (Subjective) เป็นข้อมูลทางจิตวิทยาโดยสอบถามความรู้สึกเจตคติต่อประสบการณ์ของบุคคลเกี่ยวกับชีวิต การรับรู้ต่อสภาพความเป็นอยู่การดำรงชีวิตรวมทั้งสิ่งต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับชีวิตและความพึงพอใจในชีวิต ในขณะที่ องค์การอนามัยโลก ได้กล่าวถึงองค์ประกอบของคุณภาพชีวิตโดยใช้เครื่องมือวัดคุณภาพชีวิตฉบับย่อชุดภาษาไทย (WHOQOL-BREF-THAI) ประกอบด้วยองค์ประกอบ 4 ด้าน (สุวัฒน์ มหัตนรินทร์กุล และคณะ, 2540: 18-19) ดังนี้

1) ด้านร่างกาย (Physical Domain) คือ การรับรู้สภาพทางด้านร่างกายของประชาชน ซึ่งมีผลต่อชีวิตประจำวัน เช่น การรับรู้สภาพความสมบูรณ์แข็งแรงของร่างกาย การรับรู้ถึงความรู้สึกสุขสบายไม่มีความเจ็บปวด การรับรู้ถึงความสามารถที่จะจัดการกับความเจ็บปวดทางร่างกายได้ การรับรู้ถึงผลกำลังในการดำเนินชีวิตประจำวัน การรับรู้ถึงความเป็นอิสระที่ไม่ต้องพึ่งพาผู้อื่น การรับรู้ถึงความสามารถในการเคลื่อนไหวของตน การรับรู้ถึงความสามารถในการปฏิบัติกิจวัตรประจำวันของตน การรับรู้ถึงความสามารถในการทำงานการรับรู้ว่าคุณไม่ต้องการพึ่งพาอาศัยต่าง ๆ หรือการรักษาทางการแพทย์อื่น ๆ เป็นต้น

2) ด้านจิตใจ (Psychological Domain) คือ การรับรู้สภาพทางจิตใจของประชาชน เช่น การรับรู้ความรู้สึกทางบวกที่บุคคลมีต่อตนเอง การรับรู้ภาพลักษณ์ของตนเอง การรับรู้ถึงความรู้สึกภาคภูมิใจในตนเอง การรับรู้ถึงความมั่นใจในตนเอง การรับรู้ถึงความคิดความจำสมาธิ การตัดสินใจและความสามารถในการเรียนรู้เรื่องราวต่าง ๆ ของตน การรับรู้ถึงความสามารถในการจัดการกับความเศร้าหรือกังวล การรับรู้เกี่ยวกับความเชื่อต่าง ๆ ของตนที่มีผลต่อการดำเนินชีวิต เช่น การรับรู้ถึงความเชื่อด้านวิญญาณศาสนาการให้ความหมายของชีวิตและความเชื่ออื่น ๆ ที่มีผลในทางที่ดีต่อการดำเนินชีวิต มีผลต่อการเอาชนะอุปสรรค เป็นต้น

3) ด้านความสัมพันธ์ทางสังคม (Social Relationships) คือ การรับรู้เรื่องความสัมพันธ์กับบุคคลอื่น การรับรู้ถึงการที่ได้รับความช่วยเหลือจากบุคคลอื่นในสังคม การรับรู้ว่าคุณได้เป็นผู้ให้ความช่วยเหลือบุคคลอื่นในสังคมด้วยรวมทั้งการรับรู้ในเรื่องอารมณ์ทางเพศหรือการมีเพศสัมพันธ์

4) ด้านสิ่งแวดล้อม (Environment) คือ การรับรู้เกี่ยวกับสิ่งแวดล้อมที่มีผลต่อการดำเนินชีวิต เช่น การรับรู้ว่าคุณมีชีวิตอยู่อย่างอิสระไม่ถูกกักขังมีความปลอดภัยและมั่นคงในชีวิต การรับรู้ว่าคุณได้อยู่ในสิ่งแวดล้อมทางกายภาพที่ดีปราศจากมลพิษต่าง ๆ การคมนาคมสะดวกมีแหล่งประโยชน์ด้านการเงินสถานบริการทางสุขภาพและสังคมสงเคราะห์ การรับรู้ว่าคุณมีโอกาสที่จะได้รับข่าวสารหรือฝึกฝนทักษะต่าง ๆ การรับรู้ว่าคุณได้มีกิจกรรมสันทนาการและมีกิจกรรมในเวลาว่าง เป็นต้น

สำหรับนักวิชาการชาวไทยที่ได้ศึกษาเกี่ยวกับองค์ประกอบคุณภาพชีวิต ได้เสนอไว้ดังนี้ นิพนธ์ คันธเสวี (2526:85-87) ได้จำแนกองค์ประกอบที่เกี่ยวข้องกับคุณภาพชีวิตของมนุษย์ออกเป็น 6 ด้าน ด้านร่างกาย ด้านอารมณ์ ด้านจิตใจ ด้านความคิด ด้านสภาพแวดล้อมทางกายภาพ และด้านสภาพแวดล้อมทางวัฒนธรรม ยุวดี ลีลัคณาวิระ อ้างถึงผลงานของ ชาร์มา (1988 อ้างถึงใน ยุวดี ลีลัคณาวิระ, 2536) ที่เสนอองค์ประกอบหลายด้านที่มีความสัมพันธ์กับคุณภาพชีวิต ได้แก่ อาหารภาวะสุขภาพอนามัยและโภชนาการ การศึกษาสิ่งแวดล้อมและทรัพยากร ที่อยู่อาศัยและการตั้งถิ่นฐาน การมีงานทำ ค่านิยม ศาสนา จริยธรรมกฎหมาย และองค์ประกอบทางด้านจิตวิทยา

ทั้งนี้ สุวัฒน์ มหัตถนิรันทรกุล และคณะ (2540) ได้พยายามแปลและจัดทำองค์ประกอบคุณภาพชีวิตที่ใช้ในการศึกษามีผู้วิจัยใช้เครื่องชี้วัดคุณภาพชีวิตฉบับย่อชุดภาษาไทย (WHOQOL-BREF-THAI) ขององค์การอนามัยโลก ซึ่งประกอบด้วยองค์ประกอบ 4 ด้าน 1) ด้านร่างกาย 2) ด้านจิตใจ 3) ด้านความสัมพันธ์ทางสังคม 4) ด้านสิ่งแวดล้อม ไปเป็นองค์ประกอบคุณภาพชีวิตของประชาชน ซึ่งในส่วนของผู้พัฒนาเครื่องมือได้ชี้แจงว่า ผู้ที่นำไปใช้สามารถปรับให้เหมาะสมได้ตามสถานการณ์และประกอบกับแนวคิดอื่น ๆ

2.1.4 แนวคิดทฤษฎีที่เกี่ยวข้องของคุณภาพชีวิต

ทฤษฎีลำดับขั้นความต้องการของมาสโลว์ (Maslow's Hierarchy of Needs) ซึ่งมาสโลว์ (Maslow) เป็นนักจิตวิทยาในกลุ่มมนุษยนิยม ซึ่งนักจิตวิทยาในกลุ่มนี้ เชื่อว่าโดยธรรมชาติแล้วมนุษย์เกิดมาดีและพร้อมที่จะทำสิ่งดี ถ้าความต้องการของมนุษย์ได้รับการตอบสนองอย่างเพียงพอ มาสโลว์ (Maslow) เป็นผู้หนึ่งที่ได้ศึกษาค้นคว้าถึงความต้องการของมนุษย์ โดยมองเห็นว่ามนุษย์ทุกคนล้วนแต่มีความต้องการที่จะสนองความต้องการให้กับตนเองทั้งสิ้น ซึ่งความต้องการของมนุษย์มีมากมายหลายอย่างด้วยกัน เขาได้นำความต้องการเหล่านั้นมาจัดเรียงเป็นลำดับจากขั้นต่ำไปขั้นสูงสุดเป็น 5 ขั้น ดังนี้

1) ความต้องการด้านร่างกายเป็นความต้องการขั้นพื้นฐาน เพื่อความอยู่รอด ได้แก่ ความต้องการอาหารน้ำดื่ม อากาศ การพักผ่อน ความต้องการทางเพศ ความต้องการความอบอุ่น ต้องการขจัดความเจ็บป่วย และต้องการรักษาความสมดุลของร่างกาย ทุกคนต้องการสิ่งเหล่านี้เหมือนกัน อาจแตกต่างกันเป็นรายบุคคล ทั้งนี้ ขึ้นอยู่กับเพศ วัย และสถานการณ์ ฯลฯ ความต้องการปัจจัย 4 ดังกล่าวข้างต้น หากเพียงพอแล้วมนุษย์จะพัฒนาในขั้นต่อไป

2) ความต้องการความมั่นคงปลอดภัย ความต้องการเหล่านี้ เป็นความต้องการที่จะเป็นอิสระจากอันตรายทางกาย และความกลัวต่อการสูญเสียงาน ทรัพย์สิน อาหาร หรือที่อยู่อาศัย

3) ความต้องการผูกพันของสังคม เนื่องจากบุคคลอยู่ในสังคมจะต้องการการยอมรับจากบุคคลอื่น ทั้งนี้เพื่อเป็นการสร้างความอบอุ่นทางใจ จึงต้องการที่จะเข้าเป็นสมาชิกและมีส่วนร่วม

ในกลุ่มสังคมต่าง ๆ เช่น ครอบครัว เพื่อนฝูง และเกิดความรู้สึกว่าตนเองเป็นส่วนหนึ่งของกลุ่มสังคมเหล่านั้น

4) ความต้องการการยกย่อง ตามทฤษฎีมาสโลว์ เมื่อบุคคลได้รับการตอบสนองความต้องการการยอมรับแล้ว จะต้องการยกย่องจากตัวเองและจากบุคคลอื่น ความต้องการนี้ เป็นความพึงพอใจในอำนาจ (Power) สถานะ (Status) และความเชื่อมั่นในตนเอง

5) ความต้องการความสำเร็จในชีวิต มาสโลว์ คำนึงว่าต้องการในระดับสูงสุดเป็นความปรารถนาของมนุษย์ที่จะสามารถประสบความสำเร็จ สามารถใช้ความสามารถที่ตนมีอยู่อย่างเต็มที่ ทั้งนี้เพื่อที่จะมีศักยภาพและบรรลุความสำเร็จในสิ่งใดสิ่งหนึ่งในระดับสูงสุด

2.1.5 แนวคิดคุณภาพชีวิตของ R.C Sharma

R.C Sharma (1988) ได้เสนอแนวคิดความสัมพันธ์ระหว่างความต้องการของมนุษย์และระดับคุณภาพชีวิต โดยแบ่งระดับความต้องการออกเป็น 3 ระดับ คือ

ระดับที่ 1 Bio-physical Needs เป็นความต้องการทางชีวกายภาพ อันเป็นพื้นฐานสำคัญในการดำรงชีวิตได้แก่ อาหาร ที่อยู่อาศัย ยารักษาโรค เครื่องนุ่งห่ม เป็นต้น การได้รับปัจจัยเหล่านี้ นำมาสู่การมีคุณภาพชีวิตที่อยู่ในระดับที่ต่ำสุด (Minimal Level)

ระดับที่ 2 Psycho-social Needs เป็นความต้องการทางจิตวิทยาสังคม ปัจจัยที่ต้องการได้แก่ การศึกษา การคมนาคม การขนส่ง บริการสังคมอื่น ๆ ฯลฯ เมื่อได้รับปัจจัยเหล่านี้ ร่วมกับ Bio-physical Needs นำมาสู่การมีคุณภาพชีวิตที่อยู่ในระดับพึงพอใจ (Satisfaction Level)

ระดับที่ 3 Personal Aspiration เป็น ความทะเยอทะยานส่วนบุคคล เป็นความต้องการระดับสูงสุดของแต่ละบุคคล ซึ่งแตกต่างกัน เช่น ความต้องการชื่อเสียง เกียรติยศ ฯลฯ บุคคลที่บรรลุความต้องการระดับนี้ จะมีระดับคุณภาพชีวิตที่สูง (Maximal Level)

2.1.6 แนวคิดคุณภาพชีวิตแนวพุทธ

ในช่วงเวลาที่ผ่านมามีการศึกษาคุณภาพชีวิตในแนวทางพุทธศาสนาที่น่าสนใจ อาทิ ขวัญใจ ทองศรี (2564) กล่าวว่า คุณภาพชีวิตที่ดีตามแนวพุทธจิตวิทยา หมายถึงคุณภาพชีวิตที่เกิดจากการพัฒนาตน ตามหลักภาวนา 4 ได้แก่ กาย ศีล จิต และปัญญา ทำให้เกิดคุณภาพทางกายและสิ่งแวดล้อม ร่างกายแข็งแรงสมบูรณ์ ไม่มีโรคภัย เกิดจากการไม่เบียดเบียน ไม่ก่อปัญหา ไม่พุ่มพวย เกินความจำเป็น ส่วนคุณภาพทางจิตใจและสังคมจากศีลภาวนา ทำให้มีความสัมพันธ์ที่เกื้อกูลกับสิ่งแวดล้อมทางสังคม ประพฤติดีกับเพื่อนมนุษย์ ไม่เบียดเบียนผู้อื่น สังคม มีวินัย อยู่ร่วมกับผู้อื่น ด้วยปัญญาภาวนา เกิดความรู้ความเข้าใจ วินิจฉัยปัญหาและดำเนินการต่าง ๆ ไปด้วยปัญญาที่บริสุทธิ์ปราศจากอคติ

แนวคิดในการบูรณาการพุทธธรรมหรือหลักพระพุทธศาสนาในการพัฒนาสังคมไทย ถูกนำเสนอในการประชุมวิชาการระดับชาติและนานาชาติ โดยธนพล สมวงศ์ (2561) ได้นำเสนอ

แนวคิดของสมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์ (ป.อ.ปยุตฺโต) ที่นำเสนอหลักธรรมในการพัฒนาสังคมไทย เพราะประเทศไทยมีปัญหาสังคมที่เดินตามความเชื่อของประเทศตะวันตกมาช้านาน จนเกิดปัญหาซับซ้อนในสังคมมากมาย และท่านได้เสนอแนวทางในการพัฒนาสังคมไทยให้เข้าไปศึกษาให้ถึงพื้นฐานของสังคมไทย และให้มีความรู้ความเข้าใจ รู้เท่าทันความเป็นไปของกระแสโลกาภิวัตน์ แล้วให้ใช้หลักธรรมหรือหลักคำสอนทางพระพุทธศาสนาเป็นหลักพื้นฐานในการพัฒนาสังคมไทย ด้วยการสร้างสรรค์ความผสมกลมกลืน และสร้างคุณภาพชีวิตของบุคคล ทั้งในด้านพฤติกรรม จิตใจ และสติปัญญา และในขณะเดียวกันให้เชื่อมโยงชีวิตที่ดำรงเข้ากับธรรมชาติแวดล้อม และสังคมอย่างยั่งยืน โดยมองว่า การที่สังคมไทยโน้มเอียงการพัฒนาไปตามแนวทางของสังคมตะวันตก ซึ่งก่อให้เกิดภาวะผกผัน และมีความย้อนแย้งอยู่ในตัว เพราะมองมนุษย์แยกต่างหากจากธรรมชาติ และพยายามเอาชนะธรรมชาติ ซึ่งเป็นความคิดที่ผิดพลาดจนต้องเผชิญกับปัญหาทางสังคมอยู่ในปัจจุบัน ดังนั้นการนำแนวคิดทางพระพุทธศาสนามาบูรณาการในการพัฒนาสังคม ก็เท่ากับช่วยพัฒนาคุณภาพชีวิตของคนในสังคมไปด้วย

สรุปได้ว่า ประชาชนที่จะมีคุณภาพชีวิตในระดับที่พอใจนั้น โดยส่วนใหญ่จะได้รับการตอบสนองความต้องการ 4 ระดับ ได้แก่ 1 ถึง 4 ตามแนวคิดของมาสโลว์ นั่นหมายความว่า ประชาชนโดยส่วนใหญ่มีความต้องการตั้งแต่ด้านร่างกาย (ขั้นพื้นฐาน) ความต้องการความมั่นคงปลอดภัย ความต้องการผูกพันของสังคม และความต้องการการยกย่อง เพื่อให้มีคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้น แต่ทั้งนี้ ก็ได้มีการเพิ่มเติมเนื้อหาเข้าไปหลังจากนั้น และในส่วนของพุทธศาสนาก็มีการกล่าวถึงคุณภาพชีวิตที่มีการนำหลักพระพุทธศาสนามาอธิบายร่วมด้วย

2.1.7 การประเมินคุณภาพชีวิต

การประเมินคุณภาพชีวิตมีความแตกต่างกัน ขึ้นอยู่กับแนวคิดและวัตถุประสงค์ในการศึกษาของผู้วิจัย โดยผู้วิจัยจะประเมินคุณภาพชีวิตบุคคลนั้น ๆ หรือบุคคลอื่นที่เป็นผู้ประเมิน ดังรายละเอียดต่อไปนี้

องค์การยูเนสโก (UNESCO, 1980:312) ได้ให้เกณฑ์การประเมินคุณภาพไว้ 2 ด้าน คือ

- 1) ด้านวัตถุวิสัย เป็นการวัดโดยอาศัยข้อมูลด้านรูปธรรมที่มองเห็นได้ วัดได้ เช่น ข้อมูลด้านเศรษฐกิจ สังคม และสิ่งแวดล้อม เป็นต้น
- 2) ด้านจิตวิสัย เป็นการประเมินข้อมูลด้านจิตวิทยา ซึ่งอาจทำได้โดยการสอบถามความรู้สึก และเจตคติต่อประสบการณ์ของบุคคลเกี่ยวกับชีวิต การรับรู้ต่อสภาพความเป็นอยู่ การดำรงชีพ รวมทั้งสิ่งต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับชีวิต ความพึงพอใจในชีวิต

สำหรับ ศรีเมือง พลังฤทธิ์ ได้นำเสนอถึงแนวคิดของ Flynn & Frantz (อ้างถึงใน ศรีเมือง พลังฤทธิ์, 2547:159) ซึ่งได้กล่าวถึง การประเมินคุณภาพชีวิตโดยแบ่งเป็น 2 แบบ คือ

1) ประเมินในเชิงอัตวิสัย แสดงถึงภาวะทางกายภาพ ลักษณะเหตุการณ์พฤติกรรม หรือลักษณะของบุคคลซึ่งตัดสินใจโดยบุคคลอื่นหรือด้วยตนเองจากข้อมูลที่เห็นจริง เช่น รายได้ อาชีพ การศึกษา หน้าที่การงาน เป็นต้น

2) ประเมินในเชิงจิตวิสัย เป็นการแสดงถึงการรับรู้ด้วยตนเอง กรอบการรับรู้ ประสบการณ์ที่ผ่านมาของตนเอง เช่น ความปรารถนา ความพอใจในชีวิต และเห็นว่าการตัดสินใจ โดยตนเองนี้ จะสะท้อนถึงระดับประเมินที่น่าเชื่อถือที่สุด

นอกจากนี้ยังนำข้อเสนอขององค์การอนามัยโลก (World Health Organization 1996, อ้างถึงใน ศรีเมือง พลังฤทธิ์, 2552:2) ที่ทำการพัฒนาและนำเสนอเครื่องมือวัดคุณภาพชีวิตที่เป็นสหมิติ สะท้อนความเป็นองค์รวมและความเป็นสากล กล่าวคือ สามารถนำไปใช้ได้ประชากรที่มีสังคมและวัฒนธรรมต่างกัน เครื่องมือชี้วัดคุณภาพชีวิตการอนามัยโลกนี้มีชื่อคำถาม 100 ข้อ หรือ 100 ตัวชี้วัดจึงเรียกว่า WHOQOL-100 สามารถจัดกลุ่มได้เป็น 6 ด้าน ได้แก่ ด้านร่างกาย ด้านจิตใจ ด้านระดับความเป็นอิสระไม่ต้องพึ่งพา ด้านความสัมพันธ์ทางสังคม ด้านสิ่งแวดล้อม และด้านความเชื่อส่วนบุคคล เครื่องชี้วัดคุณภาพชีวิตชุดดังกล่าวขององค์การอนามัยโลกถูกพัฒนาขึ้นโดยทีมงาน WHOQOL Group ซึ่งทีมงานประกอบด้วยศูนย์ปฏิบัติงานภาคสนาม จำนวน 15 ประเทศ ในการพยายามสร้างเครื่องมือที่นำไปใช้ได้อย่างสากล ไม่ว่าจะวัฒนธรรมของแต่ละท้องถิ่นที่แตกต่างกันอย่างไร เหตุผลที่องค์การอนามัยโลกริเริ่มสร้างเครื่องมือวัดคุณภาพชีวิตเพราะว่า เหตุผลประการแรกคือ หลายปีที่ผ่านมาการประเมินคุณภาพชีวิตมักมุ่งที่การวัดสุขภาพ เหตุผลประการที่สอง คือ เครื่องชี้วัดสถานะสุขภาพส่วนมากถูกพัฒนามาจากทางอเมริกาเหนือและอังกฤษ การนำไปใช้ในประเทศอื่น ๆ จึงไม่สะดวก และเหตุผลประการสุดท้าย คือความเจริญทางการแพทย์ ให้ความสำคัญเฉพาะการกำจัดโรคและอาการ ซึ่งไม่ได้เป็นการแก้ปัญหาที่ต้นเหตุ มนุษย์จึงหันมาสนใจกระบวนการดูแลสุขภาพและผลของการรักษา เพื่อความสนใจในเรื่องของความเป็นอยู่ที่ดี (Well - Being) ของผู้ป่วย จึงเกิดการเรียกร้องหาเครื่องชี้วัดคุณภาพชีวิต การเริ่มต้นพัฒนาเครื่องชี้วัดคุณภาพชีวิตจึงเกิดขึ้น จากความต้องการที่จะวัดคุณภาพชีวิตอย่างแท้จริง และจากความต้องการส่งเสริมสุขภาพและการดูแลสุขภาพอย่างองค์รวมให้ดำเนินไปอย่างต่อเนื่อง ซึ่งต่อมามองค์การอนามัยโลกได้พัฒนาเครื่องชี้วัดคุณภาพชีวิตขึ้นมาใหม่เพื่อเป็นมาตรฐานในการวัดคุณภาพชีวิตของประชากรโลก โดยการรวมข้อคำถามบางส่วนเข้าด้วยกันจนเหลือข้อคำถามเพียง 4 ด้าน จำนวน 26 ข้อคำถาม ซึ่งหลายประเทศทั่วโลก โดยทีมงานพัฒนาคุณภาพชีวิต ได้นำไปแปลและใช้ในการวัดคุณภาพชีวิตของประชากรรวมทั้งประเทศไทยด้วย ซึ่งสุวัฒน์ มหัตนรินทร์กุล และคณะ (2540) ได้แปลและปรับปรุงพัฒนาเพื่อให้เหมาะสมกับประชากรไทยทั้งชายและหญิง โดยเปรียบเทียบแบบวัดคุณภาพชีวิตของอนามัยโลกและได้ค่าความสัมพันธ์ระหว่างเครื่องวัดคุณภาพชีวิตชุด 100 ตัวชี้วัด และเครื่องชี้วัดคุณภาพชีวิตชุด 26 ตัวชี้วัด ซึ่งมี 4 ด้าน คือ องค์ประกอบด้านร่างกาย ด้านจิตใจ ด้านความสัมพันธ์ทางสังคม และด้าน

สิ่งแวดล้อม ได้ค่าความสัมพันธ์ระหว่างเครื่องชี้วัดทั้งสองมีค่า $r = .6515$ ($p < .01$) และค่าความเชื่อมั่นของเครื่องมือเท่ากับ .8406 ซึ่งเป็นการประเมินด้านวัตถุวิสัย และด้านจิตวิสัย

ในเรื่องของการพัฒนาคุณภาพชีวิต เราคงไม่อาจปฏิเสธถึงบทบาทของรัฐบาลที่เข้ามาเป็นตัวกำหนดแนวนโยบายแห่งรัฐในการดูแลทุกข์สุขของประชาชนทั้งประเทศ ตามแนวทางการพัฒนาประเทศและกำหนดยุทธศาสตร์ในการพัฒนาคุณภาพชีวิตของประชาชนไว้อย่างชัดเจน อีกทั้งรูปแบบการปกครองและสถานการณ์ทางการเมืองการปกครองย่อมส่งผลกระทบต่อคุณภาพชีวิตและการดำเนินชีวิตเพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตไปสู่เป้าหมายของชีวิตของแต่ละบุคคล ดังนั้น หากกล่าวถึงเรื่องของคุณภาพชีวิต ปัจจัยทางการเมืองจึงเป็นอีกประเด็นที่สำคัญที่ต้องนำมาพัฒนาเป็นตัวชี้วัดถึงคุณภาพชีวิตของประชาชนทั้งในระดับปัจเจกบุคคลและระดับภาพรวมของสังคม เพราะจะเชื่อมโยงถึงความมีอิสระ เสรีภาพ ความเท่าเทียม ความเสมอภาค รวมทั้งการแสดงออกและการมีส่วนร่วมทางการเมืองตามระบอบประชาธิปไตยที่จะทำให้ประชาชนทุกคนสามารถดำรงชีวิตและพัฒนาชีวิตให้มีคุณภาพได้ตามที่ต้องการอย่างอิสระ โดยการมีโอกาสมหาวิทยาลัยที่สามารถมีส่วนร่วมในการกำหนดหรือเปลี่ยนแปลงการเมืองให้เอื้อต่อการสร้างคุณภาพชีวิตที่ดี คุณภาพชีวิตทางการเมืองของประชาชนจึงเป็นอีก 1 องค์ประกอบที่ส่งผลกระทบต่อคุณภาพชีวิตที่ต้องให้การศึกษาและนำมาพัฒนาเป็นเครื่องมือในการศึกษาด้วย ดังนั้น ในการศึกษาครั้งนี้ ผู้วิจัยจึงเลือกใช้เครื่องมือชี้วัดคุณภาพชีวิตขององค์การอนามัยโลกฉบับย่อชุดภาษาไทย (WHOQOL-BREF-THAI) ที่พัฒนาโดย สุวัฒน์ มหัตนิรันดร์กุล และคณะ (2540) ซึ่งประกอบด้วยองค์ประกอบ 4 ด้าน ด้านร่างกาย ด้านจิตใจ ด้านความสัมพันธ์ทางสังคม และด้านสิ่งแวดล้อม และเนื่องจากนโยบายทางการเมืองการปกครองมีผลกระทบต่อข้อกำหนดมาตรการต่าง ๆ ในการพัฒนาคุณภาพชีวิตของคนในประเทศ ดังนั้น ผู้วิจัยจึงเห็นว่า การมีส่วนร่วมทางการเมืองการปกครองเป็นอีกปัจจัยหนึ่งที่ส่งผลกระทบต่อคุณภาพชีวิตของนักศึกษา โดยการมีส่วนร่วมทางการเมืองการปกครองในมหาวิทยาลัย หมายถึงการได้ร่วมแสดงความคิดเห็นด้านนโยบายการศึกษา หรือการดำเนินกิจกรรมที่ส่งผลกระทบต่อการศึกษาภายในมหาวิทยาลัย หรือการให้ความเห็นต่อบริการที่มหาวิทยาลัยจัดให้แก่นักศึกษา เป็นต้น

แนวคิดหรือทฤษฎีเกี่ยวกับคุณภาพชีวิตเป็นการกล่าวถึงความต้องการของมนุษย์ตามหลักการทฤษฎีของมาสโลว์ ที่ให้ความสำคัญในการให้คุณค่าของความเป็นมนุษย์ เน้นความเสมอภาคและความเท่าเทียมกัน ภายใต้แนวคิดสิทธิมนุษยชน ในเรื่องความต้องการพื้นฐาน ไปจนถึงเรื่องของความปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สิน รวมถึงหน้าที่การงาน ที่จะต้องได้รับการคุ้มครอง ส่งเสริมและสนับสนุนให้สามารถใช้ชีวิตในสังคมได้อย่างมีคุณค่า ไม่ถูกกีดกันและเลือกปฏิบัติจากสังคม ซึ่ง เดโช แชน้ำแก้ว (2565) กล่าวถึงหลักการพัฒนาคุณภาพชีวิตไว้ดังนี้

1. ต้องมีความสอดคล้องกับความต้องการขั้นพื้นฐาน หรือความต้องการบริการจากหลากหลายช่องทาง ได้แก่ ครอบครัว เครือญาติ นายจ้าง องค์กรสาธารณประโยชน์ องค์กรในชุมชน

องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น องค์กรเอกชน องค์กรระหว่างประเทศ และรัฐบาล โดยบริการเหล่านั้นจะต้องตอบสนองความต้องการที่แท้จริงของประชาชน มีความคุ้มค่า มีการจัดรูปแบบบริการที่หลากหลายเพื่อให้สอดคล้องกับปัญหา มีการจัดลำดับความสำคัญของพื้นที่และปัญหาที่เร่งด่วนก่อน และหลัง

2. ต้องครอบคลุมและยุติธรรม เพื่อไม่ให้เกิดความเหลื่อมล้ำระหว่างประชาชน หรือการแบ่งพรรคแบ่งพวกระหว่างประชาชน การพัฒนาคุณภาพชีวิตจึงต้องคำนึงถึงความทั่วถึง ครอบคลุม ความเสมอภาคเท่าเทียมของคนในสังคม รวมทั้งต้องคำนึงถึงประสิทธิภาพ ประสิทธิผล ความประหยัด และประโยชน์สูงสุดที่จะเกิดขึ้น

3. ต้องคำนึงถึงสิทธิพลเมืองและสิทธิมนุษยชน ประชาชนมีสิทธิได้รับบริการจากรัฐ เพื่อให้เกิดความมั่นคงทางสังคม ได้รับบริการพัฒนาคุณภาพชีวิตสนฐานะพลเมืองของรัฐ และต้องคำนึงถึงสิทธิมนุษยชน

4. ต้องอยู่ภายใต้พื้นฐานความถูกต้องของกฎหมาย และไม่เลือกปฏิบัติ ซึ่งคำนึงเรื่องสิทธิ ความรับผิดชอบ ความเสมอภาค และความยุติธรรม เนื่องจากคุณภาพชีวิตเป็นเรื่องของปัจเจกบุคคล และความรับผิดชอบต่อครอบครัว ในส่วนของภาครัฐจะจัดสวัสดิการเฉพาะความต้องการที่เป็นของส่วนรวมในสังคมที่ต้องเน้นเรื่องความโปร่งใส และความยุติธรรมตามหลักประชาธิปไตย จึงต้องยึดหลักความถูกต้องตามกฎหมาย ไม่เลือกปฏิบัติ และไม่ถูกกีดกัน

5. ต้องเกิดจากการมีส่วนร่วมของคนในสังคมทุกระดับ ต้องตระหนักถึงหลักการมีส่วนร่วมของคนในสังคมทุกคนตั้งแต่เกิดจนตาย โดยเปิดโอกาสให้ประชาชนได้ร่วมคิดค้นปัญหา ร่วมวิเคราะห์ด้วยเหตุและผล ร่วมวางแผน ร่วมลงมือจัดบริการ และร่วมในการติดตามประเมินผล เพื่อให้เกิดประโยชน์แก่ประชาชน และรัฐ เอกชน และผู้เชี่ยวชาญ ช่วยกระตุ้นให้เกิดความกระตือรือร้น และสนใจจะเข้าร่วมพัฒนา

6. ต้องสามารถบริหารความเสี่ยงทางสังคมได้ เพราะการเปลี่ยนแปลงทางสังคมส่งผลให้เกิดสถานการณ์ความเสี่ยงที่ไม่อาจคาดเดาและเชื่อมโยงถึงประชาชนในประเทศต่าง ๆ และพึ่งพาอาศัยกันมากขึ้น ทั้งการสื่อสาร เทคโนโลยี การอพยพเคลื่อนย้าย ทำให้เกิดโลกไร้พรมแดน ทำให้เกิดความยากจน ความเหลื่อมล้ำทางสังคม ความไม่เสมอภาค หรือกลุ่มเปราะบาง ภาครัฐจำเป็นต้องดำเนินการให้รอบคอบและบริหารความเสี่ยงที่จะเกิดขึ้น

7. ต้องคำนึงถึงมิติทางสังคม อย่างเช่น สภาพความเป็นอยู่ การจ้างงาน สวัสดิการ การได้รับสิทธิ การคุ้มครองสิทธิ และกระบวนการยุติธรรม หรือได้รับสิทธิมนุษยชน เพื่อเป็นแนวทางในการกำหนดนโยบาย หรือมาตรการแก้ไขปัญหาได้อย่างถูกต้องและมีประสิทธิภาพและประสิทธิผลทางปฏิบัติ

ทั้งนี้ สรุปได้ว่าหลักการพัฒนาคุณภาพชีวิตจะต้องสอดคล้องกับความต้องการขั้นพื้นฐานของประชาชน ทำให้ครอบคลุมทั่วถึง เกิดความยุติธรรม โดยคำนึงถึงความยุติธรรม สิทธิความเป็นพลเมือง และสิทธิมนุษยชน ภายใต้ความถูกต้องของกฎหมาย และไม่เลือกปฏิบัติ ที่ทุกคนในสังคมสามารถมีส่วนร่วมเพื่อกำหนดนโยบายหรือมาตรการแก้ไขปัญหาร่วมกัน ในการนี้ แนวทางในการพัฒนาคุณภาพชีวิตจึงมีความหลากหลาย ซึ่งจะต้องมองตั้งแต่ปัจจัยขั้นพื้นฐานที่ทุกคนควรได้รับและความสัมพันธ์ทางสังคม

2.2 แนวคิดเกี่ยวกับเครื่องมือชี้วัดคุณภาพชีวิต

การจำแนกเครื่องมือวัดคุณภาพชีวิต สังคม เศรษฐกิจแห่งเอเชียและแปซิฟิก (สุวัณน์ มหัตนิรันดร์กุล, 2540:8) ESCAP ได้นำเสนอเครื่องมือชี้วัดแต่ละชนิดมีทั้งหมด 3 กลุ่ม คือ

2.2.1 เครื่องมือชี้วัดทางด้านเศรษฐกิจ

การพัฒนาเศรษฐกิจเป็นการดำเนินกิจกรรมทางเศรษฐกิจให้เกิดการเจริญเติบโตอย่างเหมาะสมและมีเสถียรภาพ ส่งผลให้รายได้ที่แท้จริงเฉลี่ยต่อบุคคลเพิ่มสูงขึ้น และท้ายที่สุดทำให้คุณภาพชีวิตของประชาชนดีขึ้น โดยสามารถวัดการพัฒนาเศรษฐกิจจากความเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจควบคู่ไปกับความอยู่ดีกินดีของประชาชน ดังนี้

- 1) ดัชนีวัดการเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจ แสดงให้เห็นถึง การขยายตัวทางเศรษฐกิจ เช่นผลิตภัณฑ์มวลรวมภายในประเทศ ผลิตภัณฑ์มวลรวมประชาชาติ รายได้ประชาชาติ เป็นต้น
- 2) ดัชนีวัดความอยู่ดีกินดีของประชาชน แสดงให้เห็นถึง ระดับความเป็นอยู่ของประชาชน เช่น อัตราการอ่านออกเขียนได้ อายุเฉลี่ยของประชากร อัตราการตายของทารก อัตราส่วนของแพทย์ต่อจำนวนประชากร เป็นต้น ทั้งนี้ ดัชนีชี้วัดการเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจ เป็นดัชนีพื้นฐานเบื้องต้นที่จะสะท้อนภาพการขยายตัวทางเศรษฐกิจของประเทศ ดังนี้

ผลิตภัณฑ์ในประเทศ (Gross Domestic Product: GDP) หมายถึง มูลค่าของสินค้าและบริการขั้นสุดท้ายที่ผลิตขึ้นภายในประเทศในระยะเวลาหนึ่งโดยไม่คำนึงถึงว่าทรัพยากรที่ใช้ในการผลิตสินค้าและบริการจะเป็นทรัพยากรของพลเมืองในประเทศ หรือเป็นของต่างประเทศ ในทางตรงข้าม ทรัพยากรของพลเมืองในประเทศแต่ไปทำการผลิตในต่างประเทศ ก็ไม่นับรวมไว้ในผลิตภัณฑ์มวลรวมภายในประเทศ ผลิตภัณฑ์ในประเทศมีการจัดทำทั้งตามราคาปัจจุบันและราคาคงที่ โดย GDP ณ ราคาปัจจุบัน คิดมูลค่าผลผลิตเป็นเงินตามราคาตลาดของสินค้าและบริการเหล่านั้น ขณะที่ GDP ณ ราคาคงที่คิดมูลค่าผลผลิตเป็นเงินตามราคาปี ที่กำหนดเป็นปีฐาน การวัดผลิตภัณฑ์มวลรวมภายในประเทศ (GDP) ถือหลักทางภูมิศาสตร์เป็นหลัก (ผลิตในประเทศเหมารวมทั้งหมด) GDP วัดได้จาก 3 ด้าน คือ 1) ด้านรายได้ 2) ด้านรายจ่าย และ 3) ด้านผลผลิต ตัวอย่างเช่น สมมติว่าระบบเศรษฐกิจมีการผลิตสินค้าเพียงชนิดเดียว สินค้าที่ทำการผลิตขึ้นในประเทศนั้น มี 10 หน่วย

และแต่ละหน่วยราคาขายเท่ากับ 4 บาท GDP ในระบบเศรษฐกิจที่ผลิตสินค้าชนิดเดียวเท่ากับ 40 บาท

$$\text{GDP} = \text{ราคาต่อหน่วยของสินค้า} \times \text{ปริมาณของสินค้าที่ผลิตได้}$$

ผลิตภัณฑ์มวลรวมประชาชาติ (Gross National Product: GNP) แสดงถึงความสามารถในการผลิต การบริโภคของคนไทยทั้งประเทศ โดยผลิตภัณฑ์มวลรวมประชาชาติเป็นมูลค่าของสินค้าและบริการขั้นสุดท้าย ซึ่งผลิตขึ้นโดยคนไทยในประเทศและคนไทยในต่างประเทศ

$$\text{GNP} = \text{GDP} + \text{รายได้สุทธิจากปัจจัยการผลิตต่างประเทศ}$$

2.2.2 เครื่องมือชีวิตทางสังคมที่เป็นวัตถุวิสัย ประกอบด้วย สุขภาพ โภชนาการ การศึกษา การเรียนรู้ ที่อยู่อาศัย สภาพแวดล้อมทางกายภาพ ชีวิตการทำงาน หลักประกันทางสังคม ความปลอดภัยส่วนบุคคล ความยุติธรรม การมีส่วนร่วมทางสังคม และเสรีภาพของมนุษย์

2.2.3 เครื่องมือชีวิตทางสังคมที่เป็นจิตวิสัย ประกอบด้วย ข้อมูลเกี่ยวกับปฏิกิริยาของบุคคล และการรับรู้ ซึ่งถือเป็นคุณภาพชีวิต ระดับการเรียนรู้เกี่ยวกับความสุข ความพึงพอใจในชีวิตเกี่ยวกับสุขภาพสิ่งแวดล้อม การทำงาน รายได้ ที่อยู่อาศัย การใช้เวลาว่าง ซึ่งตัวอย่างของ เครื่องมือชีวิตทางสังคมที่เป็นจิตวิสัย มีดังนี้

1) เครื่องมือวัดคุณภาพชีวิตขององค์การอนามัยโลก (WHO-QOL)

เครื่องมือวัดคุณภาพชีวิตขององค์การอนามัยโลก (WHO-QOL) เป็นเครื่องมือวัดคุณภาพชีวิตที่มีทั้งหมด 6 องค์ประกอบ 100 ตัวชีวิต ถูกพัฒนาโดยทีมงานพัฒนาคุณภาพชีวิต องค์การอนามัยโลก(WHOQOL Group) โดยมี Dr.John Orley นายแพทย์ใหญ่เป็นผู้นำในการพัฒนาเครื่องมือวัดคุณภาพชีวิตขึ้นมา ทีมงานจะประกอบด้วยศูนย์ปฏิบัติการภาคสนาม จำนวน 15 ประเทศ ในการพยายามสร้างเครื่องมือวัดคุณภาพชีวิตที่สามารถนำไปใช้อย่างสากล ไม่ว่าจะวัฒนธรรมแต่ละท้องถิ่นที่จะแตกต่างกันอย่างไรเหตุผลที่ WHO พัฒนาเครื่องมือวัดคุณภาพชีวิต มีสาเหตุดังต่อไปนี้ 1) หลายปี ที่ผ่านมากการประเมินคุณภาพชีวิตมุ่งไปที่การวัดคุณภาพ มักใช้ตัวบ่งชี้ทางสุขภาพที่เคยใช้กันมาก่อน เช่น อัตราการตาย อัตราการเกิด WHO (1991, อ้างถึงใน สุวัฒน์ มหัตนรินทร์กุล และคณะ. 2540:18) มีการนับรวมไปถึงผลกระทบที่เกิดจากโรคร้าย และความเสื่อมถอยในความสามารถที่จะดำเนินชีวิตประจำวันและพฤติกรรม การวัดการรับรู้ในเรื่องสุขภาพ และการประเมินสถานภาพที่สามารถทำงานได้/ทำงานไม่ได้ เครื่องมือเหล่านี้เริ่มต้นด้วยการแยกวัดผลกระทบที่เกิดจากการเจ็บป่วยไม่ได้ใช้วัดคุณภาพชีวิตโดยตรง ซึ่งถูกกล่าวว่าเป็นการวัดที่ผิดเป้าหมายในเรื่องสุขภาพ (Fallowfield, 1990, อ้างถึงใน สุวัฒน์ มหัตนรินทร์กุล และคณะ, 2540:18) 2) เครื่องมือวัดสถานะสุขภาพ ส่วนใหญ่ถูกพัฒนามาจากทางอเมริกาเหนือและอังกฤษและการแปลภาษาเหล่านี้ไปใช้ใน ประเทศอื่น ๆ เป็นสิ่งที่ต้องใช้เวลาและไม่เป็นที่พอใจ ด้วยหลายๆ เหตุผล (Satorius & Kuyken (1994), Kuyken Orley, Hudelson & Satorius (1994) อ้างถึงใน สุวัฒน์ มหัตนรินทร์กุล และคณะ.

2540:19) 3) การรักษาทางการแพทย์มีการใช้เครื่องมือเครื่องใช้ที่เป็นเครื่องจักรกลมากขึ้นจะทำให้ความสำคัญเฉพาะการกำจัดโรคและอาการเป็นแรงผลักดันให้เกิดความต้องการที่จะนำเอารากเหง้าของความเป็นมนุษย์เข้ามาสู่กระบวนการดูแลสุขภาพ จากการเรียกร้องหาเครื่องชี้วัดคุณภาพชีวิตสำหรับใช้ในกระบวนการดูแลสุขภาพ ความสนใจจึงมุ่งไปเรื่องของสุขภาพ และผลของวิธีการรักษาจะเพิ่มความสนใจไปในเรื่องของความเป็นอยู่ที่ดี (Well-Being) ของผู้ป่วยการเริ่มต้นพัฒนาเครื่องชี้วัดคุณภาพชีวิตเกิดขึ้นจากความต้องการที่จะวัดคุณภาพชีวิตอย่างแท้จริงและจากข้อผูกมัดที่ต้องส่งเสริมสุขภาพและการดูแลสุขภาพอย่างองค์รวมให้ดำเนินไปอย่างต่อเนื่อง

2) การพัฒนาเครื่องชี้วัดคุณภาพชีวิตฉบับย่อ (WHOQOL-BREF)

เครื่องมือชี้วัด WHOQOL-100 จะให้รายละเอียดของการวัดในแต่ละหัวข้อย่อย (Fact) ได้มาก เพื่อทำการหาข้อมูลให้ได้โดยเร็ว WHOQOL-BREF ฉบับทดลองใช้จึงถูกพัฒนาขึ้นมาเป็นเครื่องชี้วัดคุณภาพชีวิตที่มีขนาดเล็ก โดยอาศัยข้อมูลจากการใช้เครื่องมือชี้วัด WHOQOL นำร่องในครั้งแรกและข้อมูลทั้งหมดที่ได้จากการใช้ WHOQOL-100 ฉบับทดสอบภาคสนามที่รวบรวมมาจากศูนย์ภาคสนาม 20 ศูนย์จาก 18 ประเทศ เพื่อใช้ในครั้งนี้ เครื่องมือ WHOQOL-BREF จะประกอบด้วยข้อคำถามเพียง 1 ข้อ จากแต่ละหมวดใน 24 หมวด ที่อยู่ในเครื่องมือชี้วัด WHOQOL-100 และรวมกับหมวดที่เป็นคุณภาพชีวิตและสุขภาพทั่วไปโดยรวมอีก 2 ข้อคำถาม เครื่องชี้วัด WHOQOL-BREF มีการจัดทำไว้ 19 ภาษาที่แตกต่างกัน

การนำเครื่องชี้วัดคุณภาพชีวิต WHOQOL-100 และ WHOQOL-BREF ไปใช้ เครื่องชี้วัดคุณภาพชีวิตทั้งสองชนิดสามารถนำไปใช้ในการทดลองทางคลินิกใช้หาค่าคะแนนพื้นฐาน (Baseline Score) ในพื้นที่ ๆ ต้องการและสามารถใช้วัดการเปลี่ยนแปลงระดับคุณภาพ เมื่อสิ้นสุดระยะเวลาที่ใช้มาตรการอย่างหนึ่งอย่างใด ทั้งยังคาดหวังว่าเครื่องชี้วัดคุณภาพชีวิต WHOQOL จะมีประโยชน์อย่างยิ่งในกรณีที่มีการดำเนินของโรคนั้น ๆ ดูเหมือนว่าอาการจะดีขึ้นหรือรุนแรงขึ้นเพียงบางส่วน และในกรณีที่การรักษาอาจจะเป็นแค่การบรรเทาอาการให้ดีขึ้นมากกว่าจะเป็นการรักษาให้หายขาด เครื่องมือวัดคุณภาพชีวิต WHOQOL-100 ประกอบด้วย ข้อคำถาม 2 ชนิด คือ แบบภาวะวิสัย (Preceded Objective) และอัตวิสัย (Self-report Subjective) จะประกอบด้วยองค์ประกอบของคุณภาพชีวิต 6 ด้าน ดังนี้

1) ด้านสุขภาพกาย (Physical Domain) คือ การรับรู้สภาพด้านร่างกายของบุคคล ซึ่งมีผลต่อชีวิตประจำวัน เช่น การรับรู้สภาพความสมบูรณ์แข็งแรงของร่างกาย การรับรู้ถึงความรู้สึกสบาย ไม่มีความเจ็บปวด การรับรู้ถึงความสามารถที่จะจัดการกับความเจ็บปวดทางร่างกายได้ การรับรู้ถึงผลกำลังในการดำเนินชีวิตประจำวัน การรับรู้เรื่องการนอนหลับและพักผ่อน รวมถึงการรับรู้เรื่องการมีเพศสัมพันธ์ ซึ่งการรับรู้เหล่านี้มีผลต่อการดำเนินชีวิตประจำวัน

2) ด้านจิตใจ (Psychological Domain) คือ การรับรู้สภาพทางจิตใจของตนเอง เช่น การรับรู้ความรู้สึกทางบวกที่บุคคลมีต่อตนเอง การรับรู้ภาพลักษณ์ของตนเอง การรับรู้ถึงความรู้สึกภาคภูมิใจในตนเอง การรับรู้ถึงความมั่นใจในตนเอง การรับรู้ถึงความคิด ความจำ สมาธิ การตัดสินใจ และความสามารถในการเรียนรู้เรื่องราวต่าง ๆ ของตน และการรับรู้ถึงความสามารถในการจัดการกับความเครียดหรือกังวล เป็นต้น

3) ด้านระดับความเป็นอิสระของบุคคล (Level of Independence) คือ การรับรู้ถึงความเป็นอิสระที่ไม่ต้องพึ่งพาผู้อื่น การรับรู้ถึงความสามารถในการเคลื่อนไหวของตน การรับรู้ถึงความสามารถในการปฏิบัติกิจวัตรประจำวันของตน การรับรู้ถึงความสามารถในการทำงาน การรับรู้ว่าตนไม่ต้องพึ่งพาอาศัยต่าง ๆ หรือการรักษาทางการแพทย์อื่น ๆ เป็นต้น

4) ด้านความสัมพันธ์ทางสังคม (Social Relationship) คือ การรับรู้เรื่องความสัมพันธ์ของตนกับบุคคลอื่น การรับรู้ถึงการที่ได้รับความช่วยเหลือจากบุคคลอื่นในสังคม การรับรู้ว่าตนได้เป็นผู้ให้ความช่วยเหลือบุคคลอื่นในสังคมด้วย รวมทั้งการรับรู้ในเรื่องอารมณ์ทางเพศ หรือการมีเพศสัมพันธ์

5) ด้านสิ่งแวดล้อม (Environment) คือ การรับรู้เกี่ยวกับสิ่งแวดล้อมที่มีผลต่อการดำเนินชีวิต เช่น การรับรู้ว่ามีชีวิตอยู่อย่างอิสระ ไม่ถูกกักขัง มีความปลอดภัย และมั่นคงในชีวิต การรับรู้ว่าได้อยู่ในสิ่งแวดล้อมทางกายภาพที่ดี ปราศจากมลพิษต่าง ๆ การคมนาคมสะดวกมีแหล่งประโยชน์ด้านการเงิน สถานบริการทางสุขภาพ และสังคมสงเคราะห์ การรับรู้ว่ามีโอกาสที่จะได้รับข่าวสาร หรือฝึกฝนทักษะต่าง ๆ การรับรู้ว่ามีกิจกรรมสันทนาการ และมีกิจกรรมในเวลาว่าง เป็นต้น

6) ด้านความเชื่อส่วนบุคคล (Spirituality Religion/Personal Beliefs) คือ รวมไปถึงการรับรู้เกี่ยวกับความเชื่อต่าง ๆ ของคน ที่มีผลต่อการดำเนินชีวิต เช่น การรับรู้ถึงความเชื่อด้านจิตวิญญาณ ศาสนา การให้ความหมายของชีวิต และความเชื่ออื่น ๆ ที่มีผลในทางที่ดีต่อการดำเนินชีวิตที่มีผลต่อการเอาชนะอุปสรรค เป็นต้น

ในปี 1996 กลุ่มองค์การอนามัยโลก (The WHO Group) ได้นำเสนอ WHOQOL-100 เป็นเครื่องชี้วัดคุณภาพชีวิตที่เป็นสากล สามารถนำไปใช้ในประเทศต่าง ๆ ได้ไม่จำกัดในด้านภาษาและวัฒนธรรมซึ่งในประเทศไทย กรมสุขภาพจิต (กิติกร มีทรัพย์, 2537 อ้างถึงใน สุวัฒน์ มหัตนรินทร์กุล และคณะ, 2541:21) ได้นำมาแปลเป็นภาษาไทยและหาความถูกต้องทางด้านเนื้อหา (Content Validity) โดยการให้ผู้เชี่ยวชาญภาษาไทยและภาษาอังกฤษแปลกลับไปเป็นภาษาอังกฤษอีกครั้ง และเยาวลักษณ์ กลิ่นหอม (2540:21) ได้นำเครื่องชี้วัดคุณภาพชีวิต WHOQOL-100 ฉบับภาษาไทยที่แปลไว้นั้นมาใช้หาคุณภาพชีวิตของสมาชิกครอบครัวผู้ป่วยจิตเภทที่พาผู้ป่วยมารับการรักษาที่แผนกผู้ป่วยนอก โรงพยาบาลสวนปรุง จังหวัดเชียงใหม่ หาค่าความเชื่อมั่นสัมประสิทธิ์

อัลฟาครอนบาค ได้เท่ากับ 0.89 และในปีเดียวกันกลุ่มองค์การอนามัยโลก (The WHO Group) ได้พัฒนาเครื่องชี้วัดคุณภาพชีวิตฉบับย่อโดยใช้วิธีการทางสถิติวิเคราะห์องค์ประกอบ (Factor Analysis) เหลือเพียง 26 ตัวชี้วัด โดยข้อคำถามในฉบับย่อเป็นคำถามที่มีอยู่ในฉบับ 100 ตัวชี้วัด ซึ่งให้นิยามคุณภาพชีวิตว่าเป็นสถานะความเป็นอยู่ที่ดีของร่างกาย จิตใจและสังคม การรับรู้คุณภาพชีวิตของบุคคลนั้น วัฒนธรรมและค่านิยมจะส่งผลกับเป้าหมายและความคาดหวังเกี่ยวกับมาตรฐานคุณภาพชีวิตที่เกี่ยวข้อง ซึ่งแบ่งออกเป็น 4 ด้าน คือ

1) ด้านสุขภาพกาย (Physical Domain) คือ การรับรู้สภาพทางด้านร่างกายของบุคคล ซึ่งมีผลต่อชีวิตประจำวัน เช่น การรับรู้สภาพความสมบูรณ์ของร่างกาย การรับรู้ถึงความสามารถในการทำงานของตน เป็นต้น

2) ด้านจิตใจ (Psychological Domain) คือ การรับรู้ทางสภาพจิตใจของตนเอง เช่น การรับรู้ความรู้สึกทางบวกและทางลบที่บุคคลมีต่อตนเอง การรับรู้ภาพลักษณ์ของตนเอง การรับรู้ถึงความคิด การตัดสินใจและความสามารถในการเรียนรู้ของตน เป็นต้น

3) ด้านความสัมพันธ์ทางสังคม (Social Relationships) คือ การรับรู้เรื่องความสัมพันธ์ของตนกับบุคคลอื่น การรับรู้ถึงการที่ได้รับความช่วยเหลือและได้เป็นผู้ให้ความช่วยเหลือบุคคลอื่นในสังคม

4) ด้านสิ่งแวดล้อม (Environment) คือ การรับรู้เกี่ยวกับสิ่งแวดล้อมที่มีผลต่อการดำเนินชีวิต การรับรู้การมีปฏิสัมพันธ์ระหว่างตนเองกับสภาพแวดล้อมการรับรู้ว่าคุณมีชีวิตอยู่อย่างไร อีกระมีความปลอดภัยและมั่นคงในชีวิต เป็นต้น

3) เครื่องมือวัดคุณภาพชีวิตของ RAND-36 Item Health Survey (SF-36)

เครื่องมือวัดคุณภาพชีวิตของ RAND-36 Item Health Survey (SF-36) เป็นหนึ่งในเครื่องมือวัดคุณภาพชีวิตที่ได้รับการทดสอบแล้วว่าได้มาตรฐาน แบบสอบถามนี้ ได้รับการพัฒนาขึ้นในประเทศสหรัฐอเมริกา และมีผู้นำไปแปลและใช้เป็นเครื่องมือในการวัดคุณภาพชีวิตด้านสุขภาพในประเทศต่าง ๆ มากกว่า 10 ประเทศ เครื่องมือวัดนี้ เป็นแบบสอบถามที่มีขนาดสั้นกระชับ และสามารถเข้าใจได้ง่าย สามารถวัดระดับสุขภาพกาย (Physical Health) จิตใจ (Mental Health) รวมถึงความสามารถในการปฏิบัติกิจกรรมด้านสังคม (Social Functioning) ของกลุ่มคนทั่วไปและผู้ป่วยโรคต่าง ๆ เช่น เบาหวาน ผู้ป่วยที่ได้รับการผ่าตัดเปลี่ยนกระดูกหัวเข่า ผู้ป่วยลำไส้และผู้ป่วยจิตเภท (Schizophrenia) เป็นต้น

(1) ข้อมูลทั่วไปเกี่ยวกับเครื่องมือวัดคุณภาพชีวิตของ RAND-36 Item Health Survey (SF-36) เครื่องมือวัดคุณภาพชีวิตของ RAND-36 Item Health Survey (SF-36) ถูกสร้างและพัฒนาโดย The Medical Outcome Trust ของประเทศสหรัฐอเมริกา ประกอบด้วยคำถาม 35 ข้อ เกี่ยวกับสุขภาพ มีจำนวนทั้งหมด 36 ข้อ โดยแบ่งเป็น 8 มิติ (Dimension) ได้แก่

- 1) ด้านบทบาทที่ถูกจำกัดเนื่องจากสุขภาพทางกาย (Role Limitations due to Physical Problems)
- 2) ด้านความเจ็บปวด (Bodily Pain)
- 3) ด้านสุขภาพทั่วไป (General Perception)
- 4) ด้านการทำหน้าที่ทางสังคม (Social Functioning)
- 5) ด้านพลังงาน (Vitality)
- 6) ด้านบทบาทที่ถูกจำกัดเนื่องจากปัญหาทางด้านอารมณ์ (Role Limitations due to Emotional Problems)
- 7) ด้านสุขภาพจิตทั่วไป (General Mental Health)
- 8) การเปรียบเทียบสุขภาพ (Reported Transition)

(2) การพัฒนาเครื่องมือวัดคุณภาพชีวิตของ RAND-36 Item Health Survey (SF-36) ในประเทศไทยได้มีการพัฒนาเครื่องมือวัดคุณภาพชีวิตของ RAND-36 Item Health Survey (SF-36) ฉบับภาษาไทยโดย วชิร เลอमानกุล และ ปารณีย์ มีแต่้ม (2548:96) คณะเภสัชศาสตร์ มหาวิทยาลัยศิลปากร เพื่อเปรียบเทียบระดับคุณภาพชีวิตด้านสุขภาพ และประสิทธิภาพของการรักษาในผู้ป่วย การทดสอบเครื่องมือวัดในคนไทยโดยมีกลุ่มตัวอย่างกลุ่มแรกจำนวน 60 คน และกลุ่มที่สอง 569 คน อายุตั้งแต่ 17 ปีขึ้นไป ระยะเวลาตั้งแต่ช่วงเดือนพฤษภาคม ถึงเดือนพฤศจิกายน 2543 ผลการวิจัย พบว่ามีอัตราข้อมูลที่ขาดหายไปโดยเฉลี่ย ร้อยละ 1.4 ความตรงด้าน Convergent และ Discriminant Validity เท่ากับร้อยละ 91.4 และร้อยละ 96.4 ตามลำดับ มิติด้านพลังงานและความเหนื่อยล้า มีความสัมพันธ์กับมิติด้านอารมณ์ที่เป็นสุขค่อนข้างสูง ความตรงซึ่งวัดโดย Know Group Validity มีแนวโน้มเป็นไปตามที่คาดหวังไว้ คือ สามารถวัดความแตกต่างระหว่างผู้ที่มีโรคประจำตัวและไม่มีโรคประจำตัวได้ความเที่ยง ซึ่งวัดโดย Cronbach's Alpha Coefficient มีค่าตั้งแต่ 0.63 ถึง 0.77 เครื่องมือวัดคุณภาพชีวิตของ RAND-36 Item Health Survey (SF-36) ที่แปลเป็นภาษาไทยมีคุณสมบัติสอดคล้องกับต้นฉบับภาษาอังกฤษในหลายๆ ประการ ยกเว้นความสัมพันธ์ระหว่างของมิติ Vitality และ Mental Health ซึ่งไม่เป็นไปตามทฤษฎีจากการศึกษาองค์ประกอบของคุณภาพชีวิตสามารถจำแนกเป็น 2 ด้าน คือประกอบด้วย ข้อคำถาม 2 ชนิด คือ แบบภาวะวิสัยและอัตวิสัย มีองค์ประกอบได้เป็น 4 ด้าน ได้แก่ 1) ด้านสุขภาพกาย การรับรู้สภาพทางร่างกาย 2) ด้านจิตใจ การรับรู้สภาพทางจิตใจของตนเอง 3) ด้านความสัมพันธ์ทางสังคม การรับรู้เรื่องความสัมพันธ์ของตนกับบุคคลอื่น 4) ด้านสิ่งแวดล้อมการรับรู้เกี่ยวกับสิ่งแวดล้อมที่มีผลต่อการดำเนินชีวิต

กล่าวโดยสรุป เครื่องมือในการวัดคุณภาพชีวิตได้ถูกพัฒนาขึ้นเพื่อใช้ในการบ่งชี้ถึงการดำเนินชีวิตของบุคคลในปัจจุบันที่มีความเกี่ยวข้องกับตนเองและสภาพภายนอก โดยมองถึงมิติด้าน

ร่างกาย ด้านจิตใจ ความสัมพันธ์ทางสังคม และด้านสิ่งแวดล้อม ซึ่งมีผลต่อการดำเนินชีวิตที่ปกติสุข และจะเห็นได้ว่าโน้มเอียงไปทางผลด้านสุขภาพอนามัยกับการใช้ชีวิตประจำวัน และจะเห็นได้ว่าเครื่องมือเหล่านี้จะถูกพัฒนาขึ้นมาโดยคนในแวดวงทางด้านสาธารณสุข และองค์การอนามัยโลก ที่เล็งเห็นความสำคัญด้านความเป็นอยู่ของผู้คน แต่ในอีกแง่มุมหนึ่ง สำหรับในประเทศไทย ก็มีกลุ่มบุคลากรทางด้านสาธารณสุขเคลื่อนไหวทางการเมืองเป็นขบวนการทางสังคมในการผลักดันให้เกิดการแก้ไข หรือได้รับความสนใจจากรัฐและสาธารณชน ซึ่งจะเห็นได้ว่า การที่คนจะมีคุณภาพชีวิตในด้านต่าง ๆ ได้นั้น อาจจะมีปัจจัยเพิ่มเติมที่จะเป็นตัวส่งต่อถึงการกำหนดคุณภาพชีวิตของบุคคลให้ดีและสมบูรณ์มากยิ่งขึ้นด้วยตัวเอง โดยการเปลี่ยนแปลงในเชิงนโยบายสาธารณะในระดับต่าง ๆ ผ่านกระบวนการการมีส่วนร่วมตามระบอบประชาธิปไตย ซึ่งมีแนวคิดต่าง ๆ ที่กล่าวถึงแนวทางการมีส่วนร่วมของประชาชนผ่านการเมืองในระบบตัวแทน ซึ่งจะได้ทำการศึกษาต่อไป

2.3 แนวคิดสิทธิและเสรีภาพในการแสดงความคิดเห็นและการแสดงออก

ในการปกครองตามระบอบประชาธิปไตย การแสดงความคิดเห็นและการแสดงออกถือเป็นสิทธิและเสรีภาพที่กฎหมายรัฐธรรมนูญได้กำหนดไว้ แต่ทั้งนี้ก็ต้องเป็นไปโดยไม่ส่งผลกระทบต่อความมั่นคงของรัฐ และละเมิดสิทธิเสรีภาพของบุคคลอื่น ซึ่งก่อนเกิดสถานการณ์การแพร่ระบาดของเชื้อไวรัสโคโรนา 2019 สถานการณ์ทางการเมืองภายหลังการรัฐประหาร วันที่ 22 พฤษภาคม 2557 และมีการเลือกตั้งทั่วไปในปี 2562 นั้น เกิดเหตุการณ์ชุมนุมทางการเมือง เพื่อเรียกร้องรูปแบบการปกครองที่เป็นประชาธิปไตยที่ไม่ใช่การสืบทอดอำนาจจากผู้ที่ทำกรรัฐประหาร ซึ่งทำให้ส่งผลกระทบต่อคุณภาพชีวิตของประชาชนทั้งประเทศ โดยมีการจำกัดสิทธิเสรีภาพในการแสดงออกทางการเมืองหลากหลายวิธีการ ซึ่งเป็นลักษณะทั่วไปที่เกิดขึ้นมาแล้วในการรัฐประหารที่เกิดขึ้นก่อนหน้านี้ แต่ก็แตกต่างกันไปตามวัตถุประสงค์ แม้หากบ้านเมืองจะอยู่ในภาวะปกติก็สามารถเกิดขบวนการเคลื่อนไหวทางการเมืองได้เช่นกัน เพราะการเคลื่อนไหวทางการเมืองถือเป็นสิทธิและเสรีภาพในการแสดงความคิดเห็นและการแสดงออกทางการเมืองตามที่กฎหมายกำหนดไว้ โดยผู้วิจัยเห็นว่าการเมืองการปกครองที่ดีย่อมต้องเปิดโอกาสให้ประชาชนได้มีส่วนร่วมในการกำหนดแนวทางในการพัฒนาคุณภาพชีวิตได้ด้วยตัวเอง และประชาชนเองก็ต้องเข้าไปมีส่วนร่วมในรูปแบบต่าง ๆ ไม่ว่าจะเป็นการรับรู้ข้อมูลข่าวสาร การให้ความคิดเห็นและข้อเสนอแนะ การร่วมลงมือปฏิบัติ การร่วมตัดสินใจ และการร่วมรับผิดชอบและพร้อมที่จะแก้ไขในปัญหาที่เกิดขึ้น ก็จะสามารถทำให้ประชาชนสามารถกำหนดทิศทางการพัฒนาคุณภาพชีวิตของตนเองได้

2.3.1 สิทธิและเสรีภาพในการแสดงความคิดเห็นและแสดงออก

สิทธิและเสรีภาพในการแสดงออกไม่ว่าจะเป็นการพูด การแสดงความคิดเห็น การเขียน การพิมพ์ การโฆษณาและการสื่อสารใด ๆ เป็นสิทธิขั้นพื้นฐานของมนุษย์ทุกคนที่มีกฎหมายรับรองทั้ง

ระดับชาติอย่างกฎหมายรัฐธรรมนูญและนานาชาติอย่างเช่นปฏิญญาสากลว่าด้วยสิทธิมนุษยชนแห่งสหประชาชาติ แต่ทั้งนี้ ต้องไม่เกินขอบเขตที่ส่งผลกระทบต่อสิทธิของผู้อื่น โดยที่รัฐก็สามารถจำกัดสิทธิและเสรีภาพนั้นได้หากมีความจำเป็นและให้ดำเนินการโดยกฎหมาย ซึ่งสำหรับประเทศไทยจะพบว่า การจำกัดสิทธิและเสรีภาพในการแสดงออกเกิดขึ้นบ่อยครั้ง และมีกฎหมายหลายฉบับที่บัญญัติขึ้นมาโดยอ้างเรื่องของความมั่นคงของรัฐ แต่การใช้กฎหมายดังกล่าวตามเหตุผลนี้เป็นเพียงมาตรการชั่วคราวและควรสิ้นสุดลงเมื่อสถานการณ์อันมีความจำเป็นยุติลง ในประเทศไทยซึ่งเป็นประเทศที่เกิดเหตุการณ์ไม่ปกติทางการเมืองหลายครั้ง ส่งผลให้มีการใช้กฎหมายหลายฉบับที่ละเมิดหรือจำกัดสิทธิและเสรีภาพของประชาชนในการแสดงความคิดเห็น ซึ่งผู้ช่วยศาสตราจารย์วนิดา แสงสารพันธ์ ทำการศึกษาและระบุไว้ประกอบด้วย พระราชบัญญัติข้อมูลข่าวสารของทางราชการ พ.ศ. 2540 พระราชบัญญัติเกี่ยวกับการกระทำความผิดทางคอมพิวเตอร์ พ.ศ. 2550 พระราชบัญญัติกฏอัยการศึก พ.ศ. 2475 พระราชบัญญัติการรักษาความมั่นคงภายในราชอาณาจักร พ.ศ. 2551 พระราชกำหนดการบริหารราชการในสถานการณ์ฉุกเฉิน พ.ศ. 2548 ประมวลกฎหมายอาญาเฉพาะกรณีความรับผิดชอบที่เกี่ยวกับเสรีภาพในการแสดงความคิดเห็น และประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์เฉพาะกรณีความรับผิดชอบทางละเมิด (วนิดา แสงสารพันธ์, 2556:20-44)

การที่รัฐเป็นผู้มีบทบาทในการใช้อำนาจที่ได้รับตามกฎหมายในการจัดสรรสิ่งที่มีคุณค่าในสังคมให้กับคนในประเทศซึ่งเป็นอำนาจที่ได้รับมอบจากประชาชนตามการปกครองในระบอบประชาธิปไตยแบบตัวแทนโดยใช้อำนาจในการปกครองและบริหารประเทศแทนประชาชนทั้งประเทศ และหากการใช้อำนาจนั้นไม่ถูกต้องหรือเป็นการละเมิดสิทธิและเสรีภาพของประชาชน เราจะพบว่ามักเกิดการเคลื่อนไหวในรูปแบบต่าง ๆ จากกลุ่มประชาชนที่ไม่เห็นด้วยหรือถูกละเมิดสิทธิและเสรีภาพ ซึ่งถือว่าการแสดงออกในทางการเมืองที่เป็นเรื่องปกติของประเทศที่ปกครองตามระบอบประชาธิปไตย เพราะถือเป็นสิทธิและเสรีภาพของปัจเจกชนที่จะแสดงออกเพื่อสื่อสารถึงสิ่งที่ตนเองต้องการหรือไม่ต้องการในการใช้อำนาจของผู้ปกครอง

การจำกัดสิทธิและเสรีภาพในการแสดงออกของรัฐโดยอาศัยกระบวนการทางนิติบัญญัตินั้น อาจส่งผลต่อโอกาสในทางการเมืองที่เจ้าของอำนาจอธิปไตยมีสิทธิที่จะได้รับรู้ข้อมูลข้อเท็จจริงและแสดงความคิดเห็นในทางการเมืองที่ส่งผลกระทบต่อตนเองและส่วนรวม อีกทั้งการร่วมแสดงความคิดเห็นถือเป็นการเข้าไปมีส่วนร่วมในการบริหารที่เป็นหลักการพื้นฐานของระบอบประชาธิปไตยที่หน่วยงานของรัฐทุกแห่งจะต้องให้การสนับสนุนและเปิดโอกาสให้ทุกภาคส่วนได้เข้าร่วม ตามที่กำหนดไว้ในกฎหมายรัฐธรรมนูญ จากกรณีที่เกิดความขัดแย้งทางการเมืองขึ้นในประเทศไทย ทำให้หลายฝ่ายวิตกกังวลต่อการแสดงความคิดเห็นต่าง ๆ ในทางการเมือง แม้แต่ภายในสถาบันการศึกษาที่เป็นแหล่งให้ข้อมูลในเชิงวิชาการและมีความเป็นกลางตามหลักการทางวิชาชีพก็มีการถูกควบคุมและตรวจสอบถึงวัตถุประสงค์ของกิจกรรมต่าง ๆ ที่อาจส่งผลให้เกิดความไม่สงบได้

การเคลื่อนไหวทางการเมืองจึงเป็นเป็นการสร้างพื้นที่การแสดงออกในการเรียกร้องสิทธิและเสรีภาพของประชาชนตามระบอบประชาธิปไตย ซึ่งเราจะพบได้บ่อยครั้งและหลากหลายรูปแบบมากขึ้นตามการเปลี่ยนแปลงและความก้าวหน้าทางด้านเทคโนโลยีและความคิดของมนุษย์

หลายครั้งที่เกิดการรัฐประหารเราจะพบว่า จะมีการจัดระเบียบทางสังคมใหม่ในเชิงโครงสร้างอำนาจทางการเมืองที่มีทั้งคนที่เสียประโยชน์และได้ประโยชน์จากการเปลี่ยนแปลงทางการเมืองนั้น แต่ไม่ว่าการเปลี่ยนแปลงนั้นจะเป็นไปอย่างไร่อมส่งผลกระทบต่อการดำเนินชีวิตของประชาชนทุกคนที่ยังต้องดิ้นรนเพื่อความเป็นอยู่ที่ดีขึ้น และพยายามให้สถานการณ์ความขัดแย้งทางการเมืองนั้นจบลงโดยเร็ว เพื่อให้การดำรงชีวิตเป็นไปอย่างปกติ และสามารถทำมาหาเลี้ยงชีพได้ไม่ส่งผลกระทบต่อรายได้ ซึ่งจะต้องได้รัฐบาลเข้ามาบริหารประเทศและแก้ไขปัญหาต่าง ๆ ให้เสร็จสิ้นโดยเร็ว และความคาดหวังของประชาชนคือการได้รัฐบาลที่เป็นตัวแทนของประชาชนและเป็นไปตามระบอบประชาธิปไตย จึงเป็นที่มาของคำกล่าวที่ว่า ถ้าการเมืองดีชีวิตของคนก็จะดี นั้นแสดงให้เห็นว่าการเมืองก็เป็นส่วนหนึ่งส่งผลต่อการพัฒนาคุณภาพชีวิตของประชาชนในประเทศด้วย

เมื่อทุกคนมองว่า การเมืองที่ดีจะส่งผลต่อคุณภาพชีวิตที่ดีด้วย แต่เมื่อการเมืองภาคตัวแทนไม่สามารถตอบโจทย์ดังกล่าวได้ จึงทำให้การเมืองภาคพลเมืองต้องลุกขึ้นมาเพื่อจัดการกับระบบการเมืองภาคตัวแทนที่ไม่เป็นไปตามครรลองของประชาธิปไตย และมีการพัฒนาเข้ากับประชาธิปไตยได้แนบเนียนมากขึ้นด้วยกระบวนการทางการเมืองที่ปิดบัง โดยอาศัยพวกพ้องและกลุ่มผลประโยชน์ต่าง ๆ ที่จะได้รับประโยชน์จากรัฐบาลที่เข้ามาบริหารประเทศ ดังนั้น ขบวนการเคลื่อนไหวทางการเมืองและสังคมในรูปแบบต่าง ๆ จึงได้ถูกพัฒนาขึ้นมาเพื่อต่อสู้กับความผิดปกติทางการเมืองที่ทำให้กระบวนการทางการเมืองตามระบอบประชาธิปไตยเบี่ยงเบนไปจากหลักการที่ควรจะเป็น ด้วยการลิดรอนสิทธิของประชาชนโดยอาศัยอำนาจในการออกกฎหมายที่เอื้อต่อกลุ่มผู้มีอำนาจการจำกัดสิทธิของประชาชนในการชุมนุมเรียกร้องทางการเมือง รวมถึงการออกนโยบายประชานิยมเพื่อการสืบทอดอำนาจของกลุ่มที่ก่อการรัฐประหาร ซึ่งถือเป็นการแอบแฝงตัวของเผด็จการภายใต้ระบอบประชาธิปไตยผ่านระบบตัวแทน ทำให้เกิดการเคลื่อนไหวทางการเมืองจากกลุ่มผู้ก่อการหลายกลุ่มเพื่อเรียกร้องความเป็นธรรมให้กับระบอบประชาธิปไตย โดยเราพบว่า รูปแบบและวิธีการที่ขบวนการเคลื่อนไหวทางการเมืองมีการพัฒนารูปแบบมาโดยตลอดภายหลังเหตุการณ์ 14 ตุลาคม 2516 แต่วัตถุประสงค์และเป้าหมายของการเคลื่อนไหวยังคงเป็นแนวทางเดียวกัน คือการให้เกิดการเปลี่ยนแปลงหรือพัฒนาการทางการเมืองเพื่อนำไปสู่คุณภาพชีวิตของประชาชนที่ดีขึ้น

ดังนั้น สิทธิและเสรีภาพในการการแสดงความคิดเห็นของประชาชนเป็นสิ่งที่ทุกภาคส่วนต้องให้ความสำคัญ เพราะเป็นสิทธิขั้นพื้นฐานที่มีกฎหมายรัฐธรรมนูญรับรองไว้อย่างชัดเจน และเป็นเรื่องที่ภาครัฐต้องส่งเสริมให้มีผลบังคับใช้ได้จริงในองค์การต่าง ๆ ของรัฐที่ต้องตระหนักในเรื่องนี้ ทั้งการรับรองและให้การคุ้มครองแก่เสรีภาพในการแสดงความคิดเห็นของประชาชน เพื่อให้ประชาชน

ได้เข้าไปมีส่วนร่วมในการปกครองประเทศ เนื่องจากประเทศที่ปกครองโดยระบอบประชาธิปไตย การตัดสินใจทางการเมืองที่มีประสิทธิภาพจำเป็นต้องรับฟังเสียงจากประชาชน โดยต้องให้ประชาชนได้มีเสรีภาพขั้นพื้นฐานในการพูด เขียน พิมพ์ โฆษณา หรือแสดงความคิดเห็นด้วยวิธีการที่สามารถทำให้ผู้อื่นหรือภาคส่วนต่าง ๆ รับรู้และเข้าใจได้ แต่ทั้งนี้ย่อมต้องอยู่ในขอบเขตของกฎหมายที่มีกำกับไว้ เพื่อไม่ให้เสรีภาพนั้นไปกระทบหรือล่วงเกินเสรีภาพอีกอย่างหนึ่ง เพื่อธำรงไว้ซึ่งความมั่นคงของรัฐ การคุ้มครองสิทธิในครอบครัวหรือความเป็นอยู่ส่วนบุคคล การรักษาความสงบเรียบร้อยหรือศีลธรรมอันดีของประชาชน และการป้องกันหรือระงับความเสื่อมทรามทางจิตใจหรือสุขภาพของประชาชน

2.3.2 การเคลื่อนไหวทางการเมือง

การเคลื่อนไหวทางการเมืองเป็นการเคลื่อนไหวทางสังคมรูปแบบหนึ่ง ที่มีวัตถุประสงค์หรือเป้าหมายเพื่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงอย่างใดอย่างหนึ่งทั้งในทางการเมืองและสังคม ซึ่งเป็นวิธีการหนึ่งในการใช้สิทธิและเสรีภาพในการแสดงความคิดเห็นทางการเมือง และต้องการให้เกิดการเปลี่ยนแปลงในสังคมอย่างกว้างขวาง ประเด็นในการเคลื่อนไหวทางสังคมเกิดขึ้นได้ในหลากหลายประเด็น ทั้งเรื่องที่เป็นสิทธิของตนเองและสิทธิของส่วนรวม สิทธิมนุษยชน สิทธิเรื่องที่ดินทำกิน เพศ เชื้อชาติ สิ่งแวดล้อม การมีส่วนร่วมทางการเมือง การเปลี่ยนแปลงนโยบายและกฎหมาย เป็นต้น ซึ่งขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคมในเรื่องต่าง ๆ นี้ มีเกิดขึ้นจากประเทศทางตะวันตกและค่อย ๆ พัฒนารูปแบบใหม่ตามกระแสโลกที่เปลี่ยนไป และส่งอิทธิพลไปเป็นระลอกของพื้นที่โลก โดยมีลักษณะที่เป็นขบวนการทางสังคมที่ให้ความสนใจในเรื่องค่านิยมและเชิงวัฒนธรรมมากกว่าเรื่องของการเมือง ไม่ได้มุ่งที่จะแย่งชิงอำนาจจากรัฐบาล การทำกิจกรรมมักเป็นแบบอุดมการณ์เชิงสัญลักษณ์ที่มุ่งหวังให้เกิดการเปลี่ยนแปลงขึ้นในสังคม ทั้งในค่านิยมหรือวัฒนธรรมที่มีอยู่เดิมและการสร้างค่านิยมใหม่ขึ้นในสังคม โดยกลุ่มคนที่ร่วมกระทำกรเกิดจากหลากหลายชนชั้นไม่เฉพาะเจาะจงเพียงชนชั้นใดชนชั้นหนึ่ง และประเด็นที่ร่วมกันรณรงค์มักจะเป็นประเด็นที่เกิดผลประโยชน์กับคนส่วนใหญ่ทั่วไป ไม่หวังผลประโยชน์เฉพาะกลุ่มผลประโยชน์ใดเพียงกลุ่มเดียว นอกจากนี้ กระบวนการกลุ่มเหล่านี้ไม่ได้ต้องการพึ่งพิงกลไกของรัฐในการดำเนินการให้เกิดผลตามที่ตั้งไว้ (เพ็ชรรัตน์ ไสยสมบัติ, 2556)

พัฒนาการของการเคลื่อนไหวทางสังคมในต่างประเทศเกิดจากกระบวนการสังคมประชาธิปไตยที่ให้เสรีภาพแก่ประชาชนได้เข้ามามีส่วนร่วมในการแสดงความคิดเห็นและแสดงออกในเรื่องที่ส่งผลกระทบต่อสิทธิทั้งส่วนบุคคลและส่วนรวม ซึ่งมีประเด็นที่หลากหลายตามกระแสโลกาภิวัตน์ รวมทั้งการเกิดปัญหาจากระบอบประชาธิปไตยแบบตัวแทนที่ไม่สามารถตอบสนองหรือแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้นมากมายให้กับประชาชนได้ จึงก่อให้เกิดขบวนการทางสังคมที่หลากหลายกลุ่มในการแสดงออกในเชิงการเรียกร้อง การประท้วง การแสดงความคิดเห็น การมีส่วนร่วมในรูปแบบต่าง ๆ โดยไม่ผ่านสถาบันทางการเมืองหรือกลไกทางการเมืองที่มีอยู่

สำหรับประเทศไทย หลังเปลี่ยนแปลงการปกครองจากสมบูรณาญาสิทธิราชย์มาเป็นระบอบประชาธิปไตยทำให้ประชาชนมีการแสดงความคิดเห็นและแสดงออกในประเด็นทางสังคมและการเมืองมากขึ้น ประกอบกับการได้รับการศึกษาของประชาชนมีอย่างกว้างขวาง รวมถึงการเติบโตทางเศรษฐกิจที่ไหลบ่าเข้ามาพร้อมกระแสทุนนิยม ทำให้ชนชั้นนายทุนทั้งในและต่างประเทศเข้ามามีบทบาทต่อการเมืองของไทย ความเจริญในเขตเมืองก่อให้เกิดการย้ายถิ่นฐานของคนในชนบทเกิดการแย่งชิงทรัพยากรจนก่อให้เกิดความขัดแย้งระหว่างกลุ่มผลประโยชน์ต่าง ๆ และเพิ่มมากขึ้นเรื่อย ๆ เพื่อเรียกร้องสิทธิของตนเองหรือปกป้องผลประโยชน์ที่กำลังจะสูญเสียไป การเคลื่อนไหวทางสังคมเป็นการแสดงออกของกลุ่มคนที่มารวมกลุ่มกันเพื่อรณรงค์หรือสนับสนุนเป้าหมายทางสังคม ทั้งแบบการสนับสนุนหรือการขัดขวางเพื่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงเชิงโครงสร้างและคุณค่าของสังคม และการเคลื่อนไหวทางสังคมที่เกิดขึ้นในปัจจุบันหรือการเคลื่อนไหวทางสังคมใหม่เน้นในประเด็นเรื่องของการเมืองเพื่อหวังผลไปถึงการมีคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้นของคนไทย และมุ่งให้เกิดการเปลี่ยนแปลงเชิงโครงสร้างทางสังคมที่มีความเหลื่อมล้ำระหว่างชนชั้นของคนในสังคมมากขึ้น และเกิดการปิดกั้นเสรีภาพในการแสดงออกของกลุ่มคนต่าง ๆ ที่ต้องการจะสื่อสารไปยังผู้มีอำนาจทางการเมืองด้วยวิธีการตั้งแต่การसानเสวนาในเชิงวิชาการบนเวทีที่เป็นทางการและไม่เป็นทางการ การชุมนุมประท้วง และเรียกร้อง การเดินขบวนตามท้องถนน การรวมกลุ่มเพื่อแสดงออกเชิงสัญลักษณ์ ผ่านช่องทางการสื่อสารต่างๆ ตั้งแต่กลุ่มชนชั้นนำ ชนชั้นกลาง ไปจนถึงคนระดับรากหญ้า จึงถือได้ว่า การเคลื่อนไหวทางสังคมในประเทศไทยเกิดขึ้นและมีพัฒนาการไปยังคนทุกระดับ จนปัจจุบันเกิดขึ้นกับกลุ่มเด็กและเยาวชนที่ต้องการเรียกร้องสิทธิและเสรีภาพทางการศึกษาและคุณภาพการศึกษาที่จะส่งผลต่อคุณภาพชีวิตที่ดีในอนาคต

การเคลื่อนไหวทางการเมืองและสังคมถือว่าเป็นแนวทางหนึ่งในการแสดงออกทางความคิดเห็นที่เป็นประเด็นทั้งทางการเมืองและสังคมในขณะนั้น เพราะประชาชนเกิดความรู้สึกว่าประชาชนจะต้องมีส่วนร่วมรับผิดชอบต่อการเมืองและสังคมร่วมกัน เพราะการใช้อำนาจทางการเมืองของกลุ่มผู้ปกครองประเทศมีผลต่อการดำเนินชีวิตของประชาชนทั้งสิ้น และประชาชนเองก็เป็นผู้ที่ทำการเลือกตัวแทนเข้าไปทำหน้าที่ในการบริหารประเทศแทนตน ดังนั้น การเคลื่อนไหวทางการเมืองจึงเป็นการแสดงออกทางความคิดเห็นที่มีกลยุทธ์เพื่อเรียกร้องความเป็นธรรมทางการเมืองที่เกิดจากการบริหารงานของภาครัฐ แต่ทั้งนี้ การเคลื่อนไหวทางการเมืองเพื่อแสดงออกทางความคิดเห็นนั้นจะต้องเป็นไปตามขอบเขตของกฎหมายที่กำหนด เพื่อไม่ให้นำไปสู่ความขัดแย้งและแตกแยกทางสังคม ซึ่งสมชาย ปรีชาศิลป์กุล ได้กล่าวถึงบทบาทของมหาวิทยาลัยในการปกป้องสิทธิและเสรีภาพในการแสดงความคิดเห็น โดยมหาวิทยาลัยต้องดำเนินการในบทบาทที่ทำให้การแสดงความคิดเห็นของฝ่ายต่างๆ เกิดขึ้นอย่างเปิดกว้างและสันติ และมหาวิทยาลัยควรต้องแสดงบทบาทการเป็นผู้นำในการปกป้องเสรีภาพในการแสดงความคิดเห็น (สมชาย ปรีชาศิลป์กุล, 2020)

การเคลื่อนไหวทางการเมือง อาจจะมีทั้งประเด็นที่เป็นเรื่องทางการเมือง และประเด็นที่เป็นเรื่องทางสังคม ขึ้นอยู่กับบริบทหรือสถานการณ์ในขณะนั้น ซึ่งการเคลื่อนไหวเหล่านี้จะต้องมีมูลเหตุจูงใจที่ส่งผลกระทบต่อกลุ่มที่เคลื่อนไหวและคนในสังคม และเราจะพบว่า ทุกประเด็นที่เกิดขึ้นจะเข้าไปเกี่ยวข้องกับเรื่องการเมืองที่เป็นตัวกำหนดนโยบายและคอยจัดสรรว่า ใครควรจะได้อะไร ได้เมื่อไหร่ และได้อย่างไร ดังนั้น หากนโยบายของรัฐบาลที่บริหารประเทศออกมาให้ประโยชน์กับคนส่วนใหญ่ในสังคม การเคลื่อนไหวต่าง ๆ ก็จะออกมาในลักษณะของการให้การสนับสนุนต่อการดำเนินนโยบายของรัฐบาล แต่หากรัฐบาลมีการดำเนินนโยบายไปในลักษณะที่ส่งผลกระทบต่อสิทธิประโยชน์ของคนส่วนใหญ่ในประเทศ แต่เอื้อต่อประโยชน์ของคนกลุ่มใดกลุ่มหนึ่งโดยเฉพาะหรือไม่เป็นไปตามหลักธรรมาภิบาล การเคลื่อนไหวก็จะมีลักษณะและระดับความเข้มข้นที่จะสามารถส่งผลให้เกิดความสั่นคลอนทางการเมืองไม่มากนักน้อย เพื่อนำไปสู่การเปลี่ยนแปลงที่ดีขึ้นหรือมีการแก้ไขในที่สุด

หากมองในอีกแง่มุมหนึ่งการมีส่วนร่วมทางการเมืองยังช่วยส่งเสริมเรื่องของความคิดสร้างสรรค์ให้กับคนในสังคมที่แสดงให้รัฐบาลได้รู้และเข้าใจถึงความต้องการของคนในสังคม เพื่อนำไปใช้ประโยชน์ในการกำหนดนโยบายของภาครัฐได้ตรงกับความเป็นจริงมากขึ้น และยังเป็นการสร้างความรู้ความเข้าใจความเป็นพลเมืองให้เกิดขึ้นในทุกระดับ หากมีการเปิดกว้างในการแสดงความคิดเห็น จะทำให้เกิดการกระจายอำนาจและพัฒนาศักยภาพของพลเมืองให้มีความเข้มแข็งมากขึ้น

แนวคิดดังกล่าวข้างต้นเจริญเติบโตในโลกเสรีนิยมตะวันตกที่ถูกนำปรับใช้กับหลาย ๆ ประเทศของทวีปต่าง ๆ รวมทั้งประเทศไทยภายใต้การปกครองตามระบอบประชาธิปไตยที่จัดทำให้เสรีภาพแก่พลเมืองมากกว่าระบอบเผด็จการหรืออำนาจนิยม ซึ่งหากไม่นำมาเชื่อมโยงกับเรื่องของคุณภาพชีวิตก็คงจะเป็นการศึกษาที่ไม่รอบด้าน เพราะเรื่องของระบอบการปกครองก็มีผลต่อการพัฒนาคุณภาพชีวิตของคนภายในประเทศนั้น ๆ ด้วย ดังวลีที่ว่า “การเมืองเรื่องปากท้อง” โดย วรต เลิศรัตน์ (2567) ได้เขียนถึงประเด็นดังกล่าวไว้อย่างน่าสนใจ ซึ่งมีการวิเคราะห์ในประเด็น 2 ประเด็นคือ ประชาธิปไตยเป็นเงื่อนไขในการเติมเต็มปากท้องและความฝันของประชาชนอย่างไร? และ ทำไมการปฏิรูปการเมืองจะสามารถปลดล็อก “กับดักเก่า” และ “เปิดความเป็นไปได้ใหม่” ในการยกระดับการอยู่ดีมีสุขของเราทุกคน?

เมื่อกล่าวถึงเรื่องของปากท้อง ทุกคนเห็นตรงกันว่าเป็นเรื่องของการเงินที่จะมีไว้ใช้จ่ายถึงแม้ว่าเรื่องของประชาธิปไตยจะไม่ส่งผลโดยตรงต่อรายได้และการเติบโตทางเศรษฐกิจ แต่จากงานวิจัยในยุคใหม่ ๆ กลับยอมรับว่า ประชาธิปไตยส่งผลกระทบต่อทางอ้อมที่มีนัยสำคัญ ต่อการสร้างระบบหรือสิ่งแวดล้อมที่เอื้อต่อการเพิ่มรายได้และการเติบโตทางเศรษฐกิจได้ดีว่าเผด็จการ ด้วยระบบการเมืองที่ให้เสรีภาพทางเศรษฐกิจ มีกระบวนการยุติธรรมที่ดี เสถียรภาพทางการเมือง และมีทุนมนุษย์ของประชากร ซึ่งทำให้เชื่อได้ว่า รัฐบาลประชาธิปไตยมีแนวโน้มจะพัฒนาทุนมนุษย์ของ

ประชาชน ผ่านการลงทุนจัดบริการสาธารณะ อย่างเช่น เรื่องสาธารณสุข การศึกษา มากกว่า เพราะรัฐบาลต้องพยายามดำเนินงานตอบสนองความต้องการให้ประชาชนเกิดความพึงพอใจ เพื่อดึงดูดคะแนนเสียงการเลือกตั้ง ทำให้บริการที่จัดลงไปช่วยเสริมสร้างขีดความสามารถในการแข่งขันของแรงงานและประเทศ จึงเท่ากับว่า ประชาธิปไตยส่งผลทางอ้อมผ่านการพัฒนาการบริการดังกล่าว จึงไปยกระดับรายได้และการเติบโตทางเศรษฐกิจ

เมื่อรัฐบาลต้องรับผิดชอบต่อประชาชนและถูกกดดันให้ตอบสนองความต้องการของประชาชนมากขึ้นกว่าระบอบอื่น ประชาธิปไตยจึงมีแนวโน้มนำไปสู่การแก้ปัญหาและส่งเสริมความเป็นอยู่ของประชาชนในมิติอื่นนอกจากรายได้ได้ดีกว่า ยกตัวอย่างเช่น ปัญหาเรื่องสุขภาพที่ประเทศที่เปลี่ยนผ่านไปสู่ประชาธิปไตย รัฐบาลมีแนวโน้มในการเพิ่มงบประมาณด้านสาธารณสุข เป็นสาเหตุให้อัตราการเสียชีวิตด้วยโรคไม่ติดต่อของประชาชนลดลง อายุขัยเฉลี่ยประชากรจึงเพิ่มขึ้นมากกว่าประเทศที่ยังคงปกครองแบบเผด็จการ 3 % ภายหลังล่วงเลยจุดเปลี่ยนผ่านมาแล้ว 10 ปี (Thomas J. Bollyky et al, 2019) ทำให้เราพิจารณาได้ว่า ประชาธิปไตยไม่เพียงทำให้เพิ่มรายได้ แต่ยังเสริมสร้างสุขภาพและคุณภาพชีวิตได้อย่างเต็มที่มากขึ้น อาจกล่าวได้ว่า ระบอบการเมือง สังคม และวัฒนธรรมแบบประชาธิปไตย การมีสิทธิเสรีภาพเป็นปัจจัยในการสร้างความสุขได้มากกว่า โดยจากผลการวิเคราะห์ของ World Happiness Report อธิบายถึงปัจจัยที่ทำให้คนในแต่ละประเทศมีความสุข-ทุกข์ไม่เท่ากัน ได้แก่ รายได้ การสนับสนุนทางสังคม ช่วงอายุที่แข็งแรง เสรีภาพในการเลือกความเชื่อในสังคม และการปราศจากปัญหาการทุจริตในทุกภาคส่วน (John F. Helliwell, et al (eds.), 2024)

จะเห็นได้ว่า เรื่องของการอยู่ดีกินดีกับรูปแบบการปกครองเป็นเรื่องที่เดินควบคู่กันไป โดยการพัฒนาประชาธิปไตยมีแนวโน้มส่งเสริมการเติบโตทางเศรษฐกิจ รายได้ ความเป็นอยู่ และความสุขของประชากร ซึ่งจากความเห็นของเยาวชนไทยอายุ 15 – 25 ปี มีความต้องการที่จะประสบความสำเร็จด้านการทำงาน ร่ำรวย และมีความสัมพันธ์ที่ดีกับครอบครัวมากที่สุด และในขณะเดียวกันก็ต้องการให้สังคมเปิดพื้นที่เพื่อความหลากหลาย ทำลายระบบอุปถัมภ์และการทุจริต รวมถึงการปฏิรูปเศรษฐกิจให้ทุกคนอยู่ดีกินดี ได้รับโอกาสอย่างเสมอภาคกัน และตระหนักว่าสิ่งเหล่านี้จะไม่สำเร็จหรือเป็นจริงได้ หากคนในสังคมไม่ขับเคลื่อนไปพร้อม ๆ กัน (วรตกร เลิศรัตน์ และคณะ, 2566)

2.4 ผลกระทบจากการแพร่ระบาดของโรคโควิด 19

โรคระบาดที่คร่าชีวิตของผู้คนทั่วโลกที่เกิดขึ้นมาหลายตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน เป็นเรื่องที่ไม่อาจคาดเดาหรือป้องกันไม่ให้เกิดขึ้นได้ยาก ถึงแม้โลกเราจะมีความก้าวหน้าทางด้านสาธารณสุข และมีเทคโนโลยีที่ทันสมัยมากขึ้นกว่าแต่ก่อนก็ตาม ด้วยปัจจัยหลาย ๆ สิ่งที่ทำให้การแพร่ระบาดในแต่ละครั้งส่งผลกระทบที่แตกต่างกัน ทั้งเรื่องของระยะเวลา ที่มาของเชื้อโรค สภาพแวดล้อม รวมถึง

สภาพการดำเนินชีวิตของผู้คนที่มีส่วนในการทำให้การแพร่ระบาดของเชื้อโรคขยายวงได้กว้างเพียงใด ซึ่งย่อมส่งผลกระทบต่อการดำรงชีวิตของมนุษย์ทั้งด้านร่างกาย จิตใจ ความสัมพันธ์ของผู้คน สิ่งแวดล้อมทั้งด้านการเมือง เศรษฐกิจ สังคม ที่หล่อหลอมวิถีชีวิตของมนุษย์ทั้งหมด

การแพร่ระบาดของเชื้อไวรัสโคโรนา 2019 เกิดขึ้นท่ามกลางการพัฒนาความเจริญของโลกเกิดขึ้นอย่างมาก โดยเฉพาะทางด้านเศรษฐกิจและการพัฒนาประเทศที่มีการรวมกลุ่มทางการค้ากันอย่างเข้มข้น รวมถึงความก้าวหน้าในด้านต่าง ๆ ที่กำลังเป็นกระแสวิงขึ้นของหลาย ๆ ประเทศทั่วโลก แต่ในทางด้านสังคมกลับเป็นช่วงที่หลายประเทศก้าวเข้าสู่สังคมผู้สูงอายุ รวมถึงประเทศไทยด้วย จึงอาจเห็นได้ว่าการระบาดของเชื้อโรคดังกล่าวสามารถเข้าสู่มนุษย์ได้ง่ายมากขึ้นจากความอ่อนแอของกลุ่มคนในแต่ละช่วงวัย นอกจากนี้สุขภาพร่างกายแล้วที่ได้รับผลกระทบจากติดเชื้อของโรคดังกล่าว การแพร่ระบาด คุณภาพชีวิตด้านอื่น ๆ ก็ได้รับผลกระทบไปด้วย โดยเฉพาะระบบการศึกษา การดำเนินชีวิตการปฏิสัมพันธ์ของคนในสังคม ผลกระทบทางด้านเศรษฐกิจ การทำมาหากินและรายได้ รวมถึงการเดินทางของคนเป็นไปอย่างจำกัด

ผลกระทบทางด้านเศรษฐกิจ ระบบเศรษฐกิจทั่วโลกที่เน้นความเป็นตลาดแบบเสรีต้องพังทลายลงเพราะการแพร่ระบาดของโรคโควิด-19 ที่เกิดขึ้นในช่วงปี 2563 เป็นต้นมา ภายหลังจากที่รัฐบาลทั่วโลกต้องใช้มาตรการประกาศล็อกดาวน์ (Lockdown) ประเทศของตนเพื่อป้องกันการแพร่ระบาดของเชื้อไวรัสโคโรนา 2019 ภาครัฐเองสามารถเข้าไปช่วยเหลือประชาชนได้น้อยมาก ทำให้ประชาชนที่หาเช้ากินค่ำหรือที่เราเรียกว่า กลุ่มเปราะบาง ซึ่งเป็นคนจำนวนมากในสังคมได้รับผลกระทบจากนโยบายของภาครัฐดังกล่าว เช่น ทำให้หลายคนกลายเป็นคนว่างงานโดยไม่มีหลักประกันการว่างงาน (Unemployment Insurance) หลักประกันทางสังคม หรือที่เรียกว่าสวัสดิการจากรัฐ ส่งผลถึงสวัสดิภาพของผู้คนที่ขาดแคลนอาหาร ที่พักอาศัย การเข้าถึงสวัสดิการด้านสาธารณสุข และยังส่งผลต่อไปยังลูกหลานที่อาจต้องขาดโอกาสทางการศึกษา (ศศิเมณฑ์ วิริยากุล, 2563) ซึ่งส่งผลให้เกิดความเหลื่อมล้ำทางสังคมเพิ่มมากขึ้น นอกจากนี้ ศศิเมณฑ์ วิริยากุล (2563) ยังกล่าวถึงมาตรการการช่วยเหลือจากรัฐที่ส่งมาให้ นั่น เป็นเพียงระยะเวลาสั้น ๆ เท่านั้น ทำให้ประชาชนขาดความมั่นคงทางสังคมและเศรษฐกิจ ซึ่งทำให้สังคมเศรษฐกิจแบบเสรีนิยมประชาธิปไตยไม่สามารถตอบโจทย์ปัญหาด้านนี้แก่มนุษย์ได้เมื่อเกิดภาวะวิกฤต ศศิเมณฑ์ วิริยากุล ให้ข้อเสนอว่าแนวทางของสังคมนิยมประชาธิปไตยหรือรัฐสวัสดิการแบบกลุ่มประเทศสแกนดิเนเวียน่าจะเป็นทางออกที่ดีที่สุดในการดำเนินนโยบายของรัฐสำหรับวิกฤตโควิด-19 เพราะอุดมการณ์แบบสังคมนิยมประชาธิปไตยให้การรับรองว่าประชาชนทุกคนจะสามารถเข้าถึงสิทธิขั้นพื้นฐานในเรื่องของการเข้าถึงทรัพยากร การศึกษาขั้นพื้นฐาน บริการสาธารณสุข และที่อยู่อาศัย มีหลักประกันถึงความมั่นคงในสังคมและธุรกิจให้กับประชาชนในกรณีเกิดเหตุการณ์ไม่คาดฝัน ภาครัฐสามารถเข้ามาดำเนินการ

ช่วยเหลือเยียวยาแก่ประชาชนที่ได้รับผลกระทบจากนโยบายต่าง ๆ ของรัฐเพื่อให้สามารถดำเนินชีวิตต่อไปได้

ผลทางด้านเศรษฐกิจได้ส่งผลไปถึงเรื่องของการศึกษา โดยเฉพาะกลุ่มเด็กยากจน จากที่ผู้ปกครองตกงาน รายได้ของครอบครัวลดลง หรือจากการมีภาระพียงพียงเพิ่มมากขึ้น ซึ่งส่งผลกระทบต่อการศึกษาของลูกหลาน จึงทำให้แนวโน้มความเหลื่อมล้ำระหว่างคนรวยกับคนจนมีมากขึ้น (กรุงเทพฯธุรกิจ, 2564) ดังนั้น ผลกระทบของการแพร่ระบาดเชื้อไวรัสโคโรนา 2019 ส่งผลให้ระบบเศรษฐกิจทั่วโลกต้องชะงักงัน รัฐบาลได้นำงบประมาณเกือบทั้งหมดมาดูแลประชาชน และจัดหาวัดขึ้นเพื่อยับยั้งการแพร่กระจายของเชื้อโรค และดำเนินนโยบาย Lockdown ประเทศ ทำให้การติดต่อระหว่างคนในสังคมถูกจำกัด ส่งผลต่อการดำเนินธุรกิจทั้งภายในและภายนอกประเทศอย่างหนัก หากประเทศใดไม่มีระบบการประกันหรือสวัสดิการแห่งรัฐที่ดี ผลกระทบที่เกิดขึ้นจะรุนแรงยิ่งขึ้น หากเหตุการณ์ดังกล่าวไม่คลี่คลายลงโดยเร็ว และจะรุกรามไปถึงระบบสังคมทั้งระบบ

ความเหลื่อมล้ำทางสังคม ดังที่มีหลายความคิดเห็นได้กล่าวถึงเรื่องของความเหลื่อมล้ำในสังคมที่เกิดขึ้นเป็นลูกโซ่จากการแพร่ระบาดของไวรัสโคโรนา 2019 ไม่ว่าจะเป็นเรื่องของการว่างงานของคนระดับรากหญ้าหรือกลุ่มเปราะบาง ความเหลื่อมล้ำทางการศึกษาของเด็กที่ไม่สามารถเข้าถึงระบบการศึกษา ถึงแม้รัฐจะมีมาตรการหรือช่องทางในการเรียนการสอนผ่านระบบออนไลน์ แต่ก็ทำให้มีกลุ่มเด็กที่หลุดออกจากระบบการศึกษาในช่วงเวลาดังกล่าว ส่งผลให้การเรียนรู้อาจลดลง ซึ่งเป็นผลเสียต่อการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ เพราะการสอนออนไลน์ไม่สามารถมีประสิทธิภาพเท่ากับการเรียนในห้องเรียนได้ ทำให้เด็กมีปัญหาการเรียนต้องหยุดชะงัก ไปจนถึงความไม่พร้อมของอุปกรณ์การเรียนที่เกิดจากความสามารถในการจัดหาอุปกรณ์ของผู้ปกครอง การขาดแคลนอุปกรณ์คอมพิวเตอร์ การเข้าถึงอินเทอร์เน็ต การที่เด็กใช้เวลาหน้าจอมากเกินไป ขาดปฏิสัมพันธ์กับเพื่อน (กรุงเทพฯธุรกิจ, 2564) การระบาดของโรคโควิด-19 ได้ส่งผลกระทบต่อการศึกษาในทุกๆระดับตั้งแต่ปฐมวัยไปจนถึงระดับอุดมศึกษา เด็กหลายคนต้องขาดเรียนมากขึ้นเมื่อใช้ระบบการศึกษาผ่านออนไลน์ เนื่องจากขาดการอุดหนุนจากรายได้ของครอบครัวที่น้อยลง การขาดอุปกรณ์และการไม่สามารถเข้าถึงสัญญาณอินเทอร์เน็ต ดังที่ได้กล่าวมา

ผลกระทบต่อสิทธิและเสรีภาพทางการเมืองการปกครอง ในประเทศที่ปกครองโดยระบอบประชาธิปไตย เรื่องสิทธิและเสรีภาพในการแสดงออกหรือการมีส่วนร่วมในเรื่องต่าง ๆ ที่ส่งผลกระทบต่อชีวิตไม่ว่าจะเป็นระดับปัจเจกบุคคลหรือในระดับกลุ่มถือเป็นสิทธิขั้นพื้นฐานที่ทุกประเทศยอมรับ ทั้งนี้ TDRI หรือสถาบันวิจัยเพื่อพัฒนาประเทศไทย ได้ชวนให้คิดเกี่ยวกับการจัดการโควิด-19 ของรัฐบาลไทย ภายใต้วาทกรรม “สุขภาพต้องมาก่อนเสรีภาพ” (TDRI, 2020) ซึ่งการออกมาตราการการแก้ไขการแพร่ระบาดของเชื้อไวรัสโคโรนา 2019 ในขณะนั้น รัฐบาลพลเอกประยุทธ์ฯ ได้ประกาศใช้ พรก.ฉุกเฉิน แทนการใช้ พรบ.โรคติดต่อ จึงทำให้หลายคนมองว่า เพื่อเป็นข้ออ้างใน

การจัดการกับความขัดแย้งทางการเมือง และทำให้ถูกนำมายึดโยงกับเรื่องการจำกัดสิทธิและเสรีภาพของประชาชน ด้วยการปิดสถานที่ หรือประกาศเคอร์ฟิว โดยไม่มีมาตรการใดๆ มารองรับอย่างทันท่วงที ส่งผลให้การชุมนุมทางการเมืองของกลุ่มคนต่าง ๆ ที่ต้องการแสดงออกทางการเมืองในการเรียกร้องให้ประเทศมีทิศทางการปกครองที่สามารถตรวจสอบได้และมีส่วนร่วมในการลดความเหลื่อมล้ำอย่างแท้จริง การแสดงออกทางการเมืองดังกล่าวต้องถูกจำกัด เพราะรัฐบาลห้ามการมารวมตัวกันเพื่อชุมนุม เพราะจะเสี่ยงต่อการติดเชื้อและแพร่กระจายของเชื้อโรค นอกจากนี้ รัฐยังมีคำสั่งในการจำกัดสิทธิทางการเมืองห้ามไม่ให้มีการกระทำที่ก่อให้เกิดความไม่สงบเรียบร้อย โดยให้อิสระในการตีความทางกฎหมายแก่ผู้ใช้กฎหมาย รวมไปถึงการจำกัดหรือลดทอนสิทธิเสรีภาพในการแสดงความคิดเห็น การวิพากษ์วิจารณ์ การเผยแพร่ข้อมูลข่าวสาร โดยการใช้ พรบ.คอมพิวเตอร์มาเอาผิดกับผู้กระทำการดังกล่าว ซึ่งถึงแม้มาตรการดังกล่าวจะช่วยลดปัญหาเรื่องของการแพร่กระจายของเชื้อไวรัสโคโรนา 2019 ได้ในระดับหนึ่ง แต่ก็ส่งผลกระทบต่อหลายเรื่องทั้งด้านเศรษฐกิจ การเมือง สังคม ความเหลื่อมล้ำที่เกิดขึ้น หรือส่งผลให้เกิดปัญหาอื่น ๆ ตามมา เช่น เรื่องปัญหาสุขภาพจิต ความเครียดของคนในสังคม การเลิกกิจการของร้านค้ารายย่อย และก่อให้เกิดการชุมนุมทางการเมืองเป็นกลุ่มย่อย ๆ ปัญหาสังคมก่อตัวเพิ่มมากขึ้นในหลายรูปแบบ ซึ่ง TDRI มองว่า การควบคุมเข้มงวดของรัฐในช่วงดังกล่าวส่งผลให้ประชาชนไม่อาจทำกิจกรรมทางสังคมและเศรษฐกิจได้ กระทั่งต่อรายได้ ความเป็นอยู่ และยังทำให้เสียสมดุลทางสวัสดิภาพและความมั่นคงของมนุษย์

โดยผลกระทบที่นำมาเสนอนั้นล้วนแต่ส่งผลต่อคุณภาพชีวิตของมนุษย์ทั้งสิ้น ซึ่งจากการศึกษาของนักวิจัยหลายคนเกี่ยวกับเรื่องคุณภาพชีวิตของกลุ่มคนต่างในช่วงที่มีการแพร่ระบาดของเชื้อไวรัสโคโรนา 2019 พบว่า คุณภาพชีวิตของประชาชนได้รับผลกระทบในทางที่แย่งเป็นอย่างมาก โดย กุลธิดา กิ่งสวัสดิ์ และอิทธิพล ดวงจินดา (2566) ได้ศึกษาถึงคุณภาพชีวิตของนักศึกษาวิทยาลัยการสาธารณสุขสิรินธร จังหวัดสุพรรณบุรี ในช่วงที่มีการระบาดของโรคโควิด-19 ซึ่งส่งผลกระทบต่อด้านจิตใจที่นักศึกษาที่มีความรู้สึกวิตกกังวล เบื่อหน่าย ท้อแท้ และเกิดความเครียดในการดำรงชีวิตประจำวัน ด้านความสัมพันธ์กับสังคมโดยเฉพาะกับครอบครัว และกลุ่มเพื่อน มีความห่างเหิน การช่วยเหลือกันลดน้อยลง ส่งผลให้เกิดความเครียดและเกิดความวิตกกังวลของหลายฝ่ายถึงประสิทธิภาพในการป้องกันตนเองของนักศึกษา ซึ่งส่งผลต่อการมีส่วนร่วมในการทำกิจกรรมกลุ่มและด้านสิ่งแวดล้อม เกิดจากการประชาสัมพันธ์ของสถาบันการศึกษาเกี่ยวกับการป้องกันการแพร่ระบาดของโรคนั้นมีน้อยและไม่ทันต่อเหตุการณ์ วิธีการป้องกันไม่ชัดเจน การขาดอุปกรณ์ในการป้องกันโรค และไม่มีสื่อสารกับนักศึกษา ทำให้นักศึกษาวิตกกังวลและมีค่าใช้จ่ายเพิ่มในการป้องกันโรค

นอกจากนี้ ผลกระทบของโรคโควิด-19 จากผลการศึกษาของ ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. เสาวลักษณ์ กิตติประภัสร์ และคณะ (2563) ชี้ให้เห็นว่ากลุ่มที่ได้รับผลกระทบนั้นเป็นกลุ่มผู้มีรายได้

น้อยและคนจนมาก โดยเฉพาะในช่วงเวลาที่มีการประกาศปิดเมือง หรือ Lockdown และถึงแม้จะมีการประกาศเปิดเมืองแล้ว ผลกระทบดังกล่าวก็ยังคงอยู่ ได้แก่เรื่องของรายได้ที่ลดลง การตกเกณฑ์เป็นคนจนใหม่ การตกงาน การเป็นหนี้ โดยตัวแปรต่าง ๆ ไม่มีแนวโน้มว่าจะกลับไปได้เหมือนก่อนที่มีการระบาดและก่อนจะประกาศปิดเมือง ทำให้กลุ่มคนเหล่านี้ต้องการความช่วยเหลือในเรื่องของเงินเยียวยามากที่สุด รองลงมาคืออาหาร และที่น่าสนใจคือ การช่วยเหลือส่วนใหญ่ที่คนกลุ่มนี้ได้รับนั้นมาจากครอบครัว ชุมชน เพื่อนบ้าน มูลนิธิต่าง ๆ กลุ่ม NGOs ภาคเอกชนภายนอก แทนที่จะได้รับจากรัฐ ดังนั้น การปรับตัวของประชาชนกลุ่มนี้คือพยายามช่วยเหลือตัวเอง ด้วยการประหยัด การขายทรัพย์สินที่เคยใช้ในการประกอบอาชีพเดิม การกู้ การทำงานนอกเวลาเพื่อหารายได้เสริม รวมทั้งการเปลี่ยนแปลงวิถีคิดและพฤติกรรมเพื่อลดความเครียดสะสม พยายามยอมรับกับสิ่งที่เกิดขึ้น อดทน หาที่ปรึกษาจากคนใกล้ชิดและเพื่อนบ้าน การดูแลและหวังเรื่องสุขภาพ ดังนั้น คณะผู้ศึกษาในเรื่องนี้จึงได้มีข้อเสนอแนะต่อมาตรการคุ้มครองทางสังคมให้ครอบคลุม ตั้งแต่การช่วยเหลือในภาวะวิกฤตแบบ social safety nets แก่ผู้ที่ได้รับผลกระทบอย่างทั่วถึง ผ่านเครือข่าย NGOs ตลอดจนการพัฒนาขั้นพื้นฐานตามสิทธิของพลเมืองที่ควรจะได้รับ เช่น การได้รับเงินช่วยเหลือหรือเบี้ยยังชีพ การเสริมทักษะในชีวิตเพื่อการดำรงชีวิตแบบพึ่งตนเองได้ และการพัฒนาศักยภาพยิ่ง ๆ ขึ้นไปตามความพร้อมของบุคคล ด้วยการเสริมทักษะขั้นสูงเพื่อการทำงานในโลกสมัยใหม่ที่มีการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว

ที่กล่าวมาจะเห็นว่า หากจะพูดให้ครอบคลุมแล้วทุกเรื่องล้วนเป็นเรื่องของคุณภาพชีวิตในการดำเนินชีวิตของมนุษย์ทั้งสิ้น ซึ่งจากการแพร่ระบาดของโรคโควิด-19 มีผลอย่างมากต่อคุณภาพชีวิตของคนทั้งในการดำรงชีวิตและการพัฒนาศักยภาพของตนเองเพื่อนำไปสู่การมีคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้น

2.5 งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

งานวิจัยเกี่ยวข้องกับคุณภาพชีวิตในช่วง 10 ปีที่ผ่านมา มีการศึกษาไว้ค่อนข้างมากและมีความหลากหลายในกลุ่มตัวอย่าง ซึ่งมีความเกี่ยวข้องกับประเด็นศึกษาวิจัยในครั้งนี้ดังนี้

นฤพนธ์ วงศ์จตุภัทรและคณะ (2545) คุณภาพชีวิตของนิสิตนักศึกษามหาวิทยาลัยไทย มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษา 1. คุณภาพชีวิตของนิสิตนักศึกษามหาวิทยาลัยไทยในประเด็นที่ครอบคลุมในส่วนของคุณภาพของประสบการณ์ในระหว่างศึกษาในมหาวิทยาลัย สิ่งแวดล้อมที่เกื้อหนุนเป้าหมายดังกล่าว 2. สิ่งทีนิสิตนักศึกษาคาดหวังที่จะได้รับจากสถาบันการศึกษาของตนเอง โดยทำการสำรววนิสิตนักศึกษาจากสถาบันการศึกษาในระดับอุดมศึกษา ภายใต้การกำกับของทบวงมหาวิทยาลัย จำนวน 19 สถาบัน ทั้งของรัฐและเอกชน ที่อยู่ในส่วนกลางและส่วนภูมิภาค โดยใช้แบบสอบถามประสบการณ์ชีวิตของนิสิตนักศึกษาในสถาบันอุดมศึกษา (College Student Experience Questionnaire: CSEQ) ของเพส (Pace, 1990) ที่ได้แปลและปรับปรุงให้เหมาะสมกับกลุ่มตัวอย่างที่

เป็นนิสิตนักศึกษามหาวิทยาลัยไทยมากขึ้นกว่าการวิจัยครั้งแรก และทำการทดสอบความเชื่อมั่นของแบบสอบถามได้ค่าเท่ากับ .97 ผลการวิเคราะห์ข้อมูลด้วยสถิติความถี่และร้อยละ พบว่าคุณภาพชีวิตของนิสิตนักศึกษาของมหาวิทยาลัยไทย มีประสบการณ์ที่เกี่ยวกับคุณภาพของงาน สภาพแวดล้อมและความคาดหวังอยู่ในระดับปานกลาง แสดงให้เห็นว่าคุณภาพชีวิตของนิสิตนักศึกษามหาวิทยาลัยไทยทั้งในแง่ของประสบการณ์เกี่ยวกับงาน (กิจกรรม) สภาพแวดล้อมและความคาดหวังที่จะได้รับจากมหาวิทยาลัยมีช่องว่างสำหรับการพัฒนาไปสู่เป้าหมายของการมีคุณภาพชีวิตที่ดีได้อีกมาก อย่างไรก็ตามแบบสอบถามที่เก็บเพื่อการศึกษาครั้งนี้หลายฉบับไม่สามารถนำมาใช้ในการวิเคราะห์ได้ อันน่าจะมีส่วนหนึ่งมาจากความยาวของแบบสอบถาม อย่างไรก็ตามถ้าผู้ตอบแบบสอบถามตระหนักและมีความอดทนในการตอบอย่างจริงจัง ก็จะเกิดการเรียนรู้และมองเห็นคุณภาพชีวิตการเป็นนิสิตนักศึกษาที่ตนเองเป็นและน่าจะเป็นอย่างดีการหาเครือข่ายและกลุ่มนักวิจัยตามสถาบันการศึกษาให้มากขึ้น เก็บข้อมูลที่จริงจังและได้จำนวนมาก เป็นเวลาหลายปี ก็น่าจะช่วยให้เกิดเป็นเกณฑ์มาตรฐานที่จะช่วยนำไปพัฒนาสถาบันการศึกษาของตนเองได้มากขึ้น

อุษา จุฑะสุวรรณศิริ (2565) ศึกษาเรื่องระดับคุณภาพชีวิตของผู้สูงอายุในเขตธนบุรี มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1. ศึกษาปัจจัยด้านประชากรศาสตร์ ปัจจัยคุณภาพชีวิตด้านความเป็นอยู่ด้านร่างกาย ด้านอารมณ์ ด้านสังคมและด้านความสามารถในการใช้จ่ายของผู้สูงอายุในเขตธนบุรี 2. เปรียบเทียบคุณภาพชีวิตของผู้สูงอายุในเขตธนบุรีจำแนกตามปัจจัยด้านประชากรศาสตร์ กลุ่มตัวอย่างคือ ผู้สูงอายุในเขตธนบุรี อายุ 60 ปีขึ้นไป จำนวน 400 คน โดยใช้วิธีสุ่มตัวอย่างเชิงช่วงชั้นอย่างมีสัดส่วนและทำการวิเคราะห์ข้อมูลจากระดับคุณภาพชีวิตของผู้สูงอายุ 5 ด้าน เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย ได้แก่ แบบสัมภาษณ์ความคิดเห็นและแบบสอบถามโดยใช้การวิเคราะห์ข้อมูลด้วยค่าเฉลี่ย ค่าร้อยละ ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน การทดสอบค่าเฉลี่ยของประชากรและการวิเคราะห์ความแปรปรวนแบบทางเดียว

ผลการวิจัยพบว่า ผู้ตอบส่วนใหญ่เป็นเพศหญิง คิดเป็นร้อยละ 72 มีอายุ 60-65 ปี คิดเป็นร้อยละ 34.50 มีสถานภาพสมรส ร้อยละ 68.25 มีระดับการศึกษาต่ำกว่าปริญญาตรี ร้อยละ 90.75 และแหล่งที่มาของรายได้มาจากธุรกิจส่วนตัว/ค้าขาย ร้อยละ 39.50 มีรายได้ต่อเดือน 5,001-10,000 บาท ร้อยละ 34 ระดับคุณภาพชีวิตของผู้สูงอายุในเขตธนบุรีโดยภาพรวม พบว่า อยู่ระดับปานกลาง ($\mu = 3.176$) เพื่อให้ผลการวิจัยชัดเจนยิ่งขึ้นจึงได้ทำการสัมภาษณ์คนจำนวน 10 คน ประกอบด้วย คนฐานะดี 2 คน ฐานะปานกลาง 6 คน และผู้มีสวัสดิการแห่งรัฐ 2 คน ผู้ตอบมีอายุในช่วง 60-70 ปี พบว่า คนที่มีฐานะดี มักมีปัญหาด้านร่างกาย แต่ได้รับการเอาใจใส่ดีจากลูกหลาน อารมณ์ดี สามารถซื้อทรัพย์สินได้ง่าย แต่คนที่มีฐานะปานกลางไม่ค่อยมีโรคประจำตัว มีความรู้สึกดีต่อสังคมและสภาพแวดล้อมปานกลางสามารถซื้อของเองโดยลำพัง และผู้มีบัตรสวัสดิการแห่งรัฐด้าน

ร่างกายค่อนข้างดี อารมณ์ดี การตัดสินใจซื้อทำได้น้อย ต้องตื่นเช้า ด้านสังคมและสภาพแวดล้อม มักไม่ค่อยมีเพราะต้องทำงานหาเลี้ยงชีพ

อังคณา ทับล้อม (2566) ศึกษาเรื่อง การศึกษาคุณภาพชีวิตในโรงเรียนของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษา ในเครือโรงเรียนราชประชานุเคราะห์ เขตภาคกลาง สังกัดสำนักบริหารงานการศึกษาพิเศษ มีวัตถุประสงค์เพื่อ (1) ระบุระดับคุณภาพชีวิตในโรงเรียนของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษา ในเครือโรงเรียนราชประชานุเคราะห์ เขตภาคกลาง (2) พรรณนาบทบาทหน้าที่ของโรงเรียนในการพัฒนาคุณภาพชีวิตในโรงเรียนของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษา ในเครือโรงเรียนราชประชานุเคราะห์ เขตภาคกลาง (3) พรรณนาความสัมพันธ์ระหว่างบทบาทหน้าที่ของโรงเรียนในการพัฒนาคุณภาพชีวิตกับคุณภาพชีวิตในโรงเรียนของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษา ในเครือโรงเรียนราชประชานุเคราะห์ เขตภาคกลาง โดยจำแนกตามเพศ ระดับผลการเรียน (เกรดเฉลี่ยสะสม) สถานภาพสมรสของผู้ปกครอง และสัมพันธ์ภาพระหว่างนักเรียนกับผู้ปกครอง การวิจัยนี้เป็นการวิจัยเชิงเชิงปริมาณ กลุ่มตัวอย่างได้แก่นักเรียนระดับชั้นมัธยมศึกษาที่ศึกษาในโรงเรียนราชประชานุเคราะห์ เขตภาคกลาง สังกัดสำนักบริหารงานการศึกษาพิเศษ ภาคเรียนที่ 2 ปีการศึกษา 2565 จำนวน 5 โรงเรียน ใช้วิธีการสุ่มอย่างง่าย จำนวน 338 คน เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย คือ แบบสอบถามการศึกษาคุณภาพชีวิตในโรงเรียนของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษา ในเครือโรงเรียนราชประชานุเคราะห์ เขตภาคกลาง วิเคราะห์ข้อมูล โดยใช้ ค่าร้อยละ ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน ทดสอบสมมติฐานด้วยสถิติค่าเอฟ การวิเคราะห์ค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์ วิเคราะห์ความแปรปรวนทางเดียว และการทดสอบรายคู่ ผลการวิจัยพบว่า (1) คุณลักษณะของนักเรียนต่างกัน มีคุณภาพชีวิตในโรงเรียน ไม่แตกต่างกัน และ (2) ความสัมพันธ์ระหว่างบทบาทหน้าที่ของโรงเรียนในการพัฒนาคุณภาพชีวิตในโรงเรียนของนักเรียน โดยภาพรวมมีความสัมพันธ์กันทางบวกในระดับปานกลาง (3) ความสัมพันธ์ระหว่างบทบาทหน้าที่ของโรงเรียนในการพัฒนาคุณภาพชีวิตกับคุณภาพชีวิตในโรงเรียนของนักเรียน โดยรวมมีความสัมพันธ์กันทางบวกในระดับปานกลาง อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05

สามารถ รุ่งเรือง และประกอบ คุณารักษ์ (2019) ทำการศึกษารูปแบบการจัดการศึกษาที่ส่งเสริมการพัฒนาคุณภาพชีวิตนักเรียนโรงเรียนมัธยมศึกษา ซึ่งมีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) ศึกษาองค์ประกอบ กำหนดรูปแบบ และประเมินรูปแบบการจัดการศึกษาที่ส่งเสริมการพัฒนาคุณภาพชีวิตนักเรียนโรงเรียนมัธยมศึกษา กลุ่มเป้าหมาย ได้แก่ผู้อำนวยการ และตัวแทนครูโรงเรียนมัธยมศึกษาในโครงการโรงเรียนคุณธรรม โรงเรียนละ 1 คน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาในเขตภาคกลาง รวมทั้งหมด 240 โรงเรียน รวม 480 คน เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย ได้แก่ 1) แบบสอบถามสภาพปัจจุบัน 2) แบบสัมภาษณ์เชิงลึก และ 3) แบบประเมินรูปแบบ ผลการวิจัย พบว่า 1) องค์ประกอบสภาพการจัดการศึกษาที่ส่งเสริมการพัฒนาคุณภาพชีวิตนักเรียนโรงเรียนมัธยมศึกษา ได้แก่ (1) วางแผนเพื่อศึกษาความต้องการในการระบุนโยบายที่จำเป็นสำหรับการพัฒนาคุณภาพชีวิตนักเรียน

(2) กำหนดจุดหมาย หลักการ โครงสร้าง เนื้อหาสาระเพื่อการพัฒนาหลักสูตร (3) ออกแบบหน่วยการเรียนรู้ (4) กำหนดมาตรฐานและตัวบ่งชี้ (5) กำหนดเนื้อหาตามแต่ละหน่วยการเรียนรู้ (6) ออกแบบแผนการจัดการเรียนรู้และคู่มือ (7) ออกแบบสื่อการเรียนรู้ (8) จัดการเรียนการสอนที่อยู่บนหลักการพัฒนาคุณภาพนักเรียนในศตวรรษที่ 21 (9) ประเมินผลการจัดการเรียนรู้ 2) รูปแบบการจัดการศึกษาที่พัฒนาขึ้นเป็นชุดของเนื้อหา วัตถุประสงค์ กระบวนการ วิธีการและการประเมินผล และ 3) รูปแบบการจัดการศึกษาที่พัฒนาขึ้นในภาพรวมมีความถูกต้อง เป็นไปได้ และเป็นประโยชน์อยู่ในระดับมากที่สุดและข้อมูลมีการกระจายตัวน้อย

Kang-Hyun Park และคณะ (Park, Kang-Hyun et al., 2021) ศึกษาเกี่ยวกับผลกระทบของโควิด-19 ที่มีต่อการใช้ชีวิต สภาพจิตใจ และคุณภาพชีวิตของคนในเกาหลีใต้ การศึกษานี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาผลกระทบของโควิด 19 ต่อปัจจัยต่าง ๆ ของคนเกาหลีที่อายุมากกว่า 20 ปี เป็นการวิจัยเชิงปริมาณ กลุ่มตัวอย่าง 104 คน ที่มีอายุมากกว่า 20 ปี โดยอาศัยการสำรวจทางออนไลน์ในช่วงเดือนสิงหาคมถึงตุลาคม 2020 โดยอาศัย the Yonsei Lifestyle Profile ในการประเมินการเปลี่ยนแปลงของวิถีดำรงชีวิต รวมถึง the Center for Epidemiological Studies-Depression Scale, and the World Health Organization Quality of Life Scale ฉบับย่อ ผลการศึกษาพบว่ามีความถดถอยอย่างมีนัยสำคัญในทางกายภาพและกิจกรรมสำคัญอื่น ๆ รวมถึงการดำรงชีวิตประจำวัน การนัดทานการและกิจกรรมทางสังคมและการศึกษา อย่างไรก็ตาม ไม่มีการเปลี่ยนแปลงอย่างมีนัยสำคัญในทางโภชนาการยกเว้นการบริโภคคาร์โบไฮเดรตและแร่ธาตุต่าง ๆ กลุ่มตัวอย่างรายงานว่า คุณภาพชีวิตของพวกเขาและสุขภาพจิตลดลงหลังจากที่ติดเชื้อโควิด 19 ข้อเสนอแนะ ผลการศึกษาจะช่วยให้ผู้กำหนดนโยบายด้านสาธารณสุขและบุคลากรด้านสาธารณสุขได้พัฒนาองค์ความรู้ด้านสาธารณสุขในการรับมือกับสถานการณ์โรคระบาดได้ดีมากยิ่งขึ้นในอนาคต

การศึกษาเกี่ยวกับการให้บริการด้านหอพักนักศึกษา ถือเป็นส่วนที่ส่งผลต่อคุณภาพชีวิตของนักศึกษาในมหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัยส่วนหนึ่ง โดย พระมหาสุรไกร ชินพุทธิสิริ (คงบุญวาสน์) และคณะ (2565) ทำการวิจัยเรื่องความพึงพอใจต่อการใช้บริการงานหอพักนักศึกษา มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย ส่วนกลาง จังหวัดนครปฐม ซึ่งเห็นว่า หอพักนักศึกษามีส่วนในการสนับสนุนด้านการศึกษาของนักศึกษาให้เกิดประสิทธิภาพ อีกทั้งงานหอพักนักศึกษายังช่วยแก้ไขหรือลดปัญหาของนักศึกษาในช่วงระหว่างที่ใช้ชีวิตภายในมหาวิทยาลัยได้ งานวิจัยชิ้นนี้เก็บข้อมูลจากกลุ่มตัวอย่างนักศึกษาที่พักอยู่ในหอพักของมหาวิทยาลัย จำนวน 180 รูป/คน และสัมภาษณ์ผู้บริหาร อาจารย์ นักศึกษา เจ้าหน้าที่ อีกส่วนหนึ่งประกอบกัน โดยผลการวิจัยพบว่า ความพึงพอใจของนักศึกษากลุ่มตัวอย่างที่มีต่อบริการหอพักนักศึกษาของมหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย อยู่ในระดับปานกลาง ทั้งภาพรวมและรายด้าน และยังพบข้อเสนอแนะด้านบริการและสวัสดิการ ได้แก่ ควรเพิ่มจุดเชื่อมต่ออินเทอร์เน็ตไร้สาย รองลงมาคือ เรื่องของระบบน้ำประปา ติดตั้งเครื่องทำน้ำดื่ม

และควรมีร้านค้าใกล้เคียง หอพัก ด้วย โดยผู้วิจัยได้อภิปรายถึงสาเหตุที่ทำให้ระดับความพึงพอใจของนักศึกษาที่ใช้บริการหอพักอยู่ในระดับที่ไม่ถึงระดับมาก เนื่องจากมหาวิทยาลัยดำเนินการเกี่ยวกับหอพักได้ไม่ตรงกับความต้องการของนักศึกษา ทั้งในเรื่องที่ให้เพิ่มเติมดังกล่าว และยังรวมถึงการชำระค่าของลิฟท์ ไม่มีบริการห้องอื่นหนังสือ ปัญหาความสะอาด ปัญหาน้ำไม่ไหลแล้วไม่มีน้ำสำรอง อากาศภายในหอพักถ่ายเทไม่สะดวก ไม่มีพื้นที่จัดกิจกรรมสันทนาการ นักศึกษาขาดสมาธิในการทบทวนการเรียนและทำงาน แต่นักศึกษารู้สึกพอใจระดับมากเรื่องทำเลที่ตั้งของหอพักสามารถเดินทางสะดวกและแสงสว่างภายในห้อง ส่วนในด้านการบริหารหอพักยังขาดความต่อเนื่องในการดำเนินงานกฎระเบียบไม่ทันสมัย และยังขาดการบังคับใช้อย่างจริงจัง ด้านบริการและสวัสดิการ ไม่มีการจัดบริการด้านสุขภาพอนามัย ระบบการรักษาความปลอดภัยภายในหอพักต่ำ ไม่มีจุดเชื่อมต่ออินเทอร์เน็ตไร้สายเพื่อใช้ในการค้นคว้าข้อมูลสำหรับการเรียน ด้านกิจกรรมภายในหอไม่มีการดำเนินการของนักศึกษาเอง

สำหรับแนวทางการพัฒนาการดำเนินการให้บริการหอพักของมหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัยจากการวิจัยดังกล่าว คือ การพัฒนา 1) ด้านกายภาพ ได้แก่ แม่บ้านดูแลความสะอาด ถัดลงวงจรปิด จุดบริการอินเทอร์เน็ตความเร็วสูง ลานกีฬาใกล้เคียง หอพัก ร้านค้า บริการแบ่งโซนติดเครื่องปรับอากาศ ห้องน้ำในตัว กับโซนติดพัดลม ห้องน้ำรวม 2) ด้านการบริหาร ได้แก่ การดำเนินการตามนโยบาย และแผน ให้สำเร็จโดยคำนึงถึง ความคิดเห็นของนักศึกษาผ่านช่องทางต่าง ๆ 3) ด้านบริการและสวัสดิการ เพื่อให้หอพักเป็นสถานที่ที่น่าอยู่ เอื้อต่อการเรียนรู้ ได้แก่ โรงอาหาร ร้านค้า ธนาคาร ห้องน้ำภายในหอพัก และการลดค่าหอพักในบางกรณี 4) ด้านกิจกรรมภายในหอพัก เพื่อสร้างความรักสามัคคีและคุ้นเคยกัน ได้แก่ ส่งเสริมการเล่นกีฬา การอบรมเรื่องใกล้ตัวและการใช้ชีวิตที่ปลอดภัย

หากกล่าวถึงเรื่องของคุณภาพชีวิตที่เป็นเรื่องทางการเมืองแล้ว อาจจะดูเป็นคนละเรื่องเดียวกัน แต่หากพิจารณาให้ลึกลงไปจะพบว่า ปัจจัยทางการเมืองมีส่วนเกี่ยวข้องกับการพัฒนาคุณภาพชีวิตของประชาชนเป็นอย่างมาก เพราะรัฐเข้ามาเกี่ยวข้องกับการดำเนินชีวิตของประชาชนตั้งแต่เกิดจนตาย โดย พันธกานต์ ดำริห์ และพิชญ์ อภิสมมาตรโยธิน (2564) ศึกษาารูปแบบการเมืองในทัศนคติของวัยรุ่นที่กำลังศึกษาในระดับอุดมศึกษา กรณีศึกษาระดับปริญญาตรีมหาวิทยาลัยแห่งหนึ่งในจังหวัดพิษณุโลก เพื่อศึกษารูปแบบการเมืองในทัศนคติของวัยรุ่นไทย และกิจกรรมการแสดงออกทางการเมืองของวัยรุ่นไทย โดยเก็บข้อมูลจากนักศึกษามหาวิทยาลัยแห่งหนึ่งในจังหวัดพิษณุโลก ที่มีความสนใจและเคยเข้าร่วมกิจกรรมทางการเมืองมาแล้ว ซึ่งผู้วิจัยเห็นว่า การเมืองโดยพื้นฐานเป็นเรื่องการจัดสรรทรัพยากรต่าง ๆ ในประเทศโดยรัฐบาล ที่เป็นตัวแทนของประชาชนผ่านการเลือกตั้ง เพื่อให้เกิดผลต่อการดำรงอยู่และการพัฒนาไปข้างหน้าของประเทศ ซึ่งการเมืองเป็นเรื่องใกล้ตัวและมีความเกี่ยวข้องกับชีวิตของประชาชนในหลาย ๆ ด้าน การเมืองเป็นเรื่องของคนทุกคนใน

ประเทศที่ปกครองด้วยระบอบประชาธิปไตยจะพึงใส่ใจและให้ความสำคัญกับการมีส่วนร่วมทางการเมืองมากขึ้นในยามที่ประเทศมีปัญหา ด้วยการออกมาทำกิจกรรมทางการเมือง เช่น การออกมาแสดงจุดยืน การพูด อภิปรายต่าง ๆ เกี่ยวกับปัญหาของประเทศ สิ่งที่เราควรแก้ไขและเปลี่ยนแปลง ด้วยความมุ่งหมายให้เกิดการเปลี่ยนแปลงไปของการเมืองและชีวิตความเป็นที่ดีขึ้นของคนภายในประเทศในอนาคต จึงทำให้เด็กวัยรุ่นให้ความสนใจการเมืองเพิ่มขึ้น ด้วยการตั้งคำถามในสิ่งที่มีอยู่ในประเทศในปัจจุบัน การตั้งคำถามถึงความเหมาะสมของเหตุการณ์และสิ่งต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นในหลายเหตุการณ์ที่ผ่านมามากมาย โดยมีจุดประสงค์ที่จะเปลี่ยนแปลงสิ่งที่เป็นอยู่จึงให้ความสำคัญกับการเมืองมากขึ้น เพราะต้องการเปลี่ยนแปลงและเห็นอนาคตที่ดีของประเทศ

สำหรับการเมืองในทัศนคติของเด็กวัยรุ่นที่ต้องการคือ การเมืองแบบประชาธิปไตย กฎหมายรัฐธรรมนูญเป็นกฎหมายสูงสุดอันศักดิ์สิทธิ์ของประเทศ ทุกคนอยู่ภายใต้กฎหมายและเคารพสิทธิซึ่งกันและกันมากขึ้น การเจรจาอย่างสันติ การทำงานบริหารบ้านเมืองอย่างสุจริต ตรวจสอบได้ โปร่งใส คนทำงานมีความรู้ความสามารถ ปราศจากระบบอุปถัมภ์ในระบบของการเมือง สิ่งเหล่านี้จะทำให้ประเทศพัฒนาคือ ถ้าการเมืองดีชีวิตความเป็นอยู่ของคนจะดีตามไปด้วย จากนโยบายที่ดี สวัสดิการดี สาธารณูปโภคและการคมนาคมขนส่งที่ดี ทุกอย่างเกิดขึ้นจากการบริหารจัดการที่ถูกต้อง ดังนั้น หากทุกคนต้องการมีชีวิตที่ดีควรเริ่มจากการตระหนักรู้ถึงสิทธิของตนเองในการที่สามารถเรียกร้องสิ่งที่ควรได้จากภาษีที่ทุกคนต้องจ่ายไปในการขับเคลื่อนประเทศ เรื่องจุดยืนทางการเมืองที่ทุกคนมีส่วนร่วมคือ ต้องการเห็นประเทศไทยมีประชาธิปไตยที่แท้จริง มีการเคารพสิทธิของกันและกัน ฟังเสียงประชาชน การมีการเมืองที่ชาวสะอาด ผู้ใหญ่ให้โอกาสเด็กวัยรุ่นแสดงความคิดเห็นต่างได้โดยให้ยึดเรื่องของสิทธิพื้นฐานที่ทุกคนมีเหมือนกัน เพื่อก่อให้เกิดการพัฒนาผลักดันสิ่งที่เป็นปัญหาไปสู่การหาแนวทางแก้ไข ด้วยการพูดคุยกันด้วยเหตุผลแบบตรงไปตรงมา

กิจกรรมการแสดงออกทางการเมืองของวัยรุ่นไทยส่วนใหญ่คือ การชุมนุมปราศรัยถึงปัญหาและแนวทางการแก้ไขที่ต้องการเห็น การชุมนุมเรียกร้องสิทธิต่าง ๆ ข้อเรียกร้องหรือการแสดงออกทางความคิดเห็น ทำให้เห็นศักยภาพของคนรุ่นใหม่ ด้วยความร่วมมือกันในการแสดงออกผ่านกิจกรรม ปราศจากความรุนแรง ให้เกียรติรับฟังความคิดเห็นของทุกฝ่าย นอกการออกมาชุมนุมแล้ว การแสดงออกทางการเมืองยังทำผ่านการออกไปใช้สิทธิ์ตามกฎหมาย เช่นการเลือกตั้ง การแสดงออกผ่านพื้นที่ส่วนตัวในโลกโซเชียล ด้วยการแชร์ข่าวต่าง ๆ ทางการเมือง และการติตแฮชแท็กทางอินเทอร์เน็ต ซึ่งความคิดเห็นทางการเมืองในปัจจุบัน เป็นเรื่องการรัฐประหารและการทุจริตคอร์รัปชันอย่างต่อเนื่อง การจัดสรรทรัพยากรต่าง ๆ การออกนโยบายที่มีช่องโหว่ให้เกิดการแสวงหาผลประโยชน์ ทำให้คนที่เดือดร้อนจริง ๆ ไม่ได้ได้รับความช่วยเหลือจากรัฐบาล จึงเป็นเรื่องที่เด็กวัยรุ่นต้องการให้เกิดการเปลี่ยนแปลงและพัฒนา เพื่อเปลี่ยนผ่านไปสู่คนรุ่นใหม่

2.6 สรุปกรอบแนวความคิด

คุณภาพชีวิตเป็นสิ่งสำคัญที่ส่งผลต่อการดำเนินชีวิตของมนุษย์ไปสู่เป้าหมายที่ปรารถนา และเพื่อพัฒนาตัวเองให้ดีขึ้นจากจุดที่เป็นอยู่เดิมไปจนกว่าจะสิ้นสุดลมหายใจ ซึ่งในการดำเนินชีวิตของคนนั้นย่อมมีปัจจัยแวดล้อมหรือสาเหตุต่าง ๆ ที่ส่งผลต่อการส่งเสริมคุณภาพชีวิตซึ่ง ดังนั้น จากการศึกษาเรื่องคุณภาพชีวิตมาแล้วดังกล่าวข้างต้น ผู้วิจัยจึงใช้ความหมายและตัวชี้วัดคุณภาพชีวิตขององค์การอนามัยโลก ซึ่งเป็นที่ยอมรับในระดับสากล เป็นกรอบในการศึกษาวิจัย โดยแบ่งเป็น 4 ด้าน ดังนี้

1. คุณภาพชีวิตด้านร่างกาย (Physiological Aspect) หมายถึง การที่บุคคลปราศจากข้อจำกัดทางด้านร่างกายและจิตใจ สามารถประกอบกิจกรรมการดำเนินชีวิตต่าง ๆ ได้ มีอายุที่ยืนยาว สามารถแสวงหาสิ่งต่าง ๆ ที่ตนต้องการ โดยเปรียบเทียบกับประชากรที่มีอายุอยู่ในกลุ่มเดียวกัน หรือประชากรในกลุ่มที่มีสุขภาพปกติ หรืออาจกล่าวได้ว่า บุคคลจะมีคุณภาพชีวิตที่ดีหรือไม่ สามารถตัดสินจากความแตกต่างของปัจจัยทางด้านร่างกายและจิตใจในเทียบกับ “มาตรฐาน” ของประชากร หากบุคคลมีข้อจำกัดด้านใดด้านหนึ่งต่ำกว่า “มาตรฐาน” มากเท่าไร แสดงว่าบุคคลนั้นมีคุณภาพชีวิตที่ต่ำกว่าเท่านั้น ซึ่งคุณภาพชีวิตตามแนวคิดนี้ประเมินจากระดับความสามารถในการประกอบกิจกรรมต่าง ๆ และภาวะสุขภาพของบุคคลนั้น (ปิยวัฒน์ ตรีวิทยา, 2559)

ตัวชี้วัดคุณภาพชีวิตในด้านนี้ ได้แก่ การรับรู้สภาพทางด้านร่างกายของประชาชน ซึ่งมีผลต่อชีวิตประจำวัน เช่น การรับรู้สภาพความสมบูรณ์แข็งแรงของร่างกาย การรับรู้ถึงความรู้สึกสุขสบาย ไม่มีความเจ็บปวด การรับรู้ถึงความสามารถที่จะจัดการกับความเจ็บปวดทางร่างกายได้ การรับรู้ถึงพลังกำลังในการดำเนินชีวิตประจำวัน การรับรู้ถึงความเป็นอิสระที่ไม่ต้องพึ่งพาผู้อื่น การรับรู้ถึงความสามารถในการเคลื่อนไหวของตน การรับรู้ถึงความสามารถในการปฏิบัติกิจวัตรประจำวันของตน การรับรู้ถึงความสามารถในการทำงานการรับรู้ว่าจะตนไม่ต้องพึ่งพายาต่าง ๆ หรือการรักษาทางการแพทย์อื่น ๆ เป็นต้น

2. คุณภาพชีวิตด้านจิตใจ (Psychological Aspect) เป็นการให้ความสำคัญภาวะทางอารมณ์ของบุคคลต่อสถานการณ์ใด ๆ ในช่วงเวลาหนึ่ง ซึ่งบุคคลจะให้ความสำคัญต่อสมดุลระหว่างความรู้สึกทางบวก (ความสุข) กับความรู้สึกทางลบ (ความทุกข์ ความซึมเศร้า) ตัวชี้วัดที่เกี่ยวข้องคือ การรับรู้สภาพทางจิตใจของประชาชน เช่น การรับรู้ความรู้สึกทางบวกที่บุคคลมีต่อตนเอง การรับรู้ภาพลักษณ์ของตนเอง การรับรู้ถึงความรู้สึกภาคภูมิใจในตนเอง การรับรู้ถึงความมั่นใจในตนเอง การรับรู้ถึงความคิด ความจำสมาธิการตัดสินใจและความสามารถในการเรียนรู้เรื่องราวต่าง ๆ ของตน การรับรู้ถึงความสามารถในการจัดการกับความเศร้าหรือกังวล การรับรู้เกี่ยวกับความเชื่อต่าง ๆ ของตนที่มีผลต่อการดำเนินชีวิต เช่น การรับรู้ถึงความเชื่อด้านวิญญาณศาสนา การให้ความหมายของชีวิตและความเชื่ออื่น ๆ ที่มีผลในทางที่ดีต่อการดำเนินชีวิตมีผลต่อการเอาชนะอุปสรรค เป็นต้น

3. คุณภาพชีวิตด้านความสัมพันธ์ทางสังคม (Social Relationship Aspect) คือ การที่บุคคลสามารถคงไว้ซึ่งบทบาททางสังคมและการได้รับการยอมรับจากสังคมจากบทบาทของตน เช่น บทบาทของการเป็นครู บิดา มารดา การประกอบอาชีพ การจ้างงาน เป็นต้น แนวคิดนี้ให้ความสำคัญกับผลกระทบของโรคต่อภาวะการประกอบอาชีพ หรือการมีข้อจำกัดในการประกอบกิจกรรมการดำเนินชีวิตตามบทบาททางสังคมภายหลังจากเจ็บป่วยหรือพิการ การประเมินคุณภาพชีวิตตามแนวคิดนี้ นิยมประเมินที่การมีงานทำ รายได้ที่เกิดจากการทำงาน และความสามารถในการคงไว้ซึ่งบทบาทของตนเองเมื่อเปรียบเทียบกับก่อนการเจ็บป่วย นอกจากนี้ ยังสนใจการรับรู้เรื่องความสัมพันธ์ของประชาชนกับบุคคลอื่น การรับรู้ถึงการที่ได้รับความช่วยเหลือจากบุคคลอื่นในสังคม การรับรู้ที่ตนได้เป็นผู้ให้ความช่วยเหลือบุคคลอื่นในสังคมด้วย รวมทั้งการรับรู้ในเรื่องอารมณ์ทางเพศ หรือการมีเพศสัมพันธ์

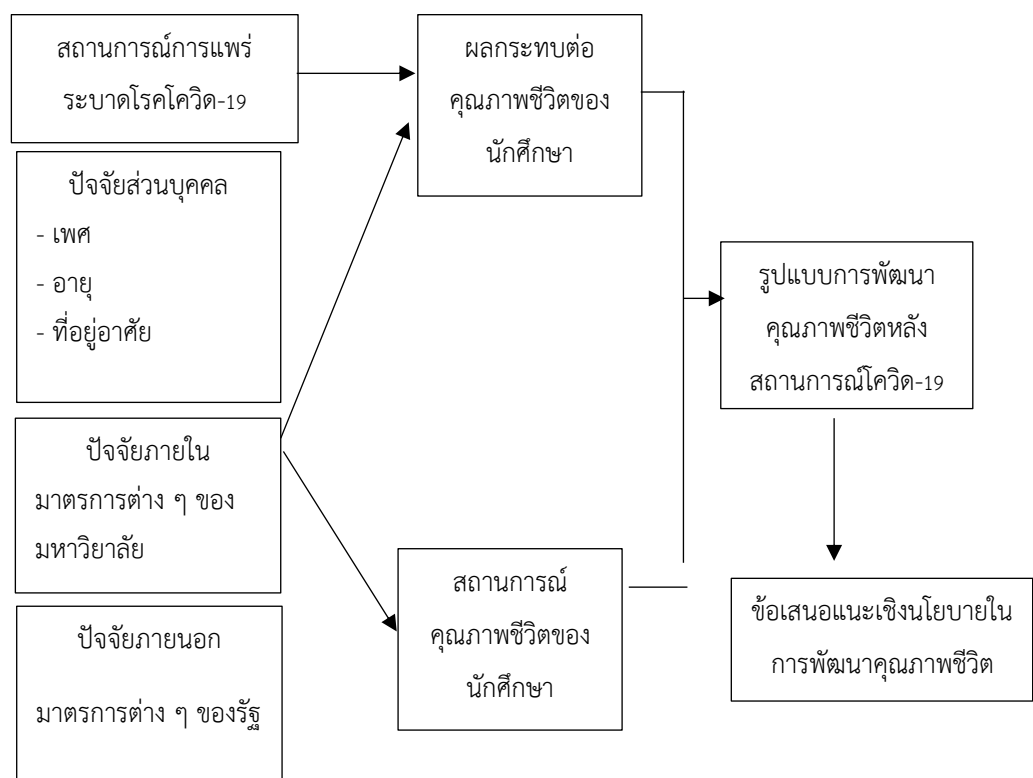
4. คุณภาพชีวิตด้านสิ่งแวดล้อม (Environment Aspect) หมายถึง การมีความเป็นอยู่และมีสภาพแวดล้อมรอบตัวที่ดี ปลอดภัย เหมาะสมกับความต้องการของประชาชน เช่น การรับรู้ที่ตนมีชีวิตอยู่อย่างอิสระไม่ถูกกักขังมีความปลอดภัยและมั่นคงในชีวิต การรับรู้ว่าได้อยู่ในสิ่งแวดล้อมทางกายภาพที่ดีปราศจากมลพิษต่าง ๆ การคมนาคมสะดวกมีแหล่งประโยชน์ด้านการเงินสถานบริการทางสุขภาพและสังคมสงเคราะห์ การรับรู้ที่ตนมีโอกาสที่จะได้รับข่าวสารหรือฝึกฝนทักษะต่าง ๆ การรับรู้ที่ตนได้มีกิจกรรมสันทนาการและมีกิจกรรมในเวลาว่าง เป็นต้น

นอกจากนี้ จากปรากฏการณ์ที่ไม่ปกติทางการเมืองของประเทศไทยได้ส่งผลกระทบต่อ การดำเนินชีวิตของคนในสังคม ผวนวกเข้ากับการเกิดการแพร่ระบาดของเชื้อไวรัสโคโรนา 2019 จึงทำให้เกิดภาวะการใช้อำนาจรัฐในการจำกัดสิทธิและเสรีภาพที่ส่งผลกระทบต่อทั้งร่างกาย จิตใจ ความสัมพันธ์ทางสังคม และสิ่งแวดล้อม ที่มีการเปลี่ยนแปลงไป ผู้วิจัยจึงเห็นว่า การเมืองนั้นมีผลต่อคุณภาพชีวิตของในสังคมอย่างมาก จึงได้เพิ่มตัวชี้วัดคุณภาพชีวิตด้านสิทธิและเสรีภาพทางการเมืองที่ส่งผลต่อคุณภาพชีวิตของนักศึกษามหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย เป็นตัวชี้วัดที่ 5 ในรอบการวิจัยครั้งนี้ โดยมีรายละเอียดดังนี้

5. คุณภาพชีวิตด้านสิทธิและเสรีภาพทางการเมือง คือ การเข้าไปมีส่วนร่วมทางการเมืองหรือการดำเนินงานของรัฐ ตั้งแต่การได้มีส่วนร่วมในการรับรู้ข้อมูลข่าวสารต่าง ๆ การเข้าไปมีส่วนร่วมในการแสดงความคิดเห็นและให้ข้อเสนอแนะในการดำเนินงานของรัฐ การเข้าไปมีส่วนร่วมในการทำงานกับภาครัฐ การร่วมในการตัดสินใจในการดำเนินงานของรัฐ และการร่วมรับผิดชอบในการดำเนินงานร่วมกับรัฐ เพราะการดำเนินงานของภาครัฐหรือการตัดสินใจทางการเมืองเป็นการกระทำเพื่อการจัดสรรสิ่งที่มีคุณค่าให้กับคนในสังคมอย่างเสมอภาคเท่าเทียม จึงถือว่าส่งผลกระทบต่อ การดำเนินชีวิตและทิศทางการพัฒนาคุณภาพชีวิตของคนทั้งประเทศ ไม่ว่าจะเป็นเรื่องของการมีเสรีภาพ แสดงความคิดเห็นต่อการที่จะเปลี่ยนแปลงทางการเมือง ความเสมอภาคในการได้รับบริการจากรัฐ

การมีส่วนร่วมทางการเมือง รวมถึงการแสดงออกทางการเมืองตามสิทธิที่กำหนดไว้ในรัฐธรรมนูญ โดยตัวชี้วัดพิจารณาจากระดับการมีส่วนร่วมใน 5 ประเด็น คือ การมีส่วนร่วมรับรู้ข้อมูลข่าวสาร การมีส่วนร่วมแสดงความคิดเห็น การมีส่วนร่วมให้ข้อดำเนินการ การมีส่วนร่วมในการติดตามประเมินผล และการมีส่วนร่วมในการรับผิดชอบ โดยจะศึกษาในระดับการมีส่วนร่วมที่เป็นสิทธิและเสรีภาพในการแสดงออกขั้นพื้นฐานตามสถานภาพของการเป็นนักศึกษา ซึ่งจะหมายถึงการเข้าร่วมกิจกรรมต่าง ๆ ของมหาวิทยาลัยด้วย

กรอบแนวคิด

รูปภาพที่ 2.1 กรอบแนวคิดในการวิจัย

บทที่ 3

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยถือว่าการแสวงหาความรู้จากความจริงที่เป็นระเบียบ ระบบ และเชื่อถือได้ ซึ่งเป็นองค์ประกอบที่ยอมรับในทางวิชาการที่ได้รับอิทธิพลจากกระบวนทัศน์ทางวิทยาศาสตร์ และกลายเป็นการวิจัยกระแสหลักในการอธิบายการดำรงอยู่และความเป็นไปของสังคมโดยยึดหลักเหตุผล แต่ในโลกยุคหลังสมัยใหม่ (Post modernization) กระบวนทัศน์ดังกล่าวไม่เพียงพอต่อการอธิบายเพื่อเข้าถึงความจริงทางสังคมศาสตร์ได้ทั้งหมด เพราะความจริงนั้นอยู่ในมิติทางวัฒนธรรม ที่มีความสัมพันธ์เชื่อมโยงกันระหว่างมนุษย์ ธรรมชาติ และสิ่งแวดล้อม ความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์กับมนุษย์ และความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์กับสิ่งเหนือธรรมชาติ โดยปรากฏออกมาในรูปของวิถีความเชื่อ และวัฒนธรรมที่ส่งผ่านสืบสานจากรุ่นสู่รุ่น

3.1 ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

การวิจัยนี้ เป็นการวิจัยและพัฒนา โดยใช้การวิจัยเชิงปริมาณ (Quantitative Research) ประกอบกับการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม (Participatory Action Research: PAR) พื้นที่วิจัย ได้แก่ มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย แบ่งออกเป็น 1 ส่วนกลาง 7 วิทยาเขต 3 วิทยาลัย โดยพื้นที่ถ่ายทอด ขยายผล/นำไปใช้ประโยชน์ ได้แก่ 1) มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัยส่วนกลาง 2) วิทยาเขตมหาวชิราลงกรณราชวิทยาลัย 3) วิทยาเขตสิรินธรราชวิทยาลัย 4) วิทยาเขตอีสาน 5) วิทยาเขตล้านนา 6) วิทยาเขตร้อยเอ็ด 7) วิทยาเขตศรีล้านช้าง 8) วิทยาเขตศรีธรรมมาโคกราช 9) มหาปชาบดีเถรีวิทยาลัย ในพระสังฆราชูปถัมภ์ 10) วิทยาลัยศาสนศาสตร์ยโสธร 11) วิทยาลัยศาสนศาสตร์เฉลิมพระเกียรติกาฬสินธุ์

ในการวิจัยเชิงปริมาณใช้วิธีการสุ่มแบบใช้การสุ่มแบบหลายขั้นตอน (Multi-Stage Sampling) กลุ่มเป้าหมาย คือ นักศึกษาจำนวน 437 รูป/คน การวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม ใช้วิธีคัดเลือกแบบเฉพาะเจาะจง (purposive sampling) กลุ่มเป้าหมายคือผู้บริหารมหาวิทยาลัย มหามกุฏราชวิทยาลัย จำนวน 7 รูป อาจารย์ประจำหลักสูตร 4 รูป/คน เจ้าหน้าที่ 4 รูป/คน รวม 15 รูป/คน โดยคณบดีวิจัยมีประสบการณ์การทำงานและการวิจัยในพื้นที่อย่างต่อเนื่อง มีการบูรณาการระหว่างศาสตร์ ได้แก่ สังคมวิทยาและมานุษยวิทยา รัฐศาสตร์ รัฐประศาสนศาสตร์ และสังคมสงเคราะห์ศาสตร์ เป็นต้น

การดำเนินการวิจัยแบ่งออกเป็น 2 ระยะ ดังนี้ ระยะที่ 1 ศึกษาปัญหาและคุณภาพชีวิต เปรียบเทียบคุณภาพชีวิต และปัจจัยที่ส่งผลต่อคุณภาพของนักศึกษามหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย ในสถานการณ์โรคติดเชื้อไวรัสโคโรนา 2019 พื้นที่วิจัย ได้แก่ มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย แบ่งออกเป็น 1 ส่วนกลาง 7 วิทยาเขต 3 วิทยาลัย กลุ่มเป้าหมาย คือ นักศึกษาจำนวน 437 รูป/คน เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย คือ แบบสอบถาม (Questionnaire) การวิเคราะห์ข้อมูลด้วยโปรแกรมคอมพิวเตอร์สำเร็จรูป สถิติที่ใช้ ได้แก่ สถิติเชิงพรรณนา และสถิติเชิงอนุมาน นำเสนอด้วยตาราง และอธิบายเพิ่มเติม

ระยะที่ 2 พัฒนารูปแบบการพัฒนาคุณภาพชีวิต และเสนอรูปแบบการพัฒนาคุณภาพชีวิตของนักศึกษามหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัยในยุคหลังโควิด-19 กลุ่มเป้าหมายคือ คณะกรรมการนักศึกษา 5 รูป/คน ผู้บริหารมหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย จำนวน 5 รูป อาจารย์ประจำหลักสูตร 4 รูป/คน เจ้าหน้าที่ 4 รูป/คน รวม 15 รูป/คน เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย คือ การสนทนากลุ่ม (Focus group) และนำข้อมูลที่ได้จากการสนทนากลุ่ม นำมาวิเคราะห์ข้อคำถามปลายเปิดด้วยการวิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis)

3.2 เครื่องมือที่ใช้วิจัย

3.2.1 แบบสอบถาม

แบบสอบถามใช้เครื่องมือ WHOQOL-BREF-THAI ที่มีข้อคำถามใน 2 ชนิด คือแบบภาวะวิสัย และแบบอัตวิสัย ประกอบด้วยองค์ประกอบคุณภาพชีวิต 4 ด้าน คือ

1. ด้านร่างกาย (Physiological Aspect) ตัวชี้วัดคุณภาพชีวิตในด้านนี้ ได้แก่ การรับรู้สภาพทางด้านร่างกายของประชาชน ซึ่งมีผลต่อชีวิตประจำวัน เช่น การรับรู้สภาพความสมบูรณ์แข็งแรงของร่างกาย การรับรู้ถึงความรู้สึกสบายไม่มีความเจ็บปวด การรับรู้ถึงความสามารถที่จะจัดการกับความเจ็บปวดทางร่างกายได้ การรับรู้ถึงผละกำลังในการดำเนินชีวิตประจำวัน การรับรู้ถึงความเป็นอิสระที่ไม่ต้องพึ่งพาผู้อื่น การรับรู้ถึงความสามารถในการเคลื่อนไหวของตน การรับรู้ถึงความสามารถในการปฏิบัติกิจวัตรประจำวันของตน การรับรู้ถึงความสามารถในการทำงานการรับรู้ว่าคุณไม่ต้องการพึ่งพาต่าง ๆ หรือการรักษาทางการแพทย์อื่น ๆ เป็นต้น

2. ด้านจิตใจ (Psychological Aspect) ตัวชี้วัดที่เกี่ยวข้องคือการรับรู้สภาพทางจิตใจของประชาชน เช่น การรับรู้ความรู้สึกทางบวกที่บุคคลมีต่อตนเอง การรับรู้ภาพลักษณ์ของตนเอง การรับรู้ถึงความรู้สึกภาคภูมิใจในตนเอง การรับรู้ถึงความมั่นใจในตนเอง การรับรู้ถึงความคิด ความจำสมาธิการตัดสินใจและความสามารถในการเรียนรู้เรื่องราวต่าง ๆ ของตน การรับรู้ถึงความสามารถในการจัดการกับความเศร้าหรือกังวล การรับรู้เกี่ยวกับความเชื่อต่าง ๆ ของตนที่มีผลต่อการดำเนินชีวิต

เช่น การรับรู้ถึงความเชื่อด้านวิญญาณศาสนา การให้ความหมายของชีวิตและความเชื่ออื่น ๆ ที่มีผลในทางที่ดีต่อการดำเนินชีวิตมีผลต่อการเอาชนะอุปสรรค เป็นต้น

3. ด้านความสัมพันธ์ทางสังคม (Social Relationship Aspect) การประเมินคุณภาพชีวิตตามแนวคิดนี้ นิยามประเมินที่การมีงานทำ รายได้ที่เกิดจากการทำงาน และความสามารถในการคงไว้ซึ่งบทบาทของตนเองเมื่อเปรียบเทียบกับก่อนการเจ็บป่วย นอกจากนี้ ยังสนใจการรับรู้เรื่องความสัมพันธ์ของประชาชนกับบุคคลอื่น การรับรู้ถึงการที่ได้รับความช่วยเหลือจากบุคคลอื่นในสังคม การรับรู้ว่าคุณได้เป็นผู้ให้ความช่วยเหลือบุคคลอื่นในสังคมด้วย รวมทั้งการรับรู้ในเรื่องอารมณ์ทางเพศหรือการมีเพศสัมพันธ์

4. ด้านสิ่งแวดล้อม (Environment Aspect) หมายถึง การมีความเป็นอยู่และมีสภาพแวดล้อมรอบตัวที่ดี ปลอดภัย เหมาะสมกับความต้องการของประชาชน เช่น การรับรู้ว่าคุณมีชีวิตอยู่อย่างอิสระไม่ถูกกักขังมีความปลอดภัยและมั่นคงในชีวิต การรับรู้ว่าคุณได้อยู่ในสิ่งแวดล้อมทางกายภาพที่ดีปราศจากมลพิษต่าง ๆ การคมนาคมสะดวกมีแหล่งประโยชน์ด้านการเงินสถานบริการทางสุขภาพและสังคมสงเคราะห์ การรับรู้ว่าคุณมีโอกาสที่จะได้รับข่าวสารหรือฝึกฝนทักษะต่าง ๆ การรับรู้ว่าคุณได้มีกิจกรรมสันทนาการและมีกิจกรรมในเวลาว่าง เป็นต้น

5. ด้านการเมือง หมายถึง การเข้าไปมีส่วนร่วมทางการเมืองหรือการดำเนินงานของรัฐ ตั้งแต่การได้มีส่วนร่วมในการรับรู้ข้อมูลข่าวสารต่าง ๆ การเข้าไปมีส่วนร่วมในการแสดงความคิดเห็นและให้ข้อเสนอแนะในการดำเนินงานของรัฐ การเข้าไปมีส่วนร่วมในการร่วมลงมือทำงานกับภาครัฐ การร่วมในการตัดสินใจในการดำเนินงานของรัฐ และการร่วมรับผิดชอบในการดำเนินงานร่วมกับรัฐ เพราะการดำเนินงานของภาครัฐหรือการตัดสินใจทางการเมืองเป็นการกระทำเพื่อการจัดสรรสิ่งที่มีคุณค่าให้กับคนในสังคมอย่างเสมอภาคเท่าเทียม จึงถือว่าส่งผลกระทบต่อการดำเนินชีวิตและทิศทางการพัฒนาคุณภาพชีวิตของคนทั้งประเทศ ไม่ว่าจะเป็นเรื่องของการมีเสรีภาพแสดงความคิดเห็นต่อการที่จะเปลี่ยนแปลงทางการเมือง ความเสมอภาคในการได้รับบริการจากรัฐ การมีส่วนร่วมทางการเมือง รวมถึงการแสดงออกทางการเมืองตามสิทธิที่กำหนดไว้ในรัฐธรรมนูญ

3.2.2 แบบสัมภาษณ์และสนทนากลุ่ม

การสัมภาษณ์กลุ่มผู้บริหาร อาจารย์ และเจ้าหน้าที่ ในประเด็นคำถามเกี่ยวกับ

1. ในมุมมองของท่านเห็นว่า ก่อนการแพร่ระบาดของโรคโควิด 19 มหาวิทยาลัยมีนโยบาย/มาตรการ หรือวิธีการในการพัฒนาคุณภาพชีวิตนักศึกษา หรือไม่ อย่างไร เช่น นโยบายการสอนในรูปแบบออนไลน์ การส่งเสริมศักยภาพทางการศึกษา การให้ทุนการศึกษา เป็นต้น

2. หลังการแพร่ระบาดของโรคโควิด 19 มหาวิทยาลัยมีการวางแผน นโยบาย/มาตรการ หรือวิธีการในการพัฒนาคุณภาพชีวิตของนักศึกษาหรือไม่ อย่างไร

3. จากข้อมูลสภาพคุณภาพชีวิตของนักศึกษา ท่านมีความคิดเห็นอย่างไร สถาบันการศึกษาหรือหน่วยงานใดที่จะเข้ามามีส่วนในการพัฒนาคุณภาพชีวิตของนักศึกษาบ้าง และควรจะมีแนวทางในการพัฒนาคุณภาพชีวิตของนักศึกษา เช่น ด้านร่างกาย ด้านจิตใจ ด้านความสัมพันธ์ทางสังคม ด้านสิ่งแวดล้อม และด้านการเมือง (สิทธิ เสรีภาพ การมีส่วนร่วม) อย่างไร

3.3 การสร้างและการตรวจคุณภาพเครื่องมือวิจัย

เนื่องจากแบบเก็บข้อมูลที่เป็นแบบสอบถามได้ถูกพัฒนาให้สามารถนำมาใช้เพื่อการศึกษาเกี่ยวกับคุณภาพชีวิต และสามารถนำมาปรับใช้ทางการศึกษาได้เลย โดยแบบสอบถามมีค่าความเชื่อมั่น Cronbach's alpha coefficient เท่ากับ 0.8406 ค่าความเที่ยงเท่ากับ 0.6515 โดยมีการเทียบกับแบบวัด WHOQOL – 100 ฉบับ ภาษาไทยที่ WHO ยอมรับอย่างเป็นทางการ (สุวัฒน์ มหัตถนิรันดร์กุล, 2545) ซึ่งผู้วิจัยและคณะได้ออกแบบประเด็นสำหรับแบบสอบถามในเชิงเปรียบเทียบเพื่อตอบวัตถุประสงค์การเปรียบเทียบคุณภาพชีวิตของนักศึกษาก่อนและหลังการเกิดการแพร่ระบาดของเชื้อไวรัสโคโรนา 2019 ดังนี้

1. ตอนที่ 1 ข้อมูลทั่วไป ประกอบด้วย

- สถานะของนักศึกษา
- ข้อมูลชั้นปีการศึกษา
- สถานที่ศึกษา
- ประวัติการได้รับวัคซีน
- ประวัติการติดเชื้อไวรัสโคโรนา 2019

2. ตอนที่ 2 การประเมินคุณภาพชีวิต เป็นข้อคำถามเกี่ยวกับคุณภาพชีวิต 5 ด้าน ประกอบด้วย ด้านสภาพร่างกาย ด้านสภาพจิตใจ ด้านสภาพสัมพันธ์ภาพทางสังคม ด้านสิ่งแวดล้อม และด้านการเมือง ซึ่งจะมีลักษณะให้ผู้ตอบเปรียบเทียบความคิดเห็น ความรู้สึก ระหว่างช่วงเวลาก่อนและหลังการระบาดของเชื้อไวรัสโคโรนา 2019

เครื่องมือวิจัยที่เป็นแบบสอบถามเกี่ยวกับคุณภาพชีวิตได้ปรับปรุงมาจากเครื่องมือของ WHOQOL-BREF-THAI ฉบับย่อ ที่มีข้อคำถามใน 2 ชนิด คือแบบภาวะวิสัย และแบบอัตวิสัย ประกอบด้วยองค์ประกอบคุณภาพชีวิต 4 ด้าน คือ ด้านร่างกาย ด้านจิตใจ ด้านความสัมพันธ์ทางสังคม และด้านสิ่งแวดล้อม โดยคณะผู้วิจัยได้มีการเพิ่มเติมอีก 1 ด้าน คือ ด้านการเมือง เมื่อดำเนินการพัฒนาเครื่องมือวิจัยแล้ว ได้ส่งให้ผู้ทรงคุณวุฒิจำนวน 3 ท่าน พิจารณาให้ข้อเสนอแนะและปรับแก้ไขเพิ่มเติมในส่วนต่าง ๆ เรียบร้อย แล้วจึงนำไปทดสอบหาค่าความเชื่อมั่นและความน่าเชื่อถือของข้อคำถามกับกลุ่มนักศึกษาทั่วไป จำนวน 30 รูป/คน ซึ่งเป็นไปตามความน่าเชื่อถือและ

ความเชื่อมั่นทางสถิติ แล้วจึงนำแบบสอบถามให้นักศึกษาที่เป็นกลุ่มตัวอย่างใช้วิธีการสุ่มแบบใช้การสุ่มแบบหลายขั้นตอน (Multi-Stage Sampling)

การวิเคราะห์ข้อมูล การวิเคราะห์ข้อมูลด้วยโปรแกรมคอมพิวเตอร์สำเร็จรูป สถิติที่ใช้ ได้แก่ สถิติเชิงพรรณนา และสถิติเชิงอนุมาน การทดสอบสมมติฐานโดยใช้สถิติกรรม 1 กลุ่มตัวอย่าง ได้แก่ t-test one sample นำเสนอด้วยตาราง

การอธิบายเชิงพรรณนาด้วยการใช้หลักเหตุและผลจากข้อมูลที่บูรณาการจากข้อมูลที่เก็บจากเชิงปริมาณและข้อมูลเชิงคุณภาพ การวิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis) จากคำถามปลายเปิด เรียบเรียงตามวัตถุประสงค์ และเป็นไปตามกรอบแนวคิด

การแปลผลแบบสอบถามก่อนโควิด-19

กลุ่ม 1 ด้านลบ (2 5 12) แต่ละข้อให้คะแนนดังนี้

กลุ่ม 2 ด้านบวก แต่ละข้อให้คะแนนดังนี้

ตอบ	ไม่เลย	ให้	5	คะแนน	ตอบ	ไม่เลย	ให้	1	คะแนน
ตอบ	เล็กน้อย	ให้	4	คะแนน	ตอบ	เล็กน้อย	ให้	2	คะแนน
ตอบ	ปานกลาง	ให้	3	คะแนน	ตอบ	ปานกลาง	ให้	3	คะแนน
ตอบ	มาก	ให้	2	คะแนน	ตอบ	มาก	ให้	4	คะแนน
ตอบ	มากที่สุด	ให้	1	คะแนน	ตอบ	มากที่สุด	ให้	5	คะแนน

การแปลผล คุณภาพชีวิต

คะแนนคุณภาพชีวิตมีคะแนน 33 – 165 คะแนน

โดยเมื่อผู้ตอบรวมคะแนนทุกข้อได้คะแนนเท่าไร สามารถเปรียบเทียบกับเกณฑ์ปกติที่กำหนดดังนี้

คะแนน 33 – 76 แสดงถึงการมีคุณภาพชีวิตที่ไม่ดี

คะแนน 77 – 120 แสดงถึงการมีคุณภาพชีวิตกลาง ๆ

คะแนน 121 – 165 แสดงถึงการมีคุณภาพชีวิตที่ดี

องค์ประกอบ	การมีคุณภาพชีวิตที่ไม่ดี	การมีคุณภาพชีวิตกลางๆ	การมีคุณภาพชีวิตที่ดี
ด้านสุขภาพกาย	7 - 18	19 - 29	30 - 40
ด้านจิตใจ	6 - 14	15 - 22	23 - 30
ด้านสัมพันธภาพทางสังคม	3 - 7	8 - 11	12 - 15

ด้านสิ่งแวดล้อม	9 - 20	21 - 32	33 - 45
ด้านการเมือง	6 - 14	15 - 22	23 - 30
คุณภาพชีวิตโดยรวม	33 - 76	77 - 120	121 - 165

การแปลผล

กลุ่ม 1 ด้านลบ (2 5 12) แต่ละข้อให้คะแนนดังนี้

กลุ่ม 2 ด้านบวก แต่ละข้อให้คะแนนดังนี้

ตอบ ไม่เลย ให้ 5 คะแนน	ตอบ ไม่เลย ให้ 1 คะแนน
ตอบ เล็กน้อย ให้ 4 คะแนน	ตอบ เล็กน้อย ให้ 2 คะแนน
ตอบ ปานกลาง ให้ 3 คะแนน	ตอบ ปานกลาง ให้ 3 คะแนน
ตอบ มาก ให้ 2 คะแนน	ตอบ มาก ให้ 4 คะแนน
ตอบ มากที่สุด ให้ 1 คะแนน	ตอบ มากที่สุด ให้ 5 คะแนน

การแปลผล คุณภาพชีวิต (หลังโควิด)

คะแนนคุณภาพชีวิตมีคะแนน 33 – 165 คะแนน

โดยเมื่อผู้ตอบรวมคะแนนทุกข้อได้คะแนนเท่าไร สามารถเปรียบเทียบกับเกณฑ์ปกติที่กำหนดดังนี้

คะแนน 33 – 76 แสดงถึงการมีคุณภาพชีวิตที่ไม่ดี

คะแนน 77 – 120 แสดงถึงการมีคุณภาพชีวิตกลาง ๆ

คะแนน 121 – 165 แสดงถึงการมีคุณภาพชีวิตที่ดี

องค์ประกอบ	การมีคุณภาพชีวิตที่ไม่ดี	การมีคุณภาพชีวิตกลางๆ	การมีคุณภาพชีวิตที่ดี
ด้านสุขภาพกาย	8 - 18	19 - 29	30 - 40
ด้านจิตใจ	6 - 14	15 - 22	23 - 30
ด้านสัมพันธภาพทางสังคม	3 - 7	8 - 11	12 - 15
ด้านสิ่งแวดล้อม	9 - 20	21 - 32	33 - 45
ด้านการเมือง	6 - 14	15 - 22	23 - 30
คุณภาพชีวิตโดยรวม	33 - 76	77 - 120	121 - 165

บทที่ 4

ผลการวิเคราะห์ข้อมูล

คุณภาพชีวิตของนักศึกษาในรั้วมหาวิทยาลัยเป็นเรื่องจำเป็นที่หน่วยงานที่ภายในมหาวิทยาลัย โดยเฉพาะผู้ที่ได้รับมอบหมายให้ดูแลเกี่ยวกับกิจการนักศึกษาจะต้องให้ความสำคัญ และต้องมีการพัฒนารูปแบบและวิธีการในการเสริมสร้างศักยภาพหรือคุณภาพชีวิตของนักศึกษาให้สอดคล้องกับสภาพแวดล้อมที่เปลี่ยนแปลงไปของสังคม จึงเป็นโจทย์ที่ท้าทายสำหรับมหาวิทยาลัย สงฆ์ที่มีนักศึกษาที่แตกต่างหลากหลายอยู่ภายในรั้วของมหาวิทยาลัย การหล่อเลี้ยงด้วยธรรมะผสมกับ วิชาการความรู้ก้าวหน้าทางเทคโนโลยีเป็นสิ่งที่อาจจะดูห่างไกล การจะยึดคำ “ธรรมะย่อมชนะ ธรรม” ก็อาจจะไม่ทันเวลาสำหรับโลกในยุคปัจจุบัน โดยเฉพาะอย่างยิ่งการเกิดโรคระบาดที่ไม่ คาดคิดเมื่อปลายปี 2562 ทอดยาวมาถึงปี 2565 คาบเกี่ยวมาถึง 2566 ยิ่งคงทิ้งร่องรอยความ กระทบกบปณความรู้สึกสูญเสีย หวาดระแวง ในความทรงจำของคนทั้งโลก และไม่ช้าหลายคนจะ พยายามลืมหេตุดการณ์เหล่านี้ เพื่อจะต้องมีชีวิตที่ก้าวเดินต่อไปข้างหน้า แต่บางคนอาจจะต้อง หยุดชะงักการเดินทางด้วยเหตุผลในเรื่องของร่างกาย จิตใจ คนรอบข้าง สภาพแวดล้อมทางสังคม และกฎเกณฑ์ของรัฐ ที่ไม่เหมือนเดิมอีกต่อไป ดังนั้น งานวิจัยนี้จึงเป็นจุดเริ่มต้นของมหาวิทยาลัย มหามกุฏราชวิทยาลัยที่จะทำการสำรวจเกี่ยวกับคุณภาพชีวิตของนักศึกษา และพยายามที่จะ ออกแบบแนวทางให้นักศึกษาได้สามารถรักษาและพัฒนาส่งเสริมคุณภาพชีวิตของตนเองภายใต้ สภาพแวดล้อมของการเมือง เศรษฐกิจ สังคมและวัฒนธรรมที่เปลี่ยนไป

การศึกษาและวิจัยอาจจะไม่สามารถตอบโจทย์ถึงการพัฒนาคุณภาพชีวิตของทุกคนได้ แต่ อย่างน้อยทุกคนที่เป็นตัวแทนในการให้ข้อมูลและสะท้อนความคิดเห็น ก็สามารถเป็นแรงกระตุ้นหรือ ผลักดันให้สิ่งใหม่เกิดขึ้นได้ในอนาคตต่อไป ทั้งนี้ ผู้วิจัยจะได้นำเสนอผลการศึกษาและวิเคราะห์ข้อมูล ตามวัตถุประสงค์เพื่อหาคำตอบไปสู่ปัญหาหลักของงานวิจัยเรื่องนี้ ที่ต้องการหารูปแบบหรือแนวทาง ในการพัฒนาคุณภาพชีวิตของนักศึกษามหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย โดยจะนำเสนอในส่วนแรก คือ ปัญหาและคุณภาพชีวิตนักศึกษามหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย ในสถานการณ์โรคติดเชื้อ ไวรัสโคโรนา 2019 ส่วนที่สอง เปรียบเทียบคุณภาพชีวิตนักศึกษามหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย ในสถานการณ์โรคติดเชื้อไวรัสโคโรนา 2019 ส่วนที่สาม ปัจจัยที่ส่งผลต่อคุณภาพชีวิตนักศึกษามหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย ในสถานการณ์โรคติดเชื้อไวรัสโคโรนา 2019 ส่วนที่สี่ รูปแบบการ พัฒนาคุณภาพชีวิตนักศึกษามหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัยในยุคหลังโควิด-19 และส่วนสุดท้าย เป็นการนำเสนอรูปแบบหรือแนวทางในการพัฒนาคุณภาพชีวิตของนักศึกษามหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย

4.1 ปัญหาและคุณภาพชีวิตของนักศึกษามหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัยในสถานการณ์โรคติดเชื้อไวรัสโคโรนา 2019

4.1.1 สถานการณ์และผลกระทบจากการแพร่ระบาดของเชื้อไวรัสโคโรนา 2019

ปี พ.ศ. 2563 มนุษย์ต้องเผชิญกับวิกฤตคุณภาพชีวิตที่หนักหน่วงด้วยการแพร่ระบาดของโรคติดเชื้อไวรัสโคโรนา 2019 ซึ่งพบผู้ป่วยครั้งแรกที่เมืองอู่ฮั่น ประเทศจีน และได้แพร่ระบาดออกไปอย่างรวดเร็วจนส่งผลกระทบต่อทั่วโลก ซึ่งทำให้ผู้ป่วยที่ได้รับเชื้อโรคนี้อาจมีอาการป่วยที่รุนแรงแตกต่างกันไปจนถึงขั้นเสียชีวิต โดยที่ไม่มียาหรือวัคซีนในการป้องกัน เพราะเป็นโรคอุบัติใหม่ ทำให้เกิดผลกระทบขึ้นมากมายกับการดำเนินชีวิตของผู้คน และระบบเศรษฐกิจต้องหยุดชะงัก ด้วยมาตรการต่าง ๆ ที่ทุกประเทศพยายามจะลดการแพร่ระบาดของเชื้อโรคนี้ไม่ให้แพร่กระจาย ในระหว่างที่หลายประเทศก็พยายามศึกษาและค้นคว้าผลิตวัคซีนขึ้นมาขายยังเชื่อดังกล่าว และในปี 2021 จึงได้มีการผลิตวัคซีนออกมาใช้เพื่อป้องกันได้เป็นผลสำเร็จ ท่ามกลางความกังขาของต้นตอที่มาของการแพร่ระบาดของเชื้อโรคดังกล่าว

การแพร่ระบาดของโรคติดเชื้อไวรัสโคโรนา 2019 ส่งผลกระทบอย่างกว้างขวาง ทั้งด้านเศรษฐกิจ การเมือง และสังคม ของทุกประเทศ และยังส่งผลกระทบโดยตรงต่อการดำเนินชีวิตและคุณภาพชีวิตของประชาชนทุกกลุ่มวัย โดยเฉพาะด้านสุขภาพ ซึ่งในปี 2563 ศูนย์ปฏิบัติการด้านนวัตกรรมการแพทย์ และการวิจัยและพัฒนา วช. กระทรวงการอุดมศึกษา วิทยาศาสตร์ วิจัยและนวัตกรรมได้รายงานสถิติผู้ติดเชื้อสะสมจากโรคโควิด-19 ณ วันที่ 30 ธันวาคม 2563 ทั่วโลกจำนวนนับ 10 ล้านคน ดังนี้

ตารางที่ 4.1 ผู้ติดเชื้อสะสมจากโรคโควิด-19 ทั่วโลก ณ วันที่ 30 ธันวาคม 2563

อันดับ	ประเทศ	จำนวนผู้ติดเชื้อสะสม
1	สหรัฐอเมริกา	19,977,704
2	อินเดีย	10,245,326
3	บราซิล	7,564,117
4	รัสเซีย	3,131,550
5	ฝรั่งเศส	2,574,041
6	สหราชอาณาจักร	2,382,865
7	ตุรกี	2,178,580
8	อิตาลี	2,067,487
9	สเปน	1,906,057
10	เยอรมนี	1,691,707

อันดับ	ประเทศ	จำนวนผู้ติดเชื้อสะสม
81	จีน	87,027
139	ไทย	6,690

สถานการณ์การแพร่ระบาดของเชื้อไวรัสโคโรนา 2019 สร้างความเสียหายเป็นวงกว้าง ไม่เพียงแต่ทำให้ผู้ป่วยเป็นโรคหายใจติดขัดและเสียชีวิต แต่ยังมีผลกระทบทางสังคมและเศรษฐกิจด้วย โดยผลกระทบหลัก ๆ ได้แก่

1. ด้านสุขภาพ โรคติดเชื้อโควิด-19 ทำให้มีผู้เสียชีวิตและผู้ป่วยจำนวนมาก เนื่องจากเป็นโรคอุบัติใหม่ที่หายารักษาได้ยาก และการศึกษาค้นคว้าวัคซีนป้องกันต้องใช้ระยะเวลานาน โดยเฉพาะประเทศต่าง ๆ ที่มีระบบการดูแลสุขภาพของประเทศที่เปราะบาง เพราะลำพังการป้องกันโรคระบาดที่มีอยู่เดิมก็ลำบากอยู่แล้ว เมื่อต้องเผชิญกับการแพร่ระบาดของโรคอุบัติใหม่ทำให้ส่งผลกระทบต่อสุขภาพของคนภายในประเทศอย่างหนัก เช่น กลุ่มประเทศในทวีปแอฟริกา แต่สิ่งที่เราสามารถเห็นได้ชัดเจนคือ ทุกคนมีโอกาสที่จะเผชิญกับการติดเชื้อมากกว่าได้อย่างเสมอภาคกัน ไม่ว่าจะเป็ชนชั้นใดก็ตาม

2. ด้านเศรษฐกิจ ประเทศทั่วโลกทั้งหมดใช้นโยบายการระงับการเดินทางและการปิดร้านค้าทำให้เศรษฐกิจตกต่ำ ส่งผลต่อการเติบโตของ GDP โลก ซึ่งเกิดภาวะถดถอยทั่วโลก อีกทั้งทั่วโลกได้ทุ่มงบประมาณไปในเรื่องของการดูแลสุขภาพและการป้องกันการแพร่ระบาดของเชื้อไวรัสโคโรนา 2019 ซึ่งการแพร่ระบาดส่งผลกระทบต่อห่วงโซ่อุปทานและการค้าระหว่างประเทศ จากการปิดพรมแดน การจำกัดการเคลื่อนย้ายของผู้คน ทำให้คนจำนวนมากต้องตกงาน (โสภิต นาสืบ, 2564 : 3) การแพร่ระบาดของโรคดังกล่าว เป็นสาเหตุปัจจัยที่ส่งผลให้ระบบเศรษฐกิจต้องทรุดตัวลงทั่วโลก แต่ในทางกลับกันก็เกิดธุรกิจรูปแบบใหม่ผ่านระบบออนไลน์มากยิ่งขึ้น เพื่อเป็นการหาทางออกในการดำรงชีวิต และสร้างโอกาสให้กับผู้ที่ต้องตกงานได้มีอาชีพเลี้ยงตัวเองและครอบครัวให้อยู่รอดได้ในสถานการณ์การหยุดชะงักของธุรกิจหลาย ๆ อย่าง

3. ผลกระทบต่อสถานะการจ้างงาน การแพร่ระบาดของโรคโควิด-19 ส่งผลไปถึงผู้ใช้แรงงานที่มีการจ้างงานและรายได้ที่แตกต่างกัน การคุ้มครองแรงงานสำหรับคนที่รายได้น้อยก็จะได้รับการคุ้มครองจากตลาดแรงงานน้อยตามไปด้วย ซึ่งสำหรับคนที่ได้รับค่าจ้างเป็นรายวันเมื่อต้องลาป่วยก็จะได้ไม่ได้รับแรง อีกทั้งเมื่อโรงงานอุตสาหกรรมต้องปิดทำการ ก็ส่งผลกระทบต่อแรงงานที่มีรายได้น้อยด้วย เช่น กลุ่มผู้ค้าปลีก ร้านอาหาร เป็นต้น โดยเฉพาะประเภทอุตสาหกรรมที่ต้องมีปฏิสัมพันธ์ระหว่างแรงงานกับลูกค้าอย่างธุรกิจบริการต่าง ๆ

4. ด้านสังคม การเกิดความกังวลและความหวุ่นไหวในสังคม ทำให้มีผู้ป่วยจิตและความเหนื่อยใจ ประกอบกับนโยบายของภาคการเมืองและภาครัฐในการสกัดกั้นการแพร่ระบาดของเชื้อ

ไวรัสโคโรนา 2019 ที่เดินเครื่องใช้มาตรการการปิดเมือง ห้ามการเดินทางและเคลื่อนย้ายผู้คน มาตรการ Lock Down เพื่อปิดห้าง ร้านค้า สถานบันเทิง รวมถึงการปิดน่านฟ้าห้ามเที่ยวบินระหว่างประเทศ เกิดผลกระทบต่อทั้งด้านสังคมและเศรษฐกิจ เกิดการเลือกปฏิบัติอย่างชัดเจนต่อผู้มีรายได้น้อย แรงงานไม่ประจำ และผู้ที่ไม่มีการประกันรายได้ใด ๆ ผู้คนจำนวนมากไม่น้อยต้องตกงานพบกับความยากลำบากและความไม่แน่นอน ขาดรายได้จากการปิดกิจการชั่วคราว หรือถูกเลิกจ้าง ทำให้ขาดรายได้และขาดโอกาสในการเข้าถึงปัจจัยสี่ที่จำเป็นในการดำรงชีวิต ทั้งอาหาร ที่พัก อีกทั้งการเข้าถึงบริการสาธารณสุขที่เกิดความเหลื่อมล้ำระหว่างคนกลุ่มต่าง ๆ ในขณะที่เด็กหลายคนขาดโอกาสในการศึกษาทางไกลที่ต้องใช้อินเทอร์เน็ตและอุปกรณ์ที่ทันสมัย (ศศิสมนต์ วิริยากุล, 2563) การแพร่ระบาดของเชื้อไวรัสโคโรนา 2019 ส่งผลกระทบต่อทางสังคมอย่างมากสำหรับกลุ่มคนเปราะบาง กลุ่มคนไร้ที่พึ่ง และคนทุกเพศทุกวัย ในขณะที่ทุกภาคส่วนพยายามหาแนวทางแก้ไขและช่วยเหลือ ซึ่งทำได้ล่าช้าและไม่ทั่วถึงในขณะที่การแพร่ระบาดมีความรุนแรง แต่เมื่อมีการค้นพบวัคซีนและมั่นใจในระดับหนึ่งที่น่ามาใช้คนมนุษย์ ก็เกิดความหวังว่าสถานการณ์จะกลับคืนมาได้โดยเร็วหรือดีขึ้นตามลำดับ และต้องค่อย ๆ ใช้เวลาในการฟื้นฟู

5. การศึกษา การเรียนการสอนทางการศึกษาถูกเปลี่ยนแปลงเป็นการเรียนออนไลน์ ทำให้มีปัญหาเกี่ยวกับการเข้าถึงเทคโนโลยีและการเรียนรู้ สถานศึกษาต้องปรับตัวอย่างรวดเร็ว และกระตือรือร้น ส่งผลถึงเด็กนักเรียนที่ขาดความพร้อมทางด้านเครื่องมือสื่อสารที่ทันสมัยและการเข้าถึงเทคโนโลยีที่ไม่เท่าเทียมกันในแต่ละพื้นที่ เด็กหลายคนต้องหลุดออกจากระบบในการศึกษาด้วยความไม่พร้อม และการปรับตัวของสถานศึกษาที่ไม่สามารถแก้ไขปัญหาได้อย่างรวดเร็วและขาดความยืดหยุ่น ประกอบกับการปรับตัวของบุคลากรทางการศึกษาที่ยังยึดติดอยู่กับวิธีการศึกษาในรูปแบบเดิม เป็นผลให้ต้องใช้เวลามากกว่าจะตั้งหลักได้ และหันมาใช้เทคโนโลยีกันอย่างคล่องแคล่ว แต่อีกปัญหาหนึ่งก็คือ การเรียนไม่เข้าใจในเนื้อหา สภาพแวดล้อมที่ไม่เอื้อในการเรียน เด็กขาดสมาธิ ทำให้เรียนไม่รู้เรื่อง พ่อแม่ผู้ปกครองต้องคอยกำกับควบคุมหรือในระดับประถมก็จะต้องเข้าเรียนไปกับเด็กด้วย ในระดับมหาวิทยาลัยการเรียนผ่านระบบออนไลน์กลับทำให้นักศึกษาขาดความสนใจในการเรียน และรู้สึกเบื่อเมื่ออาจารย์ผู้สอนยังคงใช้รูปแบบการบรรยายแบบเดียวกับในชั้นเรียนปกติ ทั้งนี้ จากการแพร่ระบาดของไวรัสโควิด 2019 เด็กและเยาวชนกว่าพันล้านคนใน 180 ประเทศ ได้รับผลกระทบจากการปิดสถานศึกษาชั่วคราว

กล่าวโดยสรุปแล้ว สถานการณ์การแพร่ระบาดของเชื้อไวรัสโคโรนา 2019 ทำให้การดำเนินชีวิตของคนทั่วโลกเปลี่ยนแปลงไปอย่างมาก กิจกรรมต่าง ๆ ต้องเปลี่ยนรูปแบบวิธีการบางอย่างต้องถูกยกเลิกไปแล้วใช้วิธีการอื่นแทนหรือถึงขั้นงดการกระทำไปเลยโดยไม่สามารถนำกลับมาดำเนินการได้อีก ช่วงเวลาดังกล่าวส่งผลต่อสภาพจิตใจของคนทั่วโลก เกิดสภาวะซึมเศร้าจากการขาดปฏิสัมพันธ์ของมนุษย์ซึ่งเป็นสัตว์สังคม คนบางกลุ่มต้องถูกซ้ำเติมความทุกข์ยากจากปัญหา

การแพร่ระบาดของโรคดังกล่าว สุขภาพที่ย่ำแย่หลังจากฟื้นตัวจากอาการของโรค และผลกระทบข้างเคียงจากวัคซีนที่มีอาการแตกต่างกัน ที่สำคัญคือทั้งผลกระทบจากโรคและวัคซีนสามารถส่งผลถึงขั้นเสียชีวิตด้วยสาเหตุต่าง ๆ ที่ยังไม่มีที่ยืนยันอย่างชัดเจน อีกทั้งผลกระทบระยะยาวที่เกิดขึ้นกับร่างกาย สังคมเกิดความหวาดระแวง คนไม่กล้าทำกิจกรรมรวมกลุ่มร่วมกัน อุปกรณ์ป้องกันตัวทุกชนิดมีพร้อมติดตัวทุกคน จนเกิดสถานการณ์คาดเคลื่อน เช่น หน้ากากอนามัย แอลกอฮอล์ ชุด PPE สถานที่รักษา เป็นต้น ช่วงสถานการณ์ที่เกิดการแพร่ระบาดของโรคโควิด-19 ถือได้ว่าคุณภาพชีวิตของคนทั่วโลกกำลังตกอยู่ในภาวะวิกฤตเลยทีเดียว รัฐบาลหลายประเทศมีการออกมาตรการหลายอย่างเพื่อลดการแพร่ระบาดของเชื้อโรค ถึงขั้นยอมสูญเสียรายได้จากกิจกรรมทางธุรกิจต่าง ๆ ซึ่งถือว่า ช่วงเวลาดังกล่าวเศรษฐกิจของโลกกำลังแข่งขันกันสูงระหว่างข้ามหาอำนาจต่าง ๆ ของโลก ต้องหยุดชะงักลงเกือบทั้งหมด เพื่อหันมาดำเนินการสนับสนุนทางด้านสาธารณสุขในการรักษาชีวิตของคนในประเทศ เช่น สาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนจีน ออกนโยบายโควิดเป็นศูนย์ โดยกักบริเวณคนภายในประเทศ รวมไปถึงการกักบริเวณให้อยู่ภายในที่พักอย่างเข้มงวด หากตรวจพบผู้ที่ติดเชื้อไวรัสโคโรนา 2019 สำหรับประเทศไทย ทางด้านฝ่ายการเมืองมีการอาศัยสถานการณ์ดังกล่าวเพื่อยุติการเรียกร้องชุมนุมของกลุ่มคนที่เห็นต่างทางการเมือง โดยใช้กฎหมายในสถานการณ์ฉุกเฉินในการปกครองประเทศ ห้ามการชุมนุม ปิดสถานบริการ สถานบันเทิง ห้าง ร้าน โรงเรียน มหาวิทยาลัย และสถานที่ราชการต่าง ๆ และปรับวิธีการทำงานให้เหมาะสมกับสถานการณ์ ซึ่งส่งผลกระทบต่อการทำงานของประชาชนพอสมควร

4.1.2 ปัญหาและคุณภาพชีวิตของนักศึกษา

จากการแพร่ระบาดของโควิด-19 ทำให้หน่วยงานต่าง ๆ ได้รับผลกระทบ โดยเฉพาะด้านการศึกษา ทำให้การเรียนปั่นป่วนคลาดเคลื่อน และหยุดชะงักไปชั่วขณะกว่าจะตั้งตัวและจัดระเบียบกันใหม่ รวมถึงมหาวิทยาลัยด้วย ซึ่งแต่ละสถาบันได้มีการประกาศกำหนดการ มาตรการการรับมือกับสถานการณ์การแพร่ระบาดของโควิด-19 แตกต่างกันไป โดยหลัก ๆ คือ งดการเคลื่อนย้ายคนถ้าไม่จำเป็น การทำงานจากที่พำนัก การเรียนการสอนแบบผสมผสานหรือเป็นแบบออนไลน์ มีการตรวจสอบและรายงานการเดินทางไปยังพื้นที่เสี่ยงทั้งของบุคลากรและนักศึกษา การมีมาตรการกักตัวหากพบว่าเข้าไปในพื้นที่เสี่ยง การยกเลิกกิจกรรมที่ต้องนำคนมารวมกันจำนวนมาก รวมไปถึงงานประเพณีต่าง ๆ มาตรการเว้นระยะห่าง และการใส่หน้ากาก การล้างมือและฉีดพ่นน้ำยาฆ่าเชื้อหากพบว่ามีผู้ติดเชื้อเข้ามาในสถานที่ การประกาศปิดสถานศึกษา มาตรการเหล่านี้ส่งผลให้ระบบการเรียนการสอนต้องจัดระเบียบกันใหม่ทั้งหมด

มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัยซึ่งมีทั้งนักศึกษาที่เป็นบรรพชิตและคฤหัสถ์ ต่างก็ประสบกับปัญหาในเรื่องของการเดินทาง การขาดรายได้ การขาดอุปกรณ์ในการศึกษา สัญญาณอินเทอร์เน็ตเข้าไม่ถึง การขาดความสนใจในการเรียนออนไลน์ ซึ่งจากการศึกษาคุณภาพชีวิตของ

นักศึกษาในช่วงที่เกิดการแพร่ระบาดของโรคติดเชื้อไวรัสโคโรนา 2019 แล้วพบว่า คุณภาพชีวิตของนักศึกษาอยู่ในระดับกลาง ๆ จากการศึกษาเกี่ยวกับคุณภาพชีวิตของนักศึกษา 5 ด้าน ได้แก่ ด้านร่างกาย ด้านจิตใจ ด้านความสัมพันธ์ทางสังคม ด้านสิ่งแวดล้อม และด้านการมีส่วนร่วมหรือการแสดงออก ซึ่งหากเปรียบเทียบกับระดับคุณภาพชีวิตในช่วงก่อนที่จะเกิดการระบาดของโรคไม่ต่างไปจากที่เคยเป็นอยู่ก่อน ดังตารางที่ 4.2 และ 4.3

ตารางที่ 4.2 ระดับคุณภาพชีวิตก่อนสถานการณ์การแพร่ระบาดของโรคติดเชื้อไวรัสโคโรนา 2019

ระดับคุณภาพชีวิต	จำนวน	ร้อยละ
คุณภาพชีวิตไม่ดี	23	5.26
คุณภาพชีวิตกลาง ๆ	283	64.76
คุณภาพชีวิตดี	131	29.98
	437	100.00

หลังจากเกิดการแพร่ระบาดของเชื้อไวรัสโคโรนา ซึ่งเป็ยเชื้อไวรัสกลุ่มอาการทางเดินหายใจเฉียบพลันรุนแรงขึ้นเมื่อปลายปี 2562 ณ นครอู่ฮั่น มณฑลหูเป่ย์ ประเทศจีน และได้แพร่กระจายไปทั่วโลกตั้งแต่นั้นมา และเกิดผลกระทบอย่างกว้างขวาง มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย ได้มีการออกมาตรการมาเป็นระยะตามนโยบายของรัฐบาลและกระทรวงการอุดมศึกษา วิทยาศาสตร์ วิจัยและนวัตกรรม ตั้งแต่เดือนกุมภาพันธ์ 2563 ให้มีการเฝ้าระวัง ยกเลิกการเรียนการสอนและกิจกรรมรวมกลุ่มหากพบเจอบุคลากรหรือนักศึกษาที่เป็นกลุ่มเสี่ยง ห้ามการเดินทางไปยังประเทศกลุ่มเสี่ยง จนกระทั่งในเดือนมีนาคม 2563 มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัยได้มีการประกาศงดการจัดการเรียนการสอนในส่วนกลาง โดยให้จัดการเรียนการสอนในรูปแบบออนไลน์รวมทั้งวิทยาเขตและวิทยาลัยให้เปลี่ยนรูปแบบการเรียนการสอนเป็นรูปแบบออนไลน์ทั้งหมดโดยเร็ว จนกระทั่ง ในช่วงปลายเดือนต้องออกประกาศปิดทำการมหาวิทยาลัยชั่วคราว ถือว่าสถานการณ์ในช่วงเวลาดังกล่าวถึงขั้นวิกฤต สถานประกอบการ หน่วยงานราชการ ร้านค้าต่าง ๆ ล้วนต้องปิดกิจการและการทำงานลง และใช้รูปแบบการทำงานที่บ้าน หรือ work from home และการประชุม การเรียนการสอนแบบออนไลน์ร้อยละ 90 ซึ่งกลายเป็นปัญหาถกเถียงกันถึงประสิทธิภาพในผลลัพธ์ทางการศึกษาที่เกิดขึ้น แต่เมื่อสถานการณ์บังคับจึงจำเป็นต้องดำเนินการผ่อนผันและพัฒนาวิธีการกันจนสถานการณ์คลี่คลายลง และเหตุการณ์ดังกล่าวยังส่งผลดีต่อความก้าวหน้าทางเทคโนโลยีสารสนเทศและการผลักดันนโยบายไทยแลนด์ 4.0 ของรัฐบาลให้เห็นเป็นรูปธรรมอย่างรวดเร็ว มีการใช้รูปแบบเงินผ่านระบบอิเล็กทรอนิกส์ การพัฒนาระบบ e-service ต่าง ๆ ขึ้นมากมาย จากมาตรการต่าง ๆ ทั้งที่เป็นนโยบายของภาครัฐส่งต่อมายังหน่วยงานต่าง ๆ การให้ความรู้เกี่ยวกับสถานการณ์

การเฝ้าระวัง และการปฏิบัติตัวในระยะเวลาที่เกิดการแพร่ระบาดของโรค ทำให้การควบคุมสถานการณ์การแพร่ระบาดของโรคเชื้อไวรัสโคโรนา 2019 ของประเทศไทยได้รับความชื่นชมจากนานาชาติว่า บริหารสถานการณ์โควิดได้ดี จึงเป็นส่วนหนึ่งส่งผลต่อคุณภาพชีวิตของประชาชนคนไทยที่เสี่ยงต่อการติดเชื้อดังกล่าวรุนแรงน้อยกว่าประเทศอื่น ๆ และการตั้งศูนย์บริหารสถานการณ์โควิด 19 (ศบค.) ร่วมกับการประกาศใช้ พ.ร.ก.การบริหารในสถานการณ์ฉุกเฉินที่มีนายกรัฐมนตรีเป็นผู้อำนวยการ ศบค. เพื่อบูรณาการการทำงานหน่วยงานต่าง ๆ ทุกกระทรวงและทุกภาคส่วนที่เกี่ยวข้องทั้งภาครัฐและภาคเอกชน ทำให้เกิดเอกภาพในการสั่งการและการทำงานไปในทิศทางเดียวกัน มาตรการต่าง ๆ ที่มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัยประกาศเพื่อดำเนินการให้เป็นไปตามนโยบายของภาครัฐ ส่งผลให้นักศึกษาต้องหยุดเรียน บางส่วนเดินทางกลับภูมิลำเนา บางส่วนพักอาศัยอยู่ในหอพักของมหาวิทยาลัยซึ่งถือเป็นบริการหนึ่งที่มหาวิทยาลัยจัดให้มีบริการสำหรับนักศึกษาที่เดินทางมาจากต่างจังหวัด และในบางวิทยาเขต เช่น วิทยาเขตอีสาน ก็จัดให้มีหอพักนักศึกษา โดยเสียค่าใช้จ่ายในราคาถูก ทั้งบรรพชิตและคฤหัสถ์สามารถเข้าใช้บริการได้ มีการแบ่งเป็นหอพักสำหรับนักศึกษาชาย และนักศึกษาหญิง

สำหรับนักศึกษาที่เดินทางกลับไปพักอาศัยกับครอบครัวที่บ้าน ไม่ต้องเดินทางจึงเป็นการช่วยลดปัญหาการติดเชื้อและแพร่กระจายเชื้อโรคไปด้วย และนักศึกษาได้ช่วยครอบครัวในการทำงานสร้างความสัมพันธ์ภายในครอบครัว ได้อาศัยอยู่ในสภาพแวดล้อมที่คุ้นเคย ลดค่าใช้จ่ายในการเดินทางไปและกลับระหว่างมหาวิทยาลัยและที่พัก แต่สิ่งที่เป็นปัญหาคือ การเข้าเรียนในระบบออนไลน์ทำได้ยากหรือไม่มีประสิทธิภาพในการเรียน เหตุผลส่วนหนึ่งเกิดจากความไม่พร้อมเรื่องของอุปกรณ์ และสัญญาณอินเทอร์เน็ตที่ไม่ครอบคลุม การมีค่าใช้จ่ายเพิ่มมากขึ้น สภาพแวดล้อมหรือบรรยากาศในการเรียนไม่เอื้ออำนวยต่อการเรียน ขาดสมาธิในการเรียน และต้องช่วยครอบครัวทำงาน ทำให้สรุปผลการวิเคราะห์ข้อมูลจากกลุ่มตัวอย่างหลังจากที่เกิดสถานการณ์การแพร่ระบาดของโรคติดเชื้อไวรัสโคโรนา 2019 แล้ว มีระดับคุณภาพชีวิตกลาง ๆ คิดเป็นร้อยละ 76.88 รายละเอียดดังตารางที่ 4.3

ตารางที่ 4.3 ระดับคุณภาพชีวิตหลังเกิดสถานการณ์การแพร่ระบาดของโรคติดเชื้อไวรัสโคโรนา 2019

ระดับคุณภาพชีวิต	จำนวน	ร้อยละ
คุณภาพชีวิตไม่ดี	34	7.79
คุณภาพชีวิตกลาง ๆ	336	76.88
คุณภาพชีวิตดี	67	15.33
	437	100.00

จากตารางที่ 4.3 ภาพรวมระดับคุณภาพชีวิตของนักศึกษามหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัยหลังจากที่เกิดสถานการณ์การแพร่ระบาดของโรคติดเชื้อไวรัสโคโรนา 2019 แล้ว พบว่า นักศึกษาส่วนใหญ่ จำนวน 336 รูป/คน คิดเป็นร้อยละ 76.88 มีคุณภาพชีวิตกลาง ๆ โดยมีนักศึกษา จำนวน 67 รูป/คน คิดเป็นร้อยละ 15.33 ที่มีคุณภาพชีวิตดี และนักศึกษาจำนวน 34 รูป/คน คิดเป็น ร้อยละ 7.79 มีคุณภาพชีวิตไม่ดี

ทั้งนี้ เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน ซึ่งประกอบด้วย 5 ด้าน คือ คุณภาพชีวิตด้านร่างกาย คุณภาพชีวิตด้านจิตใจ คุณภาพชีวิตด้านความสัมพันธ์ทางสังคม คุณภาพชีวิตด้านสิ่งแวดล้อม และ คุณภาพชีวิตด้านสิทธิและเสรีภาพทางการเมือง ทุกด้านสอดคล้องกับระดับคุณภาพชีวิตในภาพรวม รายละเอียดดังตารางที่ 4.4

ตารางที่ 4.4 ระดับคุณภาพชีวิตรายด้านของนักศึกษามหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัยหลังเกิด สถานการณ์การแพร่ระบาดของโรคติดเชื้อไวรัสโคโรนา 2019

รายการ	ระดับคุณภาพชีวิตหลังเกิดการแพร่ระบาดของโควิด-19		
	ไม่ดี	กลาง ๆ	ดี
ด้านร่างกาย	50 (11.44)	376 (86.04)	11 (2.52)
ด้านจิตใจ	54 (12.35)	329 (75.28)	54 (12.35)
ด้านความสัมพันธ์ทางสังคม	52 (11.89)	262 (59.95)	123 (28.14)
ด้านสิ่งแวดล้อม	41 (9.38)	314 (71.85)	82 (18.76)
ด้านสิทธิและเสรีภาพทางการเมือง	55 (12.58)	298 (68.19)	84 (19.22)

จากตารางที่ 4.4 หลังสถานการณ์การแพร่ระบาดของโรคติดเชื้อไวรัสโคโรนา 2019 นักศึกษากลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่มีระดับคุณภาพชีวิตกลาง ๆ และเมื่อพิจารณารายด้าน ยังพบว่า ในทุก ด้านระดับคุณภาพชีวิตของนักศึกษาส่วนใหญ่ก็อยู่ในระดับกลาง ๆ เช่นกัน โดยคุณภาพชีวิตด้าน ร่างกาย นักศึกษาจำนวน 376 รูป/คน คิดเป็นร้อยละ 86.04 คุณภาพชีวิตด้านจิตใจ นักศึกษาจำนวน 329 รูป/คน คิดเป็นร้อยละ 75.28 คุณภาพชีวิตด้านความสัมพันธ์ทางสังคม นักศึกษาจำนวน 262 รูป/คน คิดเป็นร้อยละ 59.95 คุณภาพชีวิตด้านสิ่งแวดล้อม นักศึกษาจำนวน 314 รูป/คน คิดเป็น

ร้อยละ 71.85 และคุณภาพชีวิตด้านสิทธิและเสรีภาพทางการเมือง นักศึกษาจำนวน 298 รูป/คน คิดเป็นร้อยละ 68.19

ในการวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยได้ตั้งสมมติฐานไว้คือ คุณภาพชีวิตของนักศึกษามหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัยก่อนและหลังสถานการณ์การแพร่ระบาดของโรคติดเชื้อไวรัสโคโรนา 2019 เป็นอย่างไร

สมมติฐานทางสถิติ

H_0 : $\mu_{pre-test} - \mu_{post-test} = 0$ คุณภาพชีวิตนักศึกษา ก่อนและหลังการแพร่ระบาดของโรคติดเชื้อไวรัสโคโรนา 2019 ไม่แตกต่างกัน

H_1 : $\mu_{pre-test} - \mu_{post-test} \neq 0$ คุณภาพชีวิตนักศึกษา ก่อนและหลังการแพร่ระบาดของโรคติดเชื้อไวรัสโคโรนา 2019 แตกต่างกัน

จากผลการเก็บรวบรวมข้อมูลแบบสอบถาม สรุปได้ว่า คุณภาพชีวิตของนักศึกษามหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัยก่อนและหลังการแพร่ระบาดของโรคติดเชื้อไวรัสโคโรนา 2019 แตกต่างกัน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 แสดงให้เห็นว่าการแพร่ระบาดของโรคติดเชื้อไวรัสโคโรนา 2019 มีผลทำให้คุณภาพชีวิตของนักศึกษาเปลี่ยนแปลงไป ดังข้อมูลทางสถิติในตารางที่ 4.5

ตารางที่ 4.5 แสดงค่าเฉลี่ย ค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และค่าสถิติที่ใช้ในการทดสอบสมมติฐานของการเปรียบเทียบคุณภาพชีวิตของนักศึกษามหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัยก่อนและหลังการแพร่ระบาดของโรคติดเชื้อไวรัสโคโรนา 2019

ประเด็นการเปรียบเทียบ	ระดับคุณภาพชีวิตก่อนโควิด-19		ระดับคุณภาพชีวิตหลังโควิด-19		t	p
	$\bar{x}$	S.D.	$\bar{x}$	S.D.		
คุณภาพชีวิตก่อนและหลังการแพร่ระบาดของโรคโควิด-19	110.348	19.43	103.641	17.407	10.02	.000

จากสมมติฐานที่ตั้งไว้ ถึงแม้ว่าคุณภาพชีวิตของนักศึกษา ก่อนและหลังสถานการณ์การแพร่ระบาดของโรคติดเชื้อไวรัสโคโรนา 2019 จะมีความแตกต่างกันในระดับภาพรวม และเป็นสิ่งที่คาดเดาได้ไม่ยาก แต่ที่น่าสังเกตคือ ความต่างนั้นไม่ค่อยมากหรือห่างกันมากนัก ซึ่งอาจเกิดจากปัจจัยส่วนบุคคลหลายประการ จึงได้ทำการวิเคราะห์ข้อมูลทั่วไปของกลุ่มตัวอย่างเพื่อใช้ประกอบในการวิเคราะห์ต่อไป

จากการเก็บรวบรวมข้อมูลกลุ่มตัวอย่างนักศึกษามหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัยจำนวน 437 รูป/คน ประกอบด้วย บรรพชิต 89 รูป คฤหัสถ์ชาย 153 คน และคฤหัสถ์หญิง 195 คน โดยการตอบแบบสอบถามเกี่ยวกับคุณภาพชีวิตเปรียบเทียบก่อนและหลังสถานการณ์การแพร่ระบาดของโรคเชื้อไวรัสโคโรนา 2019 ซึ่งมีรายละเอียดดังนี้

ส่วนที่ 1 ข้อมูลทั่วไป

มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัยจัดการศึกษาในระดับอุดมศึกษาโดยเริ่มรับทั้งภิกษุสามเณรและคฤหัสถ์ชายและหญิง ในปี พ.ศ. 2540 ซึ่งสถานะของกลุ่มตัวอย่างเป็นนักศึกษาในระดับปริญญาตรีทั้งหมด จำนวน 437 ตัวอย่าง แบ่งออกเป็น บรรพชิต จำนวน 89 รูป คิดเป็นร้อยละ 20.37 คฤหัสถ์ชาย จำนวน 153 คน คิดเป็นร้อยละ 35.01 และคฤหัสถ์หญิง จำนวน 195 คน คิดเป็นร้อยละ 44.62 ดังข้อมูลตารางที่ 4.6

ตารางที่ 4.6 สถานะ

สถานะ	จำนวน	ร้อยละ
บรรพชิต	89	20.37
คฤหัสถ์ชาย	153	35.01
คฤหัสถ์หญิง	195	44.62
รวม	437	100

กรณีข้อมูลจากนักศึกษากลุ่มตัวอย่างในระดับปริญญาตรีทั้งหมดหากแยกเป็นชั้นปีที่ศึกษาตั้งแต่ชั้นปีที่ 1 – 4 พบว่า มีนักศึกษาชั้นปีที่ 1 จำนวน 121 รูป/คน คิดเป็นร้อยละ 27.68 นักศึกษาชั้นปีที่ 2 จำนวน 78 รูป/คน คิดเป็นร้อยละ 17.84 นักศึกษาชั้นปีที่ 3 จำนวน 145 รูป/คน คิดเป็นร้อยละ 33.20 และนักศึกษาชั้นปีที่ 4 จำนวน 93 รูป/คน คิดเป็นร้อยละ 21.28 รายละเอียดดังนี้

ตารางที่ 4.7 ชั้นปีที่ศึกษา

ชั้นปี	จำนวน	ร้อยละ
ชั้นปีที่ 1	121	27.68
ชั้นปีที่ 2	78	17.84
ชั้นปีที่ 3	145	33.20
ชั้นปีที่ 4	93	21.28
รวม	437	100

นักศึกษาทั้งหมดศึกษาในสังกัดมหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย โดยกระจายออกไปตามภูมิภาคที่สะดวกเข้าศึกษาซึ่งมหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัยแบ่งเป็นหน่วยงานย่อยในการจัดการศึกษาเป็น 1 ส่วนกลาง 3 วิทยาลัย 7 วิทยาเขต ครอบคลุมพื้นที่ทุกภูมิภาคของประเทศ สะดวกแก่ผู้ศึกษา แต่ปัจจุบันพบว่าจำนวนนักศึกษาแต่ละแห่งลดลงเฉลี่ยเหลือเพียงหลักร้อยเท่านั้น และมีแนวโน้มลดลงอย่างต่อเนื่อง ด้วยสภาพของการเป็นมหาวิทยาลัยเฉพาะทางด้านพระพุทธศาสนา อีกทั้งในแต่ละพื้นที่มีมหาวิทยาลัยคู่แข่งเป็นจำนวนมากที่จัดหลักสูตรตอบโจทย์ความต้องการคนรุ่นใหม่และมีการพัฒนาหลักสูตรใหม่ ๆ ยุคหลังโควิด-19 ที่ทักษะการเรียนรู้และทักษะที่จะนำไปใช้ในการทำงานเปลี่ยนแปลงไป จากข้อมูลกลุ่มตัวอย่าง จำนวน 437 รูป/คน กระจายศึกษาในแต่ละแห่ง รายละเอียดดังตารางที่ 4.8

ตารางที่ 4.8 สถานที่ศึกษา

สถานที่ศึกษา	จำนวน	ร้อยละ
มจร ส่วนกลาง นครปฐม	22	5.03
มจร วิทยาเขตอีสาน จ.ขอนแก่น	51	11.67
มจร วิทยาเขตล้านนา จ.เชียงใหม่	40	9.15
มจร วิทยาเขตศรีธรรมมาโคกราช จ.นครศรีธรรมราช	63	14.42
มจร วิทยาเขตศรีล้านช้าง จ.เลย	33	7.55
มจร วิทยาเขตร้อยเอ็ด จ.ร้อยเอ็ด	34	7.78
มจร วิทยาเขตมหาชีราลงกรณ์ จ.พระนครศรีอยุธยา	34	7.78
มจร วิทยาเขตสิรินธร จ.นครปฐม	31	7.10
มจร วิทยาลัยศาสนศาสตร์ยโสธร จ.ยโสธร	36	8.24
มจร วิทยาลัยศาสนศาสตร์กาฬสินธุ์ จ.กาฬสินธุ์	57	13.04
มจร วิทยาลัยศาสนศาสตร์นครราชสีมา จ.นครราชสีมา	36	8.24
รวม	437	100

นอกจากนี้ แหล่งทุนในการศึกษายังเป็นตัวแปรสำคัญอีกประการหนึ่งที่ทำให้จำนวนผู้เข้าศึกษาใช้ในการตัดสินใจเข้าศึกษาในมหาวิทยาลัย สืบเนื่องจากค่าใช้จ่ายต่าง ๆ ที่ต้องชำระนอกจากค่าเทอมในแต่ละเทอมแล้ว เพื่อให้คุ้มค่ากับเงินที่ต้องจ่ายออกไป รวมถึงช่องทางในการหารายได้เสริมเพื่อเป็นทุนในการเล่าเรียนของตนเอง ก็เป็นอีกวิธีการหนึ่งที่จะทำให้การศึกษาเป็นอย่างไร้จรรยาบรรณสำเร็จการศึกษา ซึ่งก่อนการเกิดการระบาดของเชื้อไวรัสโควิด-19 สภาวะเศรษฐกิจก็มีแนวโน้มผันผวนสืบเนื่องจากเหตุการณ์ทางการเมืองที่เกิดการรัฐประหาร ส่งผลต่อการพัฒนาเศรษฐกิจภายใต้

รัฐบาลทหารไม่เติบโตเท่าที่ควร เพราะเกิดเหตุการณ์ประท้วงหลายครั้ง นักลงทุนขาดความมั่นใจที่จะเข้ามาดำเนินธุรกิจ สำหรับนักศึกษามหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัยพบว่า แหล่งทุนที่ใช้ในการศึกษามาจากหลากหลาย โดยมีแหล่งทุนหลักมาจากรายได้จากการทำงานด้วยตัวเองถึง ร้อยละ 41.88 หรือจำนวน 183 คน จากทั้งหมด 437 รูป/คน เนื่องจากจำนวนนักศึกษาที่เป็นคนภูมิลำเนาจำนวนมากกว่าบรรพชิตมาก และโลกหลังยุคโควิด-19 เด็กที่มาจากครอบครัวยากจนหรือครอบครัวที่ไม่มีรายได้เพียงพอมีเพิ่มมากขึ้น อีกทั้งกำลังแรงงานที่ลดลง จากการที่ประเทศไทยเข้าสู่สังคมผู้สูงอายุ โดยสมบูรณ์ ประกอบกับ ค่านิยมของเด็กไทยที่มีความเป็นอิสระมากยิ่งขึ้น ต้องการแสวงหาความสำเร็จให้เร็วขึ้น ต้องการเรียนรู้จากประสบการณ์ที่ไม่สามารถหาได้จากโรงเรียนหรือมหาวิทยาลัย ดังนั้น การจัดการเรียนการสอนในปัจจุบันจะพบว่า ยังคงไม่เอื้อต่อวิถีชีวิตที่เปลี่ยนไปของคนรุ่นใหม่ แต่ทั้งนี้ นักศึกษาที่ยังคงต้องอาศัยรายได้ของครอบครัวเป็นค่าใช้จ่ายในการศึกษาเป็นปกติยังคงมีร้อยละ 26.32 แต่ก็พบว่าบางคนยังมีการหารายได้เองด้วยการทำงานอีกทางหนึ่งด้วย และประเด็นเรื่องทุนในการศึกษาในส่วนของบรรพชิตที่ไม่สามารถหารายได้จากการทำงานลักษณะการเป็นลูกจ้างได้ แต่แหล่งทุนในการศึกษาส่วนหนึ่งได้มาจากทุนสนับสนุนของวัดที่สังกัด ทุนจากมหาวิทยาลัย กองทุนกฐี๋มเพื่อการศึกษา หรือ กยศ. รวมถึงการบิณฑบาตหรืองานพิธีต่าง ๆ ที่รับกนิมนต์ ก็ถือได้ว่านักศึกษาแต่ละกลุ่มสามารถมีแนวทางในการหาแหล่งทุนเพื่อมาชำระค่าเล่าเรียนได้จากแนวทางที่หลากหลาย ตามความถนัดของตนเอง ซึ่งการแพร่ระบาดของเชื้อไวรัสโควิด-19 เป็นสาเหตุหนึ่งที่ทำให้นักศึกษาเกิดภาวะตึงเครียดในการหารายได้เพื่อมาเลี้ยงดูตัวเองในส่วนนี้ ซึ่งยังพอมีช่องทางจากแหล่งทุนต่าง ๆ มาคอยช่วยเหลือในช่วงดังกล่าวได้ รวมถึงการผ่อนผันจากกฎระเบียบของมหาวิทยาลัย โดยรายละเอียดเรื่องแหล่งทุนในการศึกษาของกลุ่มตัวอย่างแสดงไว้ในตารางที่ 4.9 ดังนี้

ตารางที่ 4.9 แหล่งทุนในการศึกษา

แหล่งทุน	จำนวน	ร้อยละ
รายได้ของครอบครัว	115	26.32
รายได้จากการทำงานด้วยตัวเอง	183	41.88
ทุนกองทุนกฐี๋มเพื่อการศึกษา (กยศ.)	87	19.91
ทุนที่ได้รับจากมหาวิทยาลัย	23	5.26
ทุนสนับสนุนจากวัดที่สังกัด	22	5.03
อื่น ๆ ระบุ	7	1.60
รวม	437	100

นอกจากเรื่องของรายได้เพื่อนำมาเป็นค่าใช้จ่ายแล้ว การมีที่พักอาศัยที่ดีและเหมาะสมเป็นปัจจัยสำคัญที่ส่งผลต่อคุณภาพชีวิตในหลายด้าน ทั้งสุขภาพ ความปลอดภัย การเข้าถึงบริการพื้นฐาน สังคมและชุมชน สถานะทางเศรษฐกิจ และการพัฒนาทักษะและการศึกษา มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัยสามารถกระจายการจัดการศึกษาได้ครอบคลุมทั่วประเทศ เพื่ออำนวยความสะดวกให้แก่ผู้เรียนในพื้นที่ที่ต้องการศึกษา สิ่งที่พบว่าเป็นข้อจำกัดคือเรื่องของหลักสูตรที่เปิดสอนยังไม่ครอบคลุมครบทุกหลักสูตรที่เป็นที่ต้องการในแต่ละวิทยาเขตและวิทยาลัย จึงทำให้นักศึกษาที่สนใจในหลักสูตรต่าง ๆ หากวิทยาเขตหรือวิทยาลัยในพื้นที่ยังไม่มีหลักสูตรที่นักศึกษาต้องการศึกษาก็ส่งผลให้ต้องไปศึกษาในวิทยาเขตหรือวิทยาลัยอื่นนอกพื้นที่ หรือไปศึกษาในมหาวิทยาลัยอื่นที่เปิดสอนหลักสูตรที่ตนต้องการ สิ่งอำนวยความสะดวกอย่างหนึ่งสำหรับผู้เรียนที่มาจากต่างพื้นที่คือ ที่พัก ซึ่งอาจจะมีทั้งหอพักภายในมหาวิทยาลัย และหอพักภายนอกมหาวิทยาลัย ที่พักอาศัยจึงเป็นปัจจัยหนึ่งที่จะช่วยให้คุณภาพชีวิตสำหรับการเป็นนักศึกษาส่งผลต่อคุณภาพทางการศึกษาด้วย โดยนักศึกษากลุ่มตัวอย่างได้สะท้อนภาพให้เห็นถึงแหล่งที่พักอาศัยตามข้อมูลในตารางที่ 4.10 ดังนี้

ตารางที่ 4.10 ที่พักอาศัยระหว่างศึกษา

ประเภทที่พัก	จำนวน	ร้อยละ
อาศัยอยู่กับครอบครัว	192	43.94
อาศัยอยู่วัดที่สังกัด	75	17.16
หอพักของมหาวิทยาลัย	36	8.24
หอพักภายนอกมหาวิทยาลัย	119	27.23
อื่น ๆ ระบุ	15	3.43
รวม	437	100

จากตารางที่ 4.10 พบว่า นักศึกษากลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่พักอาศัยอยู่กับครอบครัว จำนวน 192 คน คิดเป็นร้อยละ 43.94 รองลงมาคือใช้หอพักภายนอกมหาวิทยาลัย จำนวน 119 คน คิดเป็นร้อยละ 27.23 บรรพชิตพักอาศัยอยู่วัดที่สังกัด จำนวน 75 รูป คิดเป็นร้อยละ 17.16 ทั้งนี้ มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย ส่วนกลาง และบางวิทยาเขตหรือวิทยาลัยจัดให้มีหอพักภายใน ซึ่งมีทั้งนักศึกษาที่เป็นบรรพชิตและคฤหัสถ์เข้าพัก จำนวน 36 รูป/คน คิดเป็นร้อยละ 8.24 ในการจัดให้มีหอพักภายในมหาวิทยาลัย วิทยาเขต และวิทยาลัย ถือเป็นสิ่งอำนวยความสะดวกเบื้องต้นสำหรับนักศึกษาที่ศึกษาในมหาวิทยาลัยปิด เพื่อลดการเดินทางไกลหรือต้องเข้าที่พักราคาสูง ช่วยลดค่าใช้จ่าย ซึ่งมหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัยส่วนกลาง วิทยาเขต และวิทยาลัย ยังจัดให้มีหอพักนักศึกษาได้เพียงบางแห่ง เนื่องจากพื้นที่ไม่อำนวย ประกอบกับงบประมาณที่ไม่เพียงพอในการ

ดำเนินการ หรือบางแห่งมีหอพักแต่ก็ยังไม่สามารถดำเนินการให้ได้มาตรฐานการจัดการเรื่องหอพักได้ จึงเป็นปัญหาอย่างหนึ่งที่มหาวิทยาลัยจะต้องให้ความสนใจต่อคุณภาพด้านการให้บริการแก่นักศึกษา เรื่องของที่พักระหว่างการเรียน เนื่องจากมีนักศึกษาจำนวนมากที่เดินทางมาจากต่างพื้นที่หรือจากต่างจังหวัด การลดค่าครองชีพถือเป็นสิ่งหนึ่งที่ผู้เรียนคาดหวังจากสถานศึกษา อีกทั้งยังช่วยให้เกิดความปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สินในระหว่างที่ศึกษาได้เป็นอย่างดี โดยจะสอดคล้องกับวิธีการเดินทางของนักศึกษาที่ต้องเข้ามาศึกษาในมหาวิทยาลัยทุกวันตามตารางการเรียนที่มหาวิทยาลัยกำหนด วิธีการเดินทางจึงส่งผลต่อคุณภาพชีวิตด้านร่างกาย ซึ่งวิธีการเดินทางของนักศึกษามหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย แสดงให้เห็นได้ดังตารางที่ 4.11 ดังนี้

ตารางที่ 4.11 วิธีการเดินทางมามหาวิทยาลัย

วิธีการเดินทาง	จำนวน	ร้อยละ
รถโดยสารสาธารณะ	45	10.30
พาหนะส่วนตัวรถจักรยานยนต์	214	48.97
รถยนต์ส่วนตัว (ขับด้วยตนเอง)	98	22.43
ผู้ปกครองมาส่ง / รถของวัด	39	8.92
รถรับจ้าง	19	4.35
อื่นๆ (ระบุ)	22 (เดิน)	5.03
รวม	437	100

จากตารางที่ 4.11 พบว่า สถิติการใช้รถจักรยานยนต์เป็นพาหนะในการเดินทางมาศึกษาของนักศึกษาระดับปริญญาตรีมีจำนวนสูงถึงร้อยละ 48.97 หรือจำนวน 214 คน จากกลุ่มตัวอย่างทั้งหมด 437 รูป/คน และส่วนน้อยจะใช้วิธีการเดินทางมามหาวิทยาลัย นั่นหมายถึงนักศึกษาที่พักอาศัยหอพักภายในมหาวิทยาลัย แต่ก็อาจจะไม่ใช่ทั้งหมด หากหอพักมหาวิทยาลัยอยู่ห่างหรืออยู่ลึกเข้าไปจากด้านหน้าที่เป็นตึกอาคารเรียนและประตูเข้าออกมหาวิทยาลัย โดยเฉพาะมหาวิทยาลัย วิทยาเขตวิทยาลัย ที่มีพื้นที่กว้างหรืออาจอยู่ในพื้นที่ที่ไม่มีรถโดยสารสาธารณะ พาหนะที่จำเป็นและสะดวกมากที่สุดคือรถจักรยานยนต์ ซึ่งหากพิจารณาถึงความเสี่ยงในการเกิดอุบัติเหตุของนักศึกษา พบว่านักศึกษาที่ใช้รถจักรยานยนต์มีโอกาสที่จะเกิดอุบัติเหตุสูง เพราะจากข้อมูลของ TDRI หรือสถาบันวิจัยเพื่อการพัฒนาประเทศ ได้รวบรวมข้อมูลเพื่อนำมาวิเคราะห์เป้าหมายของตัวชี้วัดเพื่อลดอุบัติเหตุบนท้องถนน ได้พบว่า กลุ่มผู้ขับขี่รถจักรยานยนต์ในทศวรรษที่ผ่านมาเป็นยานพาหนะที่เกิดอุบัติเหตุบ่อยที่สุด โดยมีสัดส่วนผู้เสียชีวิตที่ขับขี่รถจักรยานยนต์คิดเป็นร้อยละ 74.5 ของผู้เสียชีวิตทั้งหมด และในปี 2565 กว่า 86.82% เป็นผู้เสียชีวิตที่ไม่สวมหมวกนิรภัย

ถึงแม้ว่า สืบเนื่องจากข้อมูลของ TDRi ชำรงต้น จะพบว่า ในช่วงการเกิดการแพร่ระบาดของของโรคโควิด-19 ตัวเลขผู้เสียชีวิตและผู้บาดเจ็บสาหัสจากอุบัติเหตุบนท้องถนนในประเทศไทยจะลดลงในช่วง ปี 2563 – 2564 ก็ตาม แต่ ณ สิ้นสุดไตรมาสที่ 4 ของปี 2565 มีจำนวนผู้เสียชีวิตสะสมใกล้เคียงกับปี 2564 ทั้งปี จำนวนผู้เสียชีวิตในภาพรวมจึงอาจกลับมาเพิ่มขึ้นอีกครั้ง และในจำนวนนี้มีกลุ่มเสี่ยงจำนวนมากที่เสียชีวิตบนท้องถนน โดยกลุ่มเสี่ยงที่สำคัญ ตัวอย่างก็คือ ผู้ขับขี่รถจักรยานยนต์ ผู้สูงอายุ และคนเดินเท้า (TDRi, 2567)

ดังนั้น เรื่องของสวัสดิภาพในการเดินทางจึงเป็นอีกประเด็นหนึ่งที่มหาวิทยาลัย วิทยาเขต และวิทยาลัย จะต้องคำนึงถึงและสร้างแนวทางในการบริหารความเสี่ยงการเกิดการสูญเสียนักศึกษาโดยอุบัติเหตุบนท้องถนน เพื่อให้นักศึกษาสามารถดำเนินชีวิตไปบรรลุเป้าหมายที่ตั้งไว้

หากกล่าวถึงสถานการณ์การแพร่ระบาดของโรคโควิด-19 ซึ่งเป็นเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นโดยกะทันหัน มาตรการแรกที่รัฐบาลสั่งการลงมาคือ การหยุดเชื้อเพื่อชาติ โดยการงดการเดินทางออกไปนอกร้าน เนื่องจากขณะนั้นยังไม่มีวิธีการแก้ไขปัญหาการแพร่ระบาดของเชื้อโรคได้ รวมถึง ยังไม่มีการคิดค้นวัคซีนที่จะใช้ในการระงับยับยั้งการแพร่ระบาดได้ จนกระทั่ง ปลายปี พ.ศ. 2563 จึงมีการเริ่มส่งซื้อวัคซีนเข้ามากระจายให้กับคนภายในประเทศไทย และเป็นทีที่วัดถึงประสิทธิภาพและผลข้างเคียงที่จะเกิดขึ้น เนื่องจากโรคดังกล่าวเป็นโรคอุบัติใหม่ ทำให้วัคซีนดังกล่าวเป็นการคิดค้นขึ้นมาใหม่ แต่เพื่อเป็นการลดความเสี่ยงการติดเชื้อแล้วเสียชีวิต ประกอบกับการรณรงค์จากรัฐบาลให้ประชาชนเข้ารับวัคซีนได้ฟรี เพื่อช่วยทุกคนให้พ้นจากความเสี่ยงในการติดเชื้อแล้วเสียชีวิต และให้สถานการณ์กลับมาเป็นปกติโดยเร็ว จึงทำให้ประชาชนส่วนใหญ่เข้ารับการฉีดวัคซีนเป็นจำนวนมาก ทั้ง ๆ ที่รู้ว่ามีความเสี่ยงและกังวลเรื่องของผลข้างเคียงที่ยังไม่แน่ชัด คนส่วนใหญ่ก็ต้องยอมรับสภาพการณ์ดังกล่าว เพื่อคุณภาพชีวิตที่ดีสามารถใช้ชีวิตได้อย่างปกติจะได้อีกกลับมาเป็นปกติโดยเร็ว จากนักศึกษาในกลุ่มตัวอย่าง ส่วนใหญ่ได้รับการฉีดวัคซีนป้องกันโรคโควิด-19 คิดเป็นร้อยละ 97.80 มีเพียงร้อยละ 2.20 ที่ไม่เคยได้รับวัคซีน นอกจากนี้ จำนวนวัคซีนที่ต้องเข้ารับการฉีดเพื่อกระตุ้นภูมิคุ้มกันก็มีจำนวนแตกต่างกันไป ส่วนใหญ่จะอยู่ที่ 2 ถึง 3 เข็ม คิดเป็นร้อยละ 47.80 และ 32.50 ตามลำดับ แต่บางส่วนได้รับวัคซีนมากกว่า 3 เข็มขึ้นไป ร้อยละ 13.00 ซึ่งอาจจะหมายถึงกลุ่มเสี่ยงที่ต้องมีการกระตุ้นภูมิคุ้มกันเพื่อลดความเสี่ยงในการเสียชีวิต รายละเอียดดังตารางที่ 4.12

ตารางที่ 4.12 ประวัติการได้รับวัคซีน

ประวัติการรับวัคซีน	จำนวน	ร้อยละ
เคย จำนวน 1 เข็ม	20	4.50
เคย จำนวน 2 เข็ม	209	47.80
เคย จำนวน 3 เข็ม	142	32.50

ประวัติการรับวัคซีน	จำนวน	ร้อยละ
เคย จำนวน 3 เข็มขึ้นไป	57	13.00
ไม่เคย	10	2.20
รวม	437	100

การแพร่ระบาดของเชื้อไวรัสโคโรนา 2019 ได้สร้างทั้งความสูญเสีย ความหวาดกลัว และความสั่นคลอนต่อคุณภาพชีวิตของผู้นานทั่วโลก ซึ่งทำให้การใช้ชีวิตเกิดการเปลี่ยนแปลงอย่างกะทันหันและรุนแรงทั้งด้านสุขภาพ เศรษฐกิจ การศึกษา สังคม โดยเฉพาะด้านสุขภาพจิตที่เกิดขึ้นกับเด็กวัยรุ่นที่วิตกกังวลเรื่องรายได้ของครอบครัว เรื่องการศึกษา และเรื่องสุขภาพจิตใจ และเมื่อต้องเผชิญกับการติดเชื้อมากยิ่งขึ้นพบว่า หลายคนมีโอกาสติดเชื้อซ้ำได้หลายรอบ จึงเกิดผลกระทบต่อสุขภาพและจิตใจ โดยจากการสอบถามกลุ่มตัวอย่างพบว่าส่วนใหญ่เป็นผู้ที่เคยติดเชื้อไวรัสโควิด-19 จำนวน 284 รูป/คน คิดเป็นร้อยละ 64.80 และมีผู้ที่ไม่เคยติดเชื้อ จำนวน 154 รูป/คน คิดเป็นร้อยละ 35.20 ส่วนจำนวนครั้งที่เป็นโรคมี่ความแตกต่างกันไป โดยพบว่ากลุ่มตัวอย่างที่ติดเชื้อหรือเป็นโรคโควิด-19 จำนวน 1 ครั้ง มีจำนวน 221 รูป/คน หรือร้อยละ 77.80 จากจำนวนผู้ที่ติดเชื้อ 284 รูป/คน จากประสบการณ์การติดเชื้อของหลายคนที่มีอาการรุนแรงแตกต่างกันไป จึงเป็นสาเหตุที่ทำให้คนที่เป็นแล้วไม่มอยากเป็นซ้ำอีก ทำให้ระมัดระวังดูแลเรื่องสุขภาพมากขึ้น แต่จากข้อมูลที่ได้ก็ยังคงพบกลุ่มตัวอย่างที่เคยติดเชื้อมากกว่า 1 ครั้ง อีกด้วย ทั้งนี้ เนื่องจากความรุนแรงของเชื้อโรคมี่อัตราการลดลง ประกอบกับการได้รับวัคซีนป้องกันได้แผ่ขยายออกครอบคลุมทุกพื้นที่ทั้งประเทศ ทำให้คนที่เป็นแล้วมีอาการไม่รุนแรงเหมือนกับในช่วงเริ่มแรกของการแพร่ระบาด

ตารางที่ 4.13 ประวัติการติดเชื้อไวรัสโควิด 19

ประวัติการรับวัคซีน	จำนวน	ร้อยละ
ไม่เคย ติดเชื้อ	154	35.20
เคยติดเชื้อ 1 ครั้ง	221	50.50
เคยติดเชื้อ 2 ครั้ง	48	10.90
เคยติดเชื้อ 3 ครั้ง	8	1.80
เคยติดเชื้อ 3 ครั้ง ขึ้นไป	7	1.60
รวม	437	100

กล่าวโดยสรุป ในภาพรวมคุณภาพชีวิตของนักศึกษามหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย ส่วนใหญ่อยู่ในระดับกลาง ๆ ทั้งก่อนสถานการณ์การแพร่ระบาดของโรคโควิด-19 และหลัง

สถานการณ์การแพร่ระบาดของโรคโควิด-19 ซึ่งจากข้อมูลที่พบหลังการแพร่ระบาดของโรคโควิด-19 จำนวนนักศึกษาที่มีคุณภาพชีวิตกลาง ๆ มีจำนวนเพิ่มมากขึ้นร้อยละ 12.15 และนักศึกษาที่มีคุณภาพชีวิตไม่ดีเพิ่มขึ้นร้อยละ 2.52 โดยนักศึกษาที่มีคุณภาพชีวิตที่ลดลงร้อยละ 14.67 จึงทำให้สามารถสรุปได้ว่า สถานการณ์การแพร่ระบาดของโรคโควิด-19 ส่งผลกระทบต่อการมีคุณภาพชีวิตของนักศึกษามหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัยไปในทิศทางที่ทำให้การมีคุณภาพชีวิตที่ลดลงอย่างมีนัยสำคัญ และนักศึกษาส่วนใหญ่เคยติดเชื้อมาก่อน แต่ก็อาจกล่าวได้ว่า จากมาตรการที่มหาวิทยาลัยดำเนินการตามนโยบายของรัฐบาล ก็ทำให้นักศึกษาจำนวนไม่น้อยที่ไม่เคยติดเชื้อเลย

จากข้อมูลทั่วไปของกลุ่มตัวอย่างที่เป็นนักศึกษามหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัยที่เป็นทั้งบรรพชิตและคฤหัสถ์ทำให้เห็นถึงความแตกต่างในหลายด้านของวิถีการดำรงชีวิตทั้งด้านสภาพแวดล้อมที่พักอาศัย ด้านการเดินทาง ด้านการหารายได้เพื่อเป็นทุนในการศึกษา และประสบการณ์การเผชิญกับโรคโควิด-19 ซึ่งในลำดับต่อไปจะได้นำเสนอข้อมูลที่เป็นตัวชี้วัดคุณภาพชีวิตของนักศึกษามหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย โดยทำการเปรียบเทียบระหว่างก่อนเกิดสถานการณ์การแพร่ระบาดของโรคโควิด-19 และหลังสถานการณ์การแพร่ระบาดของโรคโควิด-19 โดยแบ่งออกเป็น 5 ด้าน คือ ด้านกายภาพ ด้านจิตใจ ด้านสัมพันธภาพทางสังคม ด้านสิ่งแวดล้อม และด้านการมีส่วนร่วมทางการเมือง

4.2 เปรียบเทียบคุณภาพชีวิตของนักศึกษามหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัยก่อนและหลังสถานการณ์การแพร่ระบาดของโรคติดเชื้อไวรัสโคโรนา 2019

จากข้อมูลเบื้องต้นที่ผ่านมา จากการทดสอบสมมติฐานทำให้ทราบแล้วว่า การแพร่ระบาดของเชื้อไวรัสโคโรนา 2019 นั้น ส่งผลกระทบต่อคุณภาพชีวิตของนักศึกษามหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัยมีแนวโน้มไปในทิศทางที่ไม่ดีมากนักด้วยหลายสาเหตุที่แตกต่างกันไปตามข้อมูลส่วนบุคคลของแต่ละรูป/คน ในส่วนนี้ จะได้ทำการวิเคราะห์และแสดงการเปรียบเทียบระดับคุณภาพชีวิตเป็นรายด้าน เพื่อให้เห็นถึงผลกระทบจากการแพร่ระบาดของโรคติดเชื้อไวรัสโคโรนา 2019 ได้ชัดเจนมากขึ้น ดังนี้

ตารางที่ 4.14 การเปรียบเทียบระดับคุณภาพชีวิตก่อนและหลังสถานการณ์การแพร่ระบาดของโรคติดเชื้อไวรัสโคโรนา 2019 ของนักศึกษามหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย

รายการ	ก่อนการแพร่ระบาดของโควิด-19			หลังการแพร่ระบาดของโควิด-19		
	ไม่ดี	กลาง ๆ	ดี	ไม่ดี	กลาง ๆ	ดี
ด้านร่างกาย	39 (8.93)	378 (86.49)	20 (4.58)	50 (11.44)	376 (86.04)	11 (2.52)

รายการ	ก่อนการแพร่ระบาดของโควิด-19			หลังการแพร่ระบาดของโควิด-19		
	ไม่ดี	กลาง ๆ	ดี	ไม่ดี	กลาง ๆ	ดี
ด้านจิตใจ	32 (7.32)	292 (66.82)	113 (25.85)	54 (12.35)	329 (75.28)	54 (12.35)
ด้านความสัมพันธ์ ทางสังคม	41 (9.38)	210 (48.05)	186 (42.56)	52 (11.89)	262 (59.95)	123 (28.14)
ด้านสิ่งแวดล้อม	45 (10.29)	331 (75.74)	61 (13.95)	41 (9.38)	314 (71.85)	82 (18.76)
ด้านการเมืองและ การมีส่วนร่วม	53 (12.13)	276 (63.15)	61 (13.95)	55 (12.58)	298 (68.19)	84 (19.22)

จากตารางที่ 4.14 จะเห็นได้ว่า นักศึกษาส่วนใหญ่มีคุณภาพชีวิตแต่ละด้านอยู่ในระดับกลาง ๆ ทั้ง 5 ด้าน โดยคุณภาพชีวิตของนักศึกษาหลังการแพร่ระบาดของโรคติดเชื้อไวรัสโคโรนา 2019 เกือบทุกด้านจะมีจำนวนนักศึกษาที่ระดับคุณภาพชีวิตไม่ดีเพิ่มขึ้น ยกเว้นคุณภาพชีวิตด้านสิ่งแวดล้อม ที่นักศึกษามีระดับคุณภาพชีวิตไม่ดีลดลงเล็กน้อยจากจำนวน 45 รูป/คน คิดเป็นร้อยละ 10.29 เหลือ 41 รูป/คน คิดเป็นร้อยละ 9.38 ซึ่งแสดงว่า เมื่อเกิดสถานการณ์โรคโควิด-19 นักศึกษาไม่ได้เข้าศึกษาในชั้นเรียน เนื่องจากมหาวิทยาลัยประกาศปิดสถานศึกษาชั่วคราว จึงทำให้คุณภาพชีวิตด้านสภาพแวดล้อมดีขึ้นกว่าที่อยู่เดิม สามารถอธิบายได้ว่า นักศึกษาได้มีโอกาสได้กลับไปอยู่ที่พักอาศัยกับครอบครัว ทำให้เกิดความรู้สึกอบอุ่นและมั่นคงปลอดภัย เนื่องจากนักศึกษาจำนวนไม่น้อยของมหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัยเดินทางมาจากต่างจังหวัดด้วยเหตุผลเรื่องค่าใช้จ่ายในการเล่าเรียนที่มีจำกัด ทำให้ต้องเลือกเรียนสถาบันการศึกษาที่ช่วยลดค่าใช้จ่ายให้ครอบครัว และมีโอกาสได้รับทุนการศึกษา มีหอพักให้บริการในราคาประหยัด แต่ก็ยังพบว่า ในหลายวิทยาเขตและวิทยาลัยของมหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัยยังไม่มีหอพักภายในไว้บริการนักศึกษา ทำให้นักศึกษาต้องออกไปเช่าหอภายนอกที่ราคาพอจ่ายได้พักอาศัยในช่วงเวลาศึกษา และจากการสัมภาษณ์นักศึกษาและบุคลากรของมหาวิทยาลัยพบว่า ปัญหาของหอพักภายในมหาวิทยาลัยของส่วนกลางสภาพแวดล้อมภายในหอพักยังคงเป็นปัญหาทั้งเรื่องการรักษาความสะอาด สิ่งอำนวยความสะดวกชำรุดหลายประการ น้ำไหลไม่สม่ำเสมอ ไม่มีร้านค้าที่ให้บริการ แต่ที่ต้องอาศัยพักใช้อยู่เนื่องจากประหยัดค่าใช้จ่าย

ในอีกส่วนหนึ่ง เมื่อเปรียบเทียบถึงระดับคุณภาพชีวิตที่เปลี่ยนไปในภาวะที่ลดลงอย่างเห็นได้ชัดคือ คุณภาพชีวิตด้านร่างกาย คุณภาพชีวิตด้านจิตใจ และคุณภาพชีวิตด้านความสัมพันธ์ทางสังคม ที่มีระดับคุณภาพชีวิตลดลงอย่างชัดเจน เนื่องจากสถานการณ์การแพร่ระบาดของโรคมีความ

รุนแรงต่อสภาพร่างกาย และยังไม่มีความตื่นตัวในการป้องกันไม่ให้เกิดเชื้อ ต้องอาศัยการระมัดระวังและดูแลตัวเองของประชาชน นักศึกษาหลายคนบอกว่า หลังจากเกิดโรคระบาดดังกล่าว ทำให้ตัวเองเพิ่มการรักษาความสะอาดมากขึ้น ระมัดระวังในการเดินทางไปในที่ที่มีคนจำนวนมากมากขึ้น จนบางครั้งรู้สึกกระแวงและไม่ไว้ใจคนรอบข้าง เพราะเกรงว่าจะติดเชื้อโรคไวรัสโคโรนา 2019 และจะนำกลับไปสู่คนในครอบครัว นักศึกษาส่วนหนึ่งที่ติดเชื้อโรคไวรัสโคโรนา 2019 ให้ข้อมูลว่า เมื่อติดเชื้อแล้วทำให้ร่างกายแยลงมาก และเป็นอยู่หลายวัน ทำให้หายใจลำบาก เป็นไข้รุนแรง บางรายถึงกับอาเจียนร่วมด้วย แต่ที่ดีคือเชื้อไม่ลงปอด ทั้งนี้ มีบางส่วนที่เป็นติดเชื้อหลายครั้งแต่อาการไม่รุนแรง ซึ่งการรับวัคซีนก็ไม่ได้หมายความว่า จะไม่ติดเชื้อมากกว่า

สรุปได้ว่า จากสถานการณ์การแพร่ระบาดของโรคติดเชื้อไวรัสโคโรนา 2019 ส่งผลต่อคุณภาพชีวิตของนักศึกษามหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัยที่มีความแตกต่างไปจากสถานการณ์ก่อนที่จะมีการแพร่ระบาดของเชื้อดังกล่าว แต่ทั้งนี้ คุณภาพชีวิตทั้ง 5 ด้าน มีทั้งที่เป็นผลกระทบที่แยลงและผลกระทบที่ดีขึ้น โดยคุณภาพชีวิตด้านที่ดีขึ้น ได้แก่ คุณภาพชีวิตด้านสิ่งแวดล้อม และคุณภาพชีวิตด้านการเมืองและการมีส่วนร่วม ส่วนคุณภาพชีวิตด้านที่แยลง ได้แก่ คุณภาพชีวิตด้านร่างกาย คุณภาพชีวิตด้านจิตใจ และคุณภาพชีวิตด้านสัมพันธ์ทางสังคม ซึ่งแสดงเป็นค่าสถิติเชิงเปรียบเทียบได้ดังตารางที่ 4.15

ตารางที่ 4.15 แสดงค่าเฉลี่ย ค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และค่าสถิติที่ใช้ในการเปรียบเทียบคุณภาพชีวิตรายด้านก่อนและหลังสถานการณ์โรคติดเชื้อไวรัสโคโรนา 2019 ของนักศึกษามหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย

ประเด็นการเปรียบเทียบ	ระดับคุณภาพชีวิตก่อนโควิด-19		ระดับคุณภาพชีวิตหลังโควิด-19		t	p
	$\bar{x}$	S.D.	$\bar{x}$	S.D.		
	คุณภาพชีวิตด้านร่างกายก่อนและหลังการแพร่ระบาดของโรคโควิด-19	24.00	3.54	22.11		
คุณภาพชีวิตด้านจิตใจก่อนและหลังการแพร่ระบาดของโรคโควิด-19	20.34	3.95	18.80	3.55	9.85	.000
คุณภาพชีวิตด้านความสัมพันธ์ทางสังคมก่อนและหลังการแพร่ระบาดของโรคโควิด-19	10.57	2.50	10.00	2.32	7.00	.000
คุณภาพชีวิตด้านสิ่งแวดล้อมก่อนและหลังการแพร่ระบาดของโรคโควิด-19	27.00	6.00	28.00	6.00	-5.03	.000

ประเด็นการเปรียบเทียบ	ระดับคุณภาพชีวิต		ระดับคุณภาพชีวิต		t	p
	ก่อนโควิด-19		หลังโควิด-19			
	$\bar{x}$	S.D.	$\bar{x}$	S.D.		
คุณภาพชีวิตด้านสิทธิและเสรีภาพ ทางการเมืองก่อนและหลังการแพร่ ระบาดของโรคโควิด-19	19.38	4.38	18.87	4.36	3.52	.000

4.2.1 คุณภาพชีวิตด้านร่างกาย ภาวะผลสะท้อนที่เห็นได้ชัดและสามารถสังเกตได้เมื่อเกิดเหตุการณ์ต่าง ๆ ที่ไม่พึงประสงค์หรือไม่เป็นไปตามที่คาดหวัง การแสดงออกทางร่างกายถือเป็นจุดสังเกตแรกที่มนุษย์จะสามารถรับรู้และแสดงออกได้อย่างชัดเจนที่สุด โดยเฉพาะการเกิดโรคระบาดที่รุนแรงถึงขั้นเสียชีวิต ประกอบกับการที่คนจะมีคุณภาพชีวิตที่ดีได้อย่างสมบูรณ์ การประกอบกิจกรรมในการดำรงชีวิตนั้นจะต้องปราศจากข้อจำกัดใด ๆ การมีอายุที่ยืนยาว โดยสามารถแสวงหาสิ่งต่าง ๆ ที่ต้องการ มีสุขภาพที่ดี ดังนั้น การเกิดโรคระบาดที่ทำให้เกิดผลกระทบต่อการทำงานต่าง ๆ ของมนุษย์จึงส่งผลกระทบต่อคุณภาพชีวิตด้านร่างกายโดยตรง ทั้งการเจ็บไข้ได้ป่วยจนอาจถึงขั้นเสียชีวิต การเว้นระยะห่างด้วยความกังวลและไม่ไว้วางใจ การถูกจำกัดการเดินทางด้วยมาตรการของรัฐ การงดเว้นกิจกรรมต่าง ๆ ร่วมกัน และการไม่ได้เข้าศึกษาตามวิถีปกติในชั้นเรียน ดังนั้น โรคติดเชื้อไวรัสโคโรนา 2019 จึงส่งผลกระทบต่อคุณภาพชีวิตด้านร่างกายโดยตรง ทั้งด้านการทำกิจกรรมต่าง ๆ ในชีวิตประจำวันไม่สามารถดำเนินการได้อย่างปกติ การเดินทางที่ต้องเพิ่มความระมัดระวังที่จะต้องสัมผัสกับผู้อื่นหรือสิ่งของ การมีชีวิตที่ไม่แน่นอนหลังจากได้รับวัคซีนและเกิดผลข้างเคียงที่ไม่พึงประสงค์ อาการต่าง ๆ ภายหลังจากเป็นโควิด-19 หรือที่เรียกว่า Long COVID ซึ่งส่งผลกระทบต่อระบบทางเดินหายใจ ระบบหัวใจและหลอดเลือด ระบบประสาท ผิวน้ำหนัก สภาวะจิตใจและอารมณ์ จึงกลายเป็นสิ่งที่มนุษย์ทุกคนต้องเผชิญและต้องปรับตัวกับการใช้ชีวิตในรูปแบบปกติใหม่

4.2.2 คุณภาพชีวิตด้านจิตใจ เป็นภาวะทางอารมณ์ของบุคคลต่อสถานการณ์ใด ๆ ในช่วงเวลาหนึ่ง โดยจะเกิดขึ้นได้ทั้งความรู้สึทางบวกหรือความสุข และความรู้สึทางลบหรือความทุกข์ ความซึมเศร้า ทั้งนี้ ในช่วงชีวิตของคนปกติจะเกิดภาวะทางอารมณ์ในหลากหลายรูปแบบในแต่ละช่วงเวลา ดังนั้น การที่จะทำให้คุณภาพชีวิตด้านจิตใจเกิดสภาวะสมดุลระหว่างความรู้สึทางบวกกับความรู้สึทางลบ ย่อมมีปัจจัยต่าง ๆ ที่เป็นตัวแปร สถานการณ์ของการแพร่ระบาดของโรคติดเชื้อไวรัสโคโรนา 2019 ถือเป็นช่วงเวลาที่ยากลำบากของคนทั้งโลก กับการเผชิญกับการกีดกันรอบด้าน การเกิดภาวะวิตกกังวล จากภาพรวมที่พบ จะเห็นได้ว่าคุณภาพชีวิตด้านจิตใจที่ดีของนักศึกษามีระดับที่ลดลงบ้าง แต่ส่วนใหญ่จะอยู่ในระดับกลาง ๆ ซึ่งเกิดจากลักษณะทางบุคคลที่นักศึกษายังคงเป็นวัยที่ไม่มีเรื่องที่ต้องรับผิดชอบมากเหมือนในวัยผู้ใหญ่ สามารถรับผิดชอบตัวเองได้ ประกอบกับบางส่วนมี

สถานะที่เป็นบรรพชิตอยู่ในสถานที่ปิดของวัด โดยวัดก็ได้มีมาตรการในการป้องกันการแพร่ระบาดของเชื้อไวรัสโคโรนา 2019 อย่างเคร่งครัด เช่น การงดกิจกรรมและกิจการต่าง ๆ ทั้งภายในและภายนอกศาสนสถาน รวมถึงงดบิณฑบาต แต่สถานการณ์ดังกล่าวไม่ส่งผลต่อสภาพจิตใจ ด้วยยังคงมีพระผู้ใหญ่ที่คอยดูแลอย่างใกล้ชิด และมีกิจกรรมภายในวัดให้ทำตลอดเวลา ประกอบกับการฝึกฝนจิตใจตามหลักศาสนาที่ช่วยผ่อนคลาย

ในการนี้ การดูแลนักศึกษาของคณาจารย์และบุคลากรของมหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย จากการสัมภาษณ์ผู้ที่เกี่ยวข้อง พบว่า มีรูปแบบการดูแลแบบใช้รุ่นพี่ดูแลรุ่นน้อง คอยให้คำปรึกษาในเรื่องการดำเนินชีวิต การพูดคุยปรึกษาปัญหา มีอาจารย์และเจ้าหน้าที่คอยให้คำปรึกษาเกี่ยวกับการศึกษาและขั้นตอนการศึกษาอย่างใกล้ชิด โดยในช่วงที่เกิดสถานการณ์การแพร่ระบาดของโรคติดเชื้อไวรัสโคโรนา 2019 ได้มีการติดต่อสื่อสารผ่านแอปพลิเคชันไลน์ การโทรศัพท์ ติดต่อกันอยู่ตลอดเวลา เพื่อสื่อสารมาตรการการจัดการเรียนการสอน ซึ่งก่อนที่จะเกิดการแพร่ระบาดของโรคดังกล่าว คณาจารย์ที่ดูแลนักศึกษาได้ใช้รูปแบบการดูแลนักศึกษาอย่างใกล้ชิด และเป็นลักษณะพระดูแลโยมจากอาหารที่บิณฑบาตมาถึงโยมเพื่อนนักศึกษา จึงถือเป็นวัฒนธรรมที่สร้างความรู้สึกที่ดีต่อกันในสถาบันการศึกษา

4.2.3 คุณภาพชีวิตด้านความสัมพันธ์ทางสังคม หมายถึงการที่บุคคลสามารถอยู่ร่วมกันในสังคมและได้รับการยอมรับจากสังคมในบทบาทหน้าที่ของตน เมื่อเกิดสถานการณ์การแพร่ระบาดของเชื้อไวรัสโคโรนา 2019 ซึ่งเป็นโรคอุบัติใหม่ที่ติดต่อได้ง่ายทางการสัมผัสและผ่านทางอากาศได้อย่างรวดเร็วและแผ่ขยายไปอย่างกว้างขวาง ส่งผลให้มีการประกาศมาตรการเว้นระยะห่างทางสังคม งดกิจกรรมรวมกลุ่มคนจำนวนมาก ห้ามการเดินทางข้ามจังหวัด มีการประกาศพื้นที่อันตรายที่พบการแพร่ระบาดของเชื้อโรคดังกล่าว ทำให้การติดต่อปฏิสัมพันธ์ระหว่างกันของมนุษย์ต้องปรับเปลี่ยนรูปแบบจากการเผชิญหน้า เป็นรูปแบบผ่านระบบออนไลน์ เพื่อลดการสัมผัสพูดคุยแบบใกล้ชิด ในสถานการณ์ดังกล่าว ส่งผลกระทบอย่างมากต่อกิจกรรมทางเศรษฐกิจ ด้านการศึกษาอย่างเห็นได้ชัด และใช้ระยะเวลาในการตั้งตัวและแก้ไขสถานการณ์ดังกล่าว โดยอาศัยระบบเทคโนโลยีสารสนเทศที่ภาครัฐพยายามผลักดันให้เกิดขึ้นตั้งแต่ก่อนเกิดสถานการณ์ดังกล่าว ดังนั้นสถานการณ์การแพร่ระบาดของโรคติดเชื้อไวรัสโคโรนา 2019 จึงเป็นตัวเร่งให้เกิดระบบการติดต่อสื่อสารผ่านออนไลน์ได้อย่างรวดเร็วแบบก้าวกระโดด ทั้งในโลกธุรกิจออนไลน์ และการศึกษาผ่านระบบออนไลน์ การรับข้อมูลข่าวสารผ่านแอปพลิเคชัน การทำธุรกรรมทางการเงินผ่านมือถือก่อให้เกิดนวัตกรรมทางการเมือง เศรษฐกิจ และสังคม เข้ามาแทนที่กิจกรรมแบบเดิม ๆ ที่ต้องเดินทางไปมาหาสู่กัน จนทำให้เทคโนโลยีสารสนเทศกลายเป็นตัวเชื่อมความสัมพันธ์ของผู้คนได้อย่างไร้รอยต่ออีกทางหนึ่ง แต่ทั้งนี้ การศึกษาที่ใช้ระบบออนไลน์ก็ยังมีส่งสะท้อนปัญหาความเหลื่อมล้ำทางสังคม ทำให้เด็กออกจากระบบการศึกษาเป็นจำนวนมาก เนื่องจากขาดอุปกรณ์การสื่อสาร ขาด

สัญญาณอินเทอร์เน็ต การขาดความชำนาญของครูผู้สอนในการใช้สื่อต่าง ๆ แต่ทั้งหมดก็กลับมาสู่สภาวะปกติเมื่อสถานการณ์เริ่มคลี่คลาย โดยที่เทคโนโลยีเหล่านี้ได้รับการพัฒนาให้มีศักยภาพเพิ่มมากขึ้น และกลายเป็นสิ่งที่เป็นทักษะจำเป็นสำหรับคนในยุคหลังสถานการณ์โควิด-19 ถูกควบคุมและสถานการณ์ความสัมพันธ์ทางสังคมกลับเข้าสู่ภาวะปกติภายใต้การผ่อนคลายความระมัดระวังลง

4.2.4 คุณภาพชีวิตด้านสิ่งแวดล้อม สิ่งแวดล้อมคือความเป็นอยู่และสภาพแวดล้อมรอบตัวเราที่ดี ปลอดภัย เหมาะสมกับความต้องการของคนทั่ว ๆ ไป เช่น การรับรู้ว่าคุณมีชีวิตอยู่อย่างอิสระไม่ถูกกักขังมีความปลอดภัยและมั่นคงในชีวิต การรับรู้ว่าคุณได้อยู่ในสิ่งแวดล้อมทางกายภาพที่ดีปราศจากมลพิษต่าง ๆ การคมนาคมสะดวกมีแหล่งประโยชน์ด้านการเงินสถานบริการทางสุขภาพและสังคมสงเคราะห์ การรับรู้ว่าคุณมีโอกาสที่จะได้รับข่าวสารหรือฝึกฝนทักษะต่าง ๆ การรับรู้ว่าคุณได้มีกิจกรรมสันทนาการและมีกิจกรรมในเวลาว่าง เป็นต้น

มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัยจัดการเรียนการสอนในหลักสูตรทางด้านพระพุทธศาสนาผสมผสานกับศาสตร์ทางตะวันตก มีทั้งบรรพชิตและคฤหัสถ์เข้าศึกษาในระดับปริญญาตรี ปริญญาโท และปริญญาเอก มีการจัดสถานศึกษาให้สอดคล้องได้มาตรฐานตามที่กระทรวงกำหนด และเป็นอัตลักษณ์นิยม สอดคล้องกับสภาพแวดล้อมของสถานที่ตั้งในแต่ละภูมิภาค การศึกษาร่วมกันระหว่างบรรพชิตกับคฤหัสถ์อาจจะไม่ค่อยชินตากับคนในยุคปัจจุบัน เพราะมีมหาวิทยาลัยที่เปิดสอนแต่คฤหัสถ์เป็นจำนวนมาก ซึ่งมหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัยได้มีการปรับตัวให้สอดคล้องกับสถานการณ์ที่มีการเปลี่ยนแปลงไป สภาพแวดล้อมของมหาวิทยาลัยไม่แตกต่างจากมหาวิทยาลัยอื่นทั่วไป ที่มีอาคารสถานที่เรียนไว้รองรับนักศึกษา อุปกรณ์ในการศึกษาที่พร้อมให้บริการ มีกิจกรรมตามความเหมาะสมสำหรับผู้เรียน เน้นความเรียบง่าย บรรยากาศด้านสิ่งแวดล้อมให้เปรียบเสมือนเป็นสัปปายะสถานในการเข้ามาศึกษา นักศึกษาต่างพอใจในสภาพแวดล้อมของมหาวิทยาลัย แต่ยังคงเห็นว่า กิจกรรมที่ส่งเสริมศักยภาพของนักศึกษายังมีน้อยเกินไป หอพักที่ให้นักศึกษาเข้าพักระหว่างศึกษาในของส่วนกลางจำเป็นจะต้องมีการดูแลและซ่อมบำรุงให้อยู่ในสภาพที่เหมาะสม ทั้งเรื่องของความสะอาด สุขอนามัย และสิ่งอำนวยความสะดวกต่าง ๆ รวมถึงอุปกรณ์การเรียน ซึ่งพบว่า ในช่วงสถานการณ์การแพร่ระบาดของโรคติดเชื้อไวรัสโคโรนา 2019 อุปกรณ์การเรียนในแต่ละห้องไม่มีการได้ใช้ เนื่องจากมาตรการปิดสถานศึกษา และการไม่มีการตรวจสอบดูแลซ่อมบำรุงจากหน่วยงานที่รับผิดชอบ ทำให้เมื่อภาวะวิกฤตผ่านไปและต้องกลับมาใช้ห้องและอุปกรณ์ในการศึกษาอีกครั้ง เกิดปัญหาหลายประการ นอกจากนี้ ขณะที่มีมาตรการป้องกันการแพร่ระบาดของโรคติดเชื้อไวรัสโคโรนา 2019 ระบบการเรียนการสอนออนไลน์เริ่มเข้าที่เข้าทางมากขึ้น แต่ไม่ถึงกับร้อยเปอร์เซ็นต์สำหรับนักศึกษาบางกลุ่ม ก็ส่งผลให้ยังคงต้องใช้ในการสอนแบบออนไลน์ผสมผสานไปด้วยกัน จึงทำให้ความเหลื่อมล้ำทางการศึกษายังคงดำเนินต่อไป สำหรับวิทยาเขตและวิทยาลัย พบว่าสถานศึกษานั้นมีพื้นที่ที่สามารถดูแลได้อย่างทั่วถึง ผู้บริหาร อาจารย์ และบุคลากร ช่วยกันรับผิดชอบ

ดูแลสถานที่ให้รองรับการเรียนการสอนได้ แต่ทั้งนี้ก็ต้องเป็นไปตามงบประมาณที่ได้รับ ดังนั้น เมื่อหลังสถานการณ์การแพร่ระบาดของเชื้อไวรัสโคโรนา 2019 เกิดขึ้น อุปกรณ์ต่าง ๆ ที่ใช้ในการเรียนการสอนมักไม่ค่อยได้รับการตรวจสอบสภาพ ทำให้เมื่อถึงเวลาที่ต้องกลับมาใช้งานอีกครั้งกลายเป็นปัญหาเรื่องความพร้อมเพื่อเปิดทำการศึกษาอีกครั้ง

4.2.5 คุณภาพชีวิตด้านสิทธิและเสรีภาพทางการเมือง การเมืองและการพัฒนาคุณภาพชีวิตของประชาชนมีความเกี่ยวข้องกันอย่างใกล้ชิด เพราะการตัดสินใจทางการเมืองที่เกิดขึ้นในระดับรัฐบาลและนโยบายของรัฐมีผลโดยตรงต่อชีวิตประจำวันของประชาชนในหลายด้าน รวมถึงการเข้าถึงบริการสาธารณะ เช่น การศึกษา การรักษาพยาบาล การจ้างงาน สิ่งแวดล้อม และสวัสดิการสังคม การพัฒนาเหล่านี้ล้วนขึ้นอยู่กับข้อกำหนดทิศทางการเมืองที่มีวิสัยทัศน์และมุ่งเน้นในการพัฒนาคุณภาพชีวิตของประชาชน

ตัวชี้วัดนี้ ถึงแม้จะได้ถูกกำหนดไว้ในตัวชี้วัดด้านคุณภาพชีวิตในการศึกษาทางด้านสังคมวิทยาและมานุษยวิทยา แต่สิ่งที่พบในปัจจุบันปัจจัยทางการเมืองและนโยบายสาธารณะต่าง ๆ ที่มาจากรัฐบาลและระบบราชการส่งผลกระทบต่อคุณภาพชีวิตโดยตรงของประชาชน ดังนั้น การมีส่วนร่วมทางการเมืองของประชาชนไทยและนักศึกษาในช่วงสถานการณ์การแพร่ระบาดของโรคโควิด-19 เป็นเรื่องที่สำคัญ เนื่องจากการระบาดของโรคได้ส่งผลกระทบต่อทุกภาคส่วนของสังคม และทำให้เกิดความท้าทายใหม่ในการดำเนินการทางการเมือง การรับมือกับสถานการณ์นี้ทำให้ประชาชนและนักศึกษามีบทบาทสำคัญในการมีส่วนร่วมในทางการเมือง ผ่านช่องทางต่าง ๆ ทั้งการสนับสนุนและการคัดค้านนโยบายของรัฐบาล ในช่วงสถานการณ์การแพร่ระบาดของโควิด-19 การมีส่วนร่วมทางการเมืองของประชาชนและนักศึกษาไทยได้แสดงออกในหลากหลายรูปแบบ โดยใช้สื่อสังคมออนไลน์ในการเผยแพร่ความคิดเห็น การวิพากษ์วิจารณ์การตอบสนองของรัฐบาล และการเข้าร่วมในกิจกรรมที่ช่วยเหลือสังคม อย่างไรก็ตามยังคงมีข้อจำกัดในการแสดงออกทางการเมืองในด้าน เนื่องจากข้อจำกัดที่เกิดจากมาตรการควบคุมการแพร่ระบาดและการปราบปรามทางการเมือง

สำหรับนักศึกษามหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย จากสถานการณ์การแพร่ระบาดของเชื้อไวรัสโคโรนา 2019 ส่วนใหญ่แสดงออกซึ่งการมีส่วนร่วมทางการเมืองโดยการร่วมมือกับรัฐในการปฏิบัติตามมาตรการ ได้แก่

- การปฏิบัติตามมาตรการการควบคุมการแพร่ระบาด ประชาชนมีส่วนร่วมในด้านการช่วยควบคุมการแพร่ระบาดโดยการปฏิบัติตามมาตรการของรัฐบาล เช่น การใส่หน้ากากอนามัย การเว้นระยะห่างทางสังคม การล็อกดาวน์และการจำกัดการเดินทาง

- การเข้าร่วมในโครงการต่าง ๆ เช่น การลงทะเบียนเข้ารับวัคซีน การร่วมโครงการสนับสนุนสวัสดิการจากรัฐบาล หรือการสนับสนุนองค์กรการกุศลในการช่วยเหลือผู้ที่ได้รับผลกระทบจากโควิด-19

การแสดงออกซึ่งความคิดเห็นและเข้าไปมีส่วนร่วมทางการเมืองสำหรับนักศึกษา มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย เป็นไปได้น้อยมากและไม่ได้รับการสนับสนุนจากผู้บริหาร มหาวิทยาลัยจนกลายเป็นจารีตที่ต้องปฏิบัติ ประกอบกับการกระบวนการกล่อมเกลாதองศาทางสังคมแบบ พระสงฆ์ที่เชื่อฟังและเคารพผู้อาวุโสเชิงระบบอุปถัมภ์ได้หยั่งรากลึกส่งต่อกันรุ่นต่อรุ่น รวมถึงการยึดมั่นความเชื่อของสังคมไทยที่ให้ความเคารพยกย่องและนับถือพระสงฆ์ในฐานะผู้นำทางจิตวิญญาณที่มี การประพฤติดีประพฤติชอบตามหลักคำสอนของพระพุทธเจ้าและเป็นผู้สืบทอดพระพุทธศาสนา มาอย่างยาวนาน อีกทั้ง จากการสืบต่อเรื่องคำสอนเชิงคำสั่งเป็นนโยบายไม่ทำให้พระสงฆ์ยุ่งเกี่ยวกับการเมือง ทำให้การแสดงความคิดเห็นและการเข้าไปมีส่วนร่วมใด ๆ ทางการเมืองไม่ได้รับความสนใจ จากพระภิกษุสามเณร ถึงแม้จะมีการเปิดสอนสูตรด้านการปกครองอย่างรัฐศาสตร์ได้รับการบรรจุให้มีการ เปิดสอนภายในมหาวิทยาลัยได้ และกลายเป็นพื้นที่ส่วนเล็ก ๆ ที่มีการแลกเปลี่ยนความคิดเห็น ทางด้านการเมืองการปกครองของภิกษุสามเณรและคฤหัสถ์ร่วมกัน แต่ยังคงขาดความสนใจอย่างจริงจัง และเป็นเพียงการเรียนรู้อย่างผิวเผิน ซึ่งทำให้เกิดความตระหนักรู้และเข้าใจถึงผลกระทบด้าน การเมืองการปกครองที่เกี่ยวข้องกับการดำรงชีวิตทั้งปัจจุบันและอนาคต โดยเฉพาะอย่างยิ่งใน สถานการณ์ที่เกิดการเปลี่ยนแปลงและไม่แน่นอน นอกจากนี้ มหาวิทยาลัยได้กำหนดให้มีการเลือกตั้ง คณะกรรมการนักศึกษาของมหาวิทยาลัยเข้ามาร่วมดูแลด้านกิจกรรมสำหรับนักศึกษาของ มหาวิทยาลัย และจากการสัมภาษณ์และเก็บข้อมูลพบว่า คณะกรรมการดังกล่าวมีหน้าที่ทำงาน ร่วมกับกองกิจการนักศึกษาในกิจกรรมต่าง ๆ ของมหาวิทยาลัย และต้องอยู่ในการควบคุมดูแลของ เจ้าหน้าที่ ไม่มิงงบประมาณในการดำเนินกิจกรรมต่าง ๆ ของนักศึกษาเอง ทำให้ไม่สามารถที่จะริเริ่ม ดำเนินกิจกรรมที่นักศึกษาต้องการดำเนินการอย่างแท้จริงได้ แต่จากการเข้าร่วมสังเกตการณ์การประชุมและทำกิจกรรมของคณะกรรมการนักศึกษาชุดที่ปฏิบัติหน้าที่ในปี 2566 พบว่า ประธาน คณะกรรมการนักศึกษามีความกระตือรือร้นและเห็นถึงปัญหาในการทำงานของคณะกรรมการเป็น อย่างดี และพยายามผลักดันให้มีการดำเนินการแก้ไข แต่ก็ยังดำเนินการได้ยากและยังไม่สามารถ บรรลุผลสำเร็จได้ในระหว่างที่ดำรงตำแหน่ง และปรากฏว่า มีการตั้งคณะกรรมการนักศึกษารูปใหม่ ขึ้นมาโดยไม่ปรากฏว่ามีการรณรงค์ให้มีการเลือกตั้ง และอีกข้อสังเกตประการหนึ่งคือ ตามระเบียบได้ กำหนดให้ผู้ที่ดำรงตำแหน่งประธานกรรมการนักศึกษา จะต้องเป็นบรรพชิตเท่านั้น จึงเป็นสิ่งที่ขัด ต่อหลักการประชาธิปไตยที่เกิดขึ้นภายในมหาวิทยาลัย จึงไม่ใช่เรื่องผิดปกติที่เรื่องของการมีส่วนร่วม และการแสดงออกทางการเมือง หรือแม้แต่การแสดงออกถึงสิทธิขั้นพื้นฐานจะเป็นเรื่องที่ถูกจำกัด ภายใต้อำนาจการบริหารงานของพระสงฆ์ ที่ยังคงยึดมั่นในจารีตและธรรมเนียมปฏิบัติอย่างเคร่งครัด เปลี่ยนแปลงได้ยาก

โดยสรุปแล้ว คุณภาพชีวิตของนักศึกษามหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัยก่อนและหลัง สถานการณ์การแพร่ระบาดของโรคติดเชื้อไวรัสโคโรนา 2019 มีความแตกต่างกันในแต่ละตัวชี้วัด โดย

หลังสถานการณ์การแพร่ระบาดของโรคดังกล่าว นักศึกษามีคุณภาพชีวิตที่ไม่ดีขึ้นใน 4 ตัวชี้วัด คือ คุณภาพชีวิตด้านร่างกาย คุณภาพชีวิตด้านจิตใจ คุณภาพชีวิตด้านความสัมพันธ์ทางสังคม และ คุณภาพชีวิตด้านสิทธิและเสรีภาพทางการเมือง โดยมีคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้นในตัวชี้วัดคุณภาพชีวิตด้านสิ่งแวดล้อม

4.3 ปัจจัยที่ส่งผลต่อคุณภาพชีวิตนักศึกษามหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย ในสถานการณ์โรคติดเชื้อไวรัสโคโรนา 2019

คุณภาพชีวิตที่ดีเป็นความต้องการหนึ่งของการมีชีวิตอยู่ในช่วงอายุของคนโดยปกติ เพราะคุณภาพชีวิตที่ดีจะส่งผลต่อการใช้ชีวิตได้อย่างปกติ การทำกิจกรรมประจำวันที่ต้องมีปฏิสัมพันธ์กับผู้คน รวมถึงการทำให้สังคมเกิดความสงบสุข หากสมาชิกในสังคมดำรงชีวิตอยู่ด้วยความสุข พัฒนาตนเองให้บรรลุเป้าหมายของชีวิต โดยสามารถปรับตัวภายใต้สภาพแวดล้อมที่เปลี่ยนแปลงและแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้นด้วยสติปัญญาที่ได้จากประสบการณ์และการเรียนรู้ในชีวิตได้เป็นอย่างดี ซึ่งปกติของการจะสามารถดำเนินชีวิตในวิถีดังกล่าว ปัจจัยหนึ่งที่จะช่วยให้เกิดขึ้นได้คือการพยายามพัฒนาคุณภาพชีวิตที่ดีให้เกิดขึ้นในสถานการณ์ต่าง ๆ ที่จะส่งผลต่อคุณภาพชีวิตของคนในสังคม

การศึกษาถือเป็นปัจจัยหนึ่งที่ทำให้เกิดการพัฒนาคุณภาพชีวิตของคนในทุกช่วงวัย ซึ่งการวางรากฐานการศึกษานั้นมีมาตั้งแต่สมัยโบราณโดยมีวัตถุประสงค์ที่แตกต่างกัน การจัดการศึกษามีบทบาทสำคัญในการพัฒนาคุณภาพชีวิตของบุคคลและสังคมโดยรวม ซึ่งสามารถแบ่งออกเป็นหลายด้าน เช่น การพัฒนาทักษะและความรู้ การสร้างโอกาสทางเศรษฐกิจ การพัฒนาสุขภาพและความเป็นอยู่ที่ดี การเสริมสร้างความมั่นคงทางสังคม การพัฒนาความสามารถในการตัดสินใจ (ฮิวจ์ เดลานี, 2019) การศึกษาของไทยในปัจจุบันมีการพัฒนาอย่างต่อเนื่อง มีการนำเทคโนโลยีมาใช้ในการเรียนการสอน มีการปรับปรุงหลักสูตรให้สอดคล้องกับความต้องการของตลาดแรงงาน และมีการส่งเสริมการศึกษาตลอดชีวิตเพื่อให้ประชาชนสามารถพัฒนาตนเองได้ตลอดเวลา (reformvoice, 2564)

มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัยได้ดำเนินการจัดการศึกษามากกว่า 130 ปี ตั้งแต่เมื่อครั้งกำหนดวัตถุประสงค์แรกเริ่มเพื่อเป็นที่ศึกษาเล่าเรียนของภิกษุสามเณร และได้มีการปรับเปลี่ยนตามสถานการณ์บ้านเมืองและวิธีการจัดการเรียนการสอนที่เข้ากับยุคสมัยเรื่อยมา โดยในปี พ.ศ. 2540 ได้มีการตราพระราชบัญญัติมหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย พ.ศ. 2540 ขึ้น ที่ถือได้ว่าเป็นการปรับเปลี่ยนให้เหมาะสมกับยุคสมัยมากขึ้น เปิดกว้างมากกว่าเดิมมีการรับบุคคลเข้าศึกษาทั้งภิกษุสามเณรและคฤหัสถ์ชายและหญิงให้เข้าศึกษามาอย่างต่อเนื่องและทำการเปิดการศึกษาทั้งในระดับปริญญาตรีและระดับบัณฑิตศึกษา มาจนถึงปัจจุบันได้ดำเนินการจัดการศึกษาตามแนวทางของกระทรวงการอุดมศึกษา วิทยาศาสตร์ วิจัยและนวัตกรรม และถูกจัดอยู่ในสถาบันอุดมศึกษากลุ่ม

พัฒนาปัญญาและคุณธรรมด้วยหลักศาสนา ปัจจุบัน มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัยมีนักศึกษาทั้งพระภิกษุสามเณรและคฤหัสถ์ชายหญิงรวมทุกภาคส่วนที่กำลังศึกษา (ลงทะเบียนเรียน) ณ ปีการศึกษา 2567 จำนวนทั้งสิ้น 6,041 รูป/คน แบ่งจำนวนเป็นส่วนกลาง วิทยาเขต และวิทยาลัย ดังนี้

1. มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย ส่วนกลาง	จำนวน	1,029 รูป/คน
2. มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาลัยศาสนศาสตร์โยธธ	จำนวน	210 รูป/คน
3. มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาลัยศาสนศาสตร์กาฬสินธุ์	จำนวน	187 รูป/คน
4. มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาลัยศาสนศาสตร์นครราชสีมา	จำนวน	78 รูป/คน
5. มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตมหาวชิราลงกรณ์	จำนวน	206 รูป/คน
6. มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตสิรินธร	จำนวน	294 รูป/คน
7. มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตอีสาน	จำนวน	1,082 รูป/คน
8. มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตล้านนา	จำนวน	925 รูป/คน
9. มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตศรีธรรมมาโคกราช	จำนวน	685 รูป/คน
10. มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตร้อยเอ็ด	จำนวน	793 รูป/คน
11. มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตศรีล้านช้าง	จำนวน	573 รูป/คน
12. มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย มหาปชาบดีเถรีวิทยาลัย	จำนวน	42 รูป/คน

จากข้อมูลจำนวนนักศึกษาดังกล่าวข้างต้นแสดงให้เห็นจำนวนนักศึกษาที่น้อยมากหากเทียบกับหลาย ๆ มหาวิทยาลัย ถึงแม้สถานการณ์การลดลงของนักศึกษาจะเกิดขึ้นกับมหาวิทยาลัยทุกแห่งก็ตาม จากปัจจัยของจำนวนประชากรที่ลดลง ค่านิยมการศึกษาที่เปลี่ยนไปของคนรุ่นใหม่ในเรื่องแนวคิดเกี่ยวกับปริญญาบัตร วิธีการดำเนินชีวิตที่ต้องให้สอดคล้องกับภาวะเศรษฐกิจในปัจจุบัน รวมถึงภิกษุสามเณรที่มีจำนวนลดลง ประกอบกับสถานการณ์การแพร่ระบาดของโรคโควิด-19 ที่ทำให้การเรียนการสอนในชั้นเรียนต้องหยุดชะงักไปต่อเนื่อง 2 – 3 ปี (พ.ศ. 2563 – 2565) ส่งผลให้เกิดรูปแบบการเรียนการสอนผ่านระบบออนไลน์ ซึ่งเป็นหนึ่งในนโยบายการแก้ไขปัญหาการแพร่ระบาดของเชื้อไวรัสโคโรนา 2019 และเกิดผลกระทบด้านคุณภาพการศึกษาจนส่งต่อถึงคุณภาพชีวิตของ

นักศึกษา ซึ่งจากการศึกษาข้อมูลด้วยแบบสอบถามในนักศึกษาที่เป็นกลุ่มตัวอย่างทั้งสิ้น 437 รูป/คน เพื่อเปรียบเทียบคุณภาพชีวิตใน 5 ตัวชี้วัด คือ คุณภาพชีวิตด้านกายภาพ คุณภาพชีวิตด้านจิตใจ คุณภาพชีวิตด้านสัมพันธภาพทางสังคม คุณภาพชีวิตด้านสิ่งแวดล้อม และคุณภาพชีวิตด้านการมีส่วนร่วมร่วมทางการเมือง พบว่า คุณภาพชีวิตของนักศึกษา ก่อนและหลังสถานการณ์การแพร่ระบาดของเชื้อไวรัสโคโรนา 2019 มีความแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญ

คุณภาพชีวิตของนักศึกษาในมหาวิทยาลัยเป็นปัจจัยสำคัญที่ส่งผลต่อการเรียน การพัฒนาตนเอง และสุขภาพโดยรวมของนักศึกษา โดยปัจจัยที่ส่งผลต่อคุณภาพชีวิตของนักศึกษาในสถานการณ์การแพร่ระบาดของโรคสามารถแบ่งออกได้เป็นหลายด้าน ได้แก่

1. สภาพแวดล้อมการศึกษา

1.1 สิ่งอำนวยความสะดวกในมหาวิทยาลัย การมีห้องเรียนที่ทันสมัย ห้องปฏิบัติการ ห้องสมุด และอุปกรณ์ที่ครบครัน ช่วยให้การเรียนรู้สะดวกขึ้น และสามารถเพิ่มประสิทธิภาพในการศึกษาของนักศึกษา ถึงแม้ว่าในช่วงสถานการณ์การแพร่ระบาดของโรคโควิด-19 จะมีมาตรการปิดสถานศึกษา แต่ก็ไม่ได้ห้ามให้นักศึกษาเข้า-ออกโดยเด็ดขาด นักศึกษายังสามารถพักอาศัยอยู่ภายในหอพัก และใช้บริการบางอย่าง เช่น ห้องสมุดในการศึกษาค้นคว้า สามารถเข้าขอคำปรึกษาจากอาจารย์โดยการนัดหมายได้ สิ่งอำนวยความสะดวกจะช่วยให้นักศึกษายังคงใช้เป็นเครื่องประกอบในการพัฒนาคุณภาพชีวิตของตนเองได้ มหาวิทยาลัยจึงต้องมีการดูแลสิ่งเหล่านี้ไว้ให้พร้อมเสมอ

1.2 การสนับสนุนทางวิชาการ เช่น การมีอาจารย์ที่มีคุณภาพ การให้คำปรึกษา การติวเพิ่มเติม และการฝึกอบรมที่ช่วยพัฒนาทักษะในการเรียนและการทำงาน การให้คำแนะนำถือเป็นสิ่งจำเป็นในช่วงสถานการณ์ที่ไม่ปกติ สำหรับการสนับสนุนทางวิชาการ อาจารย์ถือเป็นบุคลากรที่สำคัญในการส่งต่อข้อมูลข่าวสาร ดังนั้น การสื่อสารกับนักศึกษาอย่างต่อเนื่องจึงเป็นสิ่งที่อาจารย์และบุคลากรของมหาวิทยาลัยมหาวิทยาลัยในแต่ละแห่งได้ดำเนินการมาโดยตลอด จึงทำให้นักศึกษา ยังคงสถานะการเรียนในระบบออนไลน์ได้ครบถ้วน

1.3 โอกาสในการพัฒนาทักษะ เช่น การมีโปรแกรมเสริมทักษะ หรือโอกาสในการเข้าร่วมกิจกรรมเสริมหลักสูตรต่างๆ อาทิเช่น โครงการฝึกงาน การทำงานอาสาสมัคร การเข้าร่วมการแข่งขัน กิจกรรมเหล่านี้เป็นกิจกรรมที่ถูกกำหนดไว้ในหลักสูตรในช่วงเวลาปกติ แต่เมื่อเกิดสถานการณ์การแพร่ระบาดของโรคโควิด-19 หลายหลักสูตรมีการปรับวิธีการให้เหมาะสมตามความจำเป็น และเพิ่มเติมทักษะทางด้านเทคโนโลยี การเข้าร่วมประชุมและสัมมนาผ่านระบบออนไลน์ รวมถึงการเข้ารับการอบรมกรรมฐานผ่านระบบออนไลน์ด้วย

2. สุขภาพกายและจิตใจ

2.1 สุขภาพกาย การดูแลสุขภาพที่ดีเป็นปัจจัยสำคัญในการส่งเสริมคุณภาพชีวิตของนักศึกษา การออกกำลังกาย การกินอาหารที่มีประโยชน์ และการพักผ่อนที่เพียงพอช่วยลดความเครียดและเพิ่มสมาธิในการเรียน

2.2 สุขภาพจิต การมีความเครียดจากการเรียนและชีวิตในมหาวิทยาลัยอาจส่งผลต่อสุขภาพจิต นักศึกษาควรได้รับการสนับสนุนจากบริการสุขภาพจิตและการให้คำปรึกษาเพื่อช่วยจัดการกับปัญหาความเครียด ความวิตกกังวล หรือภาวะซึมเศร้า

จากการสำรวจข้อมูลจากนักศึกษา พบว่า นักศึกษาส่วนใหญ่มีสุขภาพกายและสุขภาพจิตที่ดี ในช่วงของสถานการณ์การแพร่ระบาดของโรค ถึงแม้จะมีช่วงแรก ๆ ที่ต้องมีการปรับตัว แต่เนื่องจากมาตรการที่รัฐบาลประกาศและการสื่อสารให้ข้อมูลในการดูแลและระวังโรค ทำให้นักศึกษาปฏิบัติตาม และสามารถดูแลตัวเองผ่านพ้นวิกฤตมาได้

3. สถานะทางเศรษฐกิจ

3.1 การเงินส่วนตัว ความสามารถในการจัดการทางการเงินอย่างมีประสิทธิภาพเป็นสิ่งสำคัญต่อคุณภาพชีวิต นักศึกษาที่มีปัญหาทางการเงินอาจต้องทำงานพาร์ทไทม์เพื่อช่วยในการจ่ายค่าเล่าเรียนหรือค่าใช้จ่ายต่างๆ ซึ่งอาจส่งผลต่อการเรียนและเวลาพักผ่อน

3.2 การสนับสนุนจากครอบครัว นักศึกษาที่ได้รับการสนับสนุนทางการเงินจากครอบครัวมักจะสามารพโฟกัสกับการเรียนได้มากขึ้น โดยไม่ต้องวิตกเกี่ยวกับปัญหาทางการเงิน

3.3 การได้รับทุนสนับสนุนการศึกษา มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัยมีการจัดสรรทุนการศึกษาให้ทั้งบรรพชิตและคฤหัสถ์ และนักศึกษาสามารถยื่นเรื่องขอกู้ยืมเงินจากกองทุนกู้ยืมเพื่อการศึกษา (กยศ.) ได้อีกทางหนึ่งด้วย

4. ความสัมพันธ์ทางสังคม

4.1 เพื่อนและกิจกรรมทางสังคม การมีเพื่อนที่ดีและการมีส่วนร่วมในกิจกรรมต่างๆ ช่วยเสริมสร้างความรู้สึกของการเป็นส่วนหนึ่งของชุมชนมหาวิทยาลัย และช่วยลดความเครียดจากการเรียน ในช่วงสถานการณ์การแพร่ระบาดของโรคโควิด-19 นักศึกษาหลายคนยอมรับว่า พอเข้ามาเรียนในปีการศึกษาที่ 1 ก็ต้องเรียนออนไลน์เลย ทำให้ไม่รู้จักเพื่อนในชั้นเรียนเลย เพราะเวลาเรียนออนไลน์เพื่อนบางคนก็ปิดกล้องเรียน ทำให้ไม่รู้จักหน้า พอมาเรียนได้มาพบกันก็ต้องถามชื่อกันถึงจะรู้ว่าใครใครในชั้นเรียน และเริ่มมาสนิทสนมกันในช่วงที่เรียนปีการศึกษาที่ 2

4.2 ความสนับสนุนจากครอบครัวและบุคคลที่รัก การมีความสัมพันธ์ที่ดีและการได้รับการสนับสนุนจากครอบครัวและบุคคลใกล้ชิดช่วยสร้างความมั่นใจและเพิ่มความสุขในการใช้ชีวิต

5. การเข้าถึงข้อมูลและเทคโนโลยี

5.1 การเข้าถึงอินเทอร์เน็ตและเทคโนโลยีการเรียนรู้ นักศึกษาสามารถเข้าถึงข้อมูล การเรียนการสอนผ่านทางออนไลน์หรือแพลตฟอร์มการเรียนต่างๆ ซึ่งช่วยให้การศึกษามีความ ยืดหยุ่นและสะดวกมากขึ้น

5.2 ความรู้และทักษะในการใช้เทคโนโลยี การเรียนรู้การใช้เทคโนโลยีใน ชีวิตประจำวันและการศึกษาช่วยเพิ่มความสามารถในการศึกษาและการพัฒนาทักษะใหม่ๆ ของ นักศึกษา

6. คุณภาพของการเรียนการสอน

6.1 คุณภาพของอาจารย์และวิธีการสอน การมีอาจารย์ที่มีความรู้และประสบการณ์ดี รวมถึงการใช้วิธีการสอนที่เข้าใจง่ายและเหมาะสม จะช่วยให้ นักศึกษาสามารถเรียนรู้ได้ดีขึ้น และทำ ให้การศึกษามีความหมาย

6.2 การประเมินผลและความยุติธรรมในการให้คะแนน การมีระบบการประเมินผลที่ โปร่งใสและยุติธรรม ช่วยเพิ่มความมั่นใจให้กับนักศึกษาในการเรียนและลดความกังวล

7. วัฒนธรรมและความหลากหลายทางสังคม

7.1 การยอมรับและความหลากหลาย การที่มหาวิทยาลัยส่งเสริมความหลากหลาย และการยอมรับในเชิงวัฒนธรรม ช่วยให้นักศึกษาสามารถเรียนรู้จากมุมมองที่หลากหลาย และช่วยลด ปัญหาความขัดแย้งระหว่างกลุ่มต่างๆ ในสังคมมหาวิทยาลัย

7.2 กิจกรรมเสริมสร้างสังคม กิจกรรมต่างๆ เช่น การรวมกลุ่มชมรม หรือกิจกรรมทาง วัฒนธรรมสามารถช่วยเสริมสร้างการมีปฏิสัมพันธ์และเพิ่มความสุขให้กับนักศึกษา

8. ความมั่นคงและความปลอดภัย

8.1 ความปลอดภัยในพื้นที่มหาวิทยาลัย การมีระบบรักษาความปลอดภัยที่ดีทั้งใน มหาวิทยาลัยและในหอพักนักศึกษาเป็นสิ่งสำคัญที่ช่วยให้นักศึกษารู้สึกปลอดภัยและสามารถมุ่งเน้น ไปที่การเรียนได้

8.2 ความมั่นคงในการศึกษา การมีแนวทางในการศึกษาที่ชัดเจนและไม่มีอุปสรรค เช่น ระบบการเรียนที่ยืดหยุ่นและการสนับสนุนจากอาจารย์ ช่วยให้การศึกษานักศึกษามีความ มั่นคง

โดยสรุปแล้ว ปัจจัยที่ส่งผลต่อคุณภาพชีวิตของนักศึกษามหาวิทยาลัยประกอบด้วยหลาย ด้านที่เชื่อมโยงกัน เช่น สภาพแวดล้อมการศึกษา สุขภาพกายและจิตใจ สถานะทางเศรษฐกิจ ความสัมพันธ์ทางสังคม การเข้าถึงข้อมูลและเทคโนโลยี การเรียนการสอน วัฒนธรรมและความ หลากหลาย และความมั่นคงในชีวิต นักศึกษาจึงควรได้รับการสนับสนุนในทุกด้านเพื่อเสริมสร้าง คุณภาพชีวิตที่ดีและสามารถพัฒนาศักยภาพได้อย่างเต็มที่ หากสถานการณ์การแพร่ระบาดของโรคติด

เชื้อไวรัสโคโรนา 2019 ที่เกิดขึ้นยังมีผลต่อการพัฒนาทักษะของนักศึกษาในด้านเทคโนโลยีให้พัฒนาไปได้อย่างก้าวกระโดด ประกอบกับช่วยให้รูปแบบและวิธีการเรียนการสอนใหม่ ๆ ถูกพัฒนาขึ้นด้วย บางส่วนของนักศึกษามีเวลาสามารถทำงานช่วยเหลือครอบครัวและหารายได้เพื่อเป็นทุนในการศึกษาได้อีกด้วย แต่ทั้งนี้ เรื่องของการประเมินผลการศึกษาที่มีความยืดหยุ่นตามสถานการณ์ และเมื่อสถานการณ์เข้าสู่ภาวะปกติ สิ่งที่สถาบันการศึกษาต้องเร่งดำเนินการคือการเสริมทักษะและพัฒนาศักยภาพของนักศึกษาในส่วนของขาดหายไปให้เต็มและสมบูรณ์มากขึ้น พร้อมทั้งเพิ่มพูนสิ่งใหม่ รวมทั้งเรื่องของการใช้ชีวิตในสถานการณ์โลกที่เปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว ซึ่งจะได้เป็นการเสนอรูปแบบการพัฒนาคุณภาพชีวิตของนักศึกษาในประเด็นต่อไป

4.4 รูปแบบการพัฒนาคุณภาพชีวิตนักศึกษามหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัยในยุคหลังโควิด-19

ในบริบทของโลกยุคเทคโนโลยีที่ไม่อาจปฏิเสธได้ว่า ทุกคนต้องปรับตัวให้เข้ากับบริบทดังกล่าวนี้อย่างเหมาะสมเพื่อให้สามารถดำรงชีวิตอยู่ได้อย่างมีคุณภาพตามสมควรของแต่ละปัจเจกบุคคล ดังนั้น รูปแบบการพัฒนาคุณภาพชีวิตของนักศึกษามหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัยในยุคหลังโควิด-19 จึงต้องปรับเปลี่ยนไปจากเดิมดังนี้

1. คุณภาพชีวิตด้านสุขภาพ มหาวิทยาลัยควรมีนโยบายในการดูแลคุณภาพชีวิตด้านสุขภาพของนักศึกษาทั้งสุขภาพกายและสุขภาพใจโดยกำหนดให้มีการตรวจสุขภาพประจำปีของนักศึกษาทุกชั้นปีด้วยการทำประกันสุขภาพกลุ่มให้นักศึกษา และปรับปรุงระบบการให้คำปรึกษา (Counseling System) แก่นักศึกษาให้เข้มแข็งโดยกำหนดอาจารย์ที่ปรึกษาให้แก่กลุ่มนักศึกษาทุกชั้นปีรวมถึงการส่งเสริมให้นักศึกษามีการรวมกลุ่มเป็นชมรมต่าง ๆ เพื่อทำกิจกรรมเช่น กิจกรรมได้วาทิ กิจกรรมกีฬาประเภทต่าง ๆ กิจกรรมสาธารณะ เป็นต้น ตลอดจนปรับปรุงหลักสูตรเสริมโดยกำหนดให้มีวิชาเกี่ยวกับการพัฒนาความฉลาดทางอารมณ์ และการเข้าสังคมแก่นักศึกษา ในส่วนของนักศึกษา ควรให้ความสำคัญกับการทำกิจกรรมที่เป็นการออกกำลังกายเพื่อเป็นการดูแลสุขภาพของตนเองรวมถึงการดูแลด้านโภชนาการควบคู่กันไปด้วย

2. คุณภาพชีวิตด้านเศรษฐกิจ มหาวิทยาลัยควรส่งเสริมให้มีทุนการศึกษาแก่สำหรับพระสงฆ์และฆราวาสที่ประสงค์จะเรียนกับมหาวิทยาลัยฯ ที่ขาดแคลนทุนทรัพย์เพิ่มมากขึ้นรวมถึงการให้กู้ยืมโดยไม่คิดดอกเบี้ยเพื่อชำระค่าเล่าเรียนแก่นักศึกษาที่มีความจำเป็นโดยอาจกำหนดการชำระเป็นการช่วยงานของมหาวิทยาลัยฯ หรืองานสาธารณะตามที่มหาวิทยาลัยฯ กำหนด การส่งเสริมให้นักศึกษามีความรู้และทักษะการวางแผนการใช้จ่ายเงิน การพัฒนาทักษะพิเศษแก่นักศึกษาเพื่อเพิ่มโอกาสทำงานพิเศษ เช่น ทักษะด้านบริการ ทักษะการดูแลผู้สูงอายุ เป็นต้น

3. คุณภาพชีวิตด้านสังคม มหาวิทยาลัยฯ อาจขอความร่วมมือจากภาคธุรกิจเอกชนในการให้ความช่วยเหลือในด้านการฝึกงาน และการรับเข้าทำงานในสถานประกอบการโดยการที่มหาวิทยาลัยฯ ปรับปรุงหลักสูตรให้สอดคล้องกับความต้องการของตลาดแรงงานและเน้นการฝึกปฏิบัติงานจริงมากขึ้น นอกจากนี้หลักสูตรต่าง ๆ ควรให้ความสำคัญกับการปฏิบัติงานหรือฝึกงานจริงนอกห้องเรียนมากขึ้นเพื่อให้นักศึกษาไปเผชิญกับโลกความเป็นจริงและมีทักษะในการเรียนรู้และปรับตัวให้เหมาะสม นอกจากนี้ มหาวิทยาลัยฯ ควรเอาใจใส่ดูแลกลุ่มนักศึกษาเปราะบาง เช่น กลุ่มที่มาจากครอบครัวแตกแยก หรือมาจากชุมชนแออัด เป็นต้น เป็นพิเศษ เพื่อให้กลุ่มนักศึกษาเหล่านี้สามารถอยู่ร่วมกับนักศึกษาอื่น ๆ ได้อย่างกลมกลืนโดยมีระบบการติดตามผลการศึกษานักศึกษากลุ่มนี้อย่างใกล้ชิด หรือมี Open House ที่เชิญผู้ปกครองมาพบปะเพื่อชี้แจงแนวทางการดูแลบุตรหลานร่วมกับทางมหาวิทยาลัยเป็นประจำทุกปี

4. คุณภาพชีวิตด้านการศึกษา มหาวิทยาลัยฯ ควรมีนโยบายส่งเสริมการจัดการเรียนการสอนแบบผสมผสานระหว่างระบบเดิมแบบเผชิญหน้ากับระบบออนไลน์ โดยปรับปรุงระบบสื่อดิจิทัลให้ทันสมัยโดยมีอุปกรณ์ที่จำเป็นต่อการเรียนการสอนในระบบออนไลน์อย่างเพียงพอและทันสมัยเช่น คอมพิวเตอร์ ระบบไวไฟ ระบบ Zoom Meet จอ LCD เป็นต้น ซึ่งเป็นระบบที่ช่วยการศึกษาในโลกยุคใหม่ในทุกวันนี้ ในขณะที่เดียวกันก็มีโครงการพัฒนาทักษะด้านการเรียนการสอนออนไลน์ให้กับบุคลากรที่เกี่ยวข้องกับการจัดการเรียนการสอนของมหาวิทยาลัยและนักศึกษาให้มีความรู้ความสามารถทางด้านเทคโนโลยีที่จำเป็นต่อการเรียนการสอนออนไลน์มากยิ่งขึ้น นอกจากนี้ อาจขอความร่วมมือจากบริษัทด้านโทรคมนาคมในการจำหน่ายซิมในราคาพิเศษเพื่อการศึกษาแก่นักศึกษาสำหรับการเรียนการสอนออนไลน์เพื่อลดภาระค่าใช้จ่ายสำหรับนักศึกษา ในส่วนของนักศึกษาเองก็จำเป็นต้องพัฒนาเพื่อยกระดับทักษะ upskill ที่จำเป็นสำหรับอนาคต เช่น ทักษะด้านการคิดวิเคราะห์ ทักษะด้านคิดเชิงระบบ ทักษะความยืดหยุ่นและคล่องตัว ทักษะการเป็นผู้นำยุคโลกผันผวน ทักษะด้านปัญญาประดิษฐ์ เป็นต้น ซึ่งล้วนเป็นทักษะที่จำเป็นสำหรับโลกอนาคต

5. คุณภาพชีวิตด้านสิ่งแวดล้อม มหาวิทยาลัยฯ ควรส่งเสริมให้นักศึกษามีความเข้าใจและตระหนักถึงปัญหาสิ่งแวดล้อมรอบตัว เช่น ปัญหาขยะมูลฝอย ปัญหามลพิษทางอากาศ ปัญหาการเปลี่ยนแปลงของสภาพภูมิอากาศและผลกระทบต่อสังคมและชุมชน และเข้าไปมีบทบาทเป็นส่วนหนึ่งของพลังสังคมเพื่อแก้ไขปัญหาด้านสิ่งแวดล้อม โดยส่งเสริมการเรียนการสอนที่เชื่อมโยงกับแนวคิดสิ่งแวดล้อมแนวพุทธ หรือการให้นักศึกษามีส่วนร่วมในการพัฒนาภูมิทัศน์ในมหาวิทยาลัยให้เป็นมิตรต่อสิ่งแวดล้อม เพื่อเป็นการเปิดบทบาทใหม่เชิงสร้างสรรค์สำหรับนักศึกษามหาวิทยาลัยด้านพุทธศาสนา และมหาวิทยาลัยควรพัฒนาหลักสูตรพุทธศาสนาเพื่อสิ่งแวดล้อม โดยอาจเป็นหลักสูตรระยะสั้นแก่นักศึกษาและพระสงฆ์ตลอดจนเยาวชนในสถานศึกษาร่วมกันเป็นส่วนหนึ่งในการรักษาสีเขียวสิ่งแวดล้อม โดยอาศัยหลักธรรมทางพุทธศาสนาบูรณาการเข้ากับการพัฒนาสิ่งแวดล้อมอย่างยั่งยืน

และเข้าไปมีส่วนร่วมกับชุมชนในการแก้ไขปัญหาสิ่งแวดล้อมชุมชนอย่างต่อเนื่อง ในส่วนของนักศึกษา อาจมีการตั้งชมรมเพื่อกิจการสาธารณะ เช่น การจัดตั้งค่ายอาสาพัฒนาเพื่อแก้ไขปัญหาสิ่งแวดล้อมชุมชนโดยรอบมหาวิทยาลัย/วิทยาเขตในภูมิภาค เป็นต้น

6. คุณภาพชีวิตด้านการเมืองและการมีส่วนร่วม เป็นกระบวนการสร้างนักศึกษาให้มีความรู้ความเข้าใจในเรื่องการเมืองและสร้างความเป็นพลเมืองให้กับนักศึกษา เพื่อให้มีความตระหนักรู้และเข้ามามีส่วนร่วมทางการเมืองอย่างสร้างสรรค์ โดยมหาวิทยาลัยควรมีหลักสูตรที่สร้างความรู้ความเข้าใจในปัญหาสังคม เช่น ปัญหาความเหลื่อมล้ำทางสังคม ปัญหาความไม่ยุติธรรมในสังคม และสร้างความตระหนักรู้แก่นักศึกษา ส่งเสริมการแสดงออกทางการเมืองอย่างสร้างสรรค์ เช่น การจัดเวทีเสวนาประเด็นการแก้ไขรัฐธรรมนูญเพื่อส่งเสริมสิทธิเสรีภาพประชาชน เป็นต้น พัฒนาทักษะการสื่อสารและการคิดเชิงวิเคราะห์ การส่งเสริมกิจกรรมการใช้สิทธิทางการเมืองในมหาวิทยาลัย เช่น จัดกิจกรรมการเลือกตั้งตัวแทนนักศึกษา เป็นต้น ในขณะเดียวกัน นักศึกษาต้องให้ความสำคัญกับบริบททางการเมืองที่เกิดขึ้นรอบตัวโดยมีความตื่นตัวทางการเมืองและมีส่วนร่วมในกิจกรรมทางการเมืองอย่างสร้างสรรค์ร่วมกับมหาวิทยาลัยและองค์กรสาธารณะภายนอก เช่น การจัดกิจกรรมเสวนาร่วมกับสถาบันการศึกษาอื่นในการแก้ไขปัญหาทางสังคม อาทิ ปัญหายาเสพติด ปัญหาคนไร้บ้าน หรือจัดทำกิจกรรมค่ายอาสาพัฒนา เป็นต้น

4.5 เสนอรูปแบบการพัฒนาคุณภาพชีวิตนักศึกษานักศึกษามหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัยในยุคหลังโควิด-19

นักศึกษาถือว่าเป็นหัวใจสำคัญในการจัดการศึกษาของสถาบันการศึกษา ซึ่งมหาวิทยาลัยถือเป็นไม้ส่งสุดท้ายที่จะส่งออกผลผลิตออกสู่สังคม เพื่อนำไปสู่ทรัพยากรมนุษย์ที่มีคุณค่าในการพัฒนาสังคมต่อไป ดังนั้น การส่งเสริมและพัฒนาด้านคุณภาพชีวิตของนักศึกษาให้สามารถนำพาตนเองไปสู่ประตูแห่งความสำเร็จจึงเป็นหน้าที่ที่สำคัญของสถาบันการศึกษาในระดับอุดมศึกษา โดยเฉพาะมหาวิทยาลัยที่ใช้แก่นหลักแห่งพระพุทธศาสนาเป็นกำลังสำคัญในการพัฒนาปัญญาของมนุษย์ เพื่อให้ผู้ที่เข้าศึกษาได้มีทั้งองค์ความรู้ และสติปัญญาในการนำองค์ความรู้นั้นไปใช้ต่อไป การพัฒนาคุณภาพชีวิตนักศึกษามหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย คือ การพัฒนาแนวทางให้นักศึกษาได้รับการสนับสนุน ส่งเสริม พัฒนา ให้มีความสามารถในการพึ่งพาตนเอง ความสามารถในการพัฒนาตนเองเพื่อให้มีชีวิตความเป็นอยู่ที่ดีขึ้น สามารถปรับปรุงการดำเนินชีวิตให้สอดคล้องและรองรับกับการเปลี่ยนแปลงที่จะเกิดขึ้น ความพร้อมในการดำรงชีวิตในสังคม ความสามารถในการประกอบอาชีพ การพัฒนาในทุกขั้นตอนของชีวิตเพื่อประโยชน์ในการดำรงชีวิตที่ดีขึ้น ทั้งส่วนบุคคล สังคมและประเทศชาติ สามารถยืนหยัดอยู่ได้อย่างเป็นปกติสุข ไม่เป็นบุคคลที่มีปัญหาและสามารถจัดการกับ

แรงปะทะจากภายนอกได้ หรือเป็นบุคคลที่มีทักษะชีวิต (Life Skills) ที่สามารถปรับตัวให้อยู่บนความสมดุล สามารถจัดการกับความต้องการและสิ่งท้าทายในชีวิตประจำวันได้อย่างมีประสิทธิภาพ

ดังนั้น คุณภาพชีวิตของนักศึกษาจะพัฒนาได้ต้องเกิดจากความร่วมมือในการดำเนินงานร่วมกันจากภาคส่วนต่าง ๆ ของมหาวิทยาลัย ครอบครัว ชุมชน และที่สำคัญคือ ตัวนักศึกษา ที่จะต้องสร้างบรรยากาศแห่งการเรียนรู้และการปรับตัวตามสถานการณ์ได้อย่างรวดเร็ว มีสติไม่ประมาทในการดำเนินชีวิต ซึ่งรูปแบบในการพัฒนาคุณภาพชีวิตของนักศึกษามหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย จึงนำเสนอได้ดังนี้

1. หลักการสนับสนุน

1.1 มหาวิทยาลัยดำเนินการจัดบริการด้านการศึกษาให้ครอบคลุมกับความต้องการของผู้เรียนอย่างทันสมัย ครบครันด้วยสวัสดิการในการดูแลชีวิตและทรัพย์สินให้นักศึกษาได้ใช้ชีวิตภายในและภายนอกรั้วมหาวิทยาลัยได้อย่างปลอดภัย และมีความภาคภูมิใจในสถาบันการศึกษาที่ให้การดูแลในสวัสดิภาพทั้งร่างกายและจิตใจ มีการสร้างความร่วมมือและความสัมพันธ์อันดีกับชุมชนรอบมหาวิทยาลัยเพื่อเป็นรั้วป้องกันอันตรายให้แก่นักศึกษา

1.2 มหาวิทยาลัยเชื่อมโยงกับครอบครัวนักศึกษา ทั้งบ้านและวัด ในการติดตามดูแลร่วมกัน และสร้างความเข้าใจในการสนับสนุนให้นักศึกษาได้เกิดกำลังกายและกำลังใจในการเรียนรู้ได้อย่างเต็มที่ ไร้ความกังวล ทั้งเรื่องทุนทรัพย์และการอยู่ร่วมกันในสังคม

2. หลักการส่งเสริม

2.1 มหาวิทยาลัยต้องส่งเสริมให้เกิดบรรยากาศแห่งการเรียนรู้ร่วมกันในสังคมของมหาวิทยาลัย สร้างพื้นที่ปลอดภัยในการแสดงออกอย่างถูกต้องและเหมาะสม ไม่ปิดกั้นความคิดเห็นและรับฟังเพื่อให้เกิดการรับรู้และเข้าใจร่วมกัน และนำไปสู่การเปลี่ยนแปลงที่ดีขึ้น

2.2 มหาวิทยาลัยเชื่อมโยงกับชุมชนสร้างโอกาสให้นักศึกษาได้พัฒนาทักษะด้านต่าง ๆ ที่นำไปสู่สังคม ทั้งด้านทักษะการใช้ชีวิต ทักษะทางวิชาชีพ ทักษะดิจิทัล การสื่อสาร และการพัฒนาทางอารมณ์

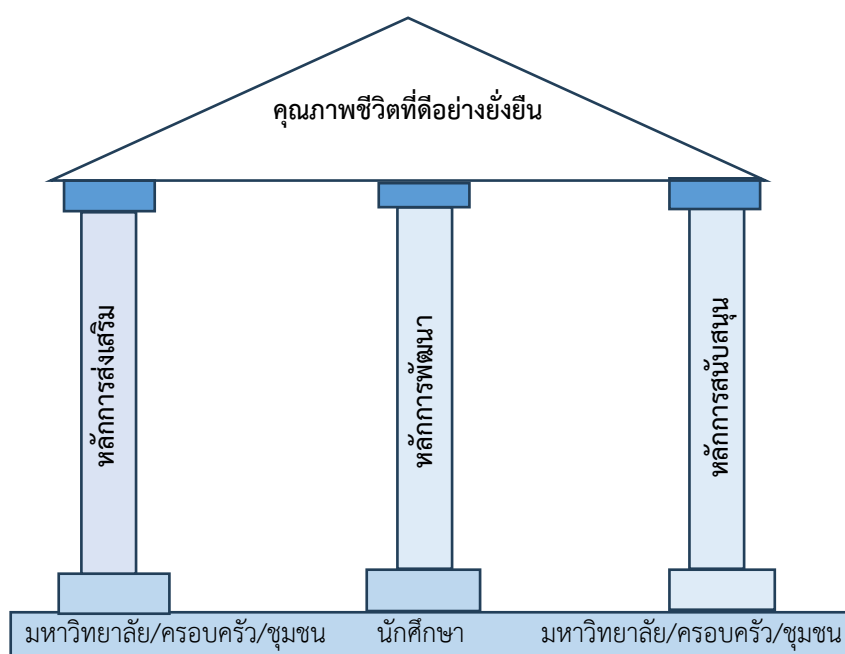
3. หลักการพัฒนา

3.1 นักศึกษาต้องให้ความสำคัญกับการพัฒนาตนเองที่สอดคล้องกับสถานการณ์ต่าง ๆ และสอดคล้องไปกับแนวนโยบายของสถาบันการศึกษาที่มีการปรับเปลี่ยน และให้ความร่วมมือรวมทั้งให้ข้อเสนอแนะที่เป็นแนวทางในการพัฒนาสถาบันและผู้เรียนอย่างสมดุล

3.2 นักศึกษาต้องดำเนินชีวิตไม่ประมาทและมีสติไตร่ตรองด้วยหลักเหตุและผล จนหาทางออกในเรื่องต่าง ๆ ได้ โดยไม่ส่งผลกระทบต่อตนเองและผู้อื่น มีความฉลาดทางอารมณ์ในการตัดสินใจ

3.3 นักศึกษาต้องแสดงออกถึงการมีส่วนร่วมในการพัฒนา ส่งเสริม และสนับสนุนตนเองและสถาบันไปสู่เป้าหมาย และพึ่งพาตนเองได้

ทั้ง 3 หลักการ เปรียบเสมือนเสาหลักที่ใช้ค้ำยันเป้าหมายหลักในการพัฒนาคุณภาพชีวิตของนักศึกษาให้สามารถดำเนินไปภายใต้สถานการณ์การเปลี่ยนแปลงของโลกภายหลังการแพร่ระบาดของโรคโควิด-19 ผ่านพ้นไป โดยมีฐานที่แข็งแรงจากมหาวิทยาลัย ครอบครัว ชุมชน และนักศึกษา ที่ต่างทำหน้าที่ของตนให้บรรลุเป้าหมาย

รูปภาพที่ 4.1 รูปแบบการพัฒนาคุณภาพชีวิตนักศึกษามหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัยหลังยุคโควิด-19

บทที่ 5

สรุป อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ

ในบทที่ 5 ซึ่งเป็นส่วนสุดท้ายของเนื้อหา รายงานวิจัย เรื่องรูปแบบการพัฒนาคุณภาพชีวิตของนักศึกษามหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัยยุคหลังโควิด-19 ผู้วิจัยจะทำการนำเสนอเนื้อหาที่เป็นสรุปเนื้อหาที่ได้ดำเนินการมาทั้งหมดในส่วนแรก ต่อมาจะทำการอภิปรายผลการศึกษา และส่วนสุดท้ายจะเป็นข้อเสนอแนะสำหรับการวิจัยครั้งต่อไป และข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย ตามลำดับ

5.1 สรุปผลการวิจัย

การวิจัยเรื่องรูปแบบการพัฒนาคุณภาพชีวิตของนักศึกษามหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัยยุคหลังโควิด-19 เกิดจากปัญหาสำคัญของเรื่องคุณภาพชีวิตของนักศึกษาในช่วงของการแพร่ระบาดของโรคติดเชื้อไวรัสโคโรนา 2019 อุบัติขึ้น และแพร่กระจายไปยังประเทศต่าง ๆ ทั่วโลกอย่างรวดเร็ว รวมทั้งประเทศไทยด้วย คณะผู้วิจัยเล็งเห็นว่า การแพร่ระบาดของโรคดังกล่าวส่งผลกระทบต่ออย่างมากและต่อเนื่องอย่างเป็นวงกว้าง ประกอบกับคณะผู้วิจัยเป็นบุคลากรทางการศึกษาที่ใกล้ชิดกับนักศึกษามหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย ซึ่งเป็นมหาวิทยาลัยทางพระพุทธศาสนาที่มีทั้งบรรพชิตและคฤหัสถ์ศึกษาร่วมกัน และด้วยการที่ผู้วิจัยได้มีประสบการณ์จากการศึกษาในสถาบันการศึกษาต่าง ๆ ที่มีเป็นรูปแบบปกติ โดยพบว่ามีความหลายสิ่งที่แตกต่างกัน แต่มีวัตถุประสงค์ในการจัดการศึกษาและผลิตบัณฑิตเหมือนกัน แต่ไม่เคยมีการศึกษาหรือสำรวจถึงคุณภาพชีวิตของนักศึกษา ทั้ง ๆ ที่เรื่องคุณภาพชีวิตเป็นประเด็นสำคัญของประเทศต่าง ๆ ทั่วโลก เพราะคุณภาพชีวิตของประชาชนจะบ่งบอกถึงการบริหารและการพัฒนาประเทศของประเทศนั้น ๆ เช่นกัน คุณภาพชีวิตของนักศึกษา บุคลากรทางการศึกษา ก็นับว่าเป็นตัวชี้วัดหนึ่งในการทำงานของผู้บริหารมหาวิทยาลัยว่าสามารถบริหารงานได้ดีมากน้อยเพียงใด โดยเฉพาะในสถานการณ์วิกฤตการเกิดโรคระบาดเช่นนี้ จึงเป็นความท้าทายของหน่วยงานและองค์กรต่าง ๆ ที่จะนำพาทุกชีวิตให้รอดพ้นวิกฤตไปได้ และเมื่อผ่านพ้นวิกฤตไปแล้ว จะต้องมีความเห็นแนวทางในการดำเนินการอย่างไรต่อไป คณะผู้วิจัยจึงสนใจศึกษาถึงรูปแบบการพัฒนาคุณภาพชีวิตของนักศึกษามหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัยหลังยุคโควิด-19 โดยมีวัตถุประสงค์ ประกอบด้วย

- 1) ศึกษาปัญหาและคุณภาพชีวิตนักศึกษามหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย ในสถานการณ์โรคติดเชื้อไวรัสโคโรนา 2019
- 2) เปรียบเทียบคุณภาพชีวิตนักศึกษามหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย ในสถานการณ์โรคติดเชื้อไวรัสโคโรนา 2019

3) ศึกษาปัจจัยที่ส่งผลต่อคุณภาพชีวิตนัศึกษามหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย ในสถานการณ์โรคติดเชื้อไวรัสโคโรนา 2019

4) พัฒนารูปแบบการพัฒนาคุณภาพชีวิตนัศึกษามหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัยในยุคหลังโควิด-19

5) เสนอรูปแบบการพัฒนาคุณภาพชีวิตนัศึกษามหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัยในยุคหลังโควิด-19

ในการดำเนินการวิจัย คณะผู้วิจัยดำเนินการโดยใช้การวิจัยเชิงปริมาณ (Quantitative Research) ประกอบกับการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม (Participatory Action Research: PAR) ด้วยกิจกรรมที่ดำเนินการโดยคณะกรรมการนัศึกษาของส่วนกลาง อาจารย์ในการจัดการศึกษาในชั้นเรียน และโครงการต่าง ๆ ของคณะ และร่วมแลกเปลี่ยนความคิดเห็นกัน ซึ่งมีการปรับเปลี่ยนรูปแบบตามความเหมาะสม และนำมาหาข้อสรุป มีการใช้แบบสอบถามที่เป็นกลุ่มตัวอย่าง จำนวน 437 รูป/คน ที่เป็นนัศึกษาทุกชั้นปีของมหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัยทั้งส่วนกลาง วิทยาเขต และวิทยาลัยต่าง ๆ การสนทนากลุ่ม ทั้งคณาจารย์ผู้รับผิดชอบหลักสูตร อาจารย์ผู้สอน ผู้บริหาร บุคลากร และกลุ่มคณะกรรมการนัศึกษา จำนวน 40 รูป/คน ตามประเด็นคำถามที่เกี่ยวข้องแบบไม่มีโครงสร้าง จากนั้นเก็บรวบรวมข้อมูลเพื่อนำมาวิเคราะห์ทางสถิติด้วยค่าเฉลี่ย ค่าร้อยละ ค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และค่า t-test

เครื่องมือวิจัยที่เป็นแบบสอบถามเกี่ยวกับคุณภาพชีวิตได้ปรับปรุงมาจากเครื่องมือของ WHOQOL-BREF-THAI ฉบับย่อ ที่มีข้อคำถามใน 2 ชนิด คือแบบภาวะวิสัย และแบบอัตวิสัย ประกอบด้วยองค์ประกอบคุณภาพชีวิต 4 ด้าน คือ ด้านร่างกาย ด้านจิตใจ ด้านความสัมพันธ์ทางสังคม และด้านสิ่งแวดล้อม โดยคณะผู้วิจัยได้มีการเพิ่มเติมอีก 1 ด้าน คือ ด้านการเมือง เมื่อดำเนินการพัฒนาเครื่องมือวิจัยแล้ว ได้ส่งให้ผู้ทรงคุณวุฒิจำนวน 3 ท่าน พิจารณาให้ข้อเสนอแนะและปรับแก้ไขเพิ่มเติมในส่วนต่าง ๆ เรียบร้อย แล้วจึงนำไปทดสอบหาค่าความเชื่อมั่นและความน่าเชื่อถือของข้อคำถามกับกลุ่มนัศึกษาทั่วไป จำนวน 30 รูป/คน ซึ่งเป็นไปตามความน่าเชื่อถือและความเชื่อมั่นทางสถิติ แล้วจึงนำแบบสอบถามให้นักศึกษาที่เป็นกลุ่มตัวอย่างใช้วิธีการสุ่มแบบใช้การสุ่มแบบหลายขั้นตอน (Multi-Stage Sampling)

จากการรวบรวมข้อมูลและทำการวิเคราะห์ผล จึงสรุปผลการวิจัยตามประเด็นวัตถุประสงค์ได้ดังนี้

1. ปัญหาและคุณภาพชีวิตนัศึกษามหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย ในสถานการณ์โรคติดเชื้อไวรัสโคโรนา 2019

1.1 เรื่องค่าใช้จ่ายในการศึกษาที่ไม่เพียงพอ จึงต้องหารายได้ช่วงนอกเวลาเรียน และเมื่อเกิดสถานการณ์การแพร่ระบาดของโรคติดเชื้อไวรัสโคโรนา 2019 รัฐบาลประกาศใช้ พ.ร.ก.

กฎอัยการศึกในสถานการณ์ฉุกเฉิน กำหนดเวลาในการเดินทาง ซึ่งสร้างปัญหาการสัญจรสำหรับนักศึกษาที่ต้องใช้รถสาธารณะ และเมื่อมหาวิทยาลัยประกาศมาตรการการทำงานและปิดสถานศึกษาตามคำสั่งของรัฐบาลและกระทรวง ประกอบกับการปิดสถานบันเทิง ห้าง ร้านค้า ร้านอาหาร ทำให้นักศึกษาที่ต้องหารายได้เพื่อเป็นค่าใช้จ่ายในชีวิตประจำวันและค่าเทอม และเป็นงานพาร์ทไทม์ต้องหยุดทำงาน ส่งผลให้ขาดรายได้ดังกล่าว

1.2 ความไม่พร้อมกับรูปแบบการเรียนรู้ในระบบออนไลน์ เมื่อสถานการณ์การแพร่ระบาดของโรคไม่อาจควบคุมได้และรุนแรงมากขึ้น ทำให้หน่วยงานต่าง ๆ ยังคงมาตรการปิดทำการส่วนสถาบันการศึกษาประกาศเลื่อนการเปิดเรียน และต้องหาวิธีการหรือรูปแบบการเรียนการสอนแบบใหม่มาทดแทนโดยเร็ว และวิธีการที่ใช้ได้ผลมากที่สุดในช่วงนั้น คือ การเรียนผ่านระบบออนไลน์ที่ทุกคนไม่ต้องเข้ามาพบกันในห้องเรียน และเป็นทางออกที่ดีที่สุด สถานการณ์ดังกล่าว ปัญหาที่พบตามมาคือ นักศึกษายังขาดทักษะการใช้สื่อออนไลน์ผ่านโปรแกรมที่กำหนด รวมทั้งอุปกรณ์การเรียนที่ไม่เหมาะสม และบางส่วนไม่มีอุปกรณ์ รวมถึงสัญญาณอินเทอร์เน็ต โดยเฉพาะนักศึกษาที่กลับภูมิลำเนาไปก่อนในช่วงปิดภาคการศึกษาและก่อนที่มหาวิทยาลัยจะประกาศปิดสถานศึกษา ซึ่งบางแห่งยังไม่สัญญาณอินเทอร์เน็ต นักศึกษาบางคนต้องเดินทางเข้ามาในเขตเมืองเพื่อเข้าร้านอินเทอร์เน็ตเพื่อเข้าเรียนผ่านระบบออนไลน์ และส่วนใหญ่ขาดสมาธิในการเรียน สภาพแวดล้อมไม่เอื้อต่อการเรียน

1.3 คุณภาพชีวิตของนักศึกษาในสถานการณ์การแพร่ระบาดของโรคติดเชื้อไวรัสโคโรนา 2019 พบว่า นักศึกษากลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่ จำนวน 336 รูป/คน หรือร้อยละ 76.88 มีคุณภาพชีวิตอยู่ในระดับกลาง ๆ และเมื่อพิจารณาเป็นรายตัวของตัวชี้วัดคุณภาพชีวิตทั้ง 5 ด้าน นักศึกษาอยู่ในระดับกลาง ๆ ทั้ง 5 ด้าน ได้แก่ คุณภาพชีวิตด้านร่างกาย คุณภาพชีวิตด้านจิตใจ คุณภาพชีวิตด้านความสัมพันธ์ทางสังคม คุณภาพชีวิตด้านสิ่งแวดล้อม และคุณภาพชีวิตด้านสิทธิและเสรีภาพทางการเมือง

2. เปรียบเทียบคุณภาพชีวิตนักศึกษามหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย ในสถานการณ์โรคติดเชื้อไวรัสโคโรนา 2019

คุณภาพชีวิตของนักศึกษามหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัยเมื่อเปรียบเทียบก่อนและหลังสถานการณ์การแพร่ระบาดของโรคติดเชื้อไวรัสโคโรนา 2019 พบว่า จากสถานการณ์การแพร่ระบาดของโรคติดเชื้อไวรัสโคโรนา 2019 ส่งผลต่อคุณภาพชีวิตของนักศึกษามหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัยที่มีความแตกต่างไปจากสถานการณ์ก่อนที่จะมีการแพร่ระบาดของเชื้อดังกล่าว อย่างมีนัยสำคัญ ทั้งในภาพรวมและรายด้าน

3. ปัจจัยที่ส่งผลต่อคุณภาพชีวิตนักศึกษามหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย ในสถานการณ์โรคติดเชื้อไวรัสโคโรนา 2019

3.1 ปัจจัยด้านสภาพแวดล้อมการศึกษา ประกอบด้วยสิ่งอำนวยความสะดวกในมหาวิทยาลัย อุปกรณ์การศึกษา การสนับสนุนทางวิชาการ โอกาสในการพัฒนาทักษะ

3.2 ปัจจัยด้านสุขภาพกายและจิตใจ

3.3 ปัจจัยสถานะทางเศรษฐกิจ ได้แก่ การเงินส่วนตัว การสนับสนุนจากครอบครัว ทุนการศึกษา

3.4 ปัจจัยความสัมพันธ์ทางสังคม ได้แก่ เพื่อนและกิจกรรมทางสังคม ความสนับสนุนจากครอบครัวและบุคคลที่รัก

3.5 ปัจจัยการเข้าถึงข้อมูลและเทคโนโลยี ได้แก่ การเข้าถึงอินเทอร์เน็ตและเทคโนโลยี การเรียนรู้ ความรู้และทักษะการใช้เทคโนโลยี

3.6 ปัจจัยคุณภาพของการเรียนการสอน ได้แก่ คุณภาพของอาจารย์และวิธีการสอน การประเมินผลและความยุติธรรมในการให้คะแนน

3.7 วัฒนธรรมและความหลากหลายทางสังคม ได้แก่ การยอมรับและความหลากหลาย กิจกรรมเสริมสร้างสังคม

3.8 ความมั่นคงและความปลอดภัย ได้แก่ ความปลอดภัยในสถานที่มหาวิทยาลัย ความมั่นคงในการศึกษา

4. พัฒนารูปแบบการพัฒนาคุณภาพชีวิตนักศึกษามหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย ในยุคหลังโควิด-19

4.1 คุณภาพชีวิตด้านสุขภาพ การมีนโยบายดูแลคุณภาพชีวิตด้านสุขภาพทั้งสุขภาพทางร่างกายและสุขภาพจิตใจ โดยจัดให้มีโครงการตรวจสุขภาพประจำปีของนักศึกษาทุกชั้นปี การทำประกันสุขภาพกลุ่มสำหรับนักศึกษา ปรับปรุงหรือให้มีระบบการให้คำปรึกษา (Counseling System) การจัดตั้งชมรมกิจกรรมนักศึกษา และการจัดทำหลักสูตรพัฒนาความฉลาดทางอารมณ์ และการเข้าสังคม

4.2 คุณภาพชีวิตด้านเศรษฐกิจ เพิ่มจำนวนการให้ทุนการศึกษาแก่บรรพชิตและคฤหัสถ์ โครงการกู้ยืมเงินแบบไม่คิดดอกเบี้ย และให้خذใช้เป็นางช่วยงานของมหาวิทยาลัย หรืองานสาธารณะที่มหาวิทยาลัยกำหนด ส่งเสริมทักษะการวางแผนด้านการเงิน การฝึกทักษะการทำงานพิเศษ

4.3 คุณภาพชีวิตด้านสังคม การจัดทำความร่วมมือกับหน่วยงานต่าง ๆ เพื่อรับนักศึกษาเข้าฝึกงาน และสถานการณ์ประกอบการรับเข้าทำงานตามข้อตกลง การปรับปรุงหลักสูตรให้สอดคล้องกับความต้องการของตลาดแรงงาน มีการฝึกปฏิบัติงานจริง การดูแลเอาใจใส่ในนักศึกษาทุกกลุ่ม

เพราะบาง การเปิดโอกาสให้ผู้ปกครองได้เข้าพบปะและร่วมฟังการชี้แจงแนวทางในการดูแลบุตรหลานร่วมกับมหาวิทยาลัย

4.4 คุณภาพชีวิตด้านการศึกษา ส่งเสริมการเรียนแบบผสมผสานทั้งแบบเผชิญหน้าในห้องเรียนและแบบออนไลน์ ปรับปรุงอุปกรณ์สื่อไอศตทัศน์ให้ทันสมัย เพิ่มอุปกรณ์ที่จำเป็นต่อการเรียนการสอนในระบบออนไลน์ การทำความร่วมมือกับภาคเอกชนด้านโทรคมนาคมเพื่อสนับสนุนอุปกรณ์เสริมการเรียนออนไลน์ในราคาพิเศษ การพัฒนาและยกระดับทักษะที่จำเป็นในอนาคต

4.5 คุณภาพชีวิตด้านสิ่งแวดล้อม ส่งเสริมและสร้างความตระหนักถึงปัญหาสิ่งแวดล้อมแก่นักศึกษา การเข้าไปมีส่วนร่วมในการแก้ไขปัญหาสิ่งแวดล้อมกับชุมชน ส่งเสริมการเรียนการสอนที่เชื่อมโยงแนวคิดสิ่งแวดล้อมแนวพุทธ การเปิดหลักสูตรระยะสั้นพุทธศาสนาเพื่อสิ่งแวดล้อม การตั้งชมรมนักศึกษาด้านรักษ์สิ่งแวดล้อม

4.6 คุณภาพชีวิตด้านสิทธิและเสรีภาพทางการเมือง สร้างกระบวนการสร้างความรู้ความเข้าใจเรื่องการเมืองและการสร้างความเป็นพลเมือง การมีส่วนร่วมทางการเมืองอย่างสร้างสรรค์ จัดให้มีหลักสูตรสร้างความรู้ความเข้าใจในปัญหาสังคม ส่งเสริมการแสดงออกทางการเมืองอย่างสร้างสรรค์ การพัฒนาทักษะการสื่อสารและการคิดวิเคราะห์ การส่งเสริมกิจกรรมการใช้สิทธิทางการเมืองในมหาวิทยาลัย การจัดกิจกรรมสร้างความตื่นรู้ทางการเมืองรอบตัวร่วมกับเครือข่ายและมหาวิทยาลัยต่าง ๆ

รูปแบบการพัฒนาคุณภาพชีวิตของนักศึกษามหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัยต้องอยู่บนพื้นฐานของความเสมอภาคและเท่าเทียมระหว่างบรรพชิตกับคฤหัสถ์ที่ต่างก็เป็นผู้ที่ต้องการได้รับบริการจากมหาวิทยาลัยเช่นกัน ดังนั้น การให้บริการหรือการสนับสนุนของมหาวิทยาลัยในการพัฒนานักศึกษาในด้านต่าง ๆ ต้องไม่ทำให้นักศึกษารู้สึกว่ามีความแตกต่างหรือความไม่เท่าเทียมกัน หรือหากต้องมีความแตกต่าง มหาวิทยาลัยจะต้องมีการชี้แจงทำความเข้าใจและออกเป็นข้อบังคับ กฎหรือระเบียบที่ชัดเจนเพื่อให้เกิดความเข้าใจร่วมกัน คุณภาพชีวิตของนักศึกษามหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย เมื่อเปรียบเทียบระหว่างก่อนและหลังเกิดโรคระบาดโควิด 19 พบว่า คุณภาพชีวิตของนักศึกษาหลังเกิดโรคระบาดโควิด 19 ส่วนใหญ่อยู่ในระดับกลาง ๆ ในทุกด้าน โดยคุณภาพชีวิตนักศึกษาในระดับดีลดลงใน 3 ด้าน คือ ด้านร่างกาย ด้านจิตใจ และด้านความสัมพันธ์ทางสังคม แต่ก็ยังพบว่า คุณภาพชีวิตของนักศึกษามีระดับที่ดีใน 2 ด้าน คือ ด้านสิ่งแวดล้อม และด้านการเมืองและการมีส่วนร่วม

รูปแบบในการพัฒนาคุณภาพชีวิตของนักศึกษามหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย จะช่วยพัฒนาคุณภาพชีวิตนักศึกษามหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัยจากระดับไม่ดี ระดับกลาง ไปสู่คุณภาพชีวิตที่ดีขึ้นได้ โดยการดำเนินการทั้ง 5 ด้าน ดังนี้

1. ด้านร่างกาย โดยการจัดให้มีการตรวจสุขภาพประจำปีให้แก่นักศึกษา หรือการจัดให้มีกองทุนสวัสดิการด้านสุขภาพสำหรับนักศึกษาแบบสมัครใจ ควบคู่กับการจัดทำประกันอุบัติเหตุซึ่งเป็นภาคบังคับ การดำเนินการดังกล่าวจะช่วยส่งเสริมให้นักศึกษาใส่ใจเรื่องสุขภาพร่างกาย และตระหนักถึงการระวังเกี่ยวกับโรคต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นและจะส่งผลกระทบต่อสภาพร่างกายหากเกิดอาการเจ็บป่วย และวิธีป้องกันรักษา

2. ด้านจิตใจ การดูแลด้านจิตใจและการให้คำปรึกษาแก่นักศึกษาที่อยู่ในวัยรุ่นเป็นเรื่องจำเป็น ซึ่งมหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัยมีการจัดโครงการ MBU Care ที่ให้บริการให้คำปรึกษาแก่นักศึกษาที่มีปัญหาในลักษณะต่าง ๆ ตามหลักการการให้คำปรึกษาทางวิชาชีพ โดยโครงการดังกล่าวจะช่วยให้นักศึกษาไม่เกิดความรู้สึกโดดเดี่ยวในช่วงที่ต้องมาศึกษาและอยู่ห่างจากครอบครัว เมื่อมีปัญหาสามารถพึ่งพาผู้ที่มีความรู้ในการแก้ไขปัญหา หรือให้คำแนะนำในการแก้ไขปัญหาได้ นอกจากนี้ การจัดโครงการโภชนา มตตณฺตุตา ซึ่งเป็นโครงการจัดหากองทุนเพื่อการถวายภัตตาหารพระภิกษุสามเณรนักศึกษา เป็นรูปแบบโครงการที่ช่วยส่งเสริมคุณภาพชีวิตไม่เพียงด้านร่างกาย แต่ยังช่วยพัฒนาด้านกำลังใจแก่ภิกษุสามเณรที่กำลังศึกษาอีกด้วย สำหรับในบางวิทยาเขต/วิทยาลัย ได้มีการปลูกฝังการพัฒนาจิตใจด้วยการให้รุ่นพี่ดูแลรุ่นน้อง ด้วยการให้คำปรึกษาและแนะนำเรื่องการค้าเดินชีวิตในรั้วมหาวิทยาลัย การใช้กลยุทธ์พระคุณแลโยมเพื่อสร้างความเอื้ออาทรระหว่างพระภิกษุกับคฤหัสถ์ด้วยการนำอาหารที่ได้รับบิณฑบาตมาแจกให้กับนักศึกษาคฤหัสถ์ ส่งผลให้มีการพัฒนาจิตใจ การแบ่งปัน และช่วยลดค่าใช้จ่ายในชีวิตประจำวันของนักศึกษา

3. ด้านความสัมพันธ์ทางสังคม การพัฒนาคุณภาพชีวิตของนักศึกษาด้านความสัมพันธ์ทางสังคมผ่านกิจกรรมต่าง ๆ ถือเป็นรูปแบบการพัฒนาทักษะการใช้ชีวิตร่วมกับผู้อื่นได้อย่างเหมาะสม มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัยได้ดำเนินการจัดให้มีคณะกรรมการนักศึกษาเพื่อดำเนินงานกิจการนักศึกษา ซึ่งมาจากการเลือกตั้งในตำแหน่งประธานนักศึกษา ภายใต้การกำกับดูแลของหน่วยงานที่มหาวิทยาลัยมอบหมายคือ กองกิจการนักศึกษา ที่ช่วยสนับสนุนการทำกิจกรรมของนักศึกษา โดยที่ผ่านมามีการจัดกิจกรรมกีฬาสีทั้งส่วนกลาง และวิทยาเขต/วิทยาลัย กิจกรรมวันสำคัญตามประเพณีวัฒนธรรมและพุทธศาสนา ข้อสังเกตคือ คณะกรรมการนักศึกษาถูกจัดให้มีขึ้นเฉพาะมหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัยส่วนกลาง หากมหาวิทยาลัยสนับสนุนให้มีคณะกรรมการนักศึกษาของวิทยาเขต/วิทยาลัยด้วย และให้มีการประสานงานร่วมกันนำนักศึกษาเข้าร่วมกิจกรรมทั้งในส่วนของมหาวิทยาลัย และวิทยาเขต/วิทยาลัย จะทำให้คุณภาพชีวิตด้านความสัมพันธ์ทางสังคมของนักศึกษามีการขยายตัวเพิ่มมากขึ้น ไม่เพียงเรื่องของเครือข่ายเท่านั้น แต่นักศึกษาจะได้ประสบการณ์ในการทำกิจกรรมร่วมกันในแต่ละสถานที่ด้วย

4. ด้านสิ่งแวดล้อม คุณภาพชีวิตที่ดีส่วนหนึ่งมาจากสภาพแวดล้อมในการดำเนินชีวิต จะต้องมีความพร้อมทั้งความสะอาด สะดวกสบาย ปลอดภัย และเหมาะสมต่อการปฏิบัติกิจกรรม

ในชีวิตประจำวัน มหาวิทยาลัยเป็นสถานที่ที่นักศึกษาต้องใช้ชีวิตส่วนใหญ่ในการศึกษาหาความรู้เพื่อพัฒนาการเรียนรู้และประสบการณ์ต่าง ๆ ร่วมกับผู้อื่น ดังนั้น มหาวิทยาลัยจำเป็นต้องมีสิ่งอำนวยความสะดวกในการเป็นแหล่งค้นคว้า การมีบรรยากาศที่เอื้ออำนวยต่อการกระตุ้นและดึงดูดให้เกิดการเรียนรู้ของคนทุกช่วงวัย มีการใช้เทคโนโลยีที่ทันสมัยเพื่อพัฒนาการเรียนรู้อะไรใหม่ ๆ ได้อย่างรอบด้านและกว้างไกล ดังนั้น การปรับปรุงโครงสร้างด้านสิ่งแวดล้อมไม่เพียงเพื่ออำนวยความสะดวกให้แก่บุคลากรและนักศึกษาเท่านั้น มหาวิทยาลัยจะต้องเชื่อมโยงไปสู่ชุมชนใกล้เคียงให้เกิดการเรียนรู้ร่วมกัน และร่วมกันพัฒนาสภาพแวดล้อมสู่ความเป็นเมืองการเรียนรู้ด้านพระพุทธศาสนา ได้อย่างยั่งยืน ซึ่งจะช่วยยกระดับคุณภาพชีวิตที่ดีได้อย่างครบวงจร

ส่วนหนึ่งของการพัฒนาคุณภาพชีวิตเกิดขึ้นจากการร่วมคิดร่วมทำผ่านระบบทางการเมืองแบบตัวแทนที่มีอยู่ในทุกระดับ สำหรับมหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย ระบบการทำงานยังเป็นแบบรวมศูนย์อำนาจค่อนข้างมาก การบริหารงานยึดหลักการสั่งการจากผู้บริหารส่วนบนและยึดหลักจารีตที่ปฏิบัติตามกันมา มีการเปลี่ยนแปลงได้ยากและเป็นได้ช้า จึงจำเป็นต้องอาศัยข้อมูลเชิงประจักษ์และการใช้เหตุผลที่สามารถอธิบายให้เห็นอย่างเป็นรูปธรรม ดังนั้น ในการพัฒนาคุณภาพชีวิตของนักศึกษาด้านการเมืองและการมีส่วนร่วม จึงต้องเน้นให้มีการเปิดรับฟังความคิดเห็นจากผู้มีส่วนได้ส่วนเสียเป็นสำคัญ ซึ่งเป็นไปตามนโยบายด้านการพัฒนาการศึกษาของกระทรวงการอุดมศึกษา วิทยาศาสตร์ วิจัยและนวัตกรรม ในเรื่องการออกแบบหลักสูตรที่เน้นผู้เรียน และกลุ่มผู้มีส่วนได้ส่วนเสียเป็นสำคัญ โดยยึดหลักการและพันธกิจของมหาวิทยาลัยเป็นสำคัญ การบริหารกิจการนักศึกษาผ่านคณะกรรมการนักศึกษาที่ดำเนินการโดยส่วนกลาง จึงเป็นรูปแบบการพัฒนาและส่งเสริมคุณภาพชีวิตด้านการเมืองและการมีส่วนร่วมในระดับมหาวิทยาลัย ที่มีการเลือกตั้งประธานนักศึกษา จัดให้มีคณะกรรมการดำเนินงานของนักศึกษา หากแต่จะต้องให้คณะกรรมการนักศึกษาได้มีส่วนร่วมในการคิดสร้างสรรค์กิจกรรมจากความต้องการของนักศึกษาเอง โดยยึดกรอบตามพันธกิจของมหาวิทยาลัย มหาวิทยาลัยสนับสนุนงบประมาณ และให้นักศึกษาได้ร่วมกันลงมือดำเนินการ โดยมีหน่วยงานของมหาวิทยาลัยคอยเป็นที่ปรึกษาให้คำแนะนำ พร้อมอำนวยความสะดวก จะเป็นการช่วยฝึกประสบการณ์ด้านการสร้างการมีส่วนร่วมให้แก่นักศึกษา การรับฟังความคิดเห็น การทำงานเป็นทีมร่วมกัน และความรับผิดชอบและความพร้อมรับผิดชอบในการทำงานร่วมกัน ซึ่งจะส่งผลต่อการนำไปใช้ในการปฏิบัติงานและต่อยอดการพัฒนาคุณภาพชีวิตได้ต่อไป

5. เสนอรูปแบบการพัฒนาคุณภาพชีวิตนักศึกษามหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย ในยุคหลังโควิด-19

การส่งเสริมบทบาทนักศึกษาให้ได้พัฒนาศักยภาพตามที่ต้องการ โดยจัดทำเป็นแนวทางปฏิบัติที่ชัดเจน และมีความยืดหยุ่น ร่วมกับระบบที่ปรึกษาที่คอยให้คำแนะนำไม่ใช่ระบบสั่งการ จะทำให้นักศึกษาสามารถพัฒนาการทำงานร่วมกับผู้อื่นได้ง่ายมากขึ้น ดังนั้น จึงต้องอาศัยทุกฝ่ายให้

ความตระหนักถึงความสำคัญของนักศึกษาในฐานะหัวใจของสถาบันการศึกษา จำเป็นที่สถาบันการศึกษาจะต้องกำหนดปรัชญาการศึกษาให้ชัดเจน เปิดโอกาสให้นักศึกษาได้คิดและทำกิจกรรมที่สร้างสรรค์ด้วยตัวเองมากขึ้น ให้นักศึกษาได้มีส่วนร่วมในการเสนอแนะนโยบายด้านการเรียนการสอน โดยมหาวิทยาลัยออกแนวทางต่าง ๆ ให้ชัดเจนเพื่อส่งเสริมบทบาทของนักศึกษาและคณะกรรมการนักศึกษา

รูปแบบในการพัฒนาคุณภาพชีวิตของนักศึกษามหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย หลังจากสถานการณ์การแพร่ระบาดของโรคติดเชื้อไวรัสโคโรนา 2019 มหาวิทยาลัยจะต้องเร่งสร้างและพัฒนาองค์ประกอบต่าง ๆ ของสถาบันการศึกษาให้ครบถ้วนสมบูรณ์เพื่อนำไปสู่สถาบันแห่งการเรียนรู้ร่วมกันของทั้งผู้ให้และผู้รับบริการ จึงจะสามารถพัฒนาศักยภาพของนักศึกษาให้ทันต่อการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นอย่างรวดเร็ว และไม่อาจคาดเดาได้ โดยมหาวิทยาลัยต้องส่งเสริมสนับสนุนรูปแบบการพัฒนาคุณภาพชีวิตที่ดีที่มีอยู่เดิมให้ตอบสนองต่อสถานการณ์ทั้งปัจจุบันและอนาคต และต้องส่งเสริมแนวทางการพัฒนาคุณภาพชีวิตด้านต่าง ๆ จากสิ่งที่คุณเรียนต้องการและสามารถตอบโจทย์การใช้ชีวิตที่เปลี่ยนแปลงไปอย่างรวดเร็วและพัฒนาต่อยอดได้อย่างยั่งยืน โดยอาศัยความร่วมมือและรับฟังความคิดเห็นร่วมกันด้วยการปรึกษาหารืออย่างเป็นระบบ ซึ่งยึดหลักการ 3 ประการ คือ หลักการ "สนับสนุน ส่งเสริม และพัฒนา" (Support, Promote, Develop) โดยสามารถนำไปปรับใช้ในสถานศึกษาได้ในอนาคต โดยอยู่บนพื้นฐานของแนวคิดที่ว่า **คุณภาพชีวิต** ของนักศึกษาไม่ได้จำกัดอยู่แค่เรื่องการเรียนรู้ แต่ยังครอบคลุมมิติอื่นๆ อย่างครบถ้วน ได้แก่ **กาย** (สุขภาพกาย) **ใจ** (สุขภาพจิต) **สังคม** (ความสัมพันธ์) และ **สติปัญญา** (การเรียนรู้และทักษะ) เพื่อให้นักศึกษามีความสุขและเติบโตเป็นผู้ใหญ่ที่มีศักยภาพ

5.2 อภิปรายผลการวิจัย

การระบาดของโรคโควิด-19 ที่เกิดการระบาดหนักตั้งแต่ต้นปี 2020 ส่งผลกระทบต่อทุกภาคส่วนของสังคม รวมถึงการศึกษาของนักศึกษาในสถาบันการศึกษา โดยเฉพาะในด้านการเรียนการสอน การใช้ชีวิตประจำวัน และการมีปฏิสัมพันธ์กับคนรอบข้าง สถานการณ์ดังกล่าวไม่เพียงแต่ส่งผลกระทบต่อคุณภาพการศึกษา แต่ยังมีผลกระทบต่อคุณภาพชีวิตของนักศึกษาในหลายๆ ด้าน ทั้งด้านจิตใจ สุขภาพ การเงิน และสังคม

การพัฒนาคุณภาพชีวิตของนักศึกษาจึงเป็นเรื่องสำคัญที่ต้องได้รับการพิจารณาในช่วงวิกฤตเช่นนี้ โดยเฉพาะหลังจากสถานการณ์คลี่คลายลงและต้องกลับมาดำเนินชีวิตให้เป็นปกติ เพราะนอกจากจะช่วยลดผลกระทบจากการระบาดแล้ว ยังสามารถเป็นพื้นฐานในการเสริมสร้างคุณภาพชีวิตที่ดีในอนาคตได้ โดยปัญหาหรือผลกระทบที่พบได้แก่

1. ผลกระทบทางด้านการศึกษา ที่มีการปรับเปลี่ยนวิธีการเรียนการสอน เมื่อสถานการณ์โควิด-19 เริ่มระบาด หน่วยงานการศึกษาจำเป็นต้องปรับเปลี่ยนรูปแบบการเรียนการสอนจากการเรียนในห้องเรียนมาเป็นการเรียนออนไลน์ (Online Learning) เพื่อลดความเสี่ยงจากการแพร่กระจายของเชื้อไวรัส สิ่งนี้ส่งผลกระทบต่อพัฒนาคุณภาพชีวิตของนักศึกษาในหลายมิติ ได้แก่ 1) ปัญหาด้านเทคโนโลยีและการเข้าถึง นักศึกษาหลายคนอาจมีข้อจำกัดในการเข้าถึงอุปกรณ์ที่ใช้ในการเรียนออนไลน์ เช่น คอมพิวเตอร์หรือสมาร์ทโฟน รวมถึงการเชื่อมต่ออินเทอร์เน็ตที่มีคุณภาพต่ำ ซึ่งทำให้ไม่สามารถเรียนรู้ได้อย่างเต็มที่และอาจส่งผลกระทบต่อประสิทธิภาพสำเร็จในทางการศึกษา หรือการหลุดออกจากระบบ 2) ความไม่พร้อมของสถาบันการศึกษา ในการปรับตัวเข้าสู่การเรียนการสอนออนไลน์ ทั้งในแง่ของการพัฒนาหลักสูตรและการฝึกอบรมอาจารย์ รวมถึงการใช้เทคโนโลยีในการจัดการเรียนการสอน 3) ผลกระทบต่อคุณภาพการเรียนรู้ การเรียนออนไลน์ทำให้นักศึกษาหลายคนขาดโอกาสในการถามคำถามหรือพูดคุยแลกเปลี่ยนความคิดเห็นกับอาจารย์และเพื่อนร่วมชั้น ซึ่งอาจส่งผลกระทบต่อความเข้าใจในเนื้อหาการเรียน ซึ่งสอดคล้องกับการศึกษาของ กุลธิดา กิ่งสวัสดิ์ และ อธิธิพล ดวงจินดา (2566) ที่นักศึกษามีความวิตกกังวลเรื่องค่าใช้จ่ายที่เพิ่มมากขึ้น ในการป้องกันโรค สถาบันไม่มีการสื่อสารกับนักศึกษาที่เพียงพอ นอกจากนี้ ปัญหาทางด้านจิตใจและสังคมที่เกิดจากการเรียนออนไลน์ที่ไม่สามารถมีปฏิสัมพันธ์ทางสังคมอย่างเต็มที่ ส่งผลให้เกิดความรู้สึกโดดเดี่ยว และวิตกกังวลในนักศึกษา การขาดการพบปะกับเพื่อนๆ หรือการขาดการสนับสนุนจากอาจารย์และบุคลากรภายในสถาบันการศึกษาอาจทำให้บางคนรู้สึกเครียดและกดดันจากสถานการณ์ที่เกิดขึ้น สอดคล้องกับการศึกษาของ Kang-Hyun Park และคณะ (Park et al, 2021) ที่ทำการศึกษาเรื่องคุณภาพชีวิตของคนเกาหลีใต้ ซึ่งมีสภาพไม่ต่างจากคนในหลาย ๆ ประเทศ และจากรายงานของกรุงเทพมหานคร ที่ว่า จากการแพร่ระบาดของไวรัสโคโรนา 2019 ไม่ว่าจะเป็นเรื่องของการว่างงานของคนระดับรากหญ้าหรือกลุ่มเปราะบาง ความเหลื่อมล้ำทางการศึกษาของเด็กที่ไม่สามารถเข้าถึงระบบการศึกษา ทำให้เด็กมีปัญหาการเรียนต้องหยุดชะงัก ไปจนถึงความไม่พร้อมของอุปกรณ์การเรียนที่เกิดจากความสามารถในการจัดหาอุปกรณ์ของผู้ปกครอง การขาดแคลนอุปกรณ์คอมพิวเตอร์ การเข้าถึงอินเทอร์เน็ต การที่เด็กใช้เวลาหน้าจอนานเกินไป ส่งผลให้ขาดปฏิสัมพันธ์กับเพื่อน

2. ผลกระทบทางด้านเศรษฐกิจและการเงิน การแพร่ระบาดของโรคโควิด-19 ส่งผลกระทบต่อการทำงานพิเศษของนักศึกษาหลายคนที่ต้องพึ่งพารายได้จากการทำงานพิเศษเพื่อช่วยสนับสนุนค่าใช้จ่ายในการศึกษาหรือค่าใช้จ่ายส่วนตัว เช่น งานในร้านอาหาร ร้านกาแฟ หรือการสอนพิเศษ การระบาดของโรคโควิด-19 ทำให้หลายธุรกิจต้องปิดตัวลงหรือจำกัดการให้บริการ ส่งผลให้นักศึกษาหลายคนสูญเสียโอกาสในการทำงานพิเศษ และขาดรายได้ในช่วงเวลาที่จำเป็น อีกทั้ง ภาระทางการเงินจากการศึกษาที่เพิ่มขึ้น นอกจากการสูญเสียรายได้จากการทำงานพิเศษแล้ว นักศึกษาบางคนยังต้องเผชิญกับภาระทางการเงินที่เพิ่มขึ้น เนื่องจากค่าใช้จ่ายในการเรียนออนไลน์ เช่น ค่าซื้อ

อุปกรณ์ใหม่ หรือการชำระค่าอินเทอร์เน็ตที่สูงขึ้นในช่วงที่มีการเรียนออนไลน์ตลอดเวลา นอกจากนี้ บางครอบครัวยังประสบปัญหาทางการเงินจากการหยุดชะงักของธุรกิจ หรือการตกงาน ซึ่งส่งผลต่อการสนับสนุนทางการเงินให้กับนักศึกษา ซึ่งสอดคล้องกับผลการศึกษาของ เสาวลักษณ์ กิตติประภัสร์ และคณะ (2563) ที่ชี้ให้เห็นถึงผลกระทบของโรคโควิด-19 ต่อกลุ่มคนที่มีรายได้น้อยและคนจนมาก ที่รายได้ต้องลดลง การตกเกณฑ์เป็นคนจนใหม่ ถึงแม้สถานการณ์การแพร่ระบาดจะคลี่คลายไปแล้ว และยังคงสอดคล้องกับ ศศิเมณฑ์ วิริยากุล (2563) ที่สถานการณ์โควิด-19 ทำให้เกิดความเหลื่อมล้ำทางสังคมเพิ่มมากขึ้น และหลายคนต้องตกงาน ขาดรายได้ จากการประกาศ Lockdown ของรัฐบาล

3. ผลกระทบทางด้านสุขภาพ โดยการเรียนออนไลน์ทำให้นักศึกษาต้องนั่งหน้าคอมพิวเตอร์หรือสมาร์ทโฟนเป็นเวลานาน ส่งผลให้เกิดปัญหาสุขภาพ เช่น ปวดเมื่อยตามร่างกาย อาการปวดตา ปวดศีรษะ หรือแม้กระทั่งปัญหาหลังส่วนล่างจากการนั่งไม่ถูกท่า การขาดการออกกำลังกายเพราะอยู่บ้านตลอดเวลา ยิ่งทำให้สุขภาพร่างกายของนักศึกษาย่ำแย่ลง ในด้านสุขภาพจิต สถานการณ์โควิด-19 ส่งผลกระทบต่อสุขภาพจิตของนักศึกษา ทั้งจากความเครียดที่เกิดจากการเรียนออนไลน์ ความวิตกกังวลเกี่ยวกับอนาคต การเผชิญกับการสูญเสียคนในครอบครัว หรือการติดเชื้อโควิด-19 ด้วยตนเอง นอกจากนี้ ความไม่แน่นอนของสถานการณ์ยังเพิ่มความเครียดและทำให้นักศึกษาหลายคนรู้สึกหมดแรง สอดคล้องกับ ศศิเมณฑ์ วิริยากุล (2563) การที่รัฐไม่มีสวัสดิการทางสังคมให้กับประชาชน ส่งผลถึงสวัสดิภาพของผู้คนที่ขาดแคลนอาหาร ที่พัก ลูกหลานขาดโอกาสได้ศึกษาต่อด้วย

4. แนวทางการพัฒนาคุณภาพชีวิตของนักศึกษา สถาบันการศึกษาควรพัฒนาระบบการเรียนออนไลน์ให้มีความสมบูรณ์แบบยิ่งขึ้น รวมถึงการฝึกอบรมอาจารย์และบุคลากรในการใช้เทคโนโลยี การจัดสรรทรัพยากรเพื่อให้นักศึกษามีอุปกรณ์และการเข้าถึงอินเทอร์เน็ตที่ดีขึ้น นอกจากนี้ ควรมีการสนับสนุนทางด้านจิตใจ เช่น จัดทำโปรแกรมการปรึกษาปัญหาจิตใจ หรือการจัดกิจกรรมทางสังคมออนไลน์ ซึ่งสอดคล้องกับ อังคณา ทับล้อม (2566) ซึ่งกล่าวถึงความสัมพันธ์ระหว่างบทบาทของโรงเรียนกับการพัฒนาคุณภาพชีวิตนักเรียน นอกจากนี้ การสนับสนุนทางการเงิน การจัดสรรทุนการศึกษาเพิ่มเติม หรือการให้ความช่วยเหลือนักศึกษาที่ได้รับผลกระทบทางการเงินจากสถานการณ์โรคโควิด-19 จะช่วยให้พวกเขาสามารถดำเนินชีวิตและศึกษาต่อไปได้อย่างมีประสิทธิภาพ อีกทั้ง การส่งเสริมสุขภาพ การส่งเสริมการออกกำลังกายและกิจกรรมที่ส่งเสริมสุขภาพจิตเป็นสิ่งสำคัญในช่วงวิกฤตนี้ การจัดกิจกรรมออนไลน์ที่ส่งเสริมการออกกำลังกาย การฝึกสมาธิ หรือการให้คำปรึกษาด้านจิตใจจะช่วยให้นักศึกษามีสุขภาพที่ดีทั้งร่างกายและจิตใจ

หลังจากสถานการณ์โรคโควิด-19 ได้ผ่านพ้นไป แม้ว่าผลกระทบที่เกิดขึ้นจะยังคงมีอยู่ แต่การพัฒนาคุณภาพชีวิตของนักศึกษาสามารถดำเนินไปในรูปแบบต่าง ๆ เพื่อให้พวกเขาฟื้นฟูทั้งด้าน

การศึกษา สุขภาพจิต สุขภาพกาย และการดำเนินชีวิตอย่างยั่งยืนในอนาคต รูปแบบในการพัฒนาคุณภาพชีวิตของนักศึกษาหลังโรคโควิด-19 อาจประกอบด้วยแนวทางดังนี้

1. การพัฒนาระบบการศึกษาและการเรียนรู้

1.1 การผสมผสานการเรียนออนไลน์และการเรียนในห้องเรียน หลังการแพร่ระบาดของโรคโควิด-19 ระบบการเรียนออนไลน์ที่ได้รับการพัฒนาในช่วงวิกฤตควรถูกนำมาผสมผสานกับการเรียนในห้องเรียนเพื่อเพิ่มความยืดหยุ่นและความสะดวกสบายแก่ผู้เรียน ตัวอย่างเช่น Hybrid Learning (การเรียนแบบผสมผสาน) การให้โอกาสนักศึกษาสามารถเรียนในห้องเรียนและออนไลน์ได้ตามความสะดวก เพื่อเพิ่มความสะดวกในการเรียนรู้ การใช้เทคโนโลยีเสริมการเรียนรู้ สถาบันการศึกษาควรพัฒนาแอปพลิเคชันหรือแพลตฟอร์มออนไลน์ที่ช่วยในการเรียนรู้ เช่น การใช้ระบบการเรียนรู้แบบเปิด (Open Learning) หรือการใช้เครื่องมือเสริมต่าง ๆ เช่น การใช้คลิป์วิดีโอ การสัมมนาผ่านเว็บ (Webinars) หรือการใช้การศึกษาผ่านเกม (Gamification)

1.2 การส่งเสริมการเรียนรู้ตลอดชีวิต (Lifelong Learning) หลังจากการระบาดของโรคโควิด-19 หลายสถาบันการศึกษาควรผลักดันแนวคิดการเรียนรู้ตลอดชีวิต โดยสนับสนุนการเรียนรู้ที่ไม่จำกัดเวลาและสถานที่ เช่น การอบรมออนไลน์หรือคอร์สระยะสั้นที่นักศึกษาสามารถเรียนรู้ทักษะใหม่ๆ ที่มีความสำคัญในโลกยุคใหม่

2. การส่งเสริมสุขภาพกายและสุขภาพจิต

2.1 การส่งเสริมสุขภาพจิต หลังจากวิกฤตโควิด-19 นักศึกษาหลายคนอาจประสบปัญหาทางด้านสุขภาพจิต เช่น ความเครียด วิตกกังวล หรือภาวะซึมเศร้า ดังนั้น การสร้างสภาพแวดล้อมที่ช่วยสนับสนุนสุขภาพจิตของนักศึกษาเป็นสิ่งสำคัญ การจัดบริการปรึกษาจิตวิทยา โดยสถาบันการศึกษาควรจัดให้มีบริการคำปรึกษาจิตใจหรือแนวทางการดูแลสุขภาพจิตที่เข้าถึงง่าย และพร้อมให้การสนับสนุน กิจกรรมสนับสนุนจิตใจ จัดกิจกรรมหรือโปรแกรมเสริมสร้างความสุข เช่น การฝึกสมาธิ การฝึกการหายใจแบบลึก การทำกิจกรรมกลางแจ้ง หรือการจัดกิจกรรมทางสังคมออนไลน์ การสร้างเครือข่ายสังคม การส่งเสริมกิจกรรมทางสังคมที่ทำให้เกิดการเชื่อมโยงและการสนับสนุนระหว่างนักศึกษา เช่น กลุ่มสนทนาออนไลน์ หรือกลุ่มเรียนร่วมกัน

2.2 การส่งเสริมสุขภาพกาย การส่งเสริมการดูแลสุขภาพกายก็เป็นเรื่องสำคัญ โดยเฉพาะเมื่อมีการเปลี่ยนแปลงจากการเรียนในห้องเรียนเป็นออนไลน์ที่ทำให้การเคลื่อนไหวลดลง โดยการส่งเสริมกิจกรรมกีฬา จัดกิจกรรมกีฬา เช่น การออกกำลังกายออนไลน์ การแข่งขันกีฬาในสถาบัน หรือการจัดกิจกรรมกลางแจ้ง เช่น วิ่ง หรือปั่นจักรยาน การสนับสนุนการออกกำลังกายที่บ้าน สนับสนุนการออกกำลังกายแบบง่าย ๆ ที่นักศึกษาสามารถทำได้ที่บ้าน เช่น การออกกำลังกายผ่านแอปพลิเคชัน การฝึกโยคะ หรือการออกกำลังกายเบื้องต้น การดูแลโภชนาการ การสร้าง

โปรแกรมส่งเสริมการรับประทานอาหารที่มีประโยชน์ เช่น การแนะนำเกี่ยวกับอาหารที่ดีต่อสุขภาพ การลดการบริโภคอาหารที่ไม่ดีต่อสุขภาพ

3. การสนับสนุนด้านการเงินและโอกาสในการทำงาน

3.1 การให้ความช่วยเหลือทางการเงิน เนื่องจากสถานการณ์โควิด-19 ทำให้นักศึกษาประสบปัญหาทางการเงิน การให้ความช่วยเหลือทางการเงินหรือการสนับสนุนทุนการศึกษาต่อเนื่องสามารถช่วยให้นักศึกษาสามารถเรียนได้อย่างต่อเนื่อง การเพิ่มทุนการศึกษาหรือช่วยเหลือทางการเงินสำหรับนักศึกษาที่ประสบปัญหาทางการเงินหลังวิกฤต โปรแกรมการช่วยเหลือ หรือการสนับสนุนโปรแกรมการฝึกงาน การสอนพิเศษ หรือการช่วยให้นักศึกษาหางานทำผ่านทางสถาบันการศึกษา

3.2 การส่งเสริมโอกาสในการฝึกงานและสร้างประสบการณ์ การสร้างโอกาสให้นักศึกษาในการฝึกงานหรือทำงานพิเศษที่สามารถช่วยพัฒนาทักษะต่าง ๆ และเตรียมพร้อมสำหรับการทำงานในอนาคต โดยการเชื่อมโยงกับบริษัทและองค์กรต่าง ๆ ซึ่งสถาบันการศึกษาควรมีความร่วมมือกับภาคธุรกิจในการสร้างโอกาสให้นักศึกษาในการฝึกงานหรือร่วมทำโปรเจกต์ หรือการส่งเสริมการสร้างธุรกิจของตัวเอง ด้วยการกระตุ้นให้นักศึกษาสร้างธุรกิจหรือพัฒนาทักษะในการเป็นผู้ประกอบการ

4. การฟื้นฟูสังคมและการสร้างเครือข่าย

4.1 การฟื้นฟูการมีปฏิสัมพันธ์ในชุมชน หลังจากการเว้นระยะห่างทางสังคมและการปิดตัวของกิจกรรมต่าง ๆ การฟื้นฟูการมีปฏิสัมพันธ์ทางสังคมและการสร้างเครือข่ายระหว่างนักศึกษาจึงเป็นสิ่งสำคัญ เช่น กิจกรรมทางสังคม โดยการจัดกิจกรรมหรือการพบปะทางสังคมภายในสถาบัน เช่น กิจกรรมวัฒนธรรม การจัดงานเทศกาล หรือกิจกรรมที่ส่งเสริมการสร้างสัมพันธ์ระหว่างนักศึกษา การเสริมสร้างความเข้าใจและความร่วมมือในชุมชน การสร้างโครงการหรือกิจกรรมที่ช่วยส่งเสริมความร่วมมือในชุมชน เช่น การจัดกิจกรรมอาสา การช่วยเหลือชุมชน หรือการพัฒนาทักษะทางสังคม

การพัฒนาคุณภาพชีวิตของนักศึกษาหลังสถานการณ์โควิด-19 ต้องคำนึงถึงการพัฒนาในหลายด้าน ทั้งด้านการศึกษา สุขภาพจิต สุขภาพกาย การสนับสนุนทางการเงิน และการฟื้นฟูชีวิตสังคม การผสมผสานการเรียนรู้แบบออนไลน์และออฟไลน์ การส่งเสริมกิจกรรมทางกายและจิตใจ รวมถึงการสร้างโอกาสทางการเงินและการทำงานจะช่วยให้นักศึกษาฟื้นตัวจากผลกระทบและสามารถพัฒนาคุณภาพชีวิตได้ในระยะยาว

5.3 ข้อเสนอแนะ

5.3.1 ข้อเสนอเชิงนโยบายการพัฒนาคุณภาพชีวิตนักศึกษาหลังโควิด 19

1. มหาวิทยาลัยควรมีนโยบายส่งเสริมความรู้ด้านดิจิทัลและรูปแบบการเรียนรู้แบบผสม Hybrid Learning Models แก่บุคลากรของมหาวิทยาลัยและนักศึกษาโดยจัดหลักสูตรอบรมทักษะด้านดิจิทัล การเข้าถึงเทคโนโลยีการสื่อสารออนไลน์และอินเทอร์เน็ตความเร็วสูงสำหรับนักศึกษาที่ขาดแคลน

2. มหาวิทยาลัยควรมีนโยบายส่งเสริมการจัดทำหลักสูตรการเรียนการสอนแบบผสมระหว่างการเผชิญหน้ากับออนไลน์ให้เกิดความยืดหยุ่นและเหมาะสมในแต่ละสาขาวิชา

3. มหาวิทยาลัยฯ ควรมีนโยบายให้มีการตรวจสอบสุขภาพประจำปีแก่บุคลากรและนักศึกษาเป็นประจำทุกปี

4. มหาวิทยาลัยควรพัฒนาระบบที่ปรึกษา Counselling System เพื่อให้คำปรึกษาแก่นักศึกษาทั้งด้านการเรียนและการใช้ชีวิตในบริบทสังคมที่กำลังเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว

5. มหาวิทยาลัยควรมีนโยบายส่งเสริมให้นักศึกษารวมกลุ่มตั้งชมรมเพื่อทำกิจกรรมร่วมกันอันเป็นประโยชน์เชิงนันทนาการและประโยชน์สาธารณะเช่น ชมรมไต่เขาที่ ชมรมค่ายอาสา เป็นต้น

6. มหาวิทยาลัยควรปรับปรุงหลักสูตรให้มีการฝึกงานและหรือการออกภาคสนามเพื่อให้นักศึกษามีประสบการณ์จริงในการปฏิบัติงานอันจะเป็นประโยชน์เมื่อได้เข้าไปปฏิบัติหน้าที่จริงในหน่วยงานต่าง ๆ ทั้งภาครัฐและภาคเอกชน

7. มหาวิทยาลัยควรปรับปรุงหลักสูตรโดยเพิ่มวิชาความฉลาดทางอารมณ์และการเข้าสังคม เพื่อให้นักศึกษามีทักษะในการอยู่ร่วมในสังคมอย่างเหมาะสม

8. มหาวิทยาลัยฯ ควรปรับปรุงกฎระเบียบที่ล้าสมัยหรือยังไม่มีเพื่อให้ทันต่อการเปลี่ยนแปลงและตอบสนองความต้องการของสังคมโดยการตั้งคณะทำงานฯ ประกอบด้วยบุคคลจากภาคส่วนต่าง ๆ ในมหาวิทยาลัยและผู้ทรงคุณวุฒิภายนอก

9. มหาวิทยาลัยฯ ควรมีนโยบายส่งเสริมให้บุคลากรและนักศึกษาทำกิจกรรมสาธารณะประโยชน์ร่วมกับองค์กรภายนอกมากขึ้นเพื่อส่งเสริมการมีส่วนร่วมกับภาคส่วนอื่น ๆ ในการขับเคลื่อนการแก้ไขปัญหาสังคม เช่น ปัญหายาเสพติด ปัญหามลพิษ ปัญหาคนไร้บ้าน เป็นต้น โดยอาศัยหลักธรรมทางพุทธศาสนาเป็นส่วนประกอบสำคัญในการดำเนินกิจกรรม

5.3.1 ข้อเสนอแนะในการวิจัยครั้งต่อไป

1. การศึกษาคุณภาพชีวิตของนักศึกษาภายหลังสำเร็จการศึกษาจากสถาบันการศึกษาแล้ว เพื่อให้เกิดความยั่งยืนและเป็นการประเมินผลลัพธ์ทางการศึกษา

2. การวิจัยสถาบัน เพื่อศึกษาคุณภาพชีวิตของคนในหน่วยงาน และนำไปพัฒนา
ทรัพยากรบุคคลต่อไป โดยต้องทำการศึกษาอย่างต่อเนื่องและใช้ระยะเวลาในการเก็บรวบรวมข้อมูล
จึงควรให้นักวิจัยของสถาบันดำเนินการ

บรรณานุกรม

- กองบรรณาธิการศิลปวัฒนธรรม. (2567). “ความสุขที่แท้จริง” ฉบับ “อริสโตเติล” ปรัชญาทรงอิทธิพลที่ไม่ได้เข้าใจยากอย่างที่คิด. สืบค้นเมื่อวันที่ 14 สิงหาคม 2567 จาก https://www.silpa-mag.com/history/article_27380
- กฤษฎากมล ชื่นอิม. (2555). *คุณภาพชีวิตในมิติสุขภาพของผู้สูงอายุที่มาภาวะข้อเข่าเสื่อมในชุมชนจังหวัดสมุทรสาคร*. วิทยานิพนธ์ปริญญาพยาบาลศาสตรมหาบัณฑิต, สาขาวิชาการพยาบาลเวชปฏิบัติชุมชน. บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยคริสเตียน.
- การปฏิรูปการศึกษาไทย อดีต ปัจจุบัน อนาคต. (2564). <https://reformvoice.com/category/uncategorized/>
- กุลธิดา กิ่งสวัสดิ์ และอิทธิพล ดวงจินดา. (2566). คุณภาพชีวิตของนักศึกษาในช่วงที่มีการระบาดของโรคติดเชื้อไวรัสโคโรนา 2019 (COVID-19). *วารสารวิชาการสาธารณสุข*, 32(3), 393-399.
- กรุงเทพมหานคร. (2564). *สำรวจผลกระทบหลังโควิด-19 จุดเปลี่ยนการศึกษาโลก*. สืบค้นเมื่อ 23 ธันวาคม 2564 จาก <https://www.bangkokbiznews.com/social/915221>
- ขวัญใจ ทองศรี. (2021). คุณภาพชีวิตที่ดีตามแนวพุทธจิตวิทยา. *วารสาร มจร มนุษยศาสตร์ปริทรรศน์*, 7(2). 325-337.
- จักรี สว่างไพร. (2555). *การศึกษาคุณภาพชีวิตการทำงานครูโรงเรียนแห่งหนึ่งในสังกัดสำนักงานคณะกรรมการการอุดมศึกษาในจังหวัดชลบุรี*. วิทยานิพนธ์ปริญญารัฐศาสตรมหาบัณฑิต. สาขาวิชาเศรษฐศาสตร์การเมืองและการบริหารจัดการ. คณะรัฐศาสตร์และนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยบูรพา.
- จันทนา ศรีธรรมมา. (2538). *ปัจจัยที่มีผลต่อคุณภาพชีวิตผู้สูงอายุในชนบท จังหวัดขอนแก่น*. วิทยานิพนธ์ปริญญาามหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยขอนแก่น.
- ชาญชัย อินทรประวัตติ. (2547). *ความสัมพันธ์ของการพัฒนาประเทศ คุณภาพชีวิต และคุณภาพสิ่งแวดล้อม ในประมวลสาระวิชาสิ่งแวดล้อมกับการพัฒนา*. นครราชสีมา: มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีสุรนารี.
- ชุมพร ฉ่ำแสง, อุมภาพร เคนศิลา, นัยนา ตั้งใจดี และกิตติพงษ์ คงสมบูรณ์. (2555). *ปัจจัยที่มีผลต่อคุณภาพชีวิตของบุคลากรฝ่ายการพยาบาลศูนย์การแพทย์สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี จังหวัดนครนายก*. นครนายก: คณะแพทยศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ.

- เดโซ แชน้ำแก้ว. (2565). มโนทัศน์คุณภาพชีวิตที่ปรากฏในโลกสมัยใหม่. *วารสารสหวิทยาการมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์*, 5(3), 801 – 812.
- ทรงศักดิ์ ทองพันธ์. (2555). *คุณภาพชีวิตการทำงานของข้าราชการตำรวจสถานีตำรวจภูธรบ้านตาขุน จังหวัดสุราษฎร์ธานี*. วิทยานิพนธ์ปริญญารัฐประศาสนศาสตรมหาบัณฑิต. มหาวิทยาลัยทักษิณ.
- ทิพย์วัลย์ เรื่องขจร. (2554). วิทยาศาสตร์เพื่อคุณภาพชีวิต. สงขลา. คณะวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี มหาวิทยาลัยราชภัฏสงขลา.
- ธนพล สมวงศ์. (2561). การบูรณาการพุทธธรรมเพื่อพัฒนาสังคมไทย : แนวความคิดของสมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์ (ป.อ.ปยุตโต). การประชุมวิชาการระดับชาติและนานาชาติมหาวิทยาลัยศรีปทุม ครั้งที่ 13 ประจำปี 2561 วันที่ 20 ธันวาคม 2561
- ธนิดา ชีรัตน์. (2554). *ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อคุณภาพชีวิตของนิสิตมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ องครักษ์*. การค้นคว้าอิสระปริญญาบริหารธุรกิจมหาบัณฑิต. คณะบริหารธุรกิจ มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลธัญบุรี.
- นฤพนธ์ วงศ์จตุรภัทร, เชิดชัย ชาญสมุท และจิรกรณ์ ศิริประเสริฐ. (2545). *คุณภาพชีวิตของนิสิตนักศึกษามหาวิทยาลัยไทย*. สืบค้นวันที่ 14 สิงหาคม 2567 จาก <http://dspace.lib.buu.ac.th/xmlui/handle/1234567890/32>
- นิพนธ์ คันธเสวี. (2526). *คุณภาพชีวิต ใน บทความที่นำรู้ เนื่องในการประชุมสัมมนาการอนุรักษ์ธรรมชาติและทรัพยากรสำหรับเยาวชน ครั้งที่ 4 14-20 ต.ค. 2527 ณ คณะวนศาสตร์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์*. กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์.
- เบญจวรรณ คุณรัตน์ภรณ์. (2540). *คุณภาพชีวิตของสตรีวัยหมดประจำเดือน ในเขตบางกอกน้อย กรุงเทพมหานคร*. มหาวิทยาลัยมหิดล: กรุงเทพฯ.
- ประภาพร จินันทุยา. (2536). *คุณภาพชีวิตของผู้สูงอายุในชมรมทางสังคมผู้สูงอายุดินแดง*. วิทยานิพนธ์ปริญญาพยาบาลศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาพยาบาลศาสตร์. บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหิดล.
- ปิยวัฒน์ ตรีวิทยา. (2559). กรอบแนวคิดเกี่ยวกับคุณภาพชีวิต. *วารสารเทคนิคการแพทย์เชียงใหม่*. 49(2), 171-184.
- พงศ์ทัต วนิชานันท์. (2564). การศึกษาพื้นฐานในยุคโควิด-19: จะเปิด-ปิด โรงเรียนอย่างไร. สืบค้นเมื่อ 5 ธันวาคม 2564 จาก <https://tdri.or.th/2020/05/basic-education-in-covid-19-crisis-reopening-school-after-lockdown/>

- พระมหาสุรไกร ชินพุทธิสิริ (คงบุญวาสน์), กฤติกา ชนะกุล, ญัฐหทัย นิรัตติชัย และญัฐชยา กำแพงแก้ว. (2565). ความพึงพอใจต่อการให้บริการงานหอพักของนักศึกษามหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย ส่วนกลาง จังหวัดนครปฐม. *วารสารมณีเชษฐาราม วัดจอมมณี*. 5(2). 1-33.
- พัชรี หล้าแหล่ง. (2556). การศึกษาคุณภาพชีวิต และปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อคุณภาพชีวิตของเกษตรกรชาวสวนปาล์มน้ำมันในพื้นที่ภาคใต้. เชียงใหม่: แม็โจ้.
- พัฒนิน กิติพราภรณ์. (2531). *คุณภาพชีวิตการทำงานของพนักงานระดับกลาง: กรณีศึกษาโรงงานอุตสาหกรรมเวลโกรว์ จังหวัดฉะเชิงเทรา*. วิทยานิพนธ์ปริญญาโท สาขาพัฒนาสังคมบัณฑิตวิทยาลัย สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์.
- พันธกานต์ คำริห์ และพิชญ์ อภิสมภารโยธิน. (2564). การเมืองในทัศนคติของวัยรุ่นที่กำลังศึกษาในระดับอุดมศึกษา กรณีศึกษานักศึกษาปริญญาตรี มหาวิทยาลัยแห่งหนึ่งในจังหวัดพิษณุโลก. *วารสารการจัดการและการพัฒนาท้องถิ่น มหาวิทยาลัยราชภัฏพิบูลสงคราม*, 1(2). 39-55.
- เพ็ชรรัตน์ ไสยสมบัติ. (2555). การเคลื่อนไหวทางสังคมในบริบทสังคมไทย. *วารสารสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ*. 15(มกราคม-ธันวาคม 2555). 144-151.
- ภัทรภา สุขสง่า และ พรรณทิพา ศักดิ์ทอง. (2557). การทดสอบเบื้องต้นแบบประเมินผลลัพธ์ด้านการรักษาด้วยการใช้ยาที่ได้จากการรายงานของผู้ป่วยสำหรับคุณภาพชีวิตด้านยาโดยใช้วิธีเชิงผสมผสาน. *วารสารไทยเภสัชศาสตร์และวิทยาการสุขภาพ*. 9(4), 203-212.
- ภูมิศรัณย์ ทองเลี่ยมนาค. (2021). สำนวณผลกระทบหลังโควิด-19 จุดเปลี่ยนครั้งสำคัญของการศึกษาโลก. สืบค้นเมื่อ 28 ธันวาคม 2566 จาก <https://thaipublica.org/2021/01/exploring-the-effects-of-covid-19-the-turning-point-of-world-education/>
- ยุวดี ลีลัคณาวิระ. (2536). *วิถีชีวิตที่ส่งเสริมสุขภาพนักเรียนมัธยมศึกษาในเขตภาคตะวันออก จังหวัดชลบุรี*: มหาวิทยาลัยบูรพา.
- รัตนาวดี จุลยานนท์. (2545). *คุณภาพชีวิตของผู้ป่วยโรคเบาหวาน: กรณีศึกษาโรงพยาบาลนครชัยศรี*. วิทยานิพนธ์ปริญญาโท สาขาวิชาการคุ้มครองผู้บริโภคด้านสาธารณสุข. บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศิลปากร.
- วนิดา แสงสารพันธ์. (2556). ขอบเขตของเสรีภาพในการแสดงความคิดเห็นภายใต้ข้อจำกัดของกฎหมาย. *วารสารผู้ตรวจการแผ่นดิน*, 6(2), 20-44.
- วรรต เลิศรัตน์, พิษขากร เรืองเดชาวิวัฒน์, และกษิต์เดช คำพุช. (2566). *เด็กและครอบครัวไทยในสองทางแพร่ง: รายงานสถานการณ์เด็กและครอบครัวประจำปี 2023, เล่มผนวก 1: สถิติสำคัญด้านเด็ก เยาวชน และครอบครัว* (กรุงเทพฯ: ศูนย์ความรู้นโยบายเด็กและครอบครัว (คิด for คิดส์), 2023), 37.

- วรรต เลิศรัตน์. (2567). ปากท้องดี-มีประชาธิปไตย: สองโจทย์ที่สังคมไทยไม่ต้องเลือก. สืบค้นเมื่อ 2 กุมภาพันธ์ 2568 จาก <https://www.the101.world/democracy-income-wellbeing-and-happiness/>
- วัชร เลอमानกุล และปารณีย์ มีแต่้ม. (2548). *การพัฒนาและทดสอบมาตรฐานของแบบสอบถามสุขภาพ Short-Form Health Survey 36 ฉบับภาษาไทย ในบุคคลทั่วไป และการวัดคุณภาพชีวิตด้านสุขภาพ ในผู้ป่วยโรคความดันโลหิตสูงที่โรงพยาบาลศูนย์ และโรงพยาบาลพุทธมณฑล จังหวัดนครปฐม*. ภาควิชาเภสัชกรรม มหาวิทยาลัยศิลปากร.
- วิฑูรย์ สิมะโชคดี. (2564). คุณภาพคือความอยู่รอด ตอน คุณภาพชีวิต... อยู่ที่ใคร?. มติชนออนไลน์. สืบค้นวันที่ 31 ธันวาคม 2465 จาก https://www.matichon.co.th/columnists/news_2530804
- วีไลลักษณ์ ตั้งเจริญ. (2539). *วิทยาศาสตร์พัฒนาชีวิต*. กรุงเทพฯ : คณะวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี สถาบันราชภัฏจันทรเกษม.
- ศศิเมณฑท์ วิริยากุล. (2563). วิกฤตโควิด-19: การเริ่มต้นของศตวรรษที่ 21 อย่างแท้จริง. สืบค้นวันที่ 26 ธันวาคม 2566 จาก <http://www.polsci.tu.ac.th/direk/view.aspx?id=493>
- ศิรินันท์ กิตติสุขสถิต, เฉลิมพล แจ่มจันทร์, กาญจนา ตั้งชลทิพย์ และจรมพร โห้ถ้อย. (2557). *คุณภาพชีวิต การทำงาน และความสุข*. นครปฐม: สถาบันวิจัยประชากรสังคม.
- ศรีเมือง พลังฤทธิ์. (2547). *การพัฒนาคุณภาพชีวิตผู้สูงอายุโดยตนเอง ครอบครัว และชุมชน จังหวัดพระนครศรีอยุธยา*. วิทยานิพนธ์ปริญญาโทศึกษาศาสตร์. จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- ศิริ ฮามสุโพธิ์. (2543). *ประชากรกับการพัฒนาคุณภาพชีวิต*. กรุงเทพฯ : โอเดียนสโตร์.
- สถาบันวิจัยเพื่อพัฒนาประเทศไทย. (2020). *เหลียวหลังประเทศไทยกับการจัดการโควิด-19 ด้วยวาทกรรมที่ว่า “สุขภาพต้องมาก่อนเสรีภาพ”* สืบค้นวันที่ 29 มกราคม 2567 จาก <https://tdri.or.th/2020/10/covid-81/>
- สถาบันวิจัยเพื่อพัฒนาประเทศไทย. (2567). *ย้อนดูสถิติเจ็บ-ตายบนท้องถนนไทย ปี 2564 – 2566 เดินหน้าสู่เป้าหมายลดผู้เสียชีวิตก่อนปี 2570*. สืบค้นวันที่ 23 กันยายน 2567 จาก <https://tdri.or.th/road-safety/>
- สมชาย ปรีชาศิลปกุล. (2563). *ฉันไม่อาจรักมหาวิทยาลัย ถ้ามหาวิทยาลัยไม่ห่วงหาและปกป้องเสรีภาพ*. สืบค้นเมื่อ 14 กุมภาพันธ์ 2567 จาก <https://www.the101.world/freedom-of-university/>
- สามารถ รุ่งเรือง และประกอบ คุณารักษ์. (2019). *ศึกษารูปแบบการจัดการศึกษาที่ส่งเสริมการพัฒนาคุณภาพชีวิตนักเรียนโรงเรียนมัธยมศึกษา*. *Journal of Education Studies*. 47: Iss. 0, Article 21. DOI: 10.58837/CHULA.EDUCU.47.0.20

- เสาวลักษณ์ กิตติประภัสร์, ธรรมวิทย์ เทอดอุดมธรรม, พรราวภินท์ พักตร์ธนาปกรณ และพัชราภรณ์
ศอกกจะบก. (2563). *ผลกระทบทางสังคมจากการระบาดของเชื้อไวรัสโคโรนา 2019 (COVID-19)*. กรุงเทพฯ : สำนักงานปลัดกระทรวงการพัฒนาความมั่นคงของมนุษย์.
- สุรัชย์ ปัญญาพทธิพงษ์. (2565). ทำอย่างไร ให้คุณภาพชีวิตดี. *หมอชาวบ้าน*, 43(513), 17-20.
- โสภิต นาสีบ. (2564). ผลกระทบเชิงเศรษฐกิจและสังคมจากการระบาดของโรคโควิด-19 ในระดับ
โลก และในประเทศไทย. *กรมควบคุมโรค. สืบค้นวันที่ 29 มีนาคม 2567 จาก*
<https://ddc.moph.go.th/uploads/publish/1177420210915075055.pdf>
- อังคณา ทับล้อม. (2566). การศึกษาคุณภาพชีวิตในโรงเรียนของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษา ในเครือ
โรงเรียนราชประชานุเคราะห์ เขตภาคกลาง สังกัดสำนักบริหารงานการศึกษาพิเศษ.
วารสารสหวิทยาการและนวัตกรรมการจัดการ. 1(2), 1-11.
- อัจฉรา นวจินดา และขจีรัส ภิรมย์ธรรมศิริ. (2534). *ความพึงพอใจ: ตัวแปรกลางการพัฒนาคุณภาพ
ชีวิตผู้สูงอายุ*. กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์.
- อุษา จุฑะสุวรรณศิริ. (2565). ระดับคุณภาพชีวิตของผู้สูงอายุในเขตธนบุรี. *วารสารราชภัฏธนบุรี*.
8(2), 111-126.
- อิวัจ เดลानी. (2019). การศึกษาสำหรับศตวรรษที่ 21 การพัฒนาทักษะคือหัวใจสำคัญของการศึกษา.
UNICEF Thailand. สืบค้นวันที่ 29 มกราคม 2567 จาก
<https://www.unicef.org/thailand/th/stories/%E0%B8%81%E0%B8%B2%E0%B8%A3%E0%B8%A8%E0%B8%B6%E0%B8%81%E0%B8%A9%E0%B8%B2%E0%B8%AA%E0%B8%B3%E0%B8%AB%E0%B8%A3%E0%B8%B1%E0%B8%9A%E0%B8%A8%E0%B8%95%E0%B8%A7%E0%B8%A3%E0%B8%A3%E0%B8%A9%E0%B8%97%E0%B8%B5%E0%B9%88-21>
- Gautam, Shiv; Jain, Akhilesh¹; Chaudhary, Jigneshchandra²; Gautam, Manaswi³; Gaur, Manisha⁴; Grover, Sandeep⁵. Concept of mental health and mental well-being, it's determinants and coping strategies. *Indian Journal of Psychiatry* 66(Suppl 2):p S231-S244, January 2024. | DOI: 10.4103/indianjpsychiatry.indianjpsychiatry_707_23
- Helliwell, J. F., Layard, R., Sachs, J. D., De Neve, J.-E., Akin, L. B., & Wang, S. (Eds.). (2024). *World Happiness Report 2024*. University of Oxford: Wellbeing Research Centre. <https://worldhappiness.report/ed/2024/>
- Kraute, Richard. (2018). *The Quality of Life: Aristotle Revised* Oxford: Oxford University Press.

- Maslow, H. Abraham (1954). *Motivation and Personality*. New York Harper & Row Publisher 1954 Free Download, Borrow, and Streaming : Internet Archive Retrieved 14 August 2024.
- Park, Kang-Hyun; Kim, Ah-Ram; Yang, Min-Ah; Lim, Seung-Ju; Park, Ji-Hyuk. (2021). Impact of the COVID-19 pandemic on the lifestyle, mental health, and quality of life of adults in South Korea Published: February 26, 2021 <https://doi.org/10.1371/journal.pone.0247970>
- Richard E. Walton Criteria for Quality of Working Life *Slon Management* ///////////////review (pre-1986); Fall 1973; 15,1; ABI/Inform Global p.11
- Sharma, R.C. (1988). **Population, Resources, Environment and Quality of Life**: Handbook of Pedagogical Aspects and Knowledge Base of Population Education.
- Thomas J. Bollyky, Tara Templin, Matthew Cohen, Diana Schoder, Joseph L. Dieleman, and Simon Wigley. (2019). "The Relationships between Democratic Experience, Adult Health, and Cause-specific Mortality in 170 Countries between 1980 and 2016: An Observational Analysis," *The Lancet* 393(10181), April 2019, 1628-1640, [https://doi.org/10.1016/S0140-6736\(19\)30235-1](https://doi.org/10.1016/S0140-6736(19)30235-1). Retrieved 14 August 2024
- UNESCO Glossary of Environment Statistics, Studies in Methods, Series F, No. 67, United Nations, New York, 1997 Quality of life - Questions and Answers - UNESCO World Heritage Centre Retrieved 14 August 2024
- "*WHOQOL: Measuring Quality of Life*". World Health Organization. *Archived from the original on 15 May 2020*. Retrieved 14 August 2024.

ภาคผนวก
แบบสอบถามการวิจัย

แบบสอบถามการวิจัย

รูปแบบการพัฒนาคุณภาพชีวิตนักศึกษามหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัยในยุคหลังโควิด-19

วัตถุประสงค์ แบบสอบถามนี้ใช้เพื่อสอบถามความคิดเห็น ความรู้สึกของนักศึกษาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัยต่อคุณภาพชีวิต เปรียบเทียบก่อนและหลังสถานการณ์การแพร่ระบาดของเชื้อไวรัสโคโรนา 2019

คำชี้แจง ข้อคำถามต่อไปนี้จะถามถึงประสบการณ์อย่างใดอย่างหนึ่งของท่าน ในช่วงก่อนและหลังการแพร่ระบาดของโรคโควิด-19 ที่ส่งผลกระทบต่อตัวท่าน

และประเมินเหตุการณ์หรือความรู้สึกของท่าน แล้วทำเครื่องหมาย ✓ ในช่องคำตอบที่เหมาะสมและเป็นจริงกับตัวท่านมากที่สุด โดยคำตอบมี 5 ตัวเลือก คือ

ไม่เลย	หมายถึง	ท่านไม่มีความรู้สึกเช่นนั้นเลย รู้สึกไม่พอใจมาก หรือรู้สึกแย่มาก
เล็กน้อย	หมายถึง	ท่านมีความรู้สึกเช่นนั้นนานๆ ครั้งรู้สึกเช่นนั้นเล็กน้อย รู้สึกไม่พอใจ หรือรู้สึกแย่นิดหน่อย
ปานกลาง	หมายถึง	ท่านมีความรู้สึกเช่นนั้นปานกลาง รู้สึกพอใจระดับกลาง ๆ หรือรู้สึกแย่นิดหน่อย
มาก	หมายถึง	ท่านมีความรู้สึกเช่นนั้นบ่อย ๆ รู้สึกพอใจ หรือรู้สึกดี
มากที่สุด	หมายถึง	ท่านมีความรู้สึกเช่นนั้นเสมอ รู้สึกเช่นนั้นมากที่สุด หรือรู้สึกดีเยี่ยม รู้สึกพอใจมาก รู้สึกดีมาก

ตอนที่ 1 ข้อมูลทั่วไป

1. สถานะนักศึกษา

- บรรพชิต1   คฤหัสถ์ชาย2   คฤหัสถ์หญิง 3

2. นักศึกษาชั้นปี

- ชั้นปีที่ 1   ชั้นปีที่ 2   ชั้นปีที่ 3   ชั้นปีที่ 4

3. สถานที่ศึกษา

- มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย   วิทยาเขต/วิทยาลัย.....

4. แหล่งทุนในการศึกษา

- รายได้ของครอบครัว 1
 รายได้จากการทำงานของตัวเอง 2
 ทุนกองทุนกู้ยืมเพื่อการศึกษา (กยศ.) 3
 ทุนที่ได้รับจากมหาวิทยาลัย 4
 อื่นๆ (ระบุ).....

5. ที่พักอาศัยระหว่างการศึกษา

- อาศัยอยู่กับครอบครัว 1
 หอพักของมหาวิทยาลัย 2
 หอพักภายนอกมหาวิทยาลัย 3
 อื่นๆ (ระบุ) .....

6. ประวัติการได้รับวัคซีน

เคย จำนวน.....เข็ม   ไม่เคย

7. ประวัติการติดเชื้อไวรัสโควิด 19

เคย จำนวน.....ครั้ง   ไม่เคย

ตอนที่ 2 การประเมินคุณภาพชีวิต

ข้อที่	ประเด็น	ก่อนโควิด 19					หลัง โควิด 19				
		ไม่เลย	เล็กน้อย	ปานกลาง	มาก	มากที่สุด	ไม่เลย	เล็กน้อย	ปานกลาง	มาก	มากที่สุด
ด้านร่างกาย											
1	ความพอใจด้านสุขภาพของท่าน ช่วงก่อน และหลังการระบาดของโรคโควิด 19 มากน้อยเพียงใด										
2	ช่วงก่อนการแพร่ระบาดของโรคโควิด-19 ท่านมีอาการเจ็บป่วยตามร่างกาย เช่น เป็นไข้ เจ็บคอ หายใจไม่สะดวก ที่ทำให้ท่านไม่สามารถทำในสิ่งที่ต้องการหรือ เป็นอุปสรรคต่อการดำเนินชีวิตประจำวัน บ่อยเพียงใด										

ข้อที่	ประเด็น	ก่อนโควิด 19					หลัง โควิด 19				
		ไม่เลย	เล็กน้อย	ปานกลาง	มาก	มากที่สุด	ไม่เลย	เล็กน้อย	ปานกลาง	มาก	มากที่สุด
3	ก่อนสถานการณ์การแพร่ระบาดของโรคโควิด-19 ท่านมีกำลังเพียงพอที่จะสามารถทำสิ่งต่าง ๆ ในแต่ละวันหรือไม่ (ทั้งเรื่องงาน หรือการดำเนินชีวิตประจำวัน)										
4	ก่อนโควิด-19 ท่านพอใจต่อการหลับหรือการพักผ่อนในแต่ละวันของท่านมากน้อยเพียงใด]										
5	ก่อนเกิดโควิด-19 ท่านมีความจำเป็นตนเองเข้ารับการรักษาพยาบาลเพียงใด										
6	ก่อนโควิด-19 ระบาด ท่านสามารถค้นคว้า และการแลกเปลี่ยนความคิดเห็นทั้งในและนอกห้องเรียน ได้เพียงใด										
7	ก่อนโรคโควิด-19 ระบาด ท่านเรียนทางออนไลน์มากน้อยเพียงใด										

ข้อที่	ประเด็น	ก่อนโควิด 19					หลัง โควิด 19				
		ไม่เคย	เล็กน้อย	ปานกลาง	มาก	มากที่สุด	ไม่เคย	เล็กน้อย	ปานกลาง	มาก	มากที่สุด
8	ก่อนการแพร่ระบาดของโควิด-19 ท่านสามารถเดินทางไปไหนมาไหนด้วยตนเองได้ดีเพียงใด										
ด้านจิตใจ											
9	ก่อนโควิด-19 ท่านรู้สึกพึงพอใจในชีวิต (เช่น มีความสุข ความสงบ มีความหวัง) มากน้อยเพียงใด										
10	ก่อนโควิด-19 ท่านมีสมาธิในการเรียนและทำงานต่าง ๆ ได้ดีเพียงใด										
11	ก่อนการแพร่ระบาดของโควิด-19 ท่านพอใจในความรู้ความสามารถของตัวเองหรือไม่										
12	ก่อนโควิด-19 ท่านมีความรู้สึกไม่ดี เช่น รู้สึกเหงา เศร้า หดหู่ สิ้นหวัง วิตกกังวล บ่อยแค่ไหน										

ข้อที่	ประเด็น	ก่อนโควิด 19					หลัง โควิด 19				
		ไม่เลย	เล็กน้อย	ปานกลาง	มาก	มากที่สุด	ไม่เลย	เล็กน้อย	ปานกลาง	มาก	มากที่สุด
13	ก่อนโควิด-19 แพ้ระบอบที่ท่านรู้สึกพอใจในตนเองมากน้อยเพียงใด										
14	ก่อนสถานการณ์โควิด-19 ท่านรู้สึกเห็นอกเห็นใจผู้อื่นเพียงใด										
ด้านสัมพันธภาพทางสังคม											
15	ก่อนโควิด-19 ท่านพอใจต่อการผูกมิตรหรือเข้ากับผู้อื่นอย่างที่ผ่านมาแค่ไหน										
16	ก่อนโควิด-19 ท่านพอใจกับการช่วยเหลือที่เคยได้รับจากเพื่อนๆ แค่นั้น										
17	ก่อนโควิด-19 ท่านให้ความช่วยเหลือแก่เพื่อนและผู้อื่นในเรื่องต่าง ๆ มากน้อยเพียงใด										
ด้านสิ่งแวดล้อม											
18	ก่อนสถานการณ์โควิด-19 ท่านพอใจกับมาตรการรักษาความปลอดภัยจากโรคระบาดเพียงใด										

ข้อที่	ประเด็น	ก่อนโควิด 19					หลัง โควิด 19				
		ไม่เลย	เล็กน้อย	ปานกลาง	มาก	มากที่สุด	ไม่เลย	เล็กน้อย	ปานกลาง	มาก	มากที่สุด
19	ก่อนสถานการณ์โควิด-19 ท่านรู้สึกพอใจที่ได้เข้าเรียนรายวิชาต่าง ๆ ในชั้นเรียน (แบบเผชิญหน้า) เพียงใด										
20	ก่อนสถานการณ์โควิด-19 ท่านรู้สึกว่าชีวิตมีความมั่นคงปลอดภัยมากน้อยเพียงใดในแต่ละวัน										
21	ก่อนสถานการณ์โควิด-19 ท่านพอใจกับสภาพแวดล้อมของที่อยู่อาศัย/หอพักเพียงใด										
22	ก่อนสถานการณ์โควิด-19 ท่านพอใจต่อสภาพแวดล้อมของสถานศึกษาเพียงใด										
23	ก่อนสถานการณ์โควิด-19 ท่านมีรายได้หรือความมั่นคงทางเศรษฐกิจ ทั้งในครัวเรือนและตนเองเพียงใด										

ข้อที่	ประเด็น	ก่อนโควิด 19					หลัง โควิด 19				
		ไม่เลย	เล็กน้อย	ปานกลาง	มาก	มากที่สุด	ไม่เลย	เล็กน้อย	ปานกลาง	มาก	มากที่สุด
24	ก่อนสถานการณ์โควิด-19 ท่านพอใจต่อการเข้าถึงการบริการสาธารณสุขและการรักษาพยาบาลมากน้อยเพียงใด										
25	ก่อนสถานการณ์โควิด-19 ท่านมีโอกาสดูได้พักผ่อนคลายเครียดมากน้อยเพียงใด										
ด้านการมีส่วนร่วมและแสดงออกทางการเมือง											
26	ก่อนสถานการณ์โควิด-19 คุณภาพการเรียนของท่านดีเพียงใด										
27	ก่อนโควิด- 19 ท่านได้รับข้อมูลข่าวสารเกี่ยวกับสถานการณ์การแพร่ระบาดของโรคโควิด-19 ในแต่ละวันเพียงใด										
28	ก่อนสถานการณ์โควิด-19 ในภาพรวมท่านมีโอกาสในการแสดงความคิดเห็นของท่านในประเด็นต่าง ๆ มากน้อยเพียงใด										

ข้อที่	ประเด็น	ก่อนโควิด 19					หลัง โควิด 19				
		ไม่เลย	เล็กน้อย	ปานกลาง	มาก	มากที่สุด	ไม่เลย	เล็กน้อย	ปานกลาง	มาก	มากที่สุด
29	ก่อนสถานการณ์โควิด-19 ท่านพอใจต่อกฎหมายและมาตรการต่าง ๆ ที่ภาครัฐบังคับใช้เพื่อจำกัดสิทธิเสรีภาพของประชาชนเพียงใด										
30	ก่อนสถานการณ์โควิด-19 ท่านพอใจต่อระบบการดูแลและช่วยเหลือการศึกษาจากสถานศึกษาเพียงใด										
31	ก่อนสถานการณ์โควิด-19 ท่านพอใจกับการได้รับรู้ข้อมูลข่าวสารที่จำเป็นจากสถานศึกษาของท่านเพียงใด										
32	ก่อนสถานการณ์โควิด-19 ท่านพอใจกับการได้รับโอกาสจากสถาบันการศึกษาให้แสดงความคิดเห็นและการแสดงออกมากนักน้อยเพียงใด										
สรุป											

ข้อที่	ประเด็น	ก่อนโควิด 19					หลัง โควิด 19				
		ไม่เลย	เล็กน้อย	ปานกลาง	มาก	มากที่สุด	ไม่เลย	เล็กน้อย	ปานกลาง	มาก	มากที่สุด
33	ในภาพรวม ก่อนสถานการณ์โควิด-19 ท่านมีความพึงพอใจในคุณภาพชีวิตของท่านเพียงใด										

ตารางที่ 3 ความต้องการพัฒนาคุณภาพชีวิตหลังสถานการณ์โควิด-19

ข้อที่	ประเด็น	หลัง โควิด 19				
		ไม่เลย	เล็กน้อย	ปานกลาง	มาก	มากที่สุด
ด้านร่างกาย						
1	การใส่ใจสุขภาพและรักษาความสะอาดมากขึ้น					
2	กินอาหารให้เพียงพอและถูกสุขอนามัย					
3	การพักผ่อนอย่างเพียงพอทั้งที่บ้านและระหว่างพักจากการเรียน					
4	ออกกำลังกายเป็นประจำ					
5	การเข้าถึงบริการสาธารณสุขได้อย่างถ่วงหน้า สามารถได้รับบริการด้านสาธารณสุขที่มีคุณภาพและเพียงพอ					
ด้านจิตใจ						
5	การจัดการกับอารมณ์ที่เป็นประโยชน์ เพิ่มพลังบวกให้กับตัวเอง					
6	มีความเห็นอกเห็นใจซึ่งกันและกัน					
7	ไม่กล่าวโทษผู้อื่น รู้จักที่จะให้อภัยทั้งกับสิ่งที่ตัวเองทำและสิ่งที่คนรอบข้างทำ					
8	ไม่วิตกกังวลอย่างไรเหตุผล รู้จักวิเคราะห์ที่ไตร่ตรองข้อมูล					
9	มีทัศนคติในเชิงบวก หัวเราะให้มากขึ้น					
10	เปิดใจยอมรับข้อผิดพลาด ไม่นำข้อผิดพลาดมาตัดสินตัวเอง แต่พร้อมที่จะพัฒนาและก้าวไปข้างหน้าให้ดียิ่งขึ้น					

ข้อที่	ประเด็น	หลัง โควิด 19				
		ไม่เลย	เล็กน้อย	ปานกลาง	มาก	มากที่สุด
ด้านสัมพันธภาพทางสังคม						
11	การเร่งปรับตัวช่องทางออนไลน์สู่ออนไลน์ (Offline to Online)					
12	ปกป้องตนเองและช่วยเหลือใส่ใจผู้อื่นเสมอ					
13	ให้เกียรติผู้อื่น โดยเฉพาะผู้ปฏิบัติงานด้านสาธารณสุขและผู้ที่ได้รับผลกระทบจากโรคโควิด-19					
14	ติดต่อกับครอบครัวและเพื่อนฝูงอย่างต่อเนื่อง คุยกับเพื่อน ให้กำลังใจกัน					
15	เข้าร่วมกิจกรรมต่าง ๆ ของสถาบันและสังคม					
16	การมีอาชีพที่มั่นคง และมีรายได้เพียงพอต่อการดำรงชีวิต					
ด้านสิ่งแวดล้อม						
17	การเรียนการสอนที่มีความหลากหลายเหมาะสมและสามารถใช้ได้กับคนทุกสถานะ					
18	มีพื้นที่สาธารณะในการทำกิจกรรมร่วมกันของคนทุกช่วงวัย					
19	ที่พักอาศัยมีความสะอาด สะดวกสบาย และปลอดภัย สามารถพักผ่อนได้เต็มที่					
20	มีกิจกรรมรณรงค์ร่วมกันรักษาสิ่งแวดล้อมในสถานศึกษา					

ข้อที่	ประเด็น	หลัง โควิด 19				
		ไม่เลย	เล็กน้อย	ปานกลาง	มาก	มากที่สุด
ด้านการมีส่วนร่วมและแสดงออกทางการเมือง						
21	เคารพในความเท่าเทียมและรู้จักคุณค่าของคน ไม่ริตรอนสิทธิ และให้เสรีภาพในการแสดงออกความคิดเห็นทางการเมือง					
22	การได้รับการบริการและสวัสดิการของรัฐด้วยความเสมอภาค เป็นธรรม และเท่าเทียมกัน เช่น ระบบการศึกษา ระบบประกันสุขภาพ การให้บริการของหน่วยงานภาครัฐ แก่ประชาชน					
23	การสร้างองค์ความรู้ใหม่ ๆ ให้ระบบราชการเพื่อบริการประชาชน					
24	การเปิดเวทีสาธารณะในการร่วมแสดงความคิดเห็นอย่างเสมอภาค และเท่าเทียม เพื่อพัฒนาการให้บริการของหน่วยงานต่างๆ ภายในสถาบัน					
25	การได้รับทุนการศึกษาอย่างเท่าเทียมและเสมอภาค					
26	การรับฟังความคิดเห็นของกันและกันมากขึ้น พุดคุยกันด้วยเหตุผล ตรงไปตรงมา					

ประวัตินักวิจัย

- ชื่อ – สกุล : นางสาวนภารัตน์ กิตติรัตนมงคล
- ตำแหน่ง : อาจารย์ประจำคณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย
- การศึกษา
- พ.ศ. 2540 : ศศ.บ. (รัฐศาสตร์) ความสัมพันธ์ระหว่างประเทศ มหาวิทยาลัยรามคำแหง
  - พ.ศ. 2556 : รบ.ม. (บริหารรัฐกิจ) มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช
  - พ.ศ. 2562 : ประ.ด. (รัฐประศาสนศาสตร์) มหาวิทยาลัยรังสิต
- ประวัติการทำงาน
- : พ.ศ. 2545 – 2562 เจ้าหน้าที่บริหารงานทั่วไป สาขาวิชารัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช
  - : พ.ศ. 2562 – ปัจจุบัน อาจารย์ประจำคณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย

ผลงานวิชาการ

บทความวิจัย

- นภารัตน์ กิตติรัตนมงคล และเกษฎา ผาทอง. (2567). รูปแบบการบริหารมหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัยเพื่อพัฒนาให้เป็นมหาวิทยาลัยแห่งพระพุทธศาสนาในยุคโลกป่วน. *Journal of Social Sciences and Humanities Research in Asia*, 30(1), 1-22. <https://so05.tci-thaijo.org/index.php/p> (มกราคม - เมษายน 2567, พระครูธรรมศุท (สุทธิพงษ์ สุทธิวงษ์), นภารัตน์ กิตติรัตนมงคล และว่าที่ร้อยตรีหญิง วาริณี โสภางกร. (2565). บทบาทของมหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัยในการจัดการองค์การกับการเยียวยาสังคมในภาวะวิกฤตการระบาดของโรคโควิด-19. *วารสาร มจร พุทธปัญญาปริทรรศน์*. 7(3) (กรกฎาคม – กันยายน 2565).

บทความวิชาการ

- นภารัตน์ กิตติรัตนมงคล. (2566). บทบาทของภาคประชาสังคมในกระบวนการนโยบายสาธารณะกับการจัดการการแพร่ระบาดของโรคโควิด-19. *วารสาร มจร สังคมศาสตร์ปริทรรศน์*, 12(2), หน้า A 62-A 80.
- นภารัตน์ กิตติรัตนมงคล. (2566). การสร้างพุทธานุภาพกับการบริหารวัดในยุคการเปลี่ยนแปลง. *Journal of Social Sciences and Humanities Research in Asia*, 29(1), หน้า 103-116.
- วาริณี โสภางกร, นภารัตน์ กิตติรัตนมงคล, พระครูธรรมศุท (สุทธิพงษ์ สุทธิวงษ์), พระมหาฉัตรชัย สุนตตชโย, ผศ. ดร. (2563). มนุษย์กับหน้าที่พลเมืองในศตวรรษที่ 21. การ

ประชุมวิชาการระดับชาติ ครั้งที่ 18 และระดับนานาชาติ ครั้งที่ 2 เรื่อง กระบวนทัศน์ใหม่ในสถานการณ์ COVID-19 บนฐานพระพุทธศาสนา วันที่ 1 พฤศจิกายน 2563 บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย

นภารัตน์ กิตติรัตนมงคล. (2562). การจัดการตนเองของภาคประชาสังคม: แสงหนึ่งที่ปลายอุโมงค์แห่งประชาธิปไตย. การประชุมวิชาการระดับชาติด้านการบริหารกิจการสาธารณะยุคดิจิทัล ครั้งที่ 5 วันที่ 1 พฤศจิกายน 2562 วิทยาลัยการปกครองท้องถิ่น มหาวิทยาลัยขอนแก่น

สถานที่ทำงานปัจจุบัน : คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย เลขที่ 248 หมู่ที่ 1
ถนนศาลายา-นครชัยศรี ต.ศาลายา อ.พุทธมณฑล จ.นครปฐม 73170

ประวัตินักวิจัย

ชื่อ – สกุล	: พระครูสุทธิเมธาวัฒน์ (สุทธิพจน์ สุทธิวจโน) นามสกุล สัพโส
ตำแหน่ง	: อาจารย์ประจำคณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย
การศึกษา	
พ.ศ. 2555	: ศน.บ. (สังคมวิทยาและมานุษยวิทยา) มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย
พ.ศ. 2557	: พธ.ม. (การพัฒนาสังคม) มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
พ.ศ. 2567	: ร.ด. (รัฐศาสตร์) มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย
ประวัติการทำงาน	: เจ้าหน้าที่สำนักงานแม่กองธรรมสนามหลวง
	: เจ้าหน้าที่สำนักงานคณะธรรมยุต
	: ครูสอนพระปริยัติธรรม แผนกธรรม
	: พระสอนศีลธรรมในโรงเรียน
	: กรรมการตรวจธรรมสนามหลวง
	: ผู้ช่วยเจ้าอาวาสพระอารามหลวง วัดมกุฏกษัตริยาราม
	: กรรมการประจำคณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย
	: กรรมการสภาวิชาการ มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย

ผลงานวิชาการ

- พระครูธรรมคุณ (สุทธิพจน์ สุทธิวจโน), พระมหาอรุณ ปณญารุโณ, ดร. กัญจिरา วิจิตรวัชรารักษ์. (2563). สังคมเมืองในช่วงสถานการณ์โรคติดเชื้อไวรัสโคโรนา 2019, วารสารศึกษาศาสตร์ มมร, ปีที่ 8 ฉบับที่ 1 (มกราคม - มิถุนายน 2563) / [S.l.], v. 8, n. 1, p. 263-276, June 2020. ISSN 2408-199X. 2563 ฉบับที่ 1 หน้า 263-276.
- ว่าที่ร้อยตรีหญิง วาริณี โสภากจร, พระครูธรรมคุณ (สุทธิพจน์ สุทธิวจโน), ดร. นภารัตน์ กิตติรัตนมงคล, พระมหาฉัตรชัย สุขตตชโย. (2563). หน้าที่พลเมืองในศตวรรษที่ 21 (Human and Civics in the 21st Century) หนึ่งรวมบทความวิจัยในโครงการประชุมวิชาการระดับชาติ ครั้งที่ 18 และระดับนานาชาติครั้งที่ 2, The 18 National and the 2 International symposium 2020 (GMNIS) 2020. ISSN 978-616-2020 ปี 2563
- พระมหาอรุณ ปณญารุโณ, ดร.กัญจिरา วิจิตรวัชรารักษ์, พระครูธรรมคุณ (สุทธิพจน์ สุทธิวจโน), สุพัตรา สันติรุ่งโรจน์. (2563). การบริหารจัดการภาครัฐของไทยในสถานการณ์วิกฤติ : กรณีศึกษา วิกฤตการณ์โรคติดเชื้อไวรัสโคโรนา 2019, วารสารสังคมศาสตร์และมนุษยวิทยาเชิงพุทธ ปีที่ 5 ฉบับที่ 11 (พฤศจิกายน 2563) 2563 ฉบับที่ 11 หน้า 1-

- ว่าที่ร้อยตรีหญิง วาริณี โสภารจ, พระครูธรรมคุด (สุทธิพนธ์ สุทธิวจโน), นางสาวณัฐชยา กำแพงแก้ว. (2563). การเสริมสร้างความเข้มแข็งของครอบครัวในช่วงสถานการณ์แพร่ระบาดของเชื้อไวรัสโควิด-19, วารสารศึกษาศาสตร์ มจร, ปีที่ 8 ฉบับที่ 2 (กรกฎาคม - ธันวาคม 2563)
- พระครูธรรมคุด (สุทธิพนธ์ สุทธิวจโน), ญัฐหทัย นิรัตติชัย, นางสาวณัฐชยา กำแพงแก้ว. (2564). การดำรงชีวิตวิถีใหม่ตามแนวพระพุทธศาสนา, วารสารศึกษาศาสตร์ มจร ปีที่ 9 ฉบับที่ 1 (เดือนมกราคม - มิถุนายน 2564) ปีที่ 9 ฉบับที่ 1 หน้า 199-211.
- พระครูธรรมคุด (สุทธิพนธ์ สุทธิวจโน), พระภูษิต ฐานิโย, สุวิทย์ จันทร์แก้ว, ชลลดา คำสมฤทธิ์ และ เกษฎา ผาทอง (2564). วิวัฒนาการและแนวโน้มการปกครองระบอบประชาธิปไตยในไทย. วารสารสหวิทยาการวิจัยและวิชาการ, 1 (2) : มีนาคม-เมษายน 2564, หน้า 66-80.
- พระครูธรรมคุด (สุทธิพนธ์ สุทธิวจโน), พระครูโสภณธรรมโชติ, พระภูษิต ฐานิโย, นางสาวสลารีวรรณ ทัพทวี และเกษฎา ผาทอง. การปกครองส่วนท้องถิ่นไทยในศตวรรษที่ 21, วารสาร มจร การพัฒนาสังคม ปีที่ ๖ ฉบับที่ ๓ (กันยายน - ธันวาคม 2564) หน้า 84-99.
- ญัฐหทัย นิรัตติชัย, พระครูธรรมคุด (สุทธิพนธ์ สุทธิวจโน), นางสาวณัฐชยา กำแพงแก้ว. (2564). การประยุกต์ใช้หลักพุทธธรรมในภาวะการหมดไฟในการทำงาน, วารสารสถาบันวิจัยญาณสังวร ปีที่ 12 ฉบับที่ 2 (กรกฎาคม - ธันวาคม 2564) ปีที่ 12 ฉบับที่ 2 หน้า 136-148.
- พระครูธรรมคุด (สุทธิพนธ์ สุทธิวจโน), พระภูษิต มิ่งขวัญ (พระภูษิต ฐานิโย), พระครูโสภณธรรมโชติ, สุวิทย์ จันทร์แก้ว และชลลดา คำสมฤทธิ์.(2564). แนวคิดการพัฒนาระบบราชการไทย. วารสารศึกษาศาสตร์ มจร, 9(2), หน้า 308-322.
- ณัฐชยา กำแพงแก้ว,พระครูธรรมคุด (สุทธิพนธ์ สุทธิวจโน), ญัฐหทัย นิรัตติชัย. (2565). หลักธรรมทางพระพุทธศาสนากับการรับมือปัญหาการรังแกบนโลกโซเชียลในสังคมไทย, วารสาร มจร การพัฒนาสังคม, ปีที่ 7 (ฉบับที่ 1), (มกราคม-เมษายน 2565)
- Ketsada Phathong, Phrakrupaladsuwatthanaphromajariyakhun (Natthapong Yaso), Phramaha Arun Panyaruno, Phramaha Surakrai Jinabuddhisiri, Phrakhrudhammakut (Suttipot Sappaso), Kanjira Wijitwatcharak, Phramaha Jumpong Pompai, Suthinan Suwunwijitr, Sanya Kenaphoom. (2022). Power and Local Political Interests in Water Resources and Environmental Management of Area the Namsuay River Basin, Nong Khai Province. International Conference on Multidisciplinary Research and Practices. 22nd-23rd November, 2022 Phuket, Thailand, 23 ISBN: 978-93-92105-30-2

พระครูธรรมคุด (สุทธิพนธ์ สุทธิวงโน), ชาตรี สุขสบาย, บัญชา ธรรมบุตร, วาริณี โสภางร, เกษฎา ผาทอง.(2565). มาตรฐานความรับผิดชอบต่อสังคมขององค์กรธุรกิจ (CSR) ในประเทศไทย. วารสารศึกษาศาสตร์ มจร ปีที่ 10 ฉบับที่ 2 (กรกฎาคม-ธันวาคม 2565) หน้า 230-239

พระครูธรรมคุด (สุทธิพนธ์ สุทธิวงโน), ชาตรี สุขสบาย, ประจวบ ประเสริฐสังข์, สุเทพ สุวีรางกูร, และ เกษฎา ผาทอง. 2565. ชนบทไทยสมัยใหม่กับแนวทางการพัฒนานวัตกรรมทางสังคมที่ยั่งยืน. วารสารรัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัยปีที่ 2 ฉบับที่ 3 (พฤษภาคม-มิถุนายน 2565). หน้า 48-63

พระครูธรรมคุด (สุทธิพนธ์ สุทธิวงโน), พระปริยัติวัชรกวี (ไมตรี ปุณญามรินโท), พระมหาฉัตรชัย สุกตตขโย, พระมหาพิเชษฐ์ คำงาม, ธีรหทัย นิธิติศัย.2566. Next Normal : แนวโน้มการเปลี่ยนแปลงวิถีทางสังคมของไทย. วารสารมณีเชษฐาราม วัดจอมมณี, ปีที่ 6 ฉบับที่ 1 (2566): ปีที่ 6 ฉบับที่ 1 (มกราคม – กุมภาพันธ์ 2566), 137-158.

พระครูปลัดเมธาวัฒน์ (สุทธิพนธ์ สุทธิวงโน), สุเทพ สุวีรางกูร, ชาตรี สุขสบาย. (2567). มนุษย์นิเวศวิทยากับการตระหนักรู้คุณค่าของธรรมชาติอย่างเชื่อมโยงกันของสรรพสิ่งตามแนวทางพระพุทธศาสนา. *วารสารธรรมเพื่อชีวิต*, 29(3), 419-428.

ผลงานวิจัย

Pramaha Prakasit Thitipasitthikorn, Phrakhrudhammakut (Suttipot Sappaso), Phrapalad Prapoj Yusamran, Warinee Sopajorn and Rungroje Songsraboon. (2021). Bowon Power: An Integrated of Community Development Mechanism in Nakhon Pathom Province. *Psychology and Education Journal* .Vol. 58 No. 1 (2021): 1718- 1726. ISSN: 00333077 (Scopus Q4). United States. 2021 NO.1 1718-1726

พระครูธรรมคุด (สุทธิพนธ์ สุทธิวงโน), ดร. นภารัตน์ กิตติรัตนมงคล, ว่าที่ร้อยตรีหญิงวาริณี โสภางร. 2565. บทบาทของมหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัยในการจัดการองค์การกับการเยียวยาสังคมในภาวะวิกฤตการระบาดของโรคโควิด-19, วารสาร มจร พุทธปัญญาปริทรรศน์, ปีที่ 7 (ฉบับที่ 3), (กรกฎาคม-กันยายน 2565)

พระครูธรรมคุด (สุทธิพนธ์ สัพโส), พระครูปลัดสุวัฑฒนพรหมจริยคุณ (ณัฐพงศ์ คำมาก).2565. การพัฒนาและเพิ่มมูลค่าผลิตภัณฑ์การท่องเที่ยวเมืองอู่อารยธรรมแดนพระพุทธศาสนา จังหวัดนครปฐม. วารสารสังคมศาสตร์และมานุษยวิทยาเชิงพุทธ ปีที่ 7 ฉบับที่ 12 (ธันวาคม 2565) หน้า 714-731

ณัฐชยา กำแพงแก้ว, สุเทพ สุวีรางกูร, พระครูปลัดเมธาวัฒน์ (สุทธิพจน์ สุทธิวจโน).2566. พฤติกรรมการดูแลสุขภาพในช่วงสถานการณ์การระบาดเชื้อไวรัสโคโรนา Covid-19 ของนักศึกษาสาขาวิชาสังคมวิทยาและมานุษยวิทยา มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย ส่วนกลาง. วารสารสันตยาภิวัฒน์ วัดหนองนกกด ปีที่ 1 ฉบับที่ 5 (กันยายน-ตุลาคม 2566), หน้า 52-68

สุเทพ สุวีรางกูร, นฤมล เจริญใจ, ประจวบ ประเสริฐสังข์, พระครูสุทธิเมธาวัฒน์ (สุทธิพจน์ สุทธิวจโน), ชาตรี สุขสบาย. (2567). การประเมินการจัดการการเรียนการสอนกลุ่มวิชาเฉพาะสังคมวิทยาและมานุษยวิทยา สาขาสังคมวิทยาและมานุษยวิทยา คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย, วารสารรัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย, 4 (2), 119-136.

สถานที่ทำงานปัจจุบัน : คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย เลขที่ 248 หมู่ที่ 1
ถนนศาลายา-นครชัยศรี ต.ศาลายา อ.พุทธมณฑล จ.นครปฐม 7317

ประวัตินักวิจัย

- ชื่อ – สกุล** : ผู้ช่วยศาสตราจารย์กฤติกา ชนะกุล
- ตำแหน่ง** : อาจารย์ประจำคณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย
- การศึกษา**
- พ.ศ. 2548 : ศศ.บ. (ศิลปศาสตรบัณฑิต) สังคมวิทยาและมานุษยวิทยา
มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์
- พ.ศ. 2553 : สส.ม. (สังคมสงเคราะห์ศาสตรมหาบัณฑิต) มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์
- ประวัติการทำงาน** : 2557-ปัจจุบัน อาจารย์ประจำหลักสูตรสังคมสงเคราะห์ศาสตรบัณฑิต
คณะสังคมศาสตร์ มหามกุฏราชวิทยาลัย ศาลายา
- ผลงานวิชาการ**
- บทความวิจัยเรื่อง การประยุกต์สังคหวัตถุ 4 ในการฝึกภาคปฏิบัติกรณีศึกษานักศึกษาศาสาสังคม
สงเคราะห์ศาสตร์มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย
- บทความวิจัยเรื่อง การบริหารจัดการศาสนสมบัติของวัดโดยการมีส่วนร่วมของชุมชน
- ผลงานวิจัย**
- กฤติกา ชนะกุลและคณะ.(2560).การประยุกต์หลักสังคหวัตถุ 4 ในการฝึกภาคปฏิบัติในรายวิชา
SO1059 กรณีศึกษานักศึกษามหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย.เป็น
นักวิจัยหลัก
- นฤมล เจริญใจและคณะ.(2564). การบริหารจัดการศาสนสมบัติในพุทธศาสนาของประเทศไทย.เป็น
นักวิจัยร่วม
- สถานที่ทำงานปัจจุบัน** : คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย เลขที่ 248 หมู่ที่ 1
ถนนศาลายา-นครชัยศรี ต.ศาลายา อ.พุทธมณฑล จ.นครปฐม 73170

ประวัตินักวิจัย

ชื่อ – สกุล	: นายธนะชัย สามล
ตำแหน่ง	: พนักงานการเลือกตั้ง ฝ่ายตรวจสอบการใช้จ่ายเงินและสนับสนุนพรรคการเมือง สำนักงานคณะกรรมการการเลือกตั้ง
การศึกษา	
พ.ศ. 2554	: รัฐศาสตรบัณฑิต (รบ.) (รัฐศาสตร์) คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยนเรศวร
พ.ศ. 2558	: รัฐประศาสนศาสตรมหาบัณฑิต (รบ.ม) (การปกครองท้องถิ่น) คณะรัฐประศาสนศาสตร์ สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์
ประวัติการทำงาน	
	: 2567 – ปัจจุบัน พนักงานการเลือกตั้ง สำนักงานคณะกรรมการการเลือกตั้ง
	: 2561 – 2567 อาจารย์ประจำหลักสูตรรัฐศาสตรบัณฑิต คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย
	: 2559 – 2561 อาจารย์ผู้รับผิดชอบหลักสูตรรัฐประศาสนศาสตรบัณฑิต คณะรัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยกรุงเทพธนบุรี
	: 2558 – 2561 นักวิชาการศึกษา คณะการจัดการท่องเที่ยว สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์

ประวัตินักวิจัย

ชื่อ – สกุล : นางสาวอริชา เอี่ยมวิสัย

ตำแหน่ง : นักวิชาการศึกษา คณะสังคมศาสตร์
มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย

การศึกษา

พ.ศ. 2555 : บริหารธุรกิจบัณฑิต (การจัดการทั่วไป) มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช

ประวัติการทำงาน

ตำแหน่ง พนักงานบัญชี สังกัด บริษัท..เดอะรอยัลเจมส์ลอร์ดจ 2000 จำกัด ปี พ.ศ. 2546 ถึง ปี พ.ศ. 2550

ตำแหน่ง เลขานุการโครงการ สังกัด บริษัท พรินท์ จำกัด (มหาชน) ปี พ.ศ. 2550 ถึง ปี พ.ศ. 2554

ตำแหน่ง เลขานุการโครงการ สังกัด บริษัท สีพระยาก่อสร้าง จำกัด ปี พ.ศ. 2555 ถึง ปี พ.ศ. 2556

ตำแหน่ง เลขานุการโครงการ สังกัด บริษัท ปริณสุรี จำกัด (มหาชน) ปี พ.ศ. 2556 ถึง ปี พ.ศ. 2557

ตำแหน่ง เจ้าหน้าที่บริหารทั่วไป-นักวิชาการศึกษา สังกัด มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย ปี พ.ศ. 2557-ปัจจุบัน

สถานที่ทำงานปัจจุบัน

สำนักงานบัณฑิตศึกษา คณะสังคมศาสตร์

มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย 248 หมู่ 1 ถนนศาลายา-นครชัยศรี

ตำบลศาลายา อำเภอพุทธมณฑล จังหวัดนครปฐม 73170

โทร. 02444-6000 ต่อ 1156 โทรมือถือ 0851944428

E-mail : aticha.iam@mbu.ac.th